

ÖLTÖZKÖDÉS

ÉS

DIVAT

A PESTI NAPLÓ RT.

LAPHADÓ RT. ÉS A MAGYARORSZÁG NAPILAP RT.

KIADÁSA

71102. - ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RT. NYOMÁSA

A PESTI NAPLÓ KÖNYVEKET SZERKESZTI
DR. LACZKÓ GÉZA FELELŐS SZERKESZTŐ.
AKIAOÁSÉRT FELEL; SALUSINSZKYIMRE
MEGJELENIK HAVONTA. ELŐFIZETÉSI ÁR
12 KÖTETRE 48 PENGŐ, AZAZ EGY KÖTET
ÁRA 4 PENGŐ. A PESTI NAPLÓ, AZ EST
ÉS A MAGYARORSZÁG ELŐFIZETŐI ÉS
OLVASÓI — AZ UTÓBBIK AZ EST-
LAPOKBÓL KIVÁGANDÓ NÉGY UJSÁG-
SZELVÉNY BESZOLGÁLTATÁSA MELLETT -
EGY KÖTETET EGY PENGŐÉRT KAPNAK.

Az állatvilágból kiemelkedő ember sok új és különös tulajdonsága között egyike a legkülönösebbeknek: a ruházkodási hajlam, amelynek két alkotó eleme az időjárás kellemetlenségei ellen való védekezés és a test telcicomázása.

Egész természetesnek látszik, hogy mennél jobban távolodunk az egyenlítőtől a sarkok felé, annál inkább melegebb lesz a ruházkodás, amely szinte fokozatosan tér át a növényi anyagokból készült »ruhádról az állati prémekhez De ha mélyebben nézünk a dologba s az állatok természetadta, le nem vethető pikkely-, bőr-, tollazat-, szőrme-aruházata«-ra gondolunk, azt kell hinnünk, igaz az az élettani elmélet, hogy a történelemelőtti idők sekély meleg tengervizéből mászott elő az ember majomnál is ősbib őse olyan természeti adottságokba, amelyekhez sohasem tudott testileg teljesen hozzásimulni s mind a mai napig be az idők végezetéig kénytelen az elmaradt hasonulást ruhával pótolni.

Kétségtelen, hogy van valami talán örök ellenmondás az élet és az időjárás között: az ember többé-kevésbé minden éghajlat alatt szenved az időjárástól, túlságos melegétől vagy hidegétől, a magaslati- vagy lapály-klimától, nedvességtől vagy szárazságtól.

És védekezik — ruhával.

Másrészt az is nyilvánvaló, hogy azokon a meleg tájakon, ahol az ember ruhája a saját bőre, tetoválással tollakkal, ércekkel, fadarabokkal, növényekkel, állatbőrökkel díszíti magát.

Az időjárás kellemetlenségei ellen való védekezéshez s a cicomáskodáshoz bizonyosan járul még egy harmadik

szempont is: a bőr tisztántartása (mosdás és fürdés aránylag kései kultúrvívmány!), azaz megóvása a ruha által a természet s az emberi élet piszkaitól, sártól, esőtől, portól, koromtól s ilyesektől.

Mármost, ez a három elem: védekezés, tisztaság, cicoma, térben és időben a legsajátosabb módon keveredve, szabta meg mindig a ruházkodás folyton változó törvényeit. A ruházkodás törvényeinek folytonos változását nevezik divat-nak (latin: *modus*, francia: *mode*, német: *Mode*, régebbi magyar: *mód* i, angol: *fashion*).

Végeredményben tehát négy tényező, védekezés, tisztaság, cicoma, divat egybeolvadó hatásából áll elő a ruházkodás, amelyei a jelenre vonatkoztatva öltözködésnek, a múltra szorítva divat-történelem-nek nevezünk. Ebből az következik, hogy az öltözködés állandó eszközeit a divat folyton alakítja, vagyis divat divat után keletkezik és pusztul s így a védekezés, a tisztaság, sőt a cicoma is háttérbe szorul s a ruházkodás legdőntőbb kormányszója a divat marad. A divat természeténél fogva működése leghajlékonyabb anyagát a cicomában találja meg s ebből magyarázható, hogy a védekezés és tisztaság szempontjai a divat történelmének során nagyon sokszor háttérbe szorulnak.

Arra is rá kell mutatnunk még, hogy a cicoma tulajdonképpeni szülője a szép után való ősi emberi áhítóság, amely uralmát átterjeszti a védekezés és a tisztaság szempontjaira is, de mivel a divat folyton változik, korok szerint változik a szép ruházkodásról vallott emberi nézet is.

Nem véletlen, hogy bizonyos kor emberei miért éppen bizonyos ruhát viseltek, bizonyos házakban, bútorok között laktak, mert egy kor ruházatában, építési vagy berendezési stílusában az emberi gondolat, fellem és természet akkori formája tükröződik vissza s így a ruházkodás történelmének kutatása a művelődéstörténet egyik fontos ága lesz s végeredményben részlet-feleletekkel farul hozzá annak a nagy kérdésnek megfejtéséhez: mi is az ember a Földön?

KINEK ÉS MIÉRT ÖLTÖZKÖDÜNK?

Minden mese azt mondja, hogy a divat nőnemű, mégis sok asszony kérkedik büszkén, hogy ő nem törődik a divattal.

A divatot csak addig nézzük le, amíg nem látjuk, őserdőben, sivatagban, távoli falun, a természet szünyogos és hangyás ölen könnyű becsmérelni a divatot, de városban, ha tesszük, nem őszintén tesszük.

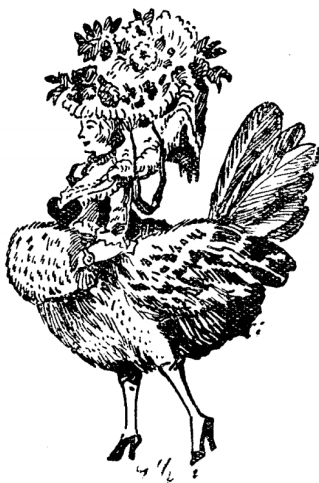
Kétféle nő van, akinek igazán, őszintén, tiszta szívből közömbös a divat. A zsenik, akiket annyira elfoglal munkájuk, hogy minden egyéb a földön közömbös. (Ilyen, sajnos, kevés van.) És a nagy betegek, akiket szenvedésükön kívül nem érdekel más. (Reméljük, ilyen is kevés van.) A többiek, amikor azt mondják: »nekem olyan mindegy, hogy mit veszek föl« — talán jóhiszeműen — de hazudnak.

Es hát miért nem mindegy, hogy mit veszünk fel? Kinek öltözködünk tulajdonképpen? A férfiaknak? A többi nőnek? Önmagunknak?

Azt hiszem, eleinte, mikor még fiatalok és naivak vagyunk, *a férfiaknak öltözködünk*. Sokáig tart, míg rájövünk, hogy a legtöbb férfi észre se veszi, hogy mi van rajtunk. Amikor azt mondják: »De szép ebben a

ruhában«, vagy »ezt a kalapját nem szeretem«, fogalmuk sincsen a ruha vagy kalap formájáról, szabásáról, színéről, ők csak az összbenyomást látják.

Vannak férfiak, akik betanulnak bizonyos frázisokat és ezzel igyekeznek — sikertelenül — blöffölni.

»A la poulette«. Párizsi karikatúra 1750-ből

Azért sikertelenül, mert a divat kifejezései évente változnak, de az ilyen férfiak divat-szókincse 'nem. Fivérem például, ahányszor valami tavalyi, kétéves, vagy régebbi ruhadarabot lát rajtam, azt mondja: »De szép új ruhád van megint«. Sohasem jöttem rá, hogy a tudatlanság szól-e belőle vagy a ravaszság. (Minek új ruhát csináltatni, mikor a régi ilyen remek?)

Nem, — a férfiaknak igazán fogalmuk sincs a divatról, ők csak azt tudják megmondani, hogy tetszik-e vagy sem. Ha magyarázni kezdik a miért-et, csak szálnalmasan dadognak. Ruhához értő férfi: szabó, színpadi rendező vagy pedig olyan magánzó, akinek igazán nem érdemes tetszeni.

Tehát mire rájövünk, hogy a férfiaknak nem érdemes, *elkezdünk öltözködni a nőknek.*

A férfiaknak azért öltözködtünk, mert tetszeni akartunk, azaz örömet akartunk okozni. A nőknek azért öltözködünk, mert fájdalmat akarunk okozni.

Van idő minden asszony életében, — a királynőtől a falusi parasztlányig — hogy elkeseredett harcot folytat a »legjobban öltözködő nő« rangjáért. Ezt a rangot nem a férfiak adják, hanem a többi nő. Szépség, kedvesség nem számít. . . ízlés számít és pénz számít.

Keserves harc ez. Sokan igen hamar, egyetlen báli éjszaka után beadják a derekukat — mások egy életen át küzdenek. Merem állítani, hogy a világon több asszonyi örök harag robbant ki ruha miatt, mint férfi miatt. .. Asszonyok közt a legnagyobb tragédiák egy lelopott modellel vagy egy-két centiméterrel hosszabb *ezüst* rókával kezdődtek. Élete valamelyik korszakában minden nő harcos öltözködő, de ezt okos asszony titkon tartja és hamar túlesik rajta.

Mikor tehát eljutunk a böles belátásáig, hogy sem a férfiaknak, sem a nőknek nem érdemes öltözködni, mert a férfiak nem veszik észre, a nők pedig meggyűlölnék érte, már úgy belénk idegződött az öltözködés hogy tovább *öltözködünk — a magunk örömére.*

Megvetendő passzió? Lehet. De hát miért megvetendőbb például egy szép ruhagyűjtemény, mint egy bélyeggyűjtemény? Nem költségesebb és legalább olyan művészi.

Az öltözködés művészet. Művészet, ha gazdag és változatos, de még sokkal nagyobb művészet, ha szerény anyagi eszközökkel szépen és ízlésesen tudunk öltözködni.

A budapesti asszonyok azok, akik legkevesebb pénzzel legjobban öltözködnek. Isten tudja, hogy mióta ránkszakadt ez a »nem olyan idöket élünk« korszak, a tú-pénz majdnem naponta összébb zsugorodik, de az idegen aki végigmegy Budapest uccáin, ebből nem vesz észre semmit, csak azt látja és morálja: »Ejnye, mennyi jól öltözött nő!«

Az érdem azért nem kizárólagosan a hölgyeinket illeti, hanem elsősorban a jó Istent, aki csinosra teremtette a pesti asszonyt, másodsorban szabónőinket, akik kitűnők és olcsók. Bölcsék a mi szabónőink és az árakat az idők szerint szabják.

SZALONOK, DIVATBEMUTATÓK

A párizsi nagy házak konganak az ürességtől, nálunk, hála Istennek, tömve vannak a szalonok. A párizsi ruha ötször annyiba kerül, mint a pesti, de mi haszna, ha a vevőközönség is ötödére csökkent. Bizonyos, hogy nálunk az úgynevezett *nagy szalonok* aránytalanul drágábbak, mint a kicsik (igaz, hogy külföldi anyagot adnak, mely napjainkban majdnem megfizethetetlen és az is igaz, hogy az ilyen »nagy szalon« ruha tovább és többet hordható, mint az olcsóbb).

Megkérdeztem egyik legnagyobb női szabócég főnöknőjét, milyen rezsivel dolgozik. Száz munkásnő van a műhelyben, aztán van négy francia szabónő és egy angol szabó. (Nem a nemzetiségeik francia és angol, hanem a szabászati stílusuk.) Van egy úgynevezett prémes, aki a szörméket és a szörmekellékeket szabja, aztán egy hímzőnő, egy műhelyvezetőnő, aki a szabás-mintákra vigyáz (minden újonnan érkezett modellt szétfejtének és vászonban pontosan lemintázzák). Van egy apró-kellékes (gomb, csatt, öv, virág stb.). Van egy expedíós, aki a ruhák becsomagolására s elküldésére ügyel és telefonál. Aztán természetesen könyvelőnő, két eladó kisasszony és két próbakisasszony.

Évenként négy *bemutató* van. Szeptemberben az őszi divat, decemberben estélyi ruhák, márciusban a tavaszi divat, májusban a lóverseny-ruhák és nyári ruhák kerülnek bemutatóra. A szeptemberben és márciusban körülbelül száz, decemberben és májusban ötvenhatvan modellt mutatnak be

Megkérdeztem, hogy ezek a modellek mind ízig-vérig, tüzről pattant párizsiak-e. Csak részben. . . A párizsi modellek méregdrágák, száz darab párizsi modellt a legjobban menő üzletet is tönkretenné A nagy-

szabónő tehát összeáll két külföldi (nem bécsi — távolabb külföldi) szabónővel. Együtt veszik a modelleket vagy szabásmintákat, melyeket aztán lemásolnak és kicserélnek. Minden nagy pesti cég más-más külföldi céggel szövetkezik, nehogy a nagy szalonoknak egyforma modelljei legyenek. Ha ez mégis megtörténik, nagy a gyász a szabó-világban. A pesti hölgy lenézi az olyan modellt, amely két vagy több szalonban kerül bemutatóra. »Ez a modell futkosni fog«, mondja és ezzel aláírta a drága darab halálos ítéletét.

Egyáltalán, a bemutató döntőfontosságú a szabóság életében. Tíz nappal előbb küldik szét a gondosan összeállított meghívókat és délben féltizenkettőkor, amikor a bemutató elkezdődik, kétszer annyi hölgy jelenik meg, mint ahány meghívót szétküldtek. A hölgyek aztán egymás hegyén-hátán helyet foglalnak — (inkább egymás hegyén, mert bemutatóra többnyire kövérek járnak). Lassú egymásutánban két szilfid termetű, lengő-libegő járású próbakisasszony végigsétál az új ruha-kreációkban a hölgyek tömött sorai előtt. Az egyes ruhák között hosszú felvonásköz — részben, hogy a kisasszonyok átöltözhessenek, részben hogy a hölgyek tüzetesen megbeszélhessék a látottakat.

Olyasmi ez, mint a színházi bemutató, csak sokkal fontosabb és költségesebb. Ha a színdarab megbukik, az igazgató másnapra próbát tűz ki és két hétre rá kihozza az új darabot. A szegény szabónő azonban nem vásárolhat két hét múlva új »kollekciót« (ez a bemutatott ruha-sor hivatalos neve) és három hónapig kénytelen a bukott, hervadt modellekkel elkínlódni.

Nagy izgalom a bemutató azért is, mert az ilyenkor megjelenő hölgytömegek közé biztosan becsúszik egy pár *közveszélyes kém* is. Ezeket a kémeket a kis szabónő vagy a konfekció küldi ki. »Lenézik« az előkelő exkluzív modellt, mely másnap aztán olcsó anyagban, olcsó boltok kirakataiban »futkos«. Azokról a hölgyekről nem is szólok, akik gyorsan lerajzolják a modellt, amelynek alapján otthon megvarratják a ruhát. Ez legális sport és az utánzat rendszeren igen gyengén sikerül. Veszélyesebbek azok a hölgyek, akik hazakérik a ruhát.

Otthon akarják megpróbálni, férjüknek megmutatni stb. Másnap aztán visszaküldik a ruhát, hogy a férjnek nem tetszett vagy drága stb. Közben otthon a ruhát nem a férj tekintette meg, hanem a háziszabónő. És itt már sokkal könnyebb dolga van a háziszabónőnek, mint amikor a »hölgy« rajza után indul.

A sikeres bemutatónak is megvannak a veszedelmei. Egy-egy népszerűbb ruhadarabot tíz-húsz hölgy is megkíván. Hogy mi ebben a veszélyes? A ruhát egyszerűen tízszer-húszszor leutánozzák, gondolja a naiv olvasó. Szó sincs róla. Előbb említettem, és nem említhetem eléggé, hogy a pesti hölgy felháborodással utasítja vissza azt a ruhát, amelyet máson is lát. Elképzelhetetlen, hogy ugyanazon társaság két hölgytagja ugyanazon ruhában jelenjék meg. Vagy ha ez megtörténik, örök harag a szabónővel. A szalóntulajdonosnő kénytelen őszintén megmondani: »Kérem, ezt a ruhát ne tessék megrendelni, mert már X-né, aki az ön társaságához tartozik, megrendelte.« A hölgy ritkán nyugszik bele az ilyenfajta felvilágosításba. Azt feleli: »Hogy adhatta oda neki, mikor tudja, hogy én akartam?« Vagy: »Vegye vissza tőle. Mondja, hogy rosszul áll neki.« Olyan hölgyek, akik sokat rendelnek és fontosnak érzik magukat, egyszerűen azt mondják: »Ha nem veszi el tőle a modellt és nem adja nekem, soha többé be nem teszem ide a lábamat, és az összes ismerőseimet is lebeszélem.«

Különösen a *Királydíj* körül folynak az efajta tragédiák. Nálunk a Királydíj az év legfontosabb ruhabemutató alkalma. Két egyforma ruha a Királydíjon olyan borzalmas szégyen, melyről szabónő- és divathölgykörökben még egy esztendő múlva is suttogva és pirulva beszélnek.

»A BEBESZÉLÉS«

Egyszóval, nem elég a szép ruha, a mérsékelt ár, a gyors és jó kiszolgálás. A szabónőnek diplomatának is kell lennie. Óvatos, ravasz, elszánt diplomatának, aki a modell körül vívott élet-halál harcban mindkét félnek egyaránt leteszi a hűségesküt, hogy egyedül az ő érde-

keit szolgálja. Nehéz munka, különösen ha meggondoljuk hogy vannak hölgyek, akik csupán olyan modellt akarnak amelyet egy bizonyos más hölgy már megrendelt.

Nem illik személyes kérdésekről beszélni, de azért jólesik leírni, hogy nekem is van egy ilyen hölgyem. Ez a hölgy bemutatón velem szemközt ül és izgatottan figyel, melyik modell tetszik nekem. Ha véletlenül valamelyik darabnál helyeslőleg bólintok, hölgyem lecsap a modellre, mint saskeselyű a gödölyére. Most már úgy vigyázok, hogy ha valami olyan ruhát látok, amelyet szeretnék, hangosan felkiáltok: »Jaj, de csúnya!...«

Hanem, hogy a szabónő természetrajzához visszatérjek, nem csak diplomatának kell lennie, hanem szemfényvesztőnek, kuruzslónak, hipnotizőrnek is. Különbiben hogyan tudna ruháin túladni? Hogyan hitetné el — (mint ahogy elhiteti) — az ötvenéves, nyolcvankilós hölgygel, hogy a rózsaszín hátnélküli princesse estélyi-ruha pont oly jól fog állni rajta, mint a húszéves, ötvenkilós próbakisasszonyon. Micsoda emberfeletti rábeszélőképesség szükséges az efféle művelethez.

Van eset, hogy aránylag könnyen sikerül. A hölgy a próbakisasszonyon látja a ruhát és pillanatnyi szédületben megrendeli. A valószínűbb eset azonban az, hogy a hölgy önmagán óhajtja a ruhát látni. Bevonul egy próbafülkébe, ahol az egész személyzet »hórukk« kiáltása közben valahogy belepréselik a modellbe. Hogy a vevő és a kisasszony között meglévő harminc kiló különbség nem teszi a ruhát tetszetősebbé, azt szükségtelen mondanom. Ilyenkor van szükség a szabónő legvadabb ékesszólására. Ilyenkor kell megmagyarázni, hogy ezt a modellt Molyneux pont olyan alakra kreálta, mint a méltóságos asszonyé és csak azért kellett ilyen szűkre rendelni, mert a próbakisasszony beteg volt és alakja természetellenesen lefogyott. A kisasszony, szegény, valóságos torzalakú. A ruha nem mutat rajta semmit. Igazi szépségei majd csak akkor tűnnek ki, ha a méltóságos asszonyon feszíthet, ő (a szabónő) soha nem beszél rá senkit. Isten őrizz! Erre neki nincs szüksége, mert hiszen öten is óhajtják ezt a mo-

dellt és ő csak azért szeretné, ha a méltóságos asszony vásárolná meg, mert boldog lenne, ha legszebb ruháját a város legelegánsabb hölgye hordaná. Sári kisasszony, jöjjön ide és mondja meg, de őszintén, hogy áll a méltóságos asszonyon ez a ruha? Tüneményes. Fantasztikusan szép. Ígérje meg a méltóságos asszony, hogy ebben

Ó, a karcsú mannequin!

a ruhában fotografáltatja le magát és ő (a szabónő) elküldi a képet Molyneuxnek, hadd örüljön az is, hogy ki tiszteli meg modelljét.

Túlzok? Dehogy túlzok, sőt enyhítek. Így megy ez órákon át, amíg a méltóságos asszony végül már nem a saját szemének, azaz tükörképének hisz, («Ez a tükör rossz, holnap kicserélem») — hanem a szabónő szirén-dalának és nyitott szemmel rohan vesztébe.

RUHAPRÓBA

Nem könnyű operáció az ilyen *rendelés*. Hát még a *próbák*. Négy fülkében négy hölgy próbál egyszerre,

mind a négynek óhaja, hogy a főnöknő résztvegyen a próbán. Mind a négy hölgy állandó hangos kifejezést ad óhajának, míg a fülkék előtt további tíz-tizenkét hölgy várja türelmetlenül toporzékolva, hogy a fülke kiürüljön és rá kerüljön a sor.

Hányszor kell a ruhát próbálni? Vannak vérszívó vámpírok, akik ötször is elpróbálják, vannak hanyag, lusta teremtések, — mint e sorok írója — akik csak egyszer próbálnak. Rendesen elég két próba, legfeljebb, amikor már teljesen kész a ruha, ajánlatos még egyszer belebújni.

Mi történik akkor, ha a hölgy nem hajlandó számláját kifizetni? Szegény szabónő kérdésemre azt válaszolta, hogy csak a legritkább esetben perel. A per nem a »hölgyre«, hanem a szalonra vet rossz fényt. Az olyan szalon, mely folyton »számlával szekálja a hölgyet«, nem örvend népszerűségnek. Váratlan számla úgy megsérti a vevőt, hogy soha többé nem jön vissza és még barátnőit is lebeszéli. Várni kell türelmesen, várni, néha évekig várni. Legfeljebb azt lehet mondani a hölgynek, hogy amíg számláját nem egyenlítette ki, nem dolgoznak neki többé. A többi szalont is figyelmeztetik, hogy a hölgytől óvakodjanak, mert rossz fizető.

Azt is megkérdeztem, hogy milyen a nagy szalonok egymásközi viszonya. Azt a választ kaptam, hogy a lehető legszívélyesebb. A nagy szabócégek között abszolút lojalitás uralkodik. Cégek, ha találkoznak, a legelőzékenyebb, a leghízelgőbb szavakkal dicsérik egymás főztjét (illetőleg egymás varrottját). A hölgyek előtt sem ócsárolják egymást. Legfeljebb egy kis gúnymosolyt engednek meg maguknak, vagy a »szegény« jelzőt ragasztják a másik cég neve elé. Hogy a jobb munkaerőket állandóan elcsalják egymástól — az viszont természetes. Sőt »fair play«-nek számít és még csak haragudni se szokás érte. Mindenki vigyázzon a saját munkaerejére. Körülbelül ennyit tudtam meg a nagy cég főnöknőjétől.

Ami a kisebb szalonokat illeti, ott hasonlóak a viszonyok, csak persze kevesebb munkás, kevesebb modell, szerényebb árak. A *kis szalonok* nagy része

konzorciumot alapított és együtt vásárolnak modelleket svájci és német cégektől. Vannak kis szalonok, melyek éppen olyan jók, mint a nagyok, csakhogy száz modell helyett tízet mutatnak be. Viszont vannak más kis szalonok, amelyek inkább konfekció-szerűek és minden nagy cég modellje megvan nekik, csak kicsit eltorzítva.

A *kész ruha* mérhetetlen áldás azoknak, akik fiatalok és karcsúak. Nekünk, szegény többieknek kevésbé. Aki kész ruhát tud viselni, az éppen fele annyit költ ruhára, mint az, akinek alakja nem engedi meg ezt a luxust.

*KEVÉS PÉNZÉRT
JÓL ÖLTÖZKÖDNI*

És ezzel elérkeztünk volna az öltözködés legfontosabb és a mai időkben legégetőbb pontjához: *Hogyan lehet mennél kevesebb pénzért mennél jobban öltözködni?* Nagy és sokat vitatott kérdés ez. Mi okosabb? Egy-két ruhát csináltatni legelsőrangú helyen vagy több ruhát csináltatni olcsó helyen? Vagy kész ruhát vásároljunk? Melyek a legszükségesebb ruhadarabok? Fontosabb-e a ruha, mint a kalap, táska, cipő, kesztyű?

Nehéz problémák ezek és nehéz rájuk válaszolni. Főleg azért nehéz, mert az úgynevezett túpénz összege minden háznál más, és csak abban egyezik, hogy sohasem elég. Vannak, akik egy ruhát vásárolnak évenként és mások, akik egy tucatot vagy többet.

Nagy általánosságban mégis csak szolgálhatok valami tanácsfélével. Akinek egész biztos és egyéni ízlése van és aki maga is ért egy kicsit a szabás-varráshoz, nyugodtan dolgoztathat kis szabónőnél vagy házi-szabónővel. Aki azonban bizonytalan, akinek nincs saját stílusa, határozott kimondott ízlése, az, ha vagyoni viszonyai megengedik, dolgoztasson nagyszalonban, ha pedig nem akar sok pénzt kiadni, vásároljon kész ruhát. Hogy miért? Mert nagyszalonban a modellt, üzletben a kész ruhát felpróbálhatja és tükör előtt látja magát benne, míg kis szabónőnél és házivarrónőnél fejből, fantázia után dolgoztat.

Hogy a divatlap karcsú hölgye és az élő hölgy között igen nagy a különbség, azt tudjuk. Ami a híres divatlapok vázlatain gyönyörű, az húsban és vérben, illetőleg posztóban és crêpe de Chineben förtelmes is lehet. A divatrajzon úgy és oda esnek a ráncok, ahová a rajzoló akarja. A való életben, sajnos, nem ilyen engedelmesek. Ezért mondom, hogy divatlap után csak az dolgoztasson, aki egészen tisztában van saját lehetőségeivel.

Egyszerű ezt így leírni, de van-e a világon asszony, aki elismeri, hogy nincs biztos ízlése?

Ruharendelésnél tehát első szabály: ne higyjünk a divatlap csalóka délibábjának és csak olyan ruhát rendeljünk, amelynek modelljét előbb felpróbáltuk. Ha pedig rajz után rendelünk, akkor a legegyszerűbb rajzot válasszuk. Nem lehet ezt a szabályt eléggé hangsúlyozni és elég gyakran ismételni. Az ügyes kis szabónő vagy házivarrónő minden nagy modellt le tud utánozni, ha a modellt látja, vagy »snitt«-et kap. Divatlap után dolgozni még a nagy szalonok sem szeretnek. Öltözködésben csak az az asszony kísérletezhet, akinek kidobni való pénze van. Ilyen asszony pedig pillanatnyilag nem igen akad. Tehát mielőtt rendelünk, legyünk tisztában saját képességeinkkel (azaz alakunkkal és szakértelmünkkel), továbbá a szabónő képességeivel, (azaz a házi varrónőtől ne kívánjunk tökéletesen szabott angol kosztümöt).

A NÉGY NÉLKÜLÖZHETETLEN

Leírtam ezt a szót: *angol kosztüm* és itt megállok egy percre — egy hosszú percre. Minden garderobe legfontosabb oszlopa az angol kosztüm (azaz »tailleur«), meg a köpönyeg. Hogy melyiket szeressük, ha a kettő között választani kell? Téltre a köpönyeg, tavaszra a kabát-szoknya praktikusabbak. Utóbbinak az a nagy előnye, hogy egy-egy jumper, blúz, kendő vagy gallér segítségével kevés költséggel változtatossá tehetjük.

Az angol kosztüm vagy köpönyeg igazán angol «gyen. Mennél egyszerűbb, azaz angol férfiruha szerűbb, annál tovább viselhetjük. A színe is legyen szolid,

fekete, sötétkék barna vagy szürke. Isten óvjon a zöldektől, bordóktól, tweedektől. Ilyeneket csak az a hölgy rendeljen, akinek nagy és változatos garderobera van. Aki egy, két vagy több esztendeig óhajtja angol kosztümjét hordani, az olyan színt válasszon, amely nem feltűnő és melyet nem lehet megunni. Az angol kosztüm vagy kabát legritkábban sikerül otthon. Aki teheti, menjen jó szabóhoz, aki nem teheti, az járja végig a készruha üzleteket, amíg valami tökéletesen állót talál. (Nem nehéz. Igen sokan tesznek így és mindig jól járnak.)

Az úgynevezett *francia kosztüm* háromnegyedes bő kabátjával, boleróival, cape-jeivel, divatkülönlegességeivel igen ritkán menthető át egyik esztendőből a másikba. A háromnegyedes raglán testesebb hölgyek kedvenc viselete — a legpraktikusabb »francia kosztüm« fazon. A többit úgy vásároljuk, hogy tisztában legyünk vele: ennek a ruhának csak a szoknyáját használhatjuk jövő évre.

A *francia köpeny*, ha egyenes és fekete, már sokkal hasznosabb ruhadarab. Télen szőrmével, tavasszal szőrme nélkül hordható és ha csak a divat nem hoz valami villámszerű kínos meglepetést, ugyancsak évekig használható, megbízható darab.

A köpönyeg alatt viselendő sima kis szövetruhákat otthon is csináltathatjuk, készen is vehetjük. Ez az a ruhadarab, amelyet legkönnyebben, legjutányosabban szerezhethetünk be és majdnem mindig jól áll.

A garderobera másik oszlopa az úgynevezett *kis fekete* mely nem hiányozhat szekrényünkéből. A kis fekete az a bizonyos fekete selyemruha, melyet színházba, vacsorákra viselünk és amelyet — mint az angol kosztümöt — sokféle módon tehetünk változatossá. Virág, gallér öv, ékszer (ne tessék megijedni, hamis ékszerre gondolkodni) — úgyesen alkalmazva, esetről-esetre felismerhetlenné varázsolja a kis feketét. Olyan kisleketét is ismerünk, amelyre hosszú ujjakat lehet kapcsolni és délutáni teákra viselni. A kislekete — ez a hű kutya — matuzsálemi kort megér és ugyancsak otthon vagy kisleketevel készíttethető.

Ha tehát szabad tanácsot adnunk azoknak a hölgyeknek, akik nem akarnak vagy nem tudnak ruhára sokat költeni, négy darabot ajánlunk: *az angol kosztümöt, az egyenes fekete kabátot, a sírna szövetruhát és a kis-feketét.* Ha ez a négy darab ott lóg szekrényünkben, (még ha a négy darab közül kettő tavalyi is), már nem jöhetünk zavarba. Hogy ezt a garderobe-ot pár blúzzal, Jumperrel, nyári mosóruhával ki kell egészíteni, az természetes, viszont ezek a darabok pár pengőért beszerezhetők.

Manapság olyan gyönyörű és olcsó magyar anyagokat találunk, hogy az imprimeruha alig kerül többbe a mosóruhánál.

Azok az asszonyok, akik többet költhetnek ruhára, de *mégsem annyit*, hogy minden ruhájukat *nagyszalónban* csináltassák, gyakran kérdik, hogy *melyik ruhát praktikusabb nagyszalónban rendelni és melyiket lehet otthon megcsináltatni.* Nagy általánosságban azt mondanám, hogy az uccai ruhát csináltassák jó helyen, mert hiába, a nagyszalón férfiszabója mégis csak jobban érti.

Ha két esti ruhát rendelünk — egyiket szalónban, másikat otthon csináltathatjuk. Ajánlom, hogy a színeset csináltassuk szalónban és a feketét otthon. A színes — pláne világosszínű — esti ruha kényes dolog.

Ismerek egy igen ügyes hölgyet, aki mindig fehér esti ruhát rendel, egy idő múlva, ha megunta, befesteti valami színre és ha a színt is megunta, befesteti feketére. Jó anyagból készült, jól szabott ruha kitűnően állja ezeket a metamorfózisokat.

Ugyancsak a praktikus fejezethez tartozik, hogy *ruharendelésnél gondoljunk a kalapra, cipőre, táskára, kesztyűre* és ha több ruhát rendelünk, ne nagyon különböző színűeket válasszunk. A téli vagy nyári garderobe-ot bizonyos színek alapján állítsuk össze. Ha például egyik ruhadarab barna, a másik sötétkék, más-más kalapot hordunk mindegyikhez. De ha egyik ruhánk barna, másik beige, nyugodtan hordhatjuk mindkettővel ugyanazt a barna kalapot

Legkellemesebb, legelőnyösebb mégis csak a *fekete-fehér divat*. A párizsi asszony, aki tudvalevőleg a világ legpraktikusabb asszonya, végignézi a nagy házak szivárványszínű kollekcióját és aztán fekete-fehéret rendel. Délben, a párizsi Ritzben még a legmelegebb nyári napon sem látni színeket. A fekete-fehér divat a háború utáni idők szülöttje. Talán az egyetlen takarékos divat, mely egyúttal szép is.

Sokat írtam a takarékos divatról és ha ez a könyv valaha szabónő kezébe kerül, nem nagy elragadtatással fogja ezeket az oldalakat olvasni. Mit tegyek, mikor sajnos, napjainkban a takarékos divatosabb, mint a luxus?

Szabónő olvasóim kibékítése céljából áttérek most *a gazdagabb és változatosabb garderobe-ra*.

Köztudomású, hogy télen sokkal kevesebb ruhával jövünk ki, mint nyáron. Az őszi-téli ruhaszükséglet, ha nagyon kényelmes anyagi viszonyok közt élünk, körülbelül következő: Kosztüm, köpönyeg, egy vagy két kis szövtruha, egy kis délutáni selyemruha, meg az a másik délutáni ruha, melyet »cocktail ruhá«-nak neveznek, hosszú, kicsit kivágott és este is viselhető, azután egy fekete, meg egy színes esti ruha. Esti köpönyeg elengedhető, mert nálunk igen korán áll be a tél és esti ruhánk fölött bundát viselünk. Tavasszal és nyáron azonban már egészen más a helyzet. A kosztümön és köpönyegen kívül valami könnyű uccai ruha is szükséges, meg délelőtti imprimé, egy-két délutáni imprimé, egész csomó mosóruha, esti ruha, meg nyári esti (vászon, chintz vagy batiszt) köpeny és fürdő-, meg sportholmi. Mindez persze annak szól, aki egyrészt teheti, másrészt szeret öltözködni.

SZÁMOLJUNK!

Ha a divat és az árak nem változnának, legegyszerűbb volna összeállítani, hogy *bizonyos tőpénzért mit és mennyit lehet vásárolni*. Ez a könyv azonban nem a pillanatnyi divatról szól, hanem a divatról általában. Leghelyesebb tehát, ha kétszer évenként leülünk papirossal

és ceruzával s szépen kiszámítjuk, hogy mire futja a rendelkezésünkre álló összeg. Úgy valahogy kell számítani, hogy kétharmadot szánunk ruhára (ebbe az esetleges bundát is beleszámítva) és egyharmadot kalap, cipő, harisnya, keztyű stb.-re. Vannak asszonyok, akik az összeg felét számítják mellékkiadásokra és talán igazuk is van, mert jó cipővel, keztyűvel, kalappal a régi ruha újnak fest, míg hiába van új ruhánk, ha a hozzávalók kopottak. A fehérenemű- és fűzőkérdésről nem is szólok, mert az a tapasztalatom, hogy legtöbb asszony a fehéreneműre való pénzt nem a ruhapénz részének tekinti, hanem itt-ott a háztartásból csipegeti el, vagy a karácsonyi, születésnap ajándékpénzeket fordítja erre a célra. Bizonyos, hogy hála Istennek, nem minden évben kell fehéreneműt rendelni, legfeljebb a meglevő készletet felfrissíteni.

A felfrissítés juttatja eszembe azt a nagyon fontos tételt, hogy a ruhát állandóan és kínos gonddal *karban keil tartani*. Vasalni kell — ami nem nagy kérdés és tisztítani kell — ami már sokkal nagyobb kérdés. A takarékos háziasszony igen gyakran vallja, hogy kár a ruhát tisztítóba küldeni, otthon éppen úgy ki lehet tisztítani. Erről szó sincs. Színes selyem- és bársonyruhákból zsírfoltot otthon benzinnel eltávolítani csak a legkritkább esetben sikerül. Rendesen az a vége, hogy a zsírfolt ugyan eltűnik, de vele az anyag színe is.

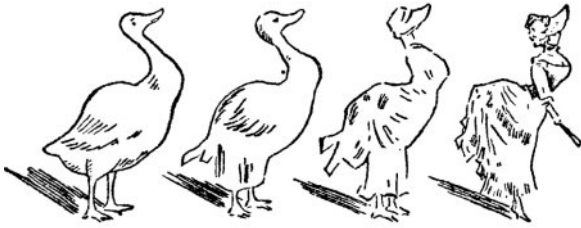
Itt is csak általános tanácsot mondhatok, hogy mosóruhát és fekete ruhát tisztítsunk otthon, színes, kényes anyagokat adjunk tisztítóba. A tisztító ugyan nem felel a ruha anyagáért, s a »szárazon tisztított« ruhának gyakran olyan orrfacsaró szaga van, hogy napokig nem vehetjük fel, de azért ajánlom a tisztítót — festésre aztán egészen különösen ajánlom, mert az otthon festett ruha csak a legmerészebb fantáziájú Tauchnitz-féle Hamupipőke regényben sikerül.

CSAK ISMERŐSNEK NE!

Még egy kérdés: hogy mi történik a *viselt ruhával?*

Egy részét — a közhasználatú darabokat — leg-
többen elajándékozzák, az esti ruhákat pedig eladják.
Vannak sokan, különösen a művészvilágban, akik pár
hónaponként egész gar dérobe jukat eladják. Aki jól
akarja eladni viselt ruháit, az két szempontot tartson
szem előtt: először is azt, hogy mennyi idő múlva adja
el, másodsor is, hogy mit kér érte. Ne hagyjuk a ruhát
hónapokig a szekrényben feküdni, amíg elhatározzuk,
hogy eladjuk, mert minden hónappal veszít értékéből.
Amikor pedig az árat megszabjuk — akár ismerősnek,
akár kereskedőnek adjuk el, kérjük a vételár negyed
vagy ötödrészét. Többet nem kapunk, kevesebbet
viszont nem érdemes eladni. Természetesen viselt ruhá-
ról beszélek és nem arról a bizonyos vadonatújról, mely
mindössze egyszer volt rajtunk és férjnek vagy illetőnek
nem tetszett (illetőleg, az igazat megvallva, kihíztunk
belőle). Végül lehetőleg ne adjuk el a ruhát ismerősnek,
mert ez sose vezet jóra és hogyha elkezdeném leírni,
hogy ez hova vezet, külön kötetet tölthetnék meg a ré-
mes esetek leírásával.

HOGYAN SZÜLETIK A NŐI DIVAT?

Akár a békebeli nő, a békebeli divat se sietett. Évente kétszer változott. Tavasztól őszig, ősztől tavaszig egyetlen öltés, egyetlen fodrocska, gombocska se hagyhatta el a helyét. Így kívánták ezt a nagyszabók s a divathölgyek: a háborúelőtti ízlés diktátorai. Nem csoda, hogy e tízkilométeres tempó mellett forradalmi újítászamba ment egy-egy fodor távozása. Szenzációként hatott a legkisebb szűkülés, bővülés s lélekzetállító színjáték volt az uszály és a hosszú uccai szoknya búcsúzása. Mikor hatéves huza-vona után végre eltűnt, fellélegzett mindenki. A női szoknya megszűnt porszívó lenni.

A divat kapuján befordult a XX-ik század. A nők rég várták e józan vendéget. Mióta megnyíltak számukra a férfipályák, a sportok, mióta levegőbe emelkedett az első pilótanő, mióta Angliában női választójogról beszéltek, túrhetetlennek érezték nehézkes, impraktikus divatjukat s a nagyszabók zsarnokságát. »Ezentúl *mi* parancsolunk«, kiáltották s a szabók — *érezve*, hogy a dolog komoly — *szó* nélkül engedelmesskedtek, jól tették! Mióta a divat nem néhány kiváltságos hölgy elkényeztetett kedvence, hanem valamennyitink életrevaló gyermeke — szenvedélyesen öltözködünk.

Míg Párizsban 1860 és 80 közt csak *százötven* nagyszabó öltögetett, 1900-ban, a világiállítás esztendejében már *ötszáz* műhelyben kattogott az olló, ma pedig *hétézerszáz* divatszalonban zakatol a gép. E *hétézerszáz* szalon közül évente negyven-ötven tűnik le észrevétlenül a divat firmamentumáról. Helyettük azonnal új csillagok ragyognak fel. Új nevek. Hol egy olasz grófnőé, hol egy francia kapitányé, hol angol arisztokratahölgyé.

Ha ezek az új sztárok ügyesek, ha ki tudják lesni a nők titkos vágyait, ha össze tudják egyeztetni mindazzal, ami a világban történik, karriert csinálnak. A születendő modellnek köze van ugyanis minden világeseményhez. De csak másodsorban. Elsősorban az *Anyag* parancsol neki. Akár fényes crêpe satin ez az anyag, akár gyapjas tweed, vagy hamvas bársony — koraszülött ő, a divat koraszülöttje. Teljes hat hónappal, sőt némelykor teljes évvel megjelenése előtt készen áll már a lyoni, a roubaixi, a birminghami, a lillei gyárban. Megy Párizsba, ahol is a tavaszi bemutató után bezárkózik a főnök a jövő téli bársonnyal, láméval, posztóval s miközben a Rue de la Paixre vígan nevet le az áprilisi nap, ő az eljövendő január ezüst-szállal, arany-szállal átszőtt selymeit nézegeti. Redőkbe rakja egy babán. Majd behívja a rajzolókat s miközben elgondolkozik a közelmúlt eseményein, rajzolgatni kezd.

A MODELL SZÜLETÉSE

A *modellt* tízszer, húszszor átrajzolják. No most végre tökéletes! A mester meg van elégedve. Nemcsak logikus fejlődése az új ruha a tavalyinak, hanem olyan részletei is vannak — hála Istennek — amelyek a tavalyiból nem alakíthatók. Azonkívül egy-egy elmúlt világesemény is tükröződik benne. Forradalom volt Spanyolországban? ... Megjelenik a sárga szín és a vörös. . . Indiai hercegnők látogattak Párizsba? Elő a hindu hölgyek bő, fejet-takaró köpenyével!... Sikere volt a Víg özvegy premierjének? ... Jöhet a rüss, a legyező a sokfodros uszály!

Mindezt a fejtörést, rajzolást, tervezést azonban a »grande couture« nagy konferenciája előzi meg. Ezen a konferencián a szabókirályok nemcsak azt döntenek el, milyen lesz az új szín, az új vonal, hanem azt is, melyik kisipart lendítsék fel az új szezonban. A gyöngyösöket boldogítsák csillogó strassz-ruhával, a paszományosokat zsinóros divattal, vagy a művirág-készítőket bő marga-

»Copier, c'est voler«

rêta, rózsatermással? Lassan, nehezen, óvatosan így alakul ki a divat. Nem csoda, hogy hét lakat alatt őrzi gyermekét, a keservesen szült modellt. Minél egyszerűbb ez a modell, annál féltékenyebben ügyelnek rá. Annál könnyebb ugyanis utánozni.

A régi, háborúelőtti kreációt senki se őrizte. Minek is féltették volna? A hajdani csipkés, kapcsos, halcsontos, fodros toalett oly komplikált-szabású volt, hogy csak karikatúráját hozta volna létre, aki utánozni akarta volna. A háború után azonban oly gyermeteg lett egyszerre a női divat, hogy bármely laikus fillérékért

leutánozhatta felebarátnője méregdrága ruháját. Pirkadt a könnyű-lopás hajnala, s a derengésben megalakult a divat alvilága. Bandába verődtek a hivatásos másolók, a *modell-orzók*.

Azonnal megindult ellenük a harc, de kevés eredménnyel. Derék divatunk ma éppoly kétségbeesetten küzd ellenségeivel, mint Csikágó a gengsztereivel. Alig lépünk be a *párizsi nagyszalón* kapuján, már a lépcsőházban fenyegető tábla mered ránk: »*Copier, c'est voler*« mondja a tábla. »Aki utánoz, az lop«. A táblához érve, három párka állja el utunkat. Három feketébe öltözött, mogorva direktisz. Megkérdik, melyik vevőjük ajánlott? Ha nincs ajánlásunk, van-e újságírói igazolványunk? Ha egyikkel sem rendelkezünk, fizessük le előre egy ruha árát. Csak, ha megálltuk a próbát, csak ha a három kérdés egyikére kielégítően feleltünk, akkor léphetünk be a divat szentélyébe. Itt sem cselekedtünk azonban kedvünk szerint. Súlyomszemű »vendeuse«-ök figyelik minden mozdulatunkat. Joggal! Ilyenkor állnak ugyanis csatasorba a *hivatásos másolók*

A DIVAT GENGSZTEREI

A csinos fiatalember, aki ajánlólevéllel jött s spanyolos kiejtéssel beszél, ilyenkor nyúl a gomblyukába tűzött virághoz, hogy a szekfű mögé rejtett ici-pici fényképezőgép segítségével megörökítse az új modellt. A mellette ülő hölgy, aki vidáman fizette le a kauciót s nyílt őszinteséggel jelentette be, hogy divatszalonja számára keres egy csinos kis trotór-kosztümöt, még két tucat trotórt fényképez le a ridikülje gombjába rejtett géppel. No és a család! Pápaszemes papa, kövér mama, szende leány, daliás vőlegény. Ki hinné, hogy gengszterek. Összetanult banda, melynek tagjai felosztották egymás közt a szerepeket. Papa az első hat modell ujjait nézi. Csak az ujjakat, semmi egyebet. Mama ugyanezen ruhák szoknyáját, vőlegény a derekat, piruló menyasszony az egész ruhát. Otthon aztán a gengszter-család emlékezetből összeállítja szépen a hat modellt. A rajzokat borsos áron eladja. A lefizetett kaució százszorosán megtérül.

Mindezek azonban csak besurranó tolvajai a divatnak s nem okoznak nagy károkat. Az igazi gonosztevők azok, akik a műhelyekben állnak össze. Ha innen a szerény kis ujjvarrónő nem visz el egyebet, mint egy icipici, ravasz ujjacska mintáját, a deréktűzőnő viszont a hozzávaló derekat és így tovább, könnyen összeállítható a modell — amely a nagyszalónban még meg sem született. Mióta ilyenfajta gonosztevőket lefűllettek, gondosan ügyelnek a párizsi műhelyekben, hogy a különböző ruharészek munkásai más-más teremben dolgozzanak. Ne tudja a jobb-ruhaujj, mit csinál a bal ne tudja egyik se, milyen ruhához tartozik.

Ó, CHANEL!

Az első és egyetlen párizsi szabó, aki nem tiltakozott az ellen, hogy kreációit lopják, Gábriellé *Chanel* volt. »Vigyék, lopják, viseljék! Nekem ez a legjobb reklám«, — mondta e zseniális nő, aki zsebében öt franc tíz centime-mel abban az időben érkezett Párizsba, mikor a *szoknya* térdig rövidült, a konty lehullt s az egész divat diadalmasan kiáltotta világgá, hogy megszületett az önálló, kereső — sőt nyugtalanul kereső! — háborúutáni nő. A gazdagság, a hossz ekkor állt zenitjén. A női ruha azonban csak akkorácska volt, hogy gazdájának egy borítékban haza lehetett küldeni, ha netán illegális helyen felejtette. Ekkora volt a ruha. Mégis tízezer frankot kértek érte. Sőt, tizenkettőt is, ha zsebkendőnagyságú, agyongyöngyözött estélyi volt.

Gabrielle Chanel — akiről azért kell beszélnünk, mert óriási szerepet játszik a divat történetében, — ezidőtájt kifutólány volt. Három évig kifutott. A negyedik évben befutott. Ma a legszebb kis paloták egyike övé Párizsban. Villája van a Riviérán. Két kastélya vidéken. Grófnők és hercegnők tegeznek. Grófok és hercegek magázzák. Ámbátor ez self-made-hölgyeknél fordítva szokott lenni.

Mi e páratlan siker titka? Az, hogy Chanel mindenkinél hamarabb érezte meg, mikor kezd a világtól búcsúzni a Jólét. Nagyban állt még a bál, nagyban gaz-

dagodott boldog-boldogtalan, mikor ő így kiáltott fel: »Éljen a Szegénység!« s divatba hozta a pincérnők fekete ruháját, fehér gallérkáját, az iskoláslányok szvetterét, a skót katonák csónakkalapkáját, a baszk parasztok sapkáját, s a szegénylányok örömét: a hamis ékszeret.

Mire 1927 táján beköszöntött a Szegénység, kiderült, hogy a nők világában régóta ő az úr. Hála a zseniális Chanelnek, észrevétlenül adhatták el valódi gyöngyeiket a nők. Helyette ott függött nyakukban a kis hamis. Így született meg a *divatban a praktikus szegénység*. Akár az új, egyszerű ház, az új egyszerű ruha is soktagú család gyermeke. Nagypapája a gond, nagymamája a valuta-kérdés. Apja a szabó, anyja az anyag.

A MŰSELYEM

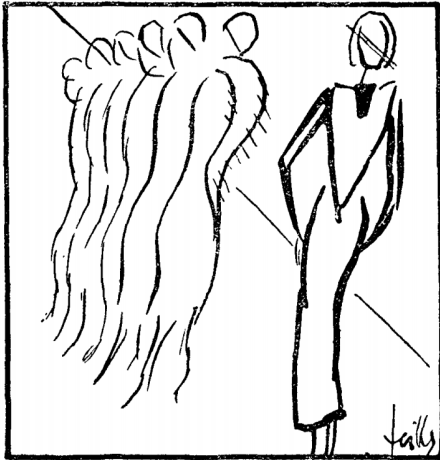
Ezen a téren, — *a ruhaanyagok* terén — forradalmi újításokat értünk meg. Tanúi vagyunk *a műselyem* születésének, ragyogásának. Sőt, — ami a ragyogásnál is több — halványulásának, fénytelenedésének. Hódító hadvezérekkel és szépasszonyokkal ellentétben ugyanis a műselyem akkor ér pályájának zenitjére, mikor eltüntették orcájáról a talmiságot hirdető ragyogást, mikor fénytelenességében a legnemesebb selymekhez hasonlít. Ára a tiszta selyem árának negyede, ötöde, néha tizedrésze. S a gyárak csak úgy ontják.

Mit szolt volna nagymamánk, ha megjósolták volna neki, hogy valaha majd nagy, füstölgő kéményű gyárártól függ, milyen ruhában siet unokája az első randevúra?! A gyártól függ az is, hány évig járunk még virágos crêpe de Chineben, muszlinban. A nők már rég megváltak volna az almafavirágtól és gyümölcsétől, a mákvirágtól és kábulatától, a textil- királyok azonban nem akarnak elbúcsúzni tőlük. Lovagias kötelességüknek érzik, hogy gondterhelt napjainkban ily módon szórjanak utunkba olcsó virágot. A virág, szóval, valamennyiünkké s valamennyiünkké a selyemharisnya, a crêpe de Chine fehérenemű, a crêpe satin ruha. És ez a szép és boldogító közösség általános elégedettséget teremt. Míg

ugyanis tegnap az volt csak szép igazán, amit egy-két előkelő gazdag nő viselt és százezren irigyelték, ma az szép, amit százezren viselnek és senki se irigyel.

A DIVATFALANSZTER

Virágos, pettyes, vidám divatfalanszterben élünk. E kellemes kis közösségben mindjobban tért hódít a *tömegcikk*. »Konfekció!« Micsoda megvetéssel ejtette ki

Konfekció

ezt a szót a háborúelőtti divathölgy. Dehogyan is viselt volna kész ruhát! Igaz: nem is volt rá oka. A régi divathölgynek volt ideje bőven. Számozatlan fiakkal sietett ruhát gusztálni. Másnap visszatért rendelni, harmadnap visszavonta a rendelést. Negyednap újra kezdődött az egész. Majd jött az élet öröme: a ruha-próba. Minél több próbára rendelték a szalonba a nagyságos asszonyt, annál jobban örült. Szorgalmasan próbált ruhát, mosolyt, kalapot. A békebeli párizsi nő még a kesztyűjét is mértékre csináltatta. Sőt, némely

női gavallérok zsebkendőit szövettek, harisnyát köttettek s Lyonban rendelték azt a pièce unique-et, azt a selymet, amelyből kizárólag az ő báli toalettjük készült. Minthogy Párizst öt földrész utánozta, orgiákat ült a gusztálás-választás-próbálás világszerte.

A háború után és alatt azonban egyszerre megváltozott minden. Előtérbe ugrott *az ifjú Amerika* s fáradt, öreg Európát knock-outolva, rányomta bélyegét a világra. Ránk kényszerítette nektárját: a cocktailt, ambróziáját: a szendvicset, zenéjét: a jazzt s főleg és mindenekelőtt: divatját. Ennek a divatnak pedig a konfekció a kedvenc gyermeke. Amerika a tömegcikk paradicsoma s ebben a paradicsomban vidáman éldegél Éva, a Jenki nő.

A világ e legokosabb asszonya *készen vesz mindent*. Lakásában festménytől fürdőköpenyig helyén van minden, mikor beköltözik (lassanként fizeti ki a kész-lakás kiadójának a bútor, a berendezés árát). Ki bánja, hogy a ház többi harminckét emeletén is szakasztott ugyanilyen lakásokban laknak a többi Mary-k, John-ok? Ki bánja, hogy a hölgyek ruhája többszázezer példányban sétál New York, Boszton, Csikágó uccáin. Ilyen apróságokkal nem törődik Amerikában senki, annál kevésbé, mert a kész-ruha beszerzése nem okoz fáradtságot, sőt túlnagy költséget sem. Mire az exkluzív párizsi modell megéri száztízezredik amerikai kiadását, mire a vezető nagyáruházakból a kisebbekbe kerül, a szerénypénzű flapper számára is elérhető. Különösen, ha a flappernek van egy kis türelme. Amerikában ugyanis a türelem nemcsak rózsát terem, hanem báli-ruhát, kosztümöt is.

A »ZÜLLŐ« DIVAT

Ez a bő termés akkor aratható, mikor a tavasz kezd nyárba, a nyár őszbe olvadni. Ilyenkor váratlan fordulat áll be a ruhák életében. Az elsőből utolsók lesznek hirtelen. Az ötvendolláros büszke kompié egy szép reggelen arra ébred, hogy ára felére zuhan, majd negyedére s ha ekkor sem akad rá vevő — egy különös áruházba vándorol New Yorkban. Elköltözik Mister

Klein áruházába s ugyanaz a párizsi modell, mely néhány hete még a leggőgösebb kirakatban ragyogott — két-három dollárért kapható a divat e paradicsomában.

Valaha csak a szegény negyedek népe járt a Klein-áruházba, hogy ott a hetenként megújuló két-háromszázezer ruha közt válogasson. (Mindenki maga próbál e különös áruházban, ahol nincsen kiszolgáló személyzet, csak detektívek vannak). Ma a legismertebb társaság-beli nő is elmegy Mister Kleinhez, akit az amerikai konfekció tiszavirág-életű modelljei varázsoltak szegény kis foltozósabóból milliommossá.

Akár az amerikai nő, a világ többi asszonya is örömmel üdvözi a konfekciót. Az időmilliomosok kihaltak. A nők dolgoznak, sportolnak. Kinek van ideje próbálni, órákig a tükör előtt állva arról értesülni a szabónőtől, hogy »fájdalom, a nagyságos asszony slussz - bősége már megint gyarapodott«?

Amerika után — *Angliát is teljesen meghódította a konfekció.* Legelszántabban a franciák védekeznek ellene. Lassan kezdik azonban ők is beadni a derekukat. Dölyfös párizsi szabók, kik nemrég még szemrebbenés nélkül kértek horribilis összegeket egy-egy kis modellért (s szemrebbenés nélkül engedtek az árból), palotáik egy-egy szárnyában »külön osztályt« nyitnak egyenárú olcsó ruhácskák számára. Egyelőre még égre-földre esküdözés jár a ruhácskához: »Madame nyugodt lehet, a kis csoda egyetlen a maga nemében, nincs párja, nincs ikertestvére. Még csak hasonlót sem kreál a nagy mester...« Hamarosan azonban a kutya sem fog az esküdözésekre reflektálni. Másnak is van ilyen ruhája? Sebaj! A számozott példányok kimentek a divatból.

A DIVATREKLÁM

A tömeggyártás édestestvére, a reklám, szorgalmasan gondoskodik arról, hogy a divat villámgyorsan terjedjen. Miközben gondoskodik — jó testvér lévén — kicsit javít is a divaton. Ezt a javító, nevelő-tehetségét sokra becsülik külföldön. Oly sokra, hogy Angliában, Amerikában lehetőleg fényképekkel illusztrálják a

divatreklámokat. Alig jelent meg a legújabb nyári ruhasláger fényképe az illusztrált lapokban, figyelni kezd a modelltulajdonos áruház sajtófőnöke. Ha az eladónők csak három olyan nőről tesznek jelentést, akik így léptek az áruházba: »A reklámképükön látható ruhát kérem, de így vagy úgy módosítva« — már megváltoztatják a ruhát. Rendszerint sikeresen. Majdnem minden esetben kiderül, hogy a változtatás *után* szorgalmasabban veszik, mint eredeti alakjában. A jó konfekciónak az a titka, hogy az eladók, a kreálok, a rajzoló — sőt még a textilgyárak is oly éberrel figyelik a divat pulzusát, mint az orvos betege érverését.

A *divat-reklám* előtörése egész sereg egzisztenciát teremtett, számos tehetséget fedezett fel. Hirdetőzseniket, akiket poétaszív mellett riporter-ésszel, gyorsasággal s kereskedő-ravaszsággal is megajándékozott a sors. Ily bőséges adományok birtokában írják aztán azoknál a mulatságosabbnál mulatságosabb kis reklámepozokat, melyek hetekig tartó folytatásokban jelennek meg az amerikai lapokban. Hősük az új ruha, az új kalap, az új cipő. Hősnőjük egy bájos hölgy, kinek képe alatt a reklám-szöveg hosszú heteken át csak csalódásról számol be. Végre egy szép napon: diadal! A hölgy felfedezte azt a bizonyos cipőt, ruhát, kalapot, melyet a hirdetés szolgált. Hölgyünk életében kisüt a nap. A férfiak, akik mindezideig nem törődtek vele, sugárzó arccal viszik kirándulni, sétálni, golfozni — persze mindig és mindenkor a hirdetett cipőben, ruhában. Mire a hölgyet az utolsó képen és folytatásban oltárhoz vezeti egy nemes arcélú — s a legújabb keménygallér-reklámot szolgáló — férfiú, már beleverték az olvasók fejébe az új ruha színét, szabását, anyagának nevét.

De kik ezek a csinos nők, akiket a külföldi divat-reklámok képein látunk? Kik ők, akik hol a legújabb kalap alól mosolyognak hamisan, hol a még újabb cipőben lépnek ki fessen, hol műselyem fogadóruhában hevernek hanyagul nagy karosszékben?

Az amerikai divathadjárat névtelen kis katonái ezek a nőcskék. New Yorkban tizenöteletes felhő-

karcolót foglal el az a hivatal, mely számontartja, rekrutálja őket. Innen hívják fel telefonon Miss Hattyúnyakat, ha új gyémántnyakláncait akarja lefényképeztetni az ékszerüzlet, Miss Karcsú Bokát, ha harisnyakép készül. Ez a hivatal fizeti a csinos hölgyeket, aszerint, hogy hány órát mosolyogtak a fényképezésre. Ha szerencséjük van, nem mosolyognak félévnél tovább. Képük feltűnik valamelyik filmgyárnak, (akár a nők, a filmgyárak is állandóan keresnek, várnak valami új csodát). Próba felvételt készítenek s Hamupipőke, vagy cipőreklámot díszített hölgyünk: Hamucipőke, repül Hollywoodba. Karrierje — úgy a filmvárosban, mint New Yorkban rövid. Szédületes-gyorsan mennek ki manapság a divatból a nők. Egyetlen új kalapszegély, egyetlen új vonal egész sereg szépségkirálynőt tesz B-listára. Ennek a hirtelen ragyogásnak, letűnésnek, a nők és a divatkreációk rövid életének Hollywood az oka.

A SZTÁR DIKTÁL!

Hollywood és a film. A film és a sztár, ők ketten egy szempillantás alatt többet változtatnak a divaton, mint Párizs valamennyi szabója együtt. S mi szótlanul engedelmeskedünk. Gyenge nők vagyunk, ó mily gyengék! Ha a lúdtalpú svéd sztár lapossarkú cipőt húz, férfias cipőbe bújjik a legtökéletesebb lábacska is. Ha a rövidnyakú francia csillag kijelenti, hogy bundáján ezentúl nem visel gallért, meztelen nyakkal fagyoskodunk valamennyien a téiben.

De nemcsak ilyen apróságokban engedelmeskedünk vakon a filmnek. Arcunkat, szemünket, mosolyunkat is szívesen változtatjuk meg kedvéért. S a sztárok, akik ezt tudják s titkos, kaján örömeiket lelik a játékban, kézről-kézre adnak bennünket. Hol egyik, hol másik formálja a nőt saját képmására. A sírna, vállatverdeső haját a nagy Garbótól örököltük. Az ál-szempillát, a kék szemfestéket Claudette Colberttől. Az unott, repedtfazékhangot s az arccsontokat hangsúlyozó rúzst Marlene Dietnchtől. Hollywoodból jött hozzánk a fekete-fehér színösszetételű ruha, kalap, cipő is. Gyakran áldjuk

értük a derék sztárokat. »Mily önzetlenek, kedvesek, hogy ezzel a mindég-csinos, mindig-praktikus divattal ajándékoztak meg bennünket« mondogatjuk, miközben ezredszer bújunk fehérgalléros, fehéröves, fekete komplénkba. Kiderült azonban, hogy e kitűnő divatötletet a szükség szülte. Nem a sztárok önzetlensége. A filmen *a fekete-fehér összetétel* hat legjobban. Vagyis csak ez a két szín hat tiszta fehérnek, mély feketének. A sötétzöld szürkés színt mutat, a vörös feketéset, a kék, a sárga, a lila fehéres színeket.

A filmsztárok divatja, öltözködése sok száz embernek ad kenyeret Hollywoodban. Egy-egy stúdió szabóműhelye két, három épületet foglal el. A raktárak pedig külön kis telepeket. Az anyagok közül a selymek egyenesen a francia gyárakból jönnek a filmvárosba. Az eljövendő tél anyagai nyáron, az eljövendő nyáriak télen Hollywoodba sem olyan anyagot nem küldenek, mely túlságos népszerűsége számítt, sem olyat, mely excentrikus. A film hetekig, hónapokig készül, további hónapokig utazik a világban. Az anyagok, ha túl népszerűek, vagy szélsőségesek, eközben könnyen kimennek a divatból. A történelmi filmekhez való brokátokat külön rendelik Lyonban, Lilleben. Nagy az öröm mindkét városban, ha Mária Antóniát, Katalin cárnőt, vagy Stuart Máriát feltámasztják sírjukból a derék amerikaiak. Műselyem-világunkban már csak a film vásárol valódi brokátot.

REVÜ ÉS SZÍNHÁZ

A pazar revük láttán elgondolkodunk, mi történik a rengeteg ruhával, kalappal, strasszal, struccal, puccal. Elteszik őket. Gondosan, akár a polgári háziasszony, elraknak mindent külön-külön magazinokba. Kámforos, naftalinos kábulatban itt igyekeznek feledni az aranyalást, hogy Kleopátra vállaira borult. Egyszer, egyetlenegyszer! A filmgyárak a főszereplő ruháit sohasem használják kétszer. Kalaptól prémig átalakítanak mindent a mellékszereplők számára. Rosszul teszik. E nehéz időben jótékony célra kellene elárverezni a sztárok híres ruhadarabjait. Charlie Chaplin, Marlene Dietrich, s a

nagy Garbo rajongói nem egy ragyogó dolláránlatot tettek már imádottjaik pantallójára, örökké gyűrött filc-kalapjára, rongyos cipőjére.

E viharos népszerűséggel nem versenyezhet *a színház*, mely pedig *egyeduralkodója volt hajdan a divatnak*. A turnőr, a plöröz, a malomkerék-kalap a színpalak közül indult hódító-útra s az uszály talán uccai szoknya a párizsi Athénée színház színpadán jelent meg először. Itt zajlott le 1900-ban a molett nők Waterlooja is s a Töltött Galambok teljes vereségével végződött. Itt győzetett le a klasszikus szépnő s kerekedett felül korunk ideálja, a »belle laide«, az érdekes csúfság.

Na és Versailles! selyemharisnyák a férfiak lábikráin, fölöttük rózsaszínű satin bugyogók, világosmintájú redengótok, csipkenyakkendők, parókák — mindehhez pedig egyetlen fürdőszoba sem.

Nekünk ezek a dolgok: operabál. Bármennyire tet-szenek is, mentsen meg az Isten tőlük. A meleg allonge-parókától, a tíz centiméter magas gallértól, a negyven-gombos selyemmellénytől. Meleg, szűk és tisztátalan itt minden, teljesen alkalmatlan, mondjuk, a kávéházi életre.

»Ki kreálja a divatot?« íme, az angol király nagy úr, nem is említve néhány európai diktátort — de próbálná csak meg a divat-ducek közül bármelyik is a fehér paróka bevezetését, belebukna. A mi divatunk szabályozódik.

A mi öltözködésünk idomul. A férfidivat különben is nyugodtabban, hűségesebben megy a maga útján, mint a női. *Csak nüanszokban változik évről évre.* A férfidivat nem ugrál. Évek kellene hozzá, míg megmásul. Vezérmotívumai, akár egy Wagner-trilógiában, egyformák, ismétlődnek. Csak hangszerelésük lep meg néha újszerűségével. Kis külsőségei (nyakkendő, kesztyű, cipő) formálódnak csak át. De ettől se ijedjünk meg, mert a férfiöltözködés konzervatív, ami legalább is akkora érték, mint a dernier cri. Sokan vagyunk, akiknek a »legújabb« nem is áll jól. Szándékosan várunk vele egy kicsit. Kerülni akarjuk a feltűnést. Sokszor, végleg lemondunk egy-egy kis újításról, nem is baj, ha nem minden majomságban veszünk részt.

Pedig elegánsak akarunk lenni, mit tagadjuk. Csak azt nem tudjuk, *mi az elegancia.* Legalább is nem pontosan. Homályos problémaként él bennünk az elegancia kérdése, ha már nem születtünk oly zseniknek, hogy magunkat messziről is lássuk, olyan szituációkban, amelyekben mások látnak minket. Meg is szoktuk kérdezni:

— Mondd, nem vagyok feltűnő ebben a ruhában?

— Neked lehet, feleli a másik, de engemet kinevetnének.

Mi ez? őt kinevetnék? Engem meg nem? Nagyon gyanús. Nyugtalanító valami, hogy engemet talán ki is csúfolnak a hátam mögött. És hogy éppen azon a ponton volnék komikus, ahol a legkevésbé szeretnék az lenni: a külsőmben. Igaz, tudom, hogy az újítót ki szokás nevetni. Egy kopott Valaky sohasem kelt kínos föltűnést. *A legdivatosabb öltözködéshez bátorság kell.* A legkevesebb emberben van erő e mártírium elviseléséhez. Elbírnai az ezer szemet, mely rátapad. Befogni a lelki fület a fekete-májú megjegyzések áradata elől.

Igen, a férfilelek általában nem elég erős ahhoz, hogy csak az eleganciára támaszkodjék. Segítségét keres valami másban. Hatalomban, hírnévben, gazdagságban. Könnyű a velszi hercegnek dandynek lenni. Könnyű Oscar Wilde-nek egyénien öltözködni, könnyű Beau Brummel-nek fantasztikus kreációkkal bővölni az asz-

szonyokat. Mikor már *előre* is misztikum veszi körül megjelenésüket. Mikor nem kell attól félniök, hogy a Váci uccán vagy a lóversenyen megkérdezzük róla: »Kicsoda ez a kissé feltűnő úriember?« A világhírességek aratnának-e akkora sikert, amekkorát aratnak, ha ruhájukon felül az ismeretlenség leple takarná őket? Félünk, hogy nem.

EGYÉNI ÖLTÖZKÖDÉS

És itt elérkeztünk fejezetünk legfontosabb pontjához: *az egyéni öltözködéshez.*

I. Szabad-e egyénien öltözködni? II. Mi az egyéni öltözködés? Felelet: I. Igenis szabad, sőt kell. Felelet: II. Benne van a kérdésben. Úgy kell követnünk a divatot, ahogy az hozzánk, személyünkhöz leginkább illik. Persze a divatot kell követnünk mindig. Az ízlést, az eleganciát, azt a bizonyos valamit, ami nemcsak nekünk, hanem embertársainknak is egyformán örömet okoz. (Ezek az elmélkedések nem szólnak olyanokról, akik nem törődnek a divattal. Az elhanyagolt külsejükről, a »bánom is én«-emberekről. Pedig ezek között nem egy kiválóság van. A divat követője megadja nekik a köteles tiszteletet, de szelíden mosolyog megjelenésük furcsaságán.) Mi illik saját személyünkhöz? A kérdés nem látszik egyszerűnek. Különösen akkor, mikor a férfidivatról az az általános felfogás, hogy tulajdonképpen uniformis. Hogy az öltözködésnek szabályai vannak. Ez igaz is, nem is. Illetőleg egyszerűen megfelelhető: *a jó öltözködés félig szabály, félig pedig művészet.* A szabályt előírják az utolsó divat törvényhozói. A művészet pedig az individualizmusból fakad.

Honnan veszik a szabályokat a törvényhozók? A divat életéből. Valami enyhe nyomásból, mely komponálódik az elegáns emberek ízléséből, a modern festészet színeiből, az új sportok praktikumából, az általános életmódból. Ezt az egész komplexumot azonban mégis a tradícióra építik. Szóval megérik, mi a jövő zenéje, de ugyanakkor pontosan tudják, hogy eddig mi volt a szabály. Ezen a szabályon azután fűrnak, faragnak, de modern eszközökkel teszik ezt Ennyi a divatkreálokról,

akiknek a központja — úgy, mint a nőké Párizs — London. Az angol divat uralkodik a földtekén. De az a szerény teóriánk, hogy minden dogmatikusság csak akkor válik értékké, ha az egyéniségen szűrődik át, talán sehol sem győz erősebben, mint itt: *minden nemzet a nemzeti individualizmuson keresztül követi az angol divatot*. Igenis, van amerikai divat. Van olasz. Van bécsi. Van francia. Van magyar úri karakter az öltözködésben, igaz, hogy *mindig az angol szabályok alapján*.

Mégis csak *én* magam választom ki a szövetet, mégis *én* vásárolok a nyakkendőmet. Az elém tett mintából választok. Ha van ízlésem: jól választok. Ha nincs: rosszul. Nagyon sok esetben a szabómra hallgatok, meg a divatkereskedőmre.

PÉNZ ÉS KORPULENCIA

Roppant fontos *a szabó és a kereskedő*. Nagy nevelő hatása van az ízlésüknek. Az önálló vevő defenzívába tud menni a »bebeszéléssel« szemben. De az a szerencsétlen, aki részint nem tudja a leckét, részint mindegy is neki: okvetlenül áldozat. Hozzá drága pénzért esetleg még ki is nevetik. Mennyi ember van, aki kétszer annyit költ a külsejére, mint amennyi kellene ahhoz, hogy jól fessen! *A jó öltözködés csak másodsorban pénzkérdés*. Hát még a háború óta! Amióta nem szégyen a kis-szabó. Amióta nem kell eltagadnom, hogy a kalapjaimat nem Lock-tól hozatom Londonból.

Ma az olcsó, de jó ruházkodás még dicsőség is. Az ízlés, az ügyesség, az okosság sikere. S még hozzá passzió is. Megoldani a feladatot. Mert úgy-e nem volt nagy dolog — persze, a divatférfinak — békében Bécsbe, Londonba menni, a szabónál próba közben újságot olvasni? Ma, ha nem akarunk sokat költeni divatra, szemfüleseknek kell lennünk. Tudni, mi a szép, mi a finom. De ha nem tudjuk? Hát akkor tudnia kell a szabónak. Ha ő se tudja? Akkor segítsen valamelyik barátunk. Vagy — ez a könyv.

— De mikor én olyan kövér vagyok, mint egy mangalica? Mi értelme van, hogy »öltözködjem«? — szegeződik mellünknek az első kifogás.

Egy másik:

— Minek ártsam magamat a divatba, mikor nem tartozom többé a gazdag emberek közé?

Egy harmadik:

— Én nem akarok mozisínész lenni, minek nekem az elegancia?

Ez elkeseredett kifakadások mögött — állítom — ott van a leplezett vágy. Igenis, mindenki szeretne jó-megjelenésű lenni. Ezek a kifakadások inkább azt árulják el, hogy az illető nem — mer.

A kövéreknek csak azt felelhetjük, hogy VII. Edward korának legelegánsabb embere volt, holott tekintélyes embonpoint »díszítette« amúgy is marienbadi *testét*. A tönkrementeknek, hogy *vannak remekül öltözködő gavallérok, akik állandóan ugyanabban a ruhában járnak*. Csak egyet rendelnek, igaz, hogy a legjobb fajtát, azoktól pedig, akik nem akarnak mozisínészek lenni, megkérdezzük, nem gondolnak-e arra, hogy a mozisínész csak szimbólum? A szép és előkelő élet jelképe? A siker világáé. Dehogy is nem szeretnénk, ha Greta Garbo *belénk* örülne és nem John Gilbertbe! S miénk volna a hibátlan és dívatosvonalú Rolls Royce, amelyben a boldog pár Kaliforniába indul! De ne is menjünk oly messze: mindenkinek vannak *érdekei*, mindenki szeretné, ha mennyasszonya elegáns férfiúnak tartaná. Vagy ha már többszörös családapa, nem bánná, ha a vezérigazgató, mikor éppen egy »alázatos kéréssel« volt nála, távozása után így szólna elnöktársához:

— No lám, milyen jó megjelenésű, úr ez a. . .

Mikor azzal vigasztaljuk, hogy »nem a ruha teszi az embert«, akkor már baj van! Az ízléstelenség örök forrása a *rosszérzésnek*. Rosszul öltözködni lehet éppen olyan feltűnő valami, mint az úgynevezett »feltűnő elegancia«.

A ROSSZUL ÖLTÖZKÖDŐK

Vannak notórius *rosszulöltözködők*. Ezek a legnagyobb gonddal válogatják ki az ízléstelen holmit. Viszont *nincsen férfi, akit ne lehetne jól öltöztetni*. A divat kultúra dolga. A divat: nyelv, melynek segítségével kultúr-

emberek egymást megértik. A divat: egyéniség. Amikor nem egyéni, akkor is egy egyéniséget *takar*; valakit, aki nem akarja egyéniségét feltárni. Ezek vannak a legtöbben. Akiknek az öltözködése azt mondja: »Nem akarok dandy lenni. De titokban fontosnak tartom, hogy észrevedd, milyen hibátlan rajtam minden.«

Valóban, elsőrangú szürke angol anyag a ruhája. Diszkrét úriszabás árulja el a jó mestert, aki csinálta. Hozzá szolid, komoly cipő. Aztán finom kalap, nem is új, de az idő csak használt neki, mint nemes bronznak a patina. Fehérnemű, mely azonban önmagáért beszél. Nyakkendő, melynek súlyos selyme rejtett temperamentumot árul el. Csupa jó dolog, rendes úriember kultivált arzenálja. A jólöltözködő urak nagy többsége ilyen. Nem is költenek sokat magukra, nincs is nagy választékuk. Szemben a szerencsétlenekkel, — sajnos túlsokszor ütközünk ilyenekbe — akik állandó arrangement-okat, *kira-katot csinálnak magukból*. Színi előadásokat tartanak megjelenésükből, naponta változó repertoárral. Nem találkozzunk-e sűrűn tetőtől talpig kávébarna urakkal? Aki-ken a kalapjuktól a zoknijukig minden csészebarna, pikkoló kapuciner, tejfröccs, mélange, mokka félbarna?

Aztán a »*túlöltözöttek*«, akiket az angol overdressed néven nevez. Akik túlsokat raknak magukra. Téli és nyári dolgok vannak rajtuk egyszerre. Vagy felesleges ékszerek. Nagy virág a sportruhához. Kamásli kánikulában. Fajdkakastoll városi kalapon. Egy másik: a nyugodt tenger minden változata, ing, zsebkendő kék, rajta van minden kék nüansza az olasz égnek, a nápolyi tengernek. Vagy a komor megjelenésűek, akiknek külseje nem ismeri a tréfát: »Én komoly ember vagyok, hirdeti minden ruharészlet lassú testükön, én nem veszek részt a világ mókáiban.« Na és a »*Lilaáalom*«: lila nyakkendő, lila zsebkendő, lila zokni.

Mégis legbántóbbak az örök *sötétek*. Ezek rettentő erőfeszítésekkel hozzák össze együttesüket. Kínos gondossággal kerülnek a vidámságot. Elfelejtik, hogy vidámnak lenni nem bűn. *A divat udvariasság is*. Felvidítés, örömozós. Hiába ultramarinkék a Földközi tenger, ha egy jacht fedélzetén valaki fekete lüszter-

kabátban bosszantja a jóízű embert. Természetes, hogy a hullámzó Balaton tetején szebb a hófehér férfi-ruha, mint egy fekete keménykalap. A lóversenytéren, ragyogó paripák és tarka toalették között biztosan

»Túlöltözés«

rikítóan hatna egy lóden vadászruha. Illetlenség, sőt sértés is lehet, ha valaki fumigálja embertársait. Mintha valaki kétnapos szakállal ülne asztalhoz társaságban

ELEGANCIA

A modern ember nem takarhatja le kanáriként lelkiismeretét azzal, hogy a divatot követni fölösleges, túlzott dolog. Hiszen az, hogy borotválkozik, hogy hajat vágat: már ez is divat! Ha csak első lépcsője is a divat hatalmas épületének. Ha csak rövid áldozás is az esztétika oltárán. Miért megállani az út elején? Mikor a szépség kultusza végtelen! Hogy a belvederi Apolló ma nem volna divathős? Persze, hogy e remeket nem a mai

angol divatlapok szerint faragták. De azért bizonyosra veszem, hogy a régi görögöknél Apolló divathős is volt. »Smart« alakként állt szobrása előtt. Véletlenül vonalai nem is járnak messze a mai férfivonalaktól. Mert a férfivonalak mindenesetre kevesebbet változtak, mint a nőiek. Belvederi Apolló talán ma is tetszenék a strandon, míg szegény milói Vénusz trikóban alig úszna meg a többiek lebecsmérlő megjegyzése nélkül. A divat a Szépség egyik fiókja. Alosztály, mely azonban néha fontosabb az anyaüzletnél. A jó öltözködés korrigálni is tud, a főüzlet mínuszát plusszá változtatni. »A férfi nem csúnya, ha egy fokkal szebb az ördögnél«, így szól a közmondás. Bizonyára vigaszkep találták ki, pedig még Mefisztót is úgy ki lehetne öltöztetni, hogy Gretchen előtt kiütné a nyeregből Faustot. Mennyi példát nyújt erre az élet! *A csúnya, de elegáns ember; aki háttérbe szorítja az édeskés férfiszépséget.* Hát még akkor, ha ez utóbbi ízléstelen kultuszt csinál magából. (Kitűnő pesti elnevezés: a »cselédbüvölő«.)

Még egy oldalát világítsuk meg az elegáns öltözködésnek, ami már inkább a lelkivilágba tartozik: azt, hogy: nem mondunk le az élet öröméről. S ezt ruházódásunkkal tudomására is hozzuk a világnak. (Gyakran a félvilágnak.) Különösen az öregedő férfiú veheti fel sikerrel a harcot az enyészettel, ha kissé gondosabban öltözködik. *A meglett ember többet engedhet meg magának a fiatalnál,* neki inkább hisznek. Az öszülő haj szinte sürgeti a bátor, sőt a feltűnő öltözködést. Milyen nagyszerű öregurakat látni! Perfekt dandyket, akik mégsem nevetségesek. *Igazi dandy nem is lehet fiatalember.* (Lásd VII. Edwardot, Boni de Castelane-t, Lord Joe Chamberlain-t, Gromon Dezsőt.)

A korosságnak a jólöltözködéshez ritkasági értéke van. Aránylag nagyon kevés ember érti, miről van szó. Értelem és érzék összjátéka teszi itt a sikert, hiszen *a divatot vakon követni nem lehet, de nem is kell.* Az »idei divat« csak arra jó, hogy applikáljuk ízlésünk szerint, úgy, ahogy a helyzet megkívánja. Helyzet alatt értem a *mindennapi élet számtalan változatát.* A reggelt, a sportot, az uccát, a hivatalt, a délutánt, a *teát,* a cocktail-t, az

estebédet, a *színházat*, az estélyt, a mulatóhelyet. Pesten Budán, vidéken, falun vagy világvárosban, szárazon és vízén. Elég nagy variáció úgy-e? De nem kell megjedni. Ha egyszer bevágtuk a leckét; egy életre elég. Mert — hála Istennek — csak nagyon kis változások szoktak történni. Az alapszabályok ugyanazok maradnak, amelyekben az sem változtat, ha az ipar, vagy inkább iparkodás valami új anyagot próbál elsütni, új szövetet, sohasem látott színű nyakkendőt vagy valami furcsa fehérműt. Ezek az új kreációk hamar megbuknak, még ha sikerül is a tudatlanság homályában élő vevőseregből egy-egy áldozatot szedniök.

TÖRVÉNYEK ÉS MŰVÉSZEK

Vannak örök törvények, melyeknek ismerete elég-séges ahhoz, hogy rossz öltözködésünkkel ne tünjünk fel, sőt, külsőnkben kifogástalan gentleman-ek lehessünk. Persze, hogy az öltözködésnek vannak *művészei* is. Akiknél minden összeállítás, a színek keverése, az anyagok kiválasztása — de legfőképpen a szituáció felismerése különös talentumot árul el. Lehet, hogy még e magasabb fok elérése sem boszorkányság. Hiszen minden érzéket fejleszteni lehet. Tudás, tapasztalat és hajlam ölelkeznek ott, ahol művészetről van szó.

Valljuk meg, hogy minket e téren nem neveltek eléggé. Ami más országokban természetes szabály volt, azt előttünk gyakran kuriózumként állították be. Ne essünk áldozatul a hipokrita tannak, hogy a divat nem komoly dolog. Persze, hogy vannak komolytalan hajtásai. De ne tévesszük össze a fát az erdővel. *Divat nélkül élni nem lehet.* Soha sem volt, soha sem lesz kor, melynek ne lett volna divatja. A divat: élet. A divatot visszautasítani: annyi, mint lemondani egy darab életről.

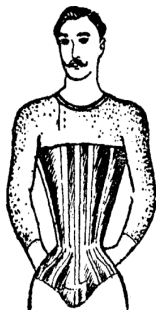
Persze, hogy mindenki joga a lemondás. Kétség-telen, hogy Einstein gyűrött fekete kabátjában nagyobb emberi érték, mint egy-egy mozihős hibátlanul szabott zsaketjében. De most nem erről van szó. *Nem a két emberről. Hanem a két kabátról.* Melyik a szebb? A rela-

tivítás nagy felfedezője is megvallaná, hogy nem az övé, hanem a mozisínészé, aki e percben még hozzá gengsztert is játszik ...

Ha már nem vagyunk Einstein-ek, viseljük legalább a gengszter elegáns kabátját. Ez is valami.

Mindezekből talán már látható, hogy napjainkban nem egy ember kreálja a férfiak divatját, hanem egy nagy közösség. A férfidivat stabilitásán nehéz változtatni. Nincsenek akkora emberek, akkora erők, akik annyira dominálnák a világot (mármint a *stílusok*, a *külső* megjelenés világát), mint régen voltak.

A régi színlapokon külön voltak felsorolva a főurak és a pór nép. A főurakon nehéz selymek, a népen egyszerű daróc. Ma a kettő öltözködését úgyszólván semmi sem választja el. Ha csak az nem, hogy a főúr gyakran kopottabb, mint a nép egyszerű gyermeke, kinek az Isten felvitte a dolgát.

KIRÁLYOK DIVATJÁTÓL A DIVATKIRÁLYOKIG

Hogy a régmúlt idők egyik-másik divatja miként született meg, azt a századok köde eltakarja előlünk. Bizonytal voltak akkor is divatkirálynők, kik a divatot irányították, megihlették, fejlesztették — de nevüket a krónika nem örökítette meg.

AZ »UDVAR« ÉS EGYÉB DIVATDIKTÁTOROK

A tizenhatodik század érdeme, hogy megajándékozta a világot az újkor legnagyobb pletykagyűjtőjével *Brantôme* személyében, akit szigorú historikusok »a történelem komornyikja« néven szoktak emlegetni. Hát az igaz, hogy a toalettszobák titkait alaposan meglesté. Az ő leírásai nyomán *Valois Margitban*, IV. Henrik francia király feleségében ismerhetjük fel az első, mai értelemben vett divatkreáló hatalmasságot.

Brantôme a telivér asszonyszakértő lelkesült hevületével írja le Margit királyné ruháit és bizonykodik, hogy az ő alkotásaihoz képest a régi korok dámáinak öltözködése nem volt egyéb, mint »*drôleries, bifferies*

et grosseres« — amit magyarra úgy lehetne lefordítani: *merő vacak*. Margit asszony maga tervezte ruháit s amit kigondolt, az lett az uralkodó divat. »Persze a többi asszonyságon már nem festett úgy a ruha, mint őrajta« — írja Brantôme mester s ezzel rátapint a divat közismert kajánságára, mellyel azt is beugratja a minta utánzásába, akinek egyenesen óvakodni kellene tőle.

Divatkirálynő, XVIII. század

Délceg, magas alakja volt Margit királynénak; világos, hogy a kis, vézna vagy gömböc udvarhölgyön hatástalanul lógott és feszült a vénuszi termetre mintázott köntös. Egyszer olyan aranyszóttos kelmét használt fel, melynek rőfje száz tallérba került. Tizenöt rőf kellett a parádés öltözethez s természetesen olyan irtóztató nehéz volt, hogy Brantôme szerint »*holmi pöttöm kis hercegnő megrepedt volna alatta*«.

Valois Margit ránkmaradt arcképei szerint csinos asszony lehetett ugyan, de nem az a földöntúli szépség, aminőnek elbódult életírója teszi. *Lám, mit nem tesz a jó ruha!* Brantôme szerint olyan gyönyörű volt, hogy a mitológiai istennők legfeljebb szolgálók lehetek volna mellette. Európa előkelő urai csakis azért keresték fel a francia udvart, hogy a királynét láthassák; volt olyan, aki két hónapig várakozott, míg a színe elé kerülhetett. Don Juan d'Austria ezt a paradoxont szerkesztette róla: »Ámbár a szépsége nem emberi, hanem isteni, mégis inkább van hivatva kárhozatba dönteni az embereket, semmint üdvösségre vezérelni őket.« Nem volt igazsága, mert Margit asszony jámbor emberszeretetről tett tanúságot az Öltözködésénél. Azt írja ugyanis hűséges krónikása, hogy bármiképpen változtatta is toalettjeit: »szép nyakát és gyönyörű keblét mindig szabadon hagyta, mert tudta, hogy nincs joga azok szemléletétől a világot megfosztani.«

A későbbi időkről már bőven rajzanak élénk a divatkreáló asszonyok nevei. A királynők közül *Marie Antoinette*, a bálkirálynők sorából *Mme Tallien*, a színpad királynőinek fényes koszorújából *Mars* kisasszony neve érdemesebb a megemlézésre.

A divat termőföldjének ezek a nagybirtokosnői nem olyan szervezeten irányították a termelést, mint a modern kor összeszövetkezett nagyszabói. Volt úgy, hogy tudatosan alkottak újat a megunt régi helyébe, de volt úgy is, hogy véletlen, szeszély szülte az újat.

Mars kisasszony ajándékba kapott egy darab lyoni sárga bársonyt. Megcsináltatta magának, fel is vette, ki is akart menni benne a színpadra, de mikor meglátta magát a tükörben, elment a kedve a ruhától is, a darabtól is. Toporzékolt és azt követelte, hogy vegyék le a darabot a műsorról, adjanak helyette mást, mert ő ilyen kanáriruhában nem lép a közönség elé. A helyzetet *Talma*, 2. nagy színész mentette meg egyetlen szóval. »Ez nem kanáriszín, — mondta — ez topáz.« »Topáz?« sóhajtotta megenyhülten a művésznő és kisuhogott a színpadra. Elragadtatás moraja, tapsvihár; másnap gyorsfutárok nyargaltak Lyonba

sárga bársonyért, ez lett a divatszín, a gyáros emeletes házat épített.

Másszor a divatkirálynok *akaratlanul* lettek okozói valamely új divatnak. Mikor Marie Antoinette anyai örömök elé nézett, az udvar dámái úgy akartak kedvében járni, hogy ők is azt mímelték, mintha valamennyien áldott állapotban lennének. Kieszelték egy szoknyát, mely ügyesen alkalmazott duzzanatok segítségével a viselőt viselősnek tüntette fel. Több sem kellett a párizsi szabóknak, akik rábeszéltek illusztris vevőkörüket olyan szoknyákra, melyeknek duzzadása *a királyné állapotának előrehaladásához igazodott*. Vagyis az történt, hogy az udvar alkalmazkodó hölgyei időszakonként változtatták a szoknyájukat, mely ehhez képest a divat keresztségében *quart de terme, demi-terme* stb. nevet nyert s e nevek magyarul ilyenféleképpen hangzanának: *harmadhavi szoknya, ötödhavi szoknya* és így tovább.

Hasonló módon pattant bele a divatszínnek sorába az úgynevezett *bolhaszín*. Ennek az a története, hogy mikor Marie Antoinette újfajta barnáslila ruhában jelent meg, a királyból ez a felkiáltás szaladt ki: »Nini, hisz ez bolhaszín!« (Akkoriban a bolha a háziállatok sorába tartozott s otthonos volt a fejedelmi udvarokban is; nem kell tehát csodálkozni rajta, ha magasállású uraságok még a színét is pontosan ismerték.) Az udvar tányérnyaló népén keresztünyilallott a királyi szó s a bolhaszín, a *Couleur de puce* legott az idény divatos színévé lépett elő. A szabók persze ezúttal is siettek rálicitálni a legmagasabb ízlésre s a következő árnyalatokkal bódították el a kényesebb igényűeket:

Fiatal bolha. (La jeune puce.) Öreg bolha. (La vieille puce.) Bolha feje. (La tête de puce.) Bolha háta. (Le dos de puce.) Bolha hasaalja. (Le ventre de puce.) Bolha combja. (La cuisse de puce.) De akadt még cifrább divatszín is, nem beszélve a lojalitás afféle szelíd megnyilvánulásairól, mint amelyek a *Király Szeme* (Oeil de roi) és a *Királyné Haja* (Cheveux de la reine) elnevezésű divatszíneket hozták forgalomba. A java bolondság akkor esett meg, mikor a várvavárt

trónörökös, a kis *dauphin* végre megszületett. Az ifjú fejedelemfi egyízben a jelenlevő udvari méltóságok előtt sajnálatosan megfélekedezett magáról; minthogy azonban a vérbeli udvaronc minden fejedelmi ténnyt illő hódolattal tartozik fogadni, az illusztris társaság lelkes elragadtatással tapsolta meg a dauphint s nyomban meg is született az idény divatszíne: a *Caca Dauphin*

Némelyik divat annak köszönhette világrajöttét, hogy valamely *testi hibát kellett palástolnia*.

Plantagenet Henriknek óriási bütykei voltak a lábán, tehát új életre keltette a régi római hajóorrú cipőt. — Valamelyik spanyol infánsnőt ferde csípővel verte meg a sors, kitalálták számára tehát a krinolin ösét, a hordószerű *vertugada-t*. — III. Henrik feleségének hosszú gólyanyaka volt, ennél fogva magas csipkegallér lett az udvari divat. — A híres malomkőgallérok az volt a rendeltetésük, hogy eltakarják az előkelő dámák golyváját. — XIV. Lajosnak hajbetegsége volt, kénytelen volt parókát hordani, következőképp paróka nélkül nem lehetett udvari embert elképzelni. — Joséphine császárnénak rossz volt a foga, miért is állandóan finom csipkekendőt tartott a szája elé s természetesen az udvari dámák körében a száj elé biggyesztett csipkekendő lett a *dernier cri*.

Néha egy szenzációs eseményből sarjadt ki a szezon divatja.

A tizennyolcadik század elején egy rinocéroszt mutogattak Párizsban. Az idétlen szörnyeteg úgy megnyerte a mondén világ tetszését, hogy nyomban divatosak lettek a ketrecéről mintázott fejdíszek és egyéb felszerelési tárgyak *à la rhinocéros*. — 1773-ban *üstökös* jelent meg az égen. Haladéktalanul megalkották a masamódok az újmódi frizurát *à la comète*. — 1786-ban egy Marie Salmon nevű cselédleányt a vidéki törvényszék halálra ítelt, de a párizsi legfőbb bíróság előtt kiderült az ártatlansága és felmentették. Nosza rögtön úri divattá lépett elő a testhez álló, fűzős mellényke, melyben a leány bírái elé állt s a divatszalonok legkapósabb ruhadarabja lett a *Felismert Ártatlanság Mellénykéje*. (Caraco à l'innocence reconnue.)

Természetesen a *politika* sem kerülhette el, hogy anyjává ne legyen néhány új viseletnek. Nálunk például a Bach-korszak megszülte a *Kossuth-kalap* divatját, néma tüntetésképpen a gyűlölt idegen uralom ellen. A francia forradalom alatt a honleányok *à la Mirabeau* és *à la Marat* legyezőkkel hűsítették magukat, melyekre az ünnepelt honfiak arcképe volt ráfestve. A *Bastille* bevételének öröme médaillonokat csiszoltattak a lerombolt börtön köveiből, sőt a hazafias hevület ízléses fővegeket eszelt ki *à la Bastille*; ezek kis tornyocskát ábrázoltak fekete csipkéből, *köröskörül két sor lőréssel!* A rémuralom napjaiban az eszméért lelkesedő hölgyek *guillotine-formájú fülbevalókkal* tanúskodtak együttérzésükről, amely helyes kis jószágot a király lefejezése után további dísszel csinostották: *levágott koronás emberfejet* akasztottak az aranyaktilócskára.

A politikához kapcsolódó divat történetében igen érdekes tünettel találkozunk. Bebizonyosodott, hogy nincs az a bolondság, melyet a divat el ne fogadna, ha az a saját belső embereitől, például divathölgytől, divatot irányító szabótól indul ki, de *idegentől nem enged magának diktálni*. Tudniillik éppen a francia forradalom alatt történt, hogy a Jóléti bizottság a ruházkodást is demokratizálni akarta s megbízta *Dávidot*, a nagy festőművészt, hogy tervezzen olyan férfiruhákat, melyek méltóak az önérzetes forradalmárhoz. David nekifeküdt a megtisztelő feladatnak és egy csomó ruhatervet készített. Ezek ilyen címeket viseltek: *A francia polgár ruhája otthon. A törvényhozó hivatásának gyakorlása közben. A népképviselő a hadseregnél* stb. Sajnos, a demokratizált köntös olyan kevés népszerűségre tett szert, hogy senki más nem hordta mint a David tulajdon növendékei és az egész reformmozgalom belefulladás a párizsi nép vihogásába.

Hasonló bukás kísérte a legújabb kor egyik nevezetes próbálkozását: a reformruha-mozgalmat. Amerika kezdte a múlt század vége felé; majd a hullám átcsapott Európába. Londonban 1882-ben alakult meg a »*Rational Dress Association*«, orvosok művészek

Grande Pandore és *Petite Pandore*. Az elnevezés céljára azért szemelték ki a görög mitológia Pandoráját, mert tudvalevően ennek a Hefaisztosz által készített és Athéné által életrehívott bábnak felékesítéséhez valamennyi isten hozzájárult. A Nagy Pandora a gálaruhákat, a Kis Pandora a pongyolákat volt hivatva népszerűsíteni. A híres szelence nem szerepelt Scudéry kisasszony küldeményeiben; de bizonytalán rá gondoltak mindamaz uraságok, kiknek a párizsi szállítmányt ki kellett fizetniök.

A babák több mint száz éven keresztül teljesítették azt a hivatást, mely ma a divatlapok feladata. Olyan népszerűek voltak, hogy küldözgetésük még a *hadban álló országok* között sem szünetelt. Csak a tizennyolcadik század galantériája teszi érthetővé, hogy az angol-francia háború idején mindkét fél közös megegyezéssel a párizsi babák számára *passzust* állított ki s azok *szabadon közlekedhettek a verekedő seregeken keresztül*.

A párizsi babák elárasztották egész Európát s eljutottak a török szultánok háremeibe is. A londoni divatbabák viszont nyugatnak vették útjukat s az óceánon keresztül Amerikát részesítették a divatcultúra áldásában. A *New England Weekly Journal* 1733. évi július 2-iki számában egy hirdetés *található ezzel* a szöveggel:

»Mrs. Hannah Teatt divatárusnő, Boston, Summer Street, közli, hogy Londonból új divatbabája érkezett, a legújabb divat szerinti öltözetben, minden szükséges piperecikkel felszerelve. Érdeklődő hölgyek megtekinthetik vagy érte küldhetnek. A megtekintés ára a helyszínen 2 shilling, odahaza 7 shilling.«

A DIVATLAP SZÜLETÉSE

A babák dicsősége akkor kezdett homályosulni, mikor megszülettek a *divatlapok*.

Pontosan nem lehet megállapítani, hogy melyik volt a világ legelső divatlapja. Már a tizenhetedik században keringtek az elegáns világ között színes metszetek, melyek az évad divatjával felöltöztetett szép nőket ábrázoltak. Az 1672-ben megjelent párizsi *Mercure Galant* egyéb rovatai között a divatnak is helyt adott. Kizárólagos divatlappal Párizsban csupán 1768-ban találko-

zunk: *Courrier à la Mode* volt a címe. Sajátságos módon a németek ezen a ponton megelőzték a franciákat, mert Erfurtban 1758-ban már világot látott az első német divatlap, a *Mode- und Galanteriezeitung*. Persze, az első kísérletek hamar elhullottak. Leghosszabb életű volt a weimari *Journal des Luxus und der Moden* (1786—1827) és a párizsi *Journal des Dames et des Modes* (1797—1829).

Ennek a párizsi lapnak a szerkesztőjéről érdemes pár szót mondani. Pierre *Lamésangère* volt a neve, eleinte pap volt és filozófiát tanított egy vidéki városban. A forradalom után felkerült Párizsba, beállt munkatársnak a divatlaphoz, majd szerkesztője és tulajdonosa lett. Rengeteg pénzt keresett, de megmaradt aszkétának és a filozófus komolyságával járta be minden este a színházakat és mulatóhelyeket, hogy a divatról közvetlen tapasztalatokat szerezzen. Egyetlen bogara volt csupán: ha kiment az uccára, mindig tele volt a zsebe aprópénzzel s vagy szétosztogatta a szegények között, vagy vásárolt valamit. Esernyőt sohasem vitt magával; ha eleredt az eső, vett egyet a legelső boltban. A lap aranybánya lehetett, mert a külön szerkesztő halálakor felvett hivatalos leltár szerint szekrényeiben találtatott *1000 pár selyemharisnya, 2000 pár cipő, 6 tucat kék öltöny, 100 kalap és 40 darab esernyő*.

A *Honművész* volt az első magyar divatlap. *Rothkrepf Gábor* szerkesztette s a *Regélő* melléklapja gyanánt jelent meg. Persze, a divathírek még vékonyan csordultak, néhány sor a lap végén volt az egész. Az 1833. évi legelső szám mindössze ennyi hírt közöl:

»*Viseleti divat* Párizsban és Bécsben. — Nyilvános helyeken az asszonyok öltözete virágos hímzett atlasz, filet duzzadékkal (bouffant) és blonde-csipke ruhaujjal, virággal ékesített krepp kalap. — Játékszínen fejkötőt viselnek, melyen csipkeszalag s ezt apró virágokból álló koszorúcska tartja fel. Ugyanilyen bokréta van felül a fején, melynek összeszorító szalagja kevésbé lecsüng.«

A férfiakkal még mostohábban bánik el, mert csak a 6-ik számban foglalkozik velük ekképpen:

»A *piperészek* (Stutzer) selyemposztó vagy bársonynadrágot, arany vagy ezüsttel hímzett mellényt, habzó selyemmel

(moirée) bélelt felsőruhát viselnek, fekete bársony nyakra-
valóval.«

Kárpótlásul ugyanezen évi november 17-iki számában egy férfiakat érdeklő új találmányt ismertet, mely azonban a férfitársadalom nagy kárára azóta teljesen feledésbe merült:

»*Öltöző barométer férfiak számára.* — A légmérőt (barometer), mint neve is mutatja, eddig csak a levegőnek változásai kutatására használták, de már ezt is kivetkőzteté egyoldalúságából az újra-törekvés, a találós ész, s hogy a kényelemnek új eszközt játsszék kezére, egy *öltöző-barométert* gondolt ki, mely formájára tökéletesen hasonlít a közönséges légmérőhöz, de az időváltozások helyett az öltözetnek változását adja elő évszak és időjárás szerint, mint p. o. *köpönyeg és esernyő; felsőkaput; kaput és cachemir-nadrág, frakk és nyári nadrág, stb.* — E találmány szintoly hasznos, mint szokatlan; mert az uracs, mielőtt még hálósobáját is elhagyja, csak egy pillanatot vet öltözet-mérőjének mutatójára s már tudja, mit kell felöltönie és sohasem fo[^] véteni évszak, időjárás és divat ellen; de leginkább ama szeszélyes (launig) Dámának, az időnek kívánatira fordítandó gondoskodástól és aggódástól leszen felmentve s ami legtöbb — az ízléssel se kell vesződnie. Mi hibázik még, hogy egész masinák legyünk?«

Rothkrepf szerkesztő úr egyébként később *Mátray* néven híres zenetörténészünk és a Nemzeti Zenede igazgatója lett.

A későbbi divatlapokban a rovatok már bővülnek. Sőt a *Honderű*, *Petrichevich-Horváth Lázár* hírhedt lapja már mellékletet is ad, még pedig nem csupán szabás-mintát, hanem valóságos divatbábót, papirosból »persze. Az 1845. évi első számhoz mellékelte divatbáb leírása így szól:

»A divatbáb áll négy darabból. Első a fölül vágánnyal ellátott fatalaj; 2-ik a nőalak, mely a fatalaj vágányába állítatik; 3-ik a ruha, melybe a nőalak alulról felfelé bebujtatandó; a 4-ik, a kalap, a ruha két papírlemeze közt van elrejtve, hogy rongálás ellen óvassék, e kalapka is két lemezből áll, mely közé illesztetik be a nőalak arca.«

Ekkor már két divatlapja is volt Pestnek. A másikat, a *Pesti Divatlapot*, *Vahot Imre* szerkesztette. Persze, a két konkurrens állandóan marta egymást s a rovatok

jórészét személyes kirohanásaik töltötték be. A divatbáb nem nyerte meg Vahoték tetszését és csúfolódó megjegyzéseket eresztettek meg rája. A Honderú erre 42-ik számában visszadühögött:

»V. I. (Vahot Imre) úr azt mondja, hogy két kis ártatlan leánya igen jól mulatja magát a Honderú papírfiguráival. E bókot a Honderú csak viszonzhatja, mert a Pesti Divatlap papírmajmaiban meg a P. H. L. (Petrichevich-Horváth Lázár) Coco majma leli fölötte nagy multságát. Kié a jobb ízlés?«

SZABÓMESTER ÉS MASAMÓD

A divat tulajdonképpen diktátora, a *nagy szabó* — legyen az persze férfi vagy nő — csak hosszú fejlődési folyamat után jutott hatalomra.

Párizsban egészen a 17. század végéig csupán a *szabómesternek* volt joga férfi és női öltönyöket készíteni. Az asszonyok azonban apránként elkezdtek *szabónőkkel* dolgoztatni és ezek úgy elszaporodtak, hogy végre az iparukat szabályozni kellett. 1675-ben jelent meg a szabónőket céhbe tömörítő s jogaikat és kötelességüket meghatározó királyi rendelet, melynek 11-ik szakasza ma is kiérdemelné a női vevőkör elismerését. A tetszetős törvényhely illetéknéppen intézkedik:

»A szabónő köteles jól és kellően elkészíteni a megrendelt munkát; a ruha legyen jól kiszabva és megvarrva, becsületesen megadva a hozzávalót és a díszet. Köteles mindent elkövetni, hogy a ruha tökéletes legyen, — mindezt *büntetés terhe alatt* és kártérítés kötelezettségével. Hogy a csalások meg legyenek gátolva, felesketett közegek fogják a műhelyeket ellenőrizni s a műhely tulajdonosnője látogatásonkint 10 garast tartozik nekik fizetni.«

A tizennyolcadik század végefelé fellép a színre a *masamód*, hogy azóta is megtartsa egyeduralkodó pozícióját. Nem a mai pesti értelemben vett masamód persze, hanem a *marchande de modes*, vagyis tulajdonképpen a *divatszalon*

A királyi udvar példátlan fényűzése termelte ki ezeket a divatszalonokat. Legnagyobb hírré tett szert *Mlle Bertin*, Marie Antoinette bizalmasa és munkatárs-

nője, akivel órákhosszat dolgozott zárt ajtók mögött, új alkotásokat termelve és tökéletesítve. Bertin kisasszony szalonjának arányai tulajdonképpen csak akkor bontakoztak ki, mikor 1787-ben *csődbe ment*. Adósságai *kétmillió* frankot tettek ki! Valahol elszámította magát; lehet az is, hogy a megrendelőit elriasztotta, mert a korbeli memoárok egyértelmű feljegyzései szerint nem csupán elbizakodott volt, de határtalanul szemtelen is . . . Külön nevezetessége volt *Labille* uraság szalonjának. Még pedig amiatt, mert 1760-ban tanulóleányul állt be hozzá bizonyos *Jeanne Bécu* kisasszony, aki azután igen szép karriert futott meg s a történelemben *Dubarry* grófné néven vált ismeretessé...

DI VA T-TOBZÓDÁSOK

Miképpen fogták fel különböző korok a *ruhaluxust*?

A görög *Xenophon* megbotránkozva írja az elpuhult perzsákról, hogy télen nemcsak meleg felsőruhákba bugyolálják magukat, hanem meleg *kesztyűket* húznak a kezükre.

A római *Plinius* írja Lollia Paulináról, Caligula feleségéről: »Feje, haja, fürtjei, nyaka, karja, — ujjai — mind tele volt rakva drágakövel; 40 millió sestercius értéket hordott magán.« Mai pénzben ez 10—12 millió pengőt jelent.

A magyar *Heltai Gáspár a.* selyemruhát is tobzódásnak minősíti. 1552-ben jelent meg a kicsapongásokat elítélő művecskéje: »*Az reszegsegnec és tobzódásnak veszedelmes voltáról való Dialógus.*« Ebben a derék prédikátor így emlékezik meg korának elfajult ruhaluxusáról:

»Ezelőtt való időkben egy asszonyember-sarut tizenkét pénzen vesznek vala, most pedig hatvan pénzen. Immár nem jó az országbeli bőr hozzája, hanem idegen országból kell hozni. Ez előtt való időkbe egy jeles menyeközébe (menyeközöbe) alég láttál két selemruhát, de most minden tölcsérgyártóné' selemruhába morál. — A sok gyűrűket, boglárokat, kapsokat, köszöntyüket ki számlálhatja meg? Bezzeg efféle szertelenségre pénz kell !«

Pérez kell rá! Ez a refrénje mindig a temérdek vádnak, melyeket századok során a ruhaluxust kedvelő asz-

szony fejéhez vagdostak. Egy régi magyar versezetben a házasulandó ifjú így elmélkedik:

Szüntelen ruházni kell a feleséget,
Telhetetlen gyomra kíván sok költséget.
Hogysem mint szenvedgyek ennyi sok inséget
Jobb holtig viselnem ifjú legénységet.

Ha városit veszek, azok cifra gőgök,
Újabb-újabb ruhát szereznem nem győzők.
Selyemből pártára én szert nem tehötök,
Kedvetlen hunyorít másként a szemöldök.

Nagyon érdekes művet írt a 14. század végefelé *Latour Landry* lovag. Leányainak ad benne erkölcsi tanácsokat s fűszer gyanánt apró történetkével tarkázza az oktatást. Íme egy tanulságos példázat, mely a derék lovag szerint a tulajdon első feleségével esett meg: Meghalt egy asszony és odakerült Mihály arkangyal elé, hogy feleljen a tetteiért. Nagy mérleg állt az arkangyal előtt. Egyik serpenyőjébe belerakta a nő földi jócselekedeteit. De a másik serpenyő mellett a sátán vigyorgott s beledobálta a vétkeket, többek között gyűrűket, csecsebecséket és *tíz pár ruhát*, holott — mondotta — elég lett volna neki a fele is. A serpenyő a sátán felé billent, aki is nyomban elvitte az asszonyt, lehúzta róla a rajtalévő köntöst s a boldogtalannak pucéron kellett az örök tűzbe bevonulnia.

Lehet, hogy a Landry-kisasszonyok hasznukra fordították a hiteles történetben rejlő tanúságot, de sajnos, számos nőtársuk semmibe sem vette a túlvilágon fenyegető meleg napokat és nem *tíz pár*, hanem *ezer-öttszáz pár* ruhával tömte tele a szekrényét, mint *Erzsébet* angol királynő, akit azonban a háromezer aranyos kötöse sem tett szebbé egy szikrával sem.

Egy másik Erzsébet, az oroszok cárnője szintén bolondja volt a sok és szép ruhának. Már csak azért is sok kellett neki, mert kövér volt és mértéktelenül izzadt; egyetlen báli éjszakán legalább háromszor váltott ruhát és fehérneműt. Külön udvari hivatalnokokat tartott, akik lestek a pétervári kikötőbe befutó hajókat, a rakományban talált piperecikket lefoglalták és válogatás

végezt a cárnő elé hordták, nehogy más asszony elcsúszjon belőle valamely divatos kelmét vagy ruhadarabot. A párizsi orosz követnek az volt a legfontosabb diplomáciai megbízatása, hogy a legújabb divatkreációk után kutasson. Lord Hyndford, a pétervári angol követ úgy vélte országának érdekeit szolgálni, hogy egész nap a divatlapokat bújta és friss londoni szövetekkel kedveskedett a mindenható fejedelmi asszonyságnak. 1753-ban tűz ütött ki a moszkvai cári palotában és négyezer ruha égett oda. Maradt még elég Pétervárott, ahol a cárnő halála után felleltározván a hagyatékot, találtak egyebek közt tizenötezer ruhát, sokezer zsebkendőt, száz vég érintetlen ruhakelmét és két ládát, telezsúfolva selyemharisnyákkal.

Marie Antoinette-ről azt írja Madame *Campan* emlékirataiban, hogy a királynénak a téli szezonra 12 nagy toalettje, 12 nappali öltözete és 12 díszes abroncsszoknyás ruhája volt. Ugyanennyi a nyárra és a tavaszra. A tavasziakat ősszel is hordta. A szezon végével átnézte az egész ruhatárat s csak kivételesen tartott meg egyet-kettőt, a többit elajándékozta. A 108 darab drága szezontoaletten kívül tömegesen lógott a szekrényekben muszlin, indiai perkál és egyéb könnyű fajsúlyú ruha.

A ruhatáros komornyik minden reggel jelentkezett a főkomornánál s átnyújtotta a *mintakollektív könyvet*. Ebbe a könyvbe valamennyi ruhából kis mintadarabok voltak beragasztva; könnyebb felismerhetés céljából a mintához a ruhadíszből is csatoltak egy kis mutatványt. A királyné felébredvén, éhgyomorra áttanulmányozta a könyvet s gombostűkkel jelölte meg a ruhákat, melyeket aznap viselni szándékozott.

Joséphine császárné, amikor felébredt, megfésültette magát s azután következett a toalett-szemle. Nagy kosarakban hordozták eléje a ruhákat, kalapokat és egyéb piperét. Egyéni szenvedélye volt a *sál*. Ezekből állandóan 3—400 darabot tartott; ruhákat, ágytakarókat, sőt kutyapárnákat is csináltatott belőlük. Reggel rendszeren valamelyik drága selyemsálját terítette a vállára, amivel néha Napóleonnak egy gavalléros

gesztusra adott alkalmat: ha belépett ugyanis a császárné öltözőszobájába és úgy gondolta, hogy a sál túlságosan eltakarja a remek vállakat, egyszerűen letépte és behajította a kandallóba. A császár a gyors elhatározások embere volt. . .

Joséphine nem értett úgy a szakmához, mint Marie Antoinette. A szállítók irtózatosan becsapták, mindent háromszoros áron sóztak rá, ő pedig valódi kreol könnyelműséggel válogatás nélkül vásárolt, magának a vásárlásnak gyönyörűsége végett. *Frédéric Masson* számítása szerint az 1804-től 1809-ig terjedő időszakokban toalettszámlája összesen 6,647.580 frankot tett ki!

A tékozlási szenvedély akárhányszor átlépte a józan ész határát. *Brantôme* írja Condé herceg menyegzőjéről, hogy a menyasszony a drágakövekkel megpakott nehéz aranyszövetű ruha súlya alatt egyszerűen megroggyant és nem tudott lépni. A király odaküldte Montmorency herceget, Franciaország connétable-ját, azzal a paranccsal, hogy *fogja galléron* és segítse be a templomba. Egy másik fejedelmi esküvő, *IX. Károly* lakodalma arról lett nevezetessé s divat krónikájában, hogy ezen a menyegzőn szerepelt *a világtörténelem leghosszabb uszálya*. Hossza *húsz rőf* volt, vagyis mai mértékben körülbelül *huszonnégy méter*. A teméntelen sleppet a menyasszony hordta, helyesebben az ő ruhájának volt a tartozéka, mert hordani három vérbeli hercegnő hordta utána, akik maguk kénytelenek voltak megelégedni nyolcméteres nyúlfarknyi uszályokkal.

Egy magyar asszonyról is maradt ránk adat. *Magyarországi Klementina*, Martel Károly leánya nőül ment X. Lajos francia királyhoz. A halála után felvett leltár arról tanúskodik, hogy életében nem vetette meg a fényűző piperét. A leltár négy *olvasót* sorol fel. Igenis, négy *olvasót*, mégpedig a drágaságok között. Tudni kell ugyanis, hogy a tizennegyedik század elején szokás volt állandóan olvasóval járni. Az övre vagy a karra akasztva hordták. A divat erre a kegyes rendeltetésű tárgyra is rávetette magát és addig csinosította, míg valóságos alkatrésze lett a női piperének. Klemen-

tina asszony olvasói között volt egy, melynek tíz szeme csupa zafírból volt csiszolva, sőt akadt egy még díszesebb: *negyvennyolc darab nagy igazgyöngy és hat darab zafír* volt a zsinórjára fűzve. Klementina ruhatáráról nem találunk feljegyzést, de a kutyáiról tudjuk, hogy *selyemmel bélelt és ezüstspaszománttal szegett* kosarakban aludtak.

Csakugyan, még a kutyák is *hozzájárultak* a női pipere luxusához. Az említett tizennegyedik században az volt a divat, hogy a kis kedvencek fékentartására szolgáló korbácsokat arany-nyéllal látták el és drágakövekkel rakták ki. Bourbon Johanna királynőnek egész gyűjteménye volt belőlük. íme a korbelti leltár leírása az egyik darabról:

»Egy kutyakorbács, a fogantyúja aranyból, rajta' három drágaköve! kirakott markolatgomb, a fogantyú végén egy nagy, négyzetes zafír. Magán a korbácson hét gomb, mindegyike tizennyolc darab nagyszemű gyöngyből.«

A »DANDY«

ÉS BEAU BRUMMEL

Nem szabad azt hinni, hogy ami a hajdani ruhaluxust illeti, a férfi túlságosan elmaradt volna a nő mögött. A divathölgy pendantja a *dandy*.

A *dandy* szó eredetével maguk az angolok sincsenek tisztában. Állítólag az *Andrew* (András) keresztnév eltorzított kicsinyítéséből származik. A hivatalos magyar neve *piperkőc*. Ezt a mesterségesen gyártott műszavat azonban senki sem használja, éppoly kevésbé, mint itt-ott indítványozott többi egyértékesét: *divathős, divatfi, divatmajom, uracs, arszlán*. A köznyelv ragaszkodik a *dandy*hez, a tolvajnyelv pedig csinált magának egy becsületes külvárosi szót és úgy hívja a túlságosan kiöltözött ifjakat: *ruhagyuri*.

A *dandy* Londonban lép fel a tizenkilencedik század elején, de voltak elődei más országokban s egyéb korokban is, csupán a nevük változott. Angol őseik közé tartozott a *Beau, Buck, Maccaroni, Pretty fellow, Exquisite, Tulip, Top, Spark, Swell* stb. Franciaország-

ban időrendi sorrendben így követték egymást: *Mignons* (XVI. század vége), *raffinés* (XVII. század eleje), *petits maîtres* (XVII. század közepe, majd a XVIII. század is), *muguets* (XVII. század), *godelureaux* (XVII. század vége), *freluquets*, *roués* (XVIII. század közepe), *muscadins* (1793), *mirlif lores* (XVI. Lajos), *jeunesse dorée* (a forradalom utáni aranyifjúság), *merveilleux*, *incroyables* (a *jeunesse dorée* tagjai), *lions* (1830; innen a magyar arszlán), *cocodès*, *crevés*, *gandins* (második császárság), *gommeux* (századvége).

»Exquisite« angol úr 1646-ból

Németországi rokonuk a *Stutzer* és a *Geck*, bécsi atyjukfia pedig hozzánk is ellátogatott *gigerli* néven.

Megjegyzendő, hogy a *dandy* csupán a jelenlegi közhasználat szerint jelenti a felsorolt elődeivel és utódaival azonos típust. A valódi *dandy*, úgy, amint azt a hírhedt *Beau Brummel* megszemélyesítette, tulaj-

donképpen angol specialitás volt. Nem csupán a ruházódás választékossága jellemezte, hanem bizonyos modorbeli fölény, rendíthetetlenül közönyösre fékezett temperamentum, a »gentleman« eltúlzott, jéghideggé fagyott tökéletessége.

Georges Brummel 1778-ban látta meg a világot s már tizenhatéves korában őt látta meg a világ. A későbbi IV. György király akkor még velszi herceg volt és főambícióként azt a célt tűzte maga elé, hogy ő legyen a legjobban öltözött gentleman Angliában. Mikor bemutatták neki a fiatal Brummel-gyereket, rögtön felismerte benne az eljövendő divathóst; kegyébe fogadta és tiszti rangot szerzett neki a hadseregben. A fiatalember valóban rászolgált a bizalomra. Pár év alatt túlszárnyalta magát a mecénást is. ő lett Anglia legelső hangadó gavallérja, mindenki által elismert, irigyelt és vakon követett példakép, a Beau, vagyis *Szép* jelzővel ékesített divatpillangó, az imént vázolt értelemben a dandyzmus megteremtője. Otthagytta a hadsereget s ezentúl kizárólag az öltözködésnek és a társadalmi kötelességek aggodalmasan korrekt megtartásának élt, vagyis pontos fogalmazásban: *nem csinált semmit, de azt rendszerrel cselekedte.*

Érdekes, hogy ez a teljesen üresfejű és hidegszívű sznob *döntő hatással volt a modern férfidivat kialakulására.* Mégsem tartozik a szigorú értelemben vett divatkreálók sorába, mert nem annyira új divatot alkotott, mint inkább *megakadályozta* a férfidivat szeszélyes elfajzását. Ez volt az alapelve: *»Akkor öltözünk jól, ha nem vagyunk feltűnők.«* Ehhez képest került minden szertelenségét, tarka színt, eredetieskedő szabást. Állandó estélyi öltözete túlzottan egyszerű volt az addigi divathősök parádéjához képest: kék kabát sima gombokkal, fehér mellény, teljesen testhezálló, bokán gomboló fekete nadrág, selyemharisnya. De ez a ruha olyan tökéletes szabású volt és viselője olyan választékos eleganciával hordta, hogy a csodálkozás morajlott fel a termen, ahová belépett.

Egyik jelszava volt ez is: *»Semmi párfőm, de a legpompásabb fehérnemű, pazar bőséggel, falun mosatva.«*

Ehhez képest naponta *háromszor* váltott inget. Minden pár kesztyűjén *négy* kesztyűs dolgozott: külön specialistája volt a hüvelykujjnak s külön a kesztyű egyéb részeinek; arról azonban sajnálatosképpen nem maradt adat, hogy ez a másik három művész miképpen osztozott az alkotás feladataiban. Annyit mindenesetre tudunk, hogy a kesztyű szintve öntve simult a kezére s minden egyes körmének keresztül látszott a rajza. Cipőiről szintén csak azt tudjuk, hogy nem csupán a felső részét kellett tündöklőre kifényesíteni, de a *talpát is be kellett lakkozni*, mindennap újra. Szabásuk tüneményes lehetett, mint abból az anekdotából kiderül, amely szerint Brummel találkozáskor egy divatíjű arisztokratával, némi szemlélődés után megkérdezte: »Mondja kérem, mi az, amit ön a lábán hord?« »Cipő« — volt a meglepett válasz. »Úgy? Azt hittem, papucs.«

Brummel általában minden reggel *három órát* töltött a toalettasztal előtt. Amin nem kell csodálkozni, mert például a fésülést *három fodrászművész* végezte; egyik dolgozott elől, a másik hátul, a harmadik kétoldalt.

Az öltözködés fénypontja, a művek műve, a *nyakkendő* megkötése volt. Abban az időben a nyakon körülcsavart, állig érő, hátul magasra tornyosodó nyakkendőket viseltek; estélyi ruhához fehér muszlin volt a kötelező. Brummelt nem elégítette ki sem az anyag, sem a kötési mód; a laza és petyhüdt muszlinból nem lehetett műremeket alkotni, ő nyakkendőit enyhén kikeményíttette s a kötendő csokrok mintáit festőművésszel rajzoltatta meg. Először egyenletesen körülcsavarta nyakán az écharpe-ot, úgyhogy az állát is eltakarta. Azután tükör előtt, az áll lassú ide-oda mozgatásával leszorította, úgyszólván leköszörülte az áll alá, a kellő magasságra. Ekkor következett a döntő mozdulat: egy lendülettel megkötni a csokrot. Akármilyen tökéleteségre is tett szert ebben a művészetben, nem sikerült mindig egy húzással vagy csavarintással a redőket az előre meghatározott rajz szerint sorakoztatni, már pedig a keményített anyagon a legkisebb gyűrődés is meglátszott. Ilyenkor a nyakkendő egyszerűen eldobatott s a kísérlet egy másik, teljesen érin-

tétlennel megismételtetett. Ha néha rossz napja volt, az engedetlen nyakkendők halommal heverték a padlón és immár csak a mosószámla szaporítását szolgálták.

Ilyen volt Beau Brummel reggele. Ha bálba ment, ugyanez megismétlődött este is. De ez alkalommal már az öltözőszobája előtt várta a hordszék, nehogy fölösleges gyaloglás által az *ensemble* tökéletessége csorbát szenvedjen. A hordszék hófehér atlaszsal volt bélelve és a kényes uraság cipellői fehér prémpámán pihentek.

A nagy dandy életsorsa ismeretes. Arroganciája olyan határtalanná fajult, hogy magát a trónörököst, barátját és pártfogóját is alárendeltjeként kezelte. Állítólag valami mulatozás közben kifogyott a pezsgő s a dandy odaszólt a leendő angol királyhoz: »György, kérem, csengessen a pincérnek.« György csengetett s a belépő pincérnek kiadta a parancsot: »Brummel úr kéreti a kocsiját.«

Többé nem állt szóba a dandyvel és kitiltotta a társaságból. Ez még nem ártott volna Brummel tekintélyének, mert a herceg nem volt népszerű személyiség. Karrierje akkor törött meg, mikor vagyona — mai értékben egymillió pengő körül — ráment a ruhaszámlákra és menekülnie kellett Londonból, nehogy az adósok börtönébe kerüljön. Calais-ben telepedett meg, ott élt egy darabig hírnevéből és londoni barátai támogatásából — majd kinevezték Caenbe konzulnak, de ebben az állásában sem tudott megmaradni. Csúszott-csúszott a lejtőn lefelé; évek múltán a hajdani divathős kopott és divatjamúlt figurává vénült; utolsó állomása a caeni szegényház volt, ahol hatvankétéves korában, elhagyatva, félig hülyén meghalt.

TÉKOZLÓ FIÚK ÉS APÁK

Brummelnek az *ízlése* került egymilliójába. Elődeinek ruhaluxusát ritkán irányította az ízlés; ott a fényűzés *öncél* volt s abban merült ki, hogy ki bír mennél több és mennél drágább ruhát a szekrényeibe zsúfolni.

Buckingham herceg, I. Jakab király kegyence, minden ruháját a legdrágább anyagból csináltatta s

ahol csak tehetette, gyöngyökkel, drágakövekkel, gyémántgombokkal ékesítette. Ilyen teljesen felszerelt öltözetnek darabja *negyvenezer* mai értékre átszámított pengőbe került.

Számra nézve jóval nagyobb ruhatára volt *Brühl* grófnak, a szász választófejedelem mindenható miniszterének. Készlete állandóan *háromszáz* teljes öltözetből állott. Tulajdonképpen ez a szám *csak százötven* különböző ruhát jelentett; minden ruhája ugyanis *két példányban* volt meg. A kényes diplomata nem szeretett sokáig ugyanabban a ruhában maradni, de viszont azt sem akarta, hogy a világ megszólja a gyakori ruha-cseréért. Azt eszelte hát ki, hogy ruhát váltott ugyan, de ugyanannak a ruhának a *másodpéldányát* vette fel s ezzel a gyengéd ötlettel megkímélte a kevésbé tehetős úri társaság érzékenységét. Egyébiránt mindegyik ruhájához külön-külön sétapálcája és dohány szelence je volt, szintén 300—300 példányban.

Voltak időszakok, mikor a férfiak mintha teljesen elvesztették volna az eszüket. 1414-ben Franciaországot a végkimerültségig elgyengítette a belső pártviszályok és az angol háborúk vereszetesége, azonban Orléans hercege, a király unokaöccse, pont ekkor érezte szükségét, hogy olyan új ruhát csináltasson, amilyen eddig még nem volt. Ez a derék úr egyebekben azzal tett szert nevezetességre, hogy a legnagyobb asszonybolond volt Európában. Nem donjuani értelemben, hanem ahogyan a lovagkor hősei imádták a nőt: romantikus, epekedő rajongással. Az új ruha is valamely imádott hölgy tiszteletére készült, erre vall az eredeti ötlet, mellyel a ruha ujját kellett a szabónak feldíszítenie. Végig az ujjak hosszában egy *kóta volt rájuk hímezve*, akkori divatos sanzonnak az első sora, mely hivatva volt a lovag úr érzelmeit példázni. A kóta 142 kótafejet tartalmazott: s minden egyes kótafej 4 darab, négyszöget alkotó *igazgyöngyből* volt kihímezve. Egy-egy ruhaujjon tehát 568, összesen a kettőn *1136 darab igazgyöngy* hirdette a lovag gyengéd szerelmét. Rákövetkező évben zajlott le a szomorúemlékű azincourti csata. A herceg úr fogságba esett s módjában volt 18 eszten-

deig a londoni Tower falai közt dúdolni a gyöngyös sanzon szövegét: »*Madame, je ne suis plus joyeux.*« (Asszonyom, vége a jókedvemnek.)

XIII. Lajos keresztelőjén a magas uraságok ki akartak tenni magukért s egyik a másikra licitált, melyik tud ragyogóbb öltözetet kitervezni. *Bassompierre* marsallnak szerencséje volt. Az utolsó napokban lelkendezve rohant hozzá a szabója és jelentette, hogy éppen most érkezett meg egy holland kereskedő friss gyöngyszállítmánnyal; azt meg kellene venni, nehogy más elkaparintsa. A marsall meg is vette rögtön a gyöngyököt s kihímezte velük a ruháját, mely különben is igen gyönyörű lehetett: violaszín brokát, egymásba fonódó arany pálmalevelekkel. Mások is hordtak gyöngyös ruhát, de ilyet senkisé; mert a felhasznált gyöngyök súlya összesen *ötven fontot tett ki!* A marsall kiállta az erőpróbát, mert sem a keresztelőn nem szakadt meg az irtóztató súly alatt, sem a számla kifizetése alkalmával, amely kereken 14.000 tallérról szólt. Vagyis mai értékben, a pénz vásárlóerejét számítva, a ruha körülbelül *négyszázezer pengőbe került.*

Ugyanezen a keresztelőn *Épernon* herceg olyan díszkardot kötött az oldalára, melynek hüvelye *1800 darab gyémánttal volt kirakva.*

Maga a király, IV. Henrik, szürke veréb gyanánt szerénykedett a fényes társaságban, mert a krónikás egy szóval sem említi, milyen ruhában volt. Ellenben egy másik krónikás feljegyezte válaszát, melyet azidő tájt egy tisztelgő küldöttségnek adott. A válasz utolsó mondata így hangzott: »Lehet, uraim, hogy kívül szürke vagyok, de belül arany, igazában mondom.«

A RUHARENDELETEK

Ma mindenki úgy öltözködik, ahogy akar. Régen az állam beleavatkozott a mindennapi ruházkozásba is. Így születtek meg az úgynevezett *ruharendeletek.*

Ezeknek kettős céljuk volt. Egyrészt rendes merdebe szorítani a fényűzést, másrészt megakadályozni, hogy az alsóbb osztályok a felsőbbek utánzásával

hivalkodhassanak. Valamennyi ruharendelet száználmas balsikerral járt. A divat erősebbnek bizonyult az államhatalomnál. A római *Lex Oppia* például eltiltotta a nőket az ékszerviseléstől és a színes ruháktól, s természetesen olyan elkeseredett ellentámadást váltott ki az asszonyokból, hogy húsz év után feledésbe merült.

A középkor egyik legrégebbi ruharendeletét *Szép Fülöp* francia király bocsájtotta ki 1294-ben. Hercegek, grófok és bárók ezentúl évenként csak *négy* új ruhát csináltathattak, — lovagok *hármát*, — hölgyek és főpapok *kettőt*. A szövetek minősége is meg volt szabva társadalmi osztályok szerint; főurak szövete legfeljebb 25 francia garasba kerülhetett rőfönként, köznemeseké 18-ba, tekintélyes polgároké 15-be. A polgárok feleségei rosszabbul jártak, mint a férjeik: az ő részükre csak 12 garasos szövetet engedélyezett a zord szabály.

Fülöppel, a kíméletlen zsarnokkal, nem lehetett nyíltan szembeszállni. Az asszonyok tehát úgy frissítették fel szűkre szabott ruhatárukat, hogy hol más derekat varrattak a régi helyébe, hol a ruhaujjakat cserélgették, hol a díszeket változtatták. Meg aztán a rendelet nem hatott ki a királyi család tagjaira, tehát nem lehetett tenni semmit sem az ellen, ha a vérbeli hercegnők drága ruháikat elajándékozták udvarhölgyeiknek. És így tovább.

Pedig súlyos pénzbüntetésekkal igyekezett rászoktatni a lázgó asszonyokat a törvény megtartására. Sőt néha a törvényhozó *furfanghoz* folyamodott. IV. Henrik, hogy védje a francia ipart, 1604-ben eltiltott minden külföldi eredetű piperét. De mert bölcsen tudta, hogy a párizsi asszonyok nem fogják honorálni az iparvédelmi szempontokat, kimondta a rendeletben, hogy a parancs *csupán a tisztesegek emberekre vonatkozik; züllött nőszemélyek és gazfickók hordhatnak, amit akarnak*.

A rendelet nyilván a régi *lokriszi* törvény útmutatásait követte. Nagy emberismerőnek bizonyult a filozófus *Zaleucus*, aki a Krisztus előtti VII. században ezt az agyafürt törvényt kieszelte és *ügyes* fogással így akarta elgáncsolni a luxust:

»Lokriszi polgárnő az uccán kíséretül nem vihet magával egy rabszolgánál többet; *kivéve, ha részeg,* —

nem hagyhatja el éjjel a lakását; *kivéve, ha találkára megy,* —

nem hordhat aranydiszt és drága himzéseket; *kivéve, ha pénzért kapható nők sorába akar lépni,* —

lokriszi polgár pedig nem viselhet drágaszövetű köntöst és ékszereket; *kivéve, ha céda helyek látogatására indul.*«

Lipcse város tanácsa különböző időkben összesen *hét* ruharendelettel iparkodott levagdosni a divatnak minduntalan újra kinövő hidrafejét. A városi levéltár az 1550., 1595., 1628., 1634., 1640., 1649., 1698. évekből őriz ilyen rendeleteket. Úgy látszik, a kellő hatás mindig elmaradt, amin azután a nemes tanács igen felbosszankodott s 1699 február 24-én erélyes eszközökhöz nyúlt: *általános ruharazziát rendelt el.*

A poroszlók bejárták a várost és összefogdostak minden *cselédet*, aki csipkével, bojttal, arany- vagy ezüstpaszománttal hivalkodott. Ezeket beterelték az őrszobába és a tilos dísz a ruháikról kímélet nélkül levagdosták. A kereskedők és iparosok asszonyai csupán idézést kaptak s a városházán keményen megintették, hogy jövőre jó lesz a törvényt megtartani, mert különben őket is eléri a gyalázat.

Ez az erélyes rendszabály követőkre talált. 1731 január 7-én a porosz király megsokalván a cseléd-lányok páváskodását, ezt az ediktumot bocsátotta ki:

»Mi, *Frigyes Vilmos*, Isten kegyelméből Poroszország királya stb. tudomásul adjuk a következőket: Megütközéssel tapasztaltuk, hogy *cselédleányok és más közönséges asszonyszemélyek* selyemruhákat, selyemmellényeket és selyemmellkendőket hordanak s ezáltal nemcsak a hazai gyapjúiparnak ártanak, hanem megszegik *azokat* a korábbi rendelkezéseket is, melyek megszabták, hogy mindenki saját társadalmi helyzetének megfelelően öltözködjék — de sőt az ilyen nőszemélyektől az is kitelik, hogy bérükből nem jutván a selyemre, tilos eszközökkel igyekeznének a szükséges pénzt megszerezni. Miért is ezennel elrendeljük, hogy jelen parancsunk közzétételétől számított hat hónap múlva egyetlen parancsunk közzétételétől számított hat hónap múlva egyetlen cselédleány vagy más közönséges asszonyszemély se merészeljen selyemruhát, selyemmellényt vagy selyemmellkendőt hordani; aki pedig mégis megtenné, arról a selyemruhát *nyílt uccán le kell szaga-*

gatni. Ehhez tartsa magát minden hatóság és a legcsekélyebb elnézést se tanúsítsa. Minek bizonyoságául adjuk legmagasabb sajátkezü aláírásunkat és királyi pecsétünket, stb.«

Magyarországon ilyen korlátozó rendszabályokkal többnyire a felvidéki és erdélyi városokban találkozunk, németországi hatás eredményeképpen. Érdekes a *besztercebányai* tanács 1723 december 14-én kelt rendelete, mely minden vonalon hadat üzen a fényűzésnek. A ruhaluxust illetően csak az asszonyokkal foglalkozik, nyilván azért, mert a férfipolgár nem hódolt be akkora mértékben a divatnak. A rendelet osztályokba sorozza a polgárságot. Első osztályba tartoznak az *előkelők*, úgymint a tanácsbeliek, nemesek, bányapolgárok. Utánuk következik a *középosztály*, legvégül pedig az *alsóosztály*, vagyis a szegény ember és a cseléd. Az előkelőket nem szedi ráncba a rendelet, csupán figyelmükbe ajánlja, hogy iparkodjanak jó példát mutatni a többieknek. A középosztályról szóló paragrafust érdemes szószerint közölni, mert valóságos korbelti kis divatképet tár elénk:

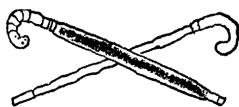
»15. §. Minthogy többszöri komoly intéseink és fenyegetéseink dacára a hívságos öltözési modor ez osztálybeli nőszemélyeknél nagymértékben divatba jött, miáltal Isten városunk büntetésére ingereltetik s az ifjúságnak és minden keresztény szívnek nagy megbotránkoztatása okoztatik: ennél fogva minden ez osztálybeli asszonynak és leánynak szigorúan megtiltatik, hogy arany- vagy ezüstcsipkével és paszománttal díszített fátyolt, avagy az alatt arany- vagy ezüstcsipkéket, úgyszintén damasz- vagy egyéb selyemszoknyát, kötényt, ezüstövet, cobolyföveget, arany- és ezüstpaszományos vagy sujtásos ujjast, skófiummal vagy arany- és ezüsthímzéssel szegélyezett mellénykét, ingvállat és nyakkendőt, hosszú bekecsket, karmazsincsízmát, arany- és ezüsteel kivarrt főkötőket, pártákat és homlokszalagokat, hosszú tafota csuklyát, ezüst- vagy aranyeresztékű selyemharisnyát, hímzett vagy szegélyezett cipőket és papucsokat, de különösen *botránkoztatóan meztelenített nyakat* s azon (gyakran egész vagyonukat képező) aranyláncokat, gyöngyöket, korálokot viseljenek; úgyszintén tiltatik, hogy valódi gyöngyszalagokat, drága zsinórokat és egyéb fölösleges öltözéket, könnyen változó új divatú szabadakokat hordjanak. Az e rendszabály ellen vétőkre a városi gyész fog felügyelni s őket a tanácsnak feljelenteni.«

Képzeltető, hogyha a tanács a középosztállyal ilyen mostohán bánt el, minő zárdai egyszerűségre szorította azokat a szájalomraméltó asszonyszemélyeket, akik a társadalmi létra legalsó fokán rekedtek.

»17. §. Végezetül megtiltatik, hogy ezek (t. i. a köznép és a cselédek) hollandi posztóból készült német szoknyákat halhájjal vagy egyébként kifeszített mellényeket, prémezett hosszú és széles felöltőt, veres vagy sárga kordováncsizmát, festett kendőket, fejükön hosszú lebenyt vagy fátyolt, arany- vagy ezüstdíszítésű selyem vagy bársony ingvállat és mellényt, ingeken széles, hosszú kézelőket, meztelen nyakat, szégyenletesen kitakart melleket és általában kevélységre és hiúságra mutató botrányos ruhaneműt viseljenek.

Ezekre a kirendelt felügyelők vizsga-szemet fognak fordítani s a kihágókat be fogják jelenteni; megjegyeztetvén, hogyha az első intés nem vezet sikerre s a cseléden és a köznépen azután is ily tiltott tárgyak találatnának, feljogosítatnak a városi szolgák, hogy azokat *nyílt uccán levetkőztessék s a tiltott tárgyaktól megfoszthassák.*«

Rengeteg ruharendeletet lehetne még felsorakoztatni, de nem érdemes, mert mind ugyanazt a nótát fújja. S ez a nóta is előbb-utóbb elhalkult, nem csupán az asszonyok nyakas ellenállása miatt, hanem azért is, mert kiderült, hogy amit az állam nyer a vámon, elveszti a réven. Ha betiltják a selymet, tönkremegy a selyemgyáros és kenyér nélkül marad a munkás. A tizenkilencedik század elején az államhatalom már abbahagyta a meddő harcot és rábízta »minden osztálybeli nőszemélyekre«, hogy tetszésük szerint öltözzenek vagy vetkőzzenek, amint azt a divat megszabja.

MIT VEGYEK FEL?

(KIS TANÁCSADÓ HÖLGYEKNEK.)

Két női kérdést ismerünk, amelyek, ha elég gyakran hangzanak el, biztos és javíthatatlan éket vernek a kérdező és a kérdezett úriember közé. Az első számú kérdés így hangzik: Szeretsz? A második számú kérdés: *Mit vegyek fel?*

»Mit vegyek fel?« — kérdi kétségbeesetten az, akinek egy-két ruha lóg szekrényében és ugyanezt kérdi az, akinek szekrényében tucatszámra lóg a ruha. A kérdés helyes és indokolt. Helytelen csak az, hogy hangosan kérdezzük.

Hogy mért? Mert ha nőtől kérjük, az vagy akarral, vagy (legjobb esetben) valami ösztön alatti vészes sugallat hatása alatt okvetlenül rossz tanácsot ad. Ha meg férfit kérünk, akkor, ha illetővel való ismeretségünk újabb keletű, azt fogja mondani: »Maga mindenben egyforma szép«, — ha pedig illető férfit már gyakrabban volt alkalmunk kérdezni, azt fogja válaszolni: »Ugyan kérem«... vagy: »Bánom is én . . .« Vagy: »Nem látja, hogy olvasok? ...« Vagy: »Annyi ruhája lóg a szekrényben ...« Vagy: »Mi közöm hozzá?...« Vagy... de mit folytassam? Egyszóval, ha életünk kedves, ne kérdezzünk meg senkit, hogy mit vegyünk fel, hanem határozzuk el magunk büszkén és önállóan.

Az úgynevezett »*társadalmi alkalmak*«, amelyek Végtelenek és számtalanok, nem elégszenek meg az

áldozat jelenlétével, hanem azt is megkívánják, hogy öltözete kifogástalanul alkalmazkodjék az alkalomhoz. Ez nem könnyű. Asszony legyen a talpán, aki minden alkalommal fején találja a szöveget és sohasem jelenik meg egy árnyalattal túlságosan vagy egy árnyalattal nem eléggé felöltözötten. Nagy kérdés, hogy mi kellemtlenebb. Olyan alkalommal, mikor mindenki esti ruhát visel, nappaliban megjelenni, vagy megfordítva, esti ruhában ragyogni, mikor a többiek uccaiban szerénykednek.

Vannak jellemtelen barátnők, akik a »te mit veszel fel?« kérdésre azt válaszolják: »Én a kisleányként megyek, mert nincs más« és aztán újdonszerűen jelennek meg. Vannak gálád háziasszonyok, akik azt mondják: »Ma este ne öltözzünk« és ők maguk díszmagyarba vágják magukat. Vannak ravasz cselszövőnők, akik felbiztatnak, hogy ma este legyünk szépek, mire ők maguk mint ibolyák jelennek meg, kis, hosszúujjú fehér gallérosban, hogy bizonyos illető valakinek szerénységük által imponáljanak.

A világ tele van csapdával, melyekbe a hiszékeny vagy bizonytalan öltözködő állandóan beleesik. Hiszen tudom, nem igen szokott megtörténni, hogy tenniszcipőben lépünk bálterembe, vagy piros ruhában teszünk részvétlátogatást, de azért jó egyetmást emlékeztünkbe idézni.

A DÉLELŐTT

TÁRSADALMI ESEMÉNYEI

Kezdjük a reggellel, illetőleg a délelőttel. Mik a délelőtti társadalmi eseményei? Három szörnyeteg. Úgy mint a zsúfolt *vernissage*, a pokoli *főpróba* és az átkozott *látogatások* (részvét-, gratuláló, udvariassági vagy beteglátogatás).

Vernissagera öltözködni kell. Ha képek között vándorlunk, legyünk dekoratívak. Sötét szövetruha, prémekek, legjobb kalapunk, vagy tavaszi időben imprimé. A *vernissage* az egyetlen délelőtti esemény, amely majdnem — nem egészen — délutáni öltözködést igényel.

Nem úgy a főpróba. Főpróba, amely főleg a szerző és szereplők leghalálósabb ellenségeinek összejövetele és örömnépe, nem elegáns esemény. Az első sorokban ülnek fentemlített halálos ellenfelek. Ezek közé számítanak a kritikusok, ezek nejei és gyermekei, a színháznak jelen darabban nem szereplő tagjai és egyéb színházak művészei. A hátsó sorokban a művészek és művésznők manucurejei, masseurjei, borbélyai és fodrászai, cipészei, fűzősei, szállítói és személyzetei foglalnak helyet. Továbbá a világosító unokanővére, a jegyszedő sógora, a sűgő keresztmamája — no de mindez más lapra tartozik. Egyszóval, csak azt akarom mondani, hogy főpróbára a lehető legegyszerűbben jöjjünk és lehető legkisebb kalapunkat vagy sapkánkat vegyük fel, mert kalapviselés ugyan megengedett, de nem illik.

A látogatással röviden végezhetünk. Bár oly röviden végezhetnénk vele, mint én az alkalom leírásával. Mindennapi uccai ruhánkat vegyük fel, mert úgynevezett »vizit« ruha már csak vidéken dívik és reméljük, már ott sem sokáig. Hogy részvétünket sötét mezben fejezzük ki és hogy betegen fekvő barátnőnket ne izgassuk új kalapunkkal, azt szükségtelen mondanom.

Délelőtti ünnepély még a nálunk nem nagyon divatos matiné is, mely ugyancsak uccai ruhát kíván — kivéve, ha valami nagyon fontos művészi esemény, amikor úgy öltözünk, mint a vernissage-ra.

Nem a társadalmi eseményekhez tartozik, de azért idevaló megjegyzés, hogy ne tekintsük a vasárnapi misét divatrevűnek.

EBÉD

Délben *azután* itt az *ebéd-* vagy nevezzük előkelően villásreggeli-meghívás. Ez megint csak a fekete vagy sötét szövetruha esete, nyáron vászonruha kis kabáttal. vagy sötétmintájú imprimé, nagyon meleg időben fehér mosóruha. Selyemruha, »öltözött« ruha délben nincs helyén. Ha a villásreggeli nem nagyon ünnepélyes, nyugodtan viselhetünk kabát-szoknyát valamj csinos jumperrel. Kalap kötelező és csak akkor levetendő, ha a háziasszony erre külön felszólít. Kül-

földön, főleg Angliában és Amerikában, maga a háziasszony is kalapban fogadja déli vendégeit. Nem valami utánzásraméltó szokás.

A délelőtti és déli alkalmakhoz viseljünk lehetőleg kis kalapot, uccai félcipőt, sima, sötét keztyűt (tavasszal, nyáron mosó szarvasbőrt) és egyszerű, praktikus táskát.

Kánikula természetesen törvényt bont és ha van olyan kegyetlen háziasszony, aki 30 fokos melegben villásreggelit ad, az ne várjon vendégeitől korrekt öltözködést.

A szállodában való déli étkezésre ugyanez vonatkozik. Londonban és Párizsban szokás nagy villásreggeliket adni szállodában, melyre a hölgyek délutánias öltözetben jelennek meg, — de nálunk ez nem divat. Ékszerállományunkat se szellőztessük a délelőtti órákban, ráérünk délután meg este. Kivétel csak az igazgyöngy, ha szerény ... Diónagyságú igazgyöngy délelőtt kihívó és ízléstelen, de tekintve az általános pénzügyi viszonyokat, az intés nem igen aktuális.

DÉLUTÁN

A délutáni események között vegyük elsősorban a leggyakoribbakat — a *teát* és a napjainkban divó *cocktail-partyt*. Teaviselet kis selyemruha, délutáni kalap (mely alatt értendő valami kicsi, díszesebb vagy nagyobb forma), abbé- vagy kivágott cipő, a ruhához illő keztyű, valami csinos antiloptáska. A *côcktail-partyra*, mely rendszeren este hét órakor kezdődik, leleményes szabónőink külön úgynevezett cocktail-ruhát készítenek, mely rendszeren fekete és földigérő. Praktikus cocktail-ruha kis kabátkával jár, melyet ha leveszünk, alatta a ruha ujj- és hátnélküli, úgy, hogy a cocktail-partyról egyenesen tovább mehetünk vacsorára vagy színházba. Természetes, hogy a cocktail-ruha nem kötelező. Cocktail-party alkalmával ugyanúgy lehet a kis délutáni selymet vagy imprimét viselni, mint a kivágott estit. Utóbbit természetesen csak olyankor, ha nyolc óra tájban érkezünk és tovább megyünk vacsorára.

A cocktail-ruhához selyemcipőt is lehet viselni és akár délutáni antilop-, akár esti brokáltáskát.

Gardenpartyra ugyancsak lehet hosszú és rövid ruha között válogatni. Bármennyire pártolom a fekete színt, de kerti ünnepély alkalmából kerülendő. Virágos kertben szépek a virágos anyagok, a könnyű organdik és mousseline-ok. Világos cipő, hosszú, világos keztyű, világos táska. Lehetőleg nagy, széleskarimájú kalap. A fehér-fekete ruha nagy, fekete kalappal mindig szép, csak mintájában több legyen a fehér mint a fekete

SPORTESEMÉNYEK

Az aktív sportról később lesz szó, de a szemléltető *sportesemények*: futball, póló, tenniszmeccs stb. a délutáni rovathoz tartoznak.

Ha sportot nézünk, öltözködünk magunk is sportszerűen. Persze, hogy ennek semmi értelme, mert hiszen csendesen ülünk helyünkön, de ha nincs is értelme, csinosabb.

Könnyű dolog uccai ruhánknak valami kis sportjellegget adni. Erre való a jumper, színes kendő, sapka sportcipő. Meleg délutánokon, ha tenniszmeccset nézünk, magunk is viseljük fehér piké- vagy vászonruhát.

Pólóhoz külföldön úgy öltöznek a hölgyek, mint *gardenpartyra*. Nálunk a pólót, sajnos, nem látogatják tömegesen, úgy, hogy *garden-partyruhánk* ott feltűnő, sőt nevetséges volna.

Külön lapra tartozik a *lóverseny*. Párizsban a lóverseny egyszermind divatbemutató. Nálunk csak egyszer egy esztendőben fordul elő: Király díj kor.

A Király díj jelentőségét a szabónő-világban nem lehet eléggé felbecsülni. Régente a Király díj mindig május második vasárnapján volt. Két év óta a szabóipar könyörgésére áttették május harmadik vasárnapjára, mert akkor az idő biztosabb. Hogy mi folyik Királydíj előtt a szabónőknél, azt előző fejezetben már megírtam. Hogy mit rendelünk? Egy igen gazdag és buzgó hölgy tavaly három ruhát is rendelt — egyet szép időre, egyet hűvös időre, egyet esős időre.

Leghelyesebb olyan ruhát rendelni, amelyet aztán gardenpartykra és szabadban való vacsorázásokra vehetünk fel. Elsősorban tehát az elmaradhatatlan imprimé vezet. Fekete vagy fehér prémezett complet-k, csipke-ruhák, leglengébb nyári ruhák mind szépek.

Vannak szalonok, melyek hölgyeiket »angolosan« küldik ki a Királydíjra. Nincsen igazuk. Bár állandóan az egyszerűséget prédikálom, de a Királydíj kivétel. Ezen a mi legnagyobb versenynapunkon vágjuk magunkat ünneplőbe. Vegye fel mindenki a legszebb ruháját, hogy az idegen, aki odatéved, mondhassa, hogy Párizs sem különb.

Különben — kivéve a Derbyt és egy-két őszi versenyt — nem nagyon szokás a lóversenyre öltözködni. Nálunk a hölgyek nem is igen járnak és akik járnak, azokat a verseny érdekli és nem a ruha. A nem ünnepi versenyekre úgy kell öltözködni, mintha bevásárolni mennénk a városba. (Lóverseny tevékenykedés után úgysis hosszabb ideig nem mehetünk a városba bevásárolni.)

Egyszóval délutánra ajánlom ősszel és télen a mindig elegáns feketét. Fekete selyemanyagokat, fekete, valamilyen rókával díszített szövetköpönyeggel. Nyáron imprimét vagy egy színben tartott, harmonikus complet-kat.

Ékszert viselhetünk, de ne túlozzunk. Feledhetetlen látvány volt egy délutáni teán az a hölgy, aki, miután füle, karja, ujjai, melle, dereka tele volt rakva drágakövekkel, két óriási smaragd csatot, melyeknek már sehol sem talált helyet, epaulette-ként vállaira tűzött.

öltözködjünk diszkréten nappal, inert este kedvünkre kitombolhatjuk magunkat. Este mindent szabad, színek, ékszerek, excentricitások — csak ízléssel válogassuk össze.

ESTE

Az *esti események* sorozata változatos. Vendéglátás otthon, kis és nagy vacsorameghívások. Vacsora vendéglőben (télen városban, nyáron szabadban) színház, opera, hangverseny, mozi, bálók és jelmezbálók.

Kezdjük az esti öltözködés kérdését azzal, hogy *otthon* mit viseljünk. Az a háziasszony, aki öltözetben túl akar tenni vendégein, nem sokáig lesz abban a helyzetben, hogy vendéget láthasson magánál. Vendéget lefőzni megbocsáthatatlan hiba, sőt illojalítás. Háziasszonyi kötelesség, hogy a vendég jól érezze magát, márpedig ha a hölgyvendég úgy érzi, hogy háziasszonya elegánsabb, mint ő, akkor nem érzi jól magát. (És ha azt írom: nem érzi jól magát — erősen enyhíték.)

Csúfítsa el magát a háziasszony? Erről szó sincs. Csak ne vetélkedjék vendégével. Ráér majd, ha a vendég visszahívja. A háziasszony ne feszítsen legújabb ruhájában, kivéve amikor nagy estélyről vagy bálról van szó, amikor illik és muszáj úgynevezett »nagy« ruhát felvenni.

Melegen ajánlom háziasszonyoknak a teagown viseletet. A teagown keresztezés az estiruha és pongyola között és otthoni kis vacsorákra rendkívül alkalmas viselet. Szépek is vagyunk és nem is vetélkedünk vendégünk esti ruhájával. A teagown-nak még az az előnye, hogy egy kis fantáziával otthon is előállítható régebbi átfestett esti ruhából.

Férfi, ha *vacsorára* van meghíva, azonnal megkérdi: frakk vagy szmoking? Mi is tegyünk *úgy*. Ne azt kérdezzük: hányan vannak? kik vannak? (mely kérdések nem nagyon illedelmesek), hanem tegyük fel a frakk vagy szmoking kérdést. Ha szmoking, tudjuk, hogy kifestete, ha frakk, elő a nagy estivel.

Bármily csinos a bundánk vagy belépőnk, ne jöjünk be vele a fogadó szobába, mert az csak két dolgot jelenthet, *a)* hogy belépőnkkel hencegni akarunk, *b)* hogy a háziak fűtése hiányos. — Utóbbi eset, sajnos, igen gyakori, ilyenkor füllentsük, hogy kicsit meg vagyunk hűlve és szabad-e köpönyegünket behozatni.

Nagyon praktikus viselet az estiruha anyagából készült kis kabátka, melynek felvétele vagy lehúzása a szmokingból frakkot varázsol és megfordítva, Különösen vendéglőben hasznos ez a divat, mert míg vacsorákon rendszeren tudjuk, hogyan öltözködjünk, az *étteremben* sohasem biztos, hogy az estiruha lesz-e túlsúlyban.

Nyári vendéglőben estiruhához belépőt viseljük, melyet csak akkor vessünk le, ha táncolunk. Különbön nyáron szabadban csak úgy szokás estiruhát felvenni, ha még tovább megyünk valami mulatóhelyre. Akkor se kötelező — kivéve ha a társaság többi tagja is estélyiruhát visel. Hogy *moziban* estiruha nincs helyén, azt mindenki tudja. Ha véletlenül mégis estiruhában kell moziba menni, csak olyankor vessük le köpönyegünket, amikor sötét van. (Sajnos, ritkán, mert mind több a reklám és kevesebb a műsor.)

A *színházi öltözködés* régen majdnem kötelező volt, manapság nem az. Premiereken mindenki öltözködik, második előadáson a közönség fele — azután csak elvétve. Érthető, ha valaki egész nap dolgozik, nem talál időt este hazaszaladni és átöltözködni. Hanem aki ráér, az mégis csak öltözzék át. Valahogy szebb, barátságosabb a »felöltözött« ház. Színészekre, szerzőre nézve megtisztelőbb. »Ma szép házuk van«, mondják és őszintén örülnek neki.

Operában aztán egészen különösen szemsértő a nemöltözködés. Újra ismétlem és nem ismételhetem eléggé, hogy a dolgozó nőnek joga úgy menni, ahogy akar és ha nincs ideje vagy kedve öltözködni, senki sem szólhatja meg érte. Különösképpen, viszont éppen a dolgozó nők azok, akik ha csak valahogy ráérnek szíves örömmel öltöznek át az ünnepi estére.

Pesti hölgyeink, Isten tudja miért, legszívesebben *hangversenyre* öltözködnek. Mennél nagyobb a művész, annál nagyobb a ruha. Nem látom be, hogy hangverseny mért nagyobb esemény, mint az opera vagy színház, de ez már bevett szokás nálunk.

Külföldön, sajnos, ugyanígy van. London kivételével nem igen viselnek színházban estiruhát. Ódivatú vagyok. Úgy találok, hogy aki ráér és teheti, öltözköd-jék, ha színházba megy. Elvégre a művészek is vendéglátók, eleget buzgólkodnak, hogy szórakozzunk (többet, mint az átlag háziasszony), kijár nekik ez a kis udvarias-ság. Rikító színek, merész kivágások és főleg kalapok, rosszul hatnak színházban. Operában kalappal meg-jelenni — még ha páholyban ülünk is — borzalom.

Bálokon a kis ruha nincs helyén. A mezítelen háta, fejdíszek, ékszerek, melyek egyéb körülmények között ízléstelenek, itt nem túlzottak. Aki bálba megy, ragyogjon — vagy legalábbis igyekezzék ragyogni. Bál akkor szép, ha minden egyes asszonyon, lányon meglátszik, hogy — ahogy regényekben írják — órákat töltött a tükör előtt. (Ma, a rövid haj idejében erről, hála Istennek, szó sincs.)

Ne menjünk bálba unottan, vagy még ha unjuk is, akarjunk szépek lenni. Este szépek lenni Igazán nem nehéz — még azoknak sem, akik nappal nem szépek.

Ha pedig jelmezbálba megyünk, törjük kicsit a fejünket. Ne menjünk cigánylánynak vagy spanyol nőnek. Ha nincs pénzünk valami jó, korhű történelmi jelmezre, nem baj. Menjünk rongyokban, de ötletes rongyokban. Emlékszem egy jelmezbálra, ahol a legdrágább, leggyönyörűbb jelmezeket lefőzte az a hölgy, aki két álarcot tett fel fejére; előre és hátra — és ruhája is (valami legolcsóbb anyagból) két előrészből állott. A hölgy oldalt lépkedett, úgy, hogy nem lehetett kitalálni, melyik arc az igazi arca. Valódi sikere csak neki volt. Legölőbb jelmez, ha babynek öltözünk. Óvakodjunk a gyermekruhától — ez csak húszéveseknek való, akik még hozzá kicsinyek és karcsúak is. Azok a jelmezek, amelyek valami aktuális személy vagy esemény karikatúrái, mindig sikeresek.

TANÁCSOK

Pár általános tanács: Vigyázzunk az estiruha anyagára. Télen nem stílszerű a lenge, virágos mousseline — még fiatal lányok esetében sem. Legszebb téli anyag a mélytűzű bársony. (Világos bársony csak a legkarcsúbbaknak való.)

Nyári kisesti ruha gyönyörű kretonból, vászonból, mindenféle mosóanyagból, de téli esti ruha csak olyan anyagból szép, amelyet nappal nem hordhatunk.

Fehér szaténruha nagy estélyekre télen-nyáron elegáns.

Csipkeruha legpraktikusabb, mert minden esti alkalommal és minden idényben hordható.

A túll rendkívül praktikus viselet, pláne, ha nem világosszínű és ugyancsak télen-nyáron divatos.

Arany-ezüst lamét vagy arannyal, ezüsttel átszótt brokátot abban a biztos tudatban válasszunk, hogy még ha fekete zsákban tartjuk is, pár hónapon belül oxidálódik. Viszont amíg új, legdekoratívabb viselet

Az úgynevezett *stílsruha*. veszedelmes jószág. Hosszú ideig lehet hordani, mert nem megy ki gyorsan a divatból, viszont csak ritkán vehetjük fel, mert magunk is embertársaink is hamarosan megunják.

Uszályban táncolni?

Óvatosság a színpadon látott ruhákkal. Ami a színpadon érdekes, szalonban rikító vagy feltűnő és ugyanez százszorosan áll a filmen látott ruhákra. Természetes, hogy mint minden szabálynál, itt is van kivétel.

Táncolni uszályos ruhában ősanyáink tudtak, de mi nem tudunk. Lehet, hogy ők is csak a képen olyan

kecsesek és valóságban éppen olyan ügyetlenül kezelték a sleppet, mint mi.

Vigyázzunk *cipőnkre*, hogy színe ruhánkkal összhangban legyen. Bőrcipőt este nem viselünk, az arany és ezüst bőrt kivéve. Lakkcipő estiruhához (olykor látni) rémes. Ha nem akarunk minden színes ruhánkhoz ugyan-

Fejdísz

olyan színű selyemcipőt rendelni, viseljünk arany vagy ezüst szandált vagy barna selyemcipőt — ezek sokféle színnel egyeznek.

Táskában is legszebb valami arany-ezüst vagy nem kimondott színű brokát. Fekete ruhához természetesen fekete, valami szép csattal. Az esti táská ne legyen nagy és mint az esti cipő — sohase legyen anyaga bőr. A legeslegnagyobb óvatosság ajánlandó a *fejdísz* körül. A fejdíszet reszketve illesszük fejünkre és igen sokszor gondoljuk meg, hogy rajta hagyjuk-e. A fejdísz kirakatban és kézben álomszerű, fejen gyakran karikatúra. Fejdísz legkevesebb fejnek áll jól. Hogy milyen fej szép fejdísz-

szel, arra nincs szabály. Néha a legklasszikusabb fejeket csúffá teszi és a legközepesebb fejeket megszépíti.

Kesztyű nem okvetlenül szükséges. Ha nincs nagyon szép kesztyűnk, inkább semmilyen se viseljünk és legkevésbé viselünk hosszú, vastag fehér glasztét.

MIT VIGYÜNK MAGUNKKAL?

A »mit vegyünk fel?«-nél ritkább, de nehezebb kérdés a »mit vigyünk magunkkal?«. Mit vigyünk magunkkal weekendre, falura, tenger mellé, hegyekbe, fürdőhelyre, nyaralásra és telelésre vagy idegen városokba.

Utazásról lévén szó, kezdjük a poggyással. Ha sokat utazunk, nagyon fontos kérdés, hogy poggyászunk praktikus legyen. A pakkolás réme jelentősen megenyhült, amióta feltalálták a szekrény-koffert, melynek egyik oldalába beakasztjuk ruháinkat, másik — fiókokkal ellátott oldalába — berakjuk a fehérneműt, cipőt, stb. Nagyobb szekrénykofferek még kalaprekeszt is tartalmaznak.

Weekendre is itt a szekrény-táska, melybe két-három ruha kényelmesen és gyűrődés nélkül elfér. Isten áldja meg, aki kitalálta.

Régezte, *szekrénykoffer* előtti időkben a pakkolás gondolata minden utazásomat megmérgezte. Mérnöki pontossággal számítottam ki arcom verejtékében, hogy mi hol és hogy fér el, mely mérnöki pontosság mindig csődöt mondott. Gyúrtem, gyömöszöltem a holmit, ahogy kezem ügyébe akadt és végül ráültem a koffer tetejére, sőt gyakran a szobalányt és lohndienert is meg kellett hívnom egy kis koffertető ülésre, hogy valahogy összenyomjuk a zárat. Hogy aztán kicsomagolásnál minden összegyűrődött és semmit sem találtam meg, az természetes.

A szekrénykoffer és *szekrénytáska* óta új ember vagyok. Nemcsak hogy mintacsomagoló lett belőlem, de külön találmányom is van fiókjaim rendjének fentartására. Ez a zsák-rendszer. A zsák tulajdonképpen nem zsák, hanem különböző nagyságú selyemből vagy kretonból készült boríték. Minden borítékba más jön. Háló-

ing, különböző fehérenemű darabok, harisnya, kesztyű övek, stb.

Így aztán nincs többé kétségbeesett keresés, összehurkált fiók. Szekrényem rendes, mint intézeti leány-növendéké az osztályfőnöknő látogatása előtt. Ez a rendszer különösen weekendeken, amikor az ember siet és utolsó pillanatban csomagol — ér aranyat.

A berendezett *toilette táskák* is azelőtt nagyok és nehezek voltak, most aránylag kis helyen férnek el az üvegek, tartók, fésű, kefe. Olyan praktikus *toilette táskát* is láttam, melyet kezünkben vihetünk, mint a rendes táskát. Van benne két üveg, szappantartó, fogkefetartó, fésű, tükör, pénztárca és elfér benne a zsebkendő és rúzs is.

WEEKEND

Fontos, hogy *weekendre mennél kevesebb poggyászt* vigyünk magunkkal. Aki saját autójában utazik, a maga ura. Aki azonban mint vendég foglal helyet idegen autóban, vagy vasúton utazik és a vendéglátók kocsit küldenek érte, az érje be egyetlen táskával — no nem bánom még ráadásul egy kis *toilette táskát* is vihet.

Komoly, sőt komor tanács ez, mert — mit tagadjam — magam is szerettem több táskával utazni, de alaposan leszoktattak róla. Az autótulajdonos azt mondta: »Karcoljam össze a maga holmijával az új kocsimat?« Vasúton a kalauz baljósloán rámvillogott: »Ez mind nagysádé? Máskor tessék feladni.« Érkezéskor a kocsis rémulten rebegte: »Ez nem fér fel a kocsira, kezét csókolom, majd holnap visszajövök érte.«

Viszont ha tudjuk, mit vigyünk, nincs is szükség sok poggyászra. Nálunk a weekend falut vagy Balatont szokott jelenteni. Kalaptáska tehát nem szükséges, mert a szalma- vagy filckalap, amelyben utazunk, elegendő. Vihetünk kötött vagy horgolt sapkát, amely nem foglal el helyet. Más kérdés a cipő, melyre, sajnos, sokkal nagyobb szükség van, mint kalapra. Utazzunk valami praktikus, alacsony sarkú cipőben, mert falun ez nélkülözhetetlen. Szükségünk van még papucsra, egy pár olyan cipőre, melyet estiruhához viselünk és gyakran tenisz-

cipőre is. Ez szomorú, de kikerülhetetlen. Ami pedig a ruhát illeti... Este majdnem mindenütt át szokás öltözni, csak az a kérdés, hogy estiruhába-e vagy délutániba. Ezzel indulás előtt legyünk tisztában. Napra pedig mi kell? Úszóruha vagy teniszruha, vagy annak, aki nem sportol, teniszruha egyszerűségű mosóruha. Utazzunk complet-ban, melyhez még vihetünk valami jumpert vagy blúzt, vagy külön kis kabátot, rossz idő vagy szomszéd látogatás esetére. Pár év óta készítenek úgynevezett weekend ruhát, melynek felső rétege kabát és szoknya, alsó rétege jumper és short. Karcsúak részére nem rossz gondolat.

Ha falusi tartózkodásunk nemcsak weekendre, hanem pár napra szól, akkor is ugyanezekre a ruhadarabokra van szükségünk, legfeljebb mindegyikből egy helyett kettőt viszünk.

Ugyancsak praktikus, ha karon visszük fehér gumi esőköpenyünket, rossz időre, por ellen, sőt fürdőruhára is felvehetjük a vastag és sok helyet elfoglaló fürdőköpeny helyett.

Vízpartjára, ha weekendnél tovább maradunk, vigyünk pizsamát, vagy shortot — lehetőleg vékony anyagból, mert a flanell- vagy jersey-nadrág sok helyet foglal el és rögtön gyűrött.

FÜRDŐHELYEK

Hogy *fürdőhelyekre* mit vigyünk, az persze más kérdés, mert minden országban más a szokás. Itt csak nagyon általános szokásokkal szolgálhatok.

Az olyasféle kúrázó helyek, mint Karlsbad, Marienbad, Gastein stb. tulajdonképpen városok. Ezekre a helyekre, sajnos, szükség van úgy a városi mint a sport-holmikra. Legszükségesebb azonban — mint minden osztrák fürdőhelyen, egy jó meleg lodengallér vagy kabát.

Osztrák és főleg salzkammerguti fürdőhelyeken a helyi ruha járja. Ez a viselet ma már nem csak általános, hanem annyi változata van, mint a párizsi divatnak. Hűvös időre ott a szürke vagy sötétbarna zöldhajtókás vadászuha, melynek anyaga flanell vagy lóden. Napos

időre rövid spenceres, erős vászonból készült kis kosztü-mök. Fehérek zöld szegélyezéssel, vagy fehér szoknyához almazöld, zafirkék vagy tulipiros kabátkák.

Meleg időre a dimdli, kockás vagy virágos anyagból, puff ujjakkal, köténnyel, nyakra kis virágos paraszt kendővel. A lapos sarkú zöld, barna vagy piros cipőn ellentétes színű nyelv. Néha a kisujj helyén egy kis vörös szív van aplikálva, mintha ezt mondaná: Vigyázat, tyúkszem! A kalapok fekete-zöld vagy egészen zöld filc és velour, nagy csokor zergetollal díszítve. A dimdli-hez pedig durvafonású, csúcsos tetejű szalmakalap.

Ausztriai nyaralást alig lehet fentemlített ruha-darabok nélkül elképzelni. Nem csak a divat írja elő

Ne utazz sok táskával

őket, hanem az idő bizonytalansága is, mert az a ruha, kalap, mely nem bírja a nedvességet, a cipő, mely nem bírja a köves utat, ott percek alatt tönkremegy.

Előnye még az osztrák viseletnek, hogy olcsó és hogy egyik évről a másikra nyugodtan hordható. A va-

dászruha meg pláne ősszel falun nálunk is igen jó szolgálatot tesz.

Kivéve Salzburgot, mely az ünnepi játékok által nagyváros jellegű, legtöbb salzkammerguti helyen az esti ruhát is dirndli helyettesíti.

Nyári tengerpartra és téli sporthelyre kétfajta ruha szükséges. Úszó- vagy sportruha és esti ruha. (A sportruhával, pizsamával más helyen foglalkozunk.) Az olasz és francia tengerparton napközben legfeljebb a teniszruha kedvéért vetik le a pizsamát. Délutáni és uccai holminkat nyugodtan otthon hagyhatjuk — csak autó- vagy hajókirándulásokra vigyünk valami complet-t köpönyeggel.

Ha idegen nagyvárosba, különösképpen ha *Párizsba* utazunk, mennél több fekete ruhát vigyünk magunkkal. Fekete ruhában és jó prémben soha sem fogjuk érezni, hogy öltözetünk vidékies. Párizsban rendesen uralkodik valami pillanatnyi kalapdivat. Ha ennek a kalapnak kópiáját olcsóbb helyen megvásároljuk, hajunkat a párizsi fodrásznál a legújabb divat szerint igazítatjuk, rendben vagyunk. Párizsban még nyáron is főszín a fekete-fehér. Ez évek hosszú sora óta így volt és remélhetőleg így is marad.

Hogy nagy mondain helyekre, mint Cannes, Deauville, Biarritz mit vigyünk magunkkal? Ez a kérdés a mai szigorú valutarendeletek napjaiban nem igen aktuális. Különben is nehezen válaszolhatnák rá. Legfeljebb ezt mondhatnám: mindent vigyünk magunkkal, mert a nagy nemzetközi fürdőhelyek — a milliomos és multi-milliomosok fürdőhelyeinek divatja ki- és beszámíthatatlan.

A *luxus-fürdőhelyek* hölgyközönségével nehéz versengeni.

Hiú asszonyok, akiknek anyagi viszonyaik kisebbek, mint a hiúságuk, óvakodjanak luxus-fürdőtől. Ha elutazunk, üdülni akarunk és nem irigykedni és szívünket fájdítani.

A »mit vigyünk magunkkal?«-lal legalább egyenrangúan fontos az a kérdés, hogy *milyen ruhában utazunk*. Régen az a babona járta, hogy útra legrégibb

ruhánkat vegyük fel, mert úgyis tönkremegy. Én ellenkezőt állítom. Emlékezzünk az anekdotabeli vénkisasszonyra, aki éjjel mindig kifestve, csipkékbe burkolva aludt szűzi ágyában, mondván: »Soha se lehet tudni, mikor gyullad ki a ház és jönnek a tűzoltók . . .« így van az utazással is. Soha se lehet tudni úton, milyen véletlennel találkozunk és ha a véletlent régi rongyban üdvözöljük, kikerül.

ÚTIRUHA

Egészen komolyan mondom — a luxusvonatot, repülőgépet, hajót úgy kell tekinteni, mint valami nagy külföldi szállodát és aszerint öltözködni. Legtöbb amerikai asszony nem ismeri az »utazó ruha« fogalmát, hanem városi ruhában utazik.

Utazásnál kerüljük a pasztell színeket, a gyűrődő anyagot és a nagy kalapot — de egyébként jól nézzük meg magunkat a tükörben, mielőtt vonatra szállunk

A JÓL ÖLTÖZÖTT FÉRFI KIS KÓDEXE

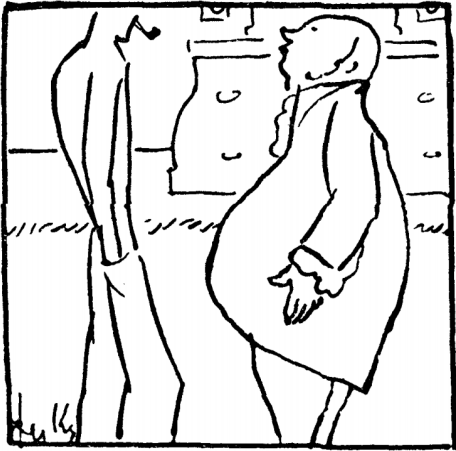
Hogy mit mikor vegyünk fel: ez egyike a legfontosabb kérdéseknek. Fontos, de nem nehéz kérdés. Mert a szabályok alig változnak férfi számára az évek folyamán. Férfinál inkább arról van szó, hogy *egyszer-s mindenkorra* tudja a szabályokat.

Valljuk be, hogy nagyon kevés úriember törődik velük. Egy kis büszkeség, egy kis hiúság rejlik e nemtörődömség mögött, sőt egy kis lenézés is. De ha ez a komoly ember közelebről vizsgálja meg a kérdést, rájön, *hogy rengeteg időt fordít arra is, hogy rosszul öltözködjék.*

JÓL VAGY ROSSZUL ÖLTÖZKÖDNI?

A jó öltözködéshez nem kell több idő, mint a rosszhoz. Legalább is nem az egyszerű életmódot élő úr számára. Nincs szükség »gondos eleganciára«, »válogatott« ruházkodásra. Nem kell dandynek, piperkőcnek, divatkirálynak, arbiter elegantiarum-nak lenni. Ehhez csakugyan pozíció, gondtalan élet, mindenképp azonban sok pénz kell. A mi korunk praktikus,

okos akar lenni. »Többet ésszel, mint pénzzel«, ez a keserű jelszava. A *drága* ruhákkal együtt kapcsoljuk ki hát a gazdagság kérdését. Inkább azt nézzük, ha már öltözködnünk kell, hogyan öltözködhetünk az adott körülményekhez képest a legízlésebben, a

A »ma« és a »tegnap«

legeurópaiabban s egyúttal a legolcsóbban, legpraktikusabban is.

A gazdagságot itt az *ízlés* kell, hogy pótolja. Az a tudatosság, mely egy kultúrlény külső megjelenését formálja. A külső megjelenés ápolása társadalmi kötelesség, próbáljunk hát »filléres arbirer elegantiarum« lenni.

Tartozunk ezzel etikailag is. Ha nőkön önagsága, félórával a premier előtt, párizsi model után kisszabónónél készült gyönyörű aranylamé ruhájában taxiért telefonáltat: nekünk, akik abban a boldogító helyzetben vagyunk, hogy »ma este különösen szép« életünk-párja kísérőjeként szerepelhetünk a színházi bemutatón, nekünk nem szabad szégyent hoznunk a nagy-

ságos asszonyra, ő kissé feltűnő, mit tagadjuk. Nekünk azonban nem kell őt követnünk ezen az úton. Sőt nem is szabad.

Mert ízléses férfi nem homályosítja el nejét. Viszont szégyent sem hoz rá azzal, hogy »bánom is én.« Mert ez a bánomisen családi diszharmóniát jelez. Ami pedig nem tartozik a nyilvánosság elé. Nekünk kötelességünk, hogy mindent elkövessünk abban az irányban, hogy szerény, de tudatos kísérője legyünk hölgyünknek. Vagy nincs hölgyünk? Akkor akárkinek, akivel nyilvánosan mutatkozunk. Mert tekintettel kell lennem öltözködésemmel arra, hogy hol és kivel leszek együtt.

Ha négy barátommal egy budai kiskocsmá kertjében vacsorázom, kétségkívül nevetséges lenne, ha frakkban jelennék meg. Lehet, a komikumon kívül, egy frakk sértő is.

SZMOKING VAGY CSAK SÖTÉT RUHA?

Meg vagyok híva vacsorára, de nem mondták meg, mit vegyek fel, azt sem, hogy kik vannak velem együtt meghíva? Eh, felveszem a szmokingomat! Na igen, de hátha *egyedül* leszek szmokingban? ...

(A háttérben a gnómok kara: »mit játssza ez a főurat? Hincegni jött ide a szmokingjával? Mikor mi egyszerű, kedélyes összejövetelre gondoltunk csak. Nekünk is van szmokingunk!«)

A szmoking, mint fejedelmi ornátus! Utálatos dolog. Még haza is kellett mennem miatta átöltözni. De nem mertem másképp jönni. (Nehogy, amikor aztán mindenki szmokingban van, a gnómok karát halljam: »persze, mi nem vagyunk Neki elég jók. Jelezni akarja, mégpedig tüntetően, hogy Neki nem nagy dolog, hogy mi meghívtuk. Mi mind estélyi ruhában vagyunk, míg Ő...«) Minden félreértést ki lehetett volna küszöbölni, ha egyszerűen megtelefonálták volna: *vacsora*, frakk — szmoking — sötét ruha — akármilyen ruha. De nem tették! A múltkor — úgy kell neki — maga a házigazda került bajba. Egy órával a vendégek érkezte előtt:

— Szent Isten elfelejtettem a vendégekkel tudatni, frakk-e vagy szmoking.

A feleség:

— Pedig Sznoby grófék csak legnagyobb estélyiben járnak. A gróf csak frakkban, ha hölgyek közé megy. De neked *csak* szmokingban szabad lenned. *A házigazda ugyanis a legkisebb rangosztályt képviseli.*

Angliában, a jólét országában, az egyszerű férfi öltözködése két szakaszra oszlik. Nappalra és estére, azaz munkára és szórakozásra. *A nappali ruha szürke, az esti fekete.* Nappal, legyünk együtt bárkivel is, nem öltözünk díszesen. A férfi még a legelőkelőbb dámával is szürke ruhában, sárga cipőben tölti idejét. Még túlozza, aláhúzza is, hogy ő most munkában van. (A gazdagoknál munka alatt *golf*, sí, autó értendő, kivétel: a lovaglás, mely után át kell öltözni.) Pullover, duplatalpú sportcipőt visel, így jelenik meg a hatalmas hotel ugyanazon asztalánál, melynél este, meghívott társaságban a hölgyek a legnagyobb estélyi ruhában, ékszerekkel, ő pedig frakkban foglalnak helyet.

A NAPPALI RUHA

Maradhatunk nappal, úgy, ahogy vagyunk. Ha csak nem valami hivatalos, bankettszerű ebédre megyünk (Európában inkább a déli kisebbedet »reggelinek hívják, az ételek is, »szürkében« vannak. Könnyű dolgok, tojás, gyümölcs, sör, nincs sok evés többé nappal), akkor semmit sem kell törődnünk öltözékünkkel. Feltéve persze, hogy az önmagában véve nem botrányos.

Hogy mi az egyszerű ruha? Erre a kérdésre igen könnyű felelni. Azonban, ugyanakkor még egy másik kérdést is biggyesztünk az első mellé. Ez a második kérdés: *Hol vagyunk?* Fővárosban? Falun? Hegyek közt? Víz mellett? Vagy tengeri hajón? Mi a háttér?

Ne ijedjünk meg, hiszen estig a rendes nappali ruhában lehetünk. Persze csak olyan nappaliban, mely a helynek megfelel. Kezdjük a várossal. A ruha,

melyet felvesszünk és amelynek célja, hogy estig szolgáljon minket, legyen lehetőleg dísztelen. Nálunk *zakó-nak* hívják. Kevesen tudják, hogy ez a *zakó* szó Angliában, a ruhaformák hazájában: ismeretlen. Ami nálunk »zakó«, azt ott »zsakett«-nek (jacket) hívják. A *zsakett* ott a legközönségesebb férfiruha, *zakó*. Viszont annak a frakkos sötét ruhadarabnak, melyet nálunk, és mindenütt a világon, díszes alkalmakkor (esküvő, garden-party, derby, erősen hivatalos jellegű látogatás) vesznek fel, neve angolszász külföldön nem *zsakett*, hanem *cut away* (»kettévágott«, ezt a fecskefarokra értik).

Ezek azonban csak szavak. Elnevezések, melyeknek a lényeghez semmi közük. A lényeg az, hogy a *zakónak* két fontos kelléke van: *a)* izléses, jó szövet, *b)* izléses, jó szabás.

Előbbi — hál' Istennek — kezd erősen javulni. Igen sok jómintájú, szerény, elegáns szövetet látni. A mi gyáraink itt is a legjobb úton vannak. Ha értünk a minőséghez, vagy bízunk a szabóban, a kereskedőben, akkor nyugodtan vásárolhatunk magyar szövetet. Persze a finomabbik fajtából.

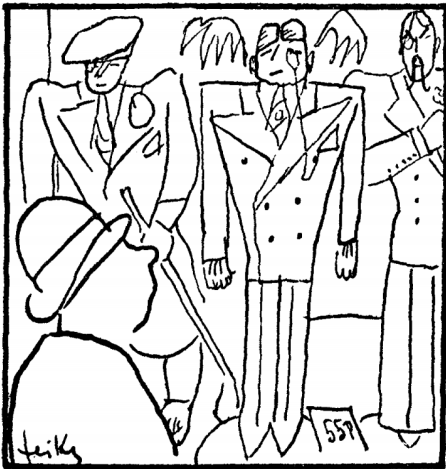
Milyen színű legyen a ruhánk? Ha kevés a pénzünk, akkor *szürke*. Csakis szürke. Ezt hordhatjuk szüntelen, anélkül, hogy szegényesen hatnánk. Persze vannak úgynevezett divatszínek is. Egyszer a barna, máskor a kék veszi fel a versenyt a jó öreg szürkével. De hamar el vérzenek ezek. Legyünk óvatosak! Ha kevés a ruhánk, maradjunk a szürke mellett! A ruha, melyet *állandóan* kell, hogy viseljünk, ne legyen színes. Ne legyen feltűnő! Mert ezzel ellenkező hatást érünk el. Ha valaki állandóan ugyanabban a szemetszűrő színben mutatkozik; az első felvonásban még blöffölhet, a másodikban unni kezdjük, a harmadikban már idegesít, végül pedig kifütyüljük.

Színes, úgynevezett »apart« ruhát csak a szürke *mellé* szerezzünk be. De még így is csínján kell vele bánnunk. Nem hordhatjuk gyakran. Egy »mindennapi diszkrét szürke« legyen hű kísérőnk. Jó ruha az amely nem feltűnő, nem eredetieskedő.

MI AZ ÚRI SZABÁS?

A szabásnál mindenekelőtt az a fontos, hogy milyen *ne* legyen. Ne legyen egy rossz ucca, rossz konfekciójának, rossz férfibabájára felfeszített, rossz zakó s hozzá egy még rosszabb nadrág. Nézzék csak meg azt az alakot! Azokat a félméteres vállakat! Rajtuk a hatalmas vattavánkost. Hozzá ezt a »serdülő« derekat. egy tizennégy éves pubi slusszát. És a nadrág! Egy marseillei matrónnak nincs ilyen széles bugyogója...

Szóval ezt: nem! Mindenekelőtt: nem túlozni! Ha vatta a divat — most az! — ám legyen vatta. De nem egy vagonnal. Ha nem vagyok karcsú — és

Félméteres vállak

nem vagyok az! — ne domborítsa ki a kabát az amúgy is domborodó vonalakat. *Egyenes vonalak, kevés kanyarral*, ez a lényeg. Bőséges anyag, kényelmes, ránc-talan felépítés. A ruha nem ahhoz kell, hogy a szabómester tükre előtt egy negyedórát álljak benne. Persze, hogy ott a műhelyben, egy-két energikus rángatás

után, gyűretlenül, bódító simaságával becsap az új ruhám. »Mintha rám lenne öntve.« Ne hordjunk olyan ruhát, amely ránk van öntve! Mi, férfiak, *ne domborítsuk ki ruhánkon keresztül aktunkat.* Az öltözetnek más a célja: elegancia és kényelem, aminek semmi köze meztelen testünkhöz. Sőt, van egy teória, hogy az atlétatermetet nehéz jól öltöztetni. Viszont híres elegáns alakok igen gyengén néznek ki a gőzfürdőben.

A RUHA KÜLÖN ÉLETET ÉL

A ruhának ugyanis saját stílusa van. Ez alatt azt értjük, hogy *a jó ruha nem követi szorosán a test vonalát.* Soványak öltözzenek bő ruhába. Kövérek viszont? Kövér kézre kínnal húzott kesztyű eredménye: még kövérebb kéz. Ugyanez áll az egész testre is. Nagyfejű ember ne hordjon kis kalapot. Testes úr nem hat keskenyebbnek, ha szűk a ruhája. Praktikus tanács: ne ismerjünk el más ráncot, mint a függőlegeset. Amilyen a mi kényelmes őszikabátjainkon szokott lenni. Tagadjuk meg a vízszinteseket. A vízszintes ránc szélesít, leleplezi a csalást, azt, hogy nem a tulajdonost fogyasztotta szabója, hanem a ruháját.

Az ilyen kényszerruha a tükör előtt még megy valahogyan. De künn az életben szűk és ellenséges lesz. A gallérja behuzakodik a nyakba, csak mélyen a haj alatt nyugszik meg. Különösen akkor, amikor a gazdája leül. A kabátgallér ekkor kezd igazán élni. Feltör a magasba és csak a tulajdonos két füle kényszeríti megállásra. De neki így is jó, mert a lassan sötétedő vonal a világos szövet peremén mutatja, hogy zsírosodni kezd. Ezt pedig szereti a rossz gallér.

Jó tanács: *szabónál kabátot ülve is próbálni.* A kabátgallér legyen annyira alacsony, hogy még ülve se fedje az inggallért. Sok nyak, rajta kevés ruha, ez fiatalossá, frissebbé teszi az alakot, egyben megóvjá a kabátgallért a korai elpiszkosodástól. Majdnem lényeg egy jól szabott kabátnál *a nyakrész.* (A szakértő szeme először ezt keresi meg.) Kellemesen széles vállak, rajtuk, alacsonyan és kényelmesen, egy vékony gallér.

Vége a »csapott« vállnak, melyre ráépül, mint háztető, a magas kabátgallér. Korunk a vékonyítás kora. Ehhez pedig látszólag logikátlanul széles vállak kellenek. Az arányok kívánják így. Mert, ha fõnn nem vagyok széles, lenn hiába szűkíték. Az, hogy a szabó egy-két kínos centimétert kinyes a »taille«-omból,

A két kabátgallér

egyikünkön sem segít. A két milliméterrel szűkített cipő még nem csinál kis lábat, csak fájdalmat okoz. Nem a centiméterek száma lényeg itt, hanem az *arányok*. Hogy hogyan viszonylik a váll a derékhoz, és így tovább. Ha ez nem így volna, akkor egy óriásszobron nem lehetne karcsú ifjút ábrázolni. A szobor bokájának térfogata: egy méter. A kis Dávid, akit a szoborkolosszus ábrázol, messzebből mégis vékonydongájú gyerekeknek hat.

Lehet a kabát kényelmes, lehet a nadrág bő, mégis aránylag karcsúnak hat az alak benne. Védekezünk a girbe-gurba vonalak, a vad svájfölások, a

»kinyesések« ellen. Bizonyíték: minél előkelőbb a mester, annál egyszerűbb a mű. A túlzott modellek hazája a rossz konfekció.

EGYSOROS, KÉTSOROS?

Nagyon tartja magát a kétsoros nappali ruha, biztos, hogy még néhány évig divatban lesz. A kétsoros ruha fiatalít, vidámít. De szerepe az egysoros mellett ugyanaz, mint a színes ruhának a szürke mellett. Kivétel.

A kétsoros veszélyeket rejt magában. Először is erősebben teszi ki hordozóját a kritikának, mint az egysoros. Egysorosnál, feltéve, hogy normális a színe meg a szabása, senkinek sem jut eszébe kifogásolni aényt, hogy *van*. A kétsorosnál, mely kacérabb, pretenciózusabb istállótársánál. Szürke-zakónál, az emberek ajkán ott van a kis csúfondáros megjegyzés: — »Lám, lám, hogy hetyeg...« Hogy e lám-lámot kikerüljük, vigyáznunk kell arra, hogy kétsorosunk se keltsen feltűnést. *Ne legyen ordító szövetből*, ez az első követelmény.

Másik veszély mutatkozik a *szabásnál*. Egy egysoros kabátot — mindig a kabát a lényeg, a nadrág csak követi vezérét a kabátot — lehetetlen annyira elszabni mint a kétsorost. Még a legkirívóbb, legaffektáltabb egysoros is elfogadható lesz olyan kétsoros mellett, amely dagadtá, hegy-völgyessé — egy helyen felfűjtá, a másikon befűzötté — teszi viselőjét. A századeleji asszonyok jutnak eszünkbe, fenn és lenn tiszteletreméltó terebélyvel, míg a két terebély között, mintegy penitenciaképpen, egy természetellenesen karcsú derék vergődik...

Hordhat-e testes ember kétsorost? Igenis, nyugodtan. Feltéve, hogy szabása kényelmes és nem »domborító.« Itt is, mint mindenütt, *a lehetőleg egyenes vonalak* nemesítik az alakot. Széles vállak, melyekhez képest a test többi része az arányosság törvényei szerint idomul. Azaz: kevesebbet mutat, mint amennyi valóban. Álljunk meg egy percig az arányosságnál.

Nem felejtethjük el egy pillanatig sem, hogy a jó öltözködés a művészet egy neme. A görög szobornak kicsi a feje, a vállak szélességéhez képest. A divatlapok modern rajzai, a divatüzletek babái igen ügyesen, néha túlzottan is, ellopták a görögöktől a kis fejet, úgy nőknél, mint férfiaknál. A szép arányokat keresik. A kis fej a jó kultúra jelképe. (A nagy fej viszont, ha arányaiban kevésbé szép is, zsenik jellegzetessége, lásd Napóleont, Beethovent.) Irányzat a divatban: *lehetőleg kis fej*. Mivel semmilyen szépész a koponyából lefaragni nem tud, a szobrász, a festő és ezek ruházati képviselője: a szabó a vállakhoz, a mellkashoz, egyszerűen a felsőtesthez fordul segítségét. »Ha nagy a fejed, toldd meg a vállaidat.« Szabasd szélesre a mellkast takaró részt, ugyanígy a válladat és bámulni fogsz: eddig aránylag nagy arcod mily szerény méretekre csökken.

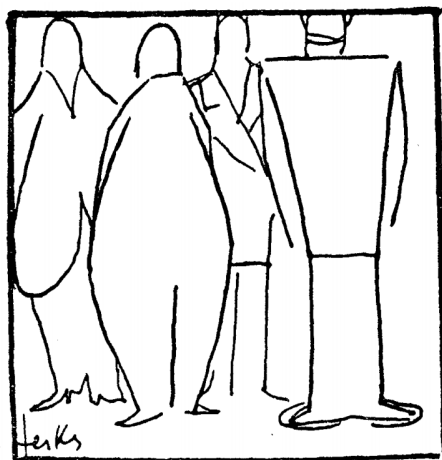
MI VAN A VATTÁVAL?

— Gyűlölöm a vattát, mert nem természetes! — mondja egy ismerősöm. Ellenben élő karrikatúra az illető. Nagy fej. Alatta »csapott« szűk vállak. Innen kezdve — miután elhagytuk a szűk vállak alatt meghúzódó szűk mellet — lefelé állandóan szélesedő vonalak. A csipőknél az alak eléri a maximumot, azután egyre satnyulnak a vonalak, vékony lábszárak hordják e »természetes« testet, amelynek valószínűtlen talapzata: két nőiesen kicsi cipő. Ez nem egy ember, hanem típus. Szeretném e típushoz tartozókat felvilágosítani, hogy a természetességnek kevés köze van az öltözködéshez. Értsék meg: lehet az öltözködés természetes. Sőt annak is kell lennie. De a valódi természetességnek *más* a lényege, nem a természeti hibák feltűnővé tétele. Az lenne a legrosszabb szobor, melyet milliméternyi pontossággal modelről öntenének le. Jöjjön tehát, ha kell, a vatta. De azért ne pazaroljon a szabó vele. Van egy modern szabás, — az angolok ezt is nagyszerűen tudják — amely *szélesre veszi a mellrészt*. Ez önmagától annyi vállbőséget ad, hogy elég a vállnak csak a szélét alátámasztani. Azt a pontot, ahol különben a ruha válltámaszték

híján — leesnék. Még egy fontos tanács: *testes emberek ne hordjanak rövid kabátot.* Még kétsorosban sem. A rövid derék is csak szélesít. Álljunk ellen itt a szabónak, ha kell.

A NADRÁG

A test leplezése, a ruha saját élete — egyszóval a mai szabás szelleme uralkodik a nadrág fölött is. *A nadrág mostanában bő.* Nem ok nélkül. Mindenekelőtt is

A »vonalak«

komoly alapja az egész alaknak. Hogy a nemes szobor példájánál maradjunk: nincs csúnyább, mint gyenge lábszárak egy monumentumon. Az egyensúly törvényei — ezeket tudat alatt a laikus is érzi — megkövetelik, hogy a nehéz anyag, a márvány, a bronz, vagy akár az én kilencvenkilós barátom *egyensúlyban levőnek* hasson.

Számomra elképzelhetetlen, hogy a száz év előtti férfidivatot hogyan nem találták — még saját korában is — komikusnak. Azt hiszem, már akkor is nevetettek a következő képen: Óriási földgömbszerű pocak, két

fogpiszkáló vékonyságú lábszáron. Csipkés, számtalan gombos selyemmellény e »földgömbön«. Vékony térdharisnya. Szoruló rövid nadrág! Nem tudom elhinni, hogy az ilyen figurát — pedig sok volt belőle — nem mosolyogták le.

A nadrág boldog korát éli ma. Egyszerű és egyenes. Diszkrétül eltakar minden görbeséget, az iksz lábat, a görbét, a túlvastag, a túlvékony szárát.

E kegyes csalás mellett úgy hat, mintha mindig egyenes utakon járna.

MELLÉNY?

Kérdőjellel írtuk a »mellény«-t. Nem nagy jövőt jósolunk ugyanis a mellénynek. Napjai meg vannak számlálva. Kevés hasznát látjuk a mai világban. Ellen-ségei, a pullover, a dzsömper, a szvetter — máris lete-perték. A jó öreg mellény, mint melegítő eszköz is logi-kátlan: elől meleg, hátul pedig hideg. Holott télen inkább fordítva kellene lennie. A mellény a kandalló ikertest-vére, a kandalló, míg mellünket félbarnára pörköli, hátunkat, mely pedig annyival érzékenyebb, kiteszi fagy-nak, hidegnek.

A mellénynek nincs sok értelme. Külsőleg vastagít. Télen nem fűt egyenletesen, nyáron viszont forró. Ha levetem a kabátomat, le kell vetnem a mellényemet is. Rendkívül közönséges látvány: *ingujiban lenni mel-lénnyel.* Egy megjegyzés (csupán tájékoztatásul): szá-momra nem is készül mellény. Még szmokinghoz sem. Erről később.

De hallom az ellenvetést: *nem nyithatom ki a kabá-tomat, ha nincs mellényem!*

Ez sem áll többé. Ma nem szégyen többé mutat-nunk az ingünket, rajta a csinos nyakkendővel. A sok gomb és cíkmók a nadrágon, — melyet eddig a mellény-nek kellett takarnia — ezek is megszűntek. Aki nadrág-tartó nélkül nem tud élni, annak ma *belül* varrják fel a gombjait. Sokan övet hordanak. Sokan pedig sem-mit.

Van még néhány újabb módja a mellény pótlásá-nak, illetőleg a nagy probléma megoldásának, hogy a

nadrág pereme ne legyen bántó. Ilyen egy új szabásforma, mely szerint egy vízszintes szövetyelv — végén kapoccsal — simává teszi a kényes övrészletet.

Egy másik mód: egy-két mellénygomb a kissé magasabbra menő nadrágra varrva, gomblyukkal. Nagyon rendesen hat az is. Különösen szmokingnál praktikus. A kissé kinyitott kabátnál teljes illúziót kelt.

Sehol akkora jótéteménynek a mellény megszűntét nem érezzük, mint éppen a szmokingnál. Ebben a ruhadarabban szenvedünk legtöbbet a melegtől. Még télen is, mert csupa olyan dolgot művelünk a szmokingban, ami melegít: fűtött teremben eszünk, táncolunk, iszunk.

Le a mellénnyel!

MÉG EGY JÓTÉTEMÉNY

A divat megy a praktikusság, a kényelem felé. Vonala évről-évre biztosabban, egyenesebben mutatja, hogy minket férfiakat lassan meg fog váltani minden kényelmetlenségtől.

Itt a *puhainges, sőt puhagalléros szmoking!* Mily borzasztó volt a pléhing, rajta a magas pléhgallérral, mely télen-nyáron irgalmatlan következetességgel kínozott bennünket.

Ki se merem mondani, de van rá remény, hogy a kemény ing — a szmoking mellől (mert frakkhoz egyelőre elengedhetetlen, itt mellény is kell) végkép eltűnt. Óvatosaik egyelőre csak kisebb alkalmakhoz, intim körben, melynek nincs »hivatalos« jellege, vagy nyáron, fürdőhelyen, fedélzeten, kertben és hasonló alkalmakkor merik felvenni. A puha ing miatt terjed annyira a divatos *kétsoros szmoking*. Ehhez aztán igazán nem kell mellény. Ennél különben is kevésbé zavar, hogy a puha selyeming, sajnos, gyűrődik, hólyagosodik.

De milyen kellemes érzés a lágyan simuló ing! Az egysoros talán még kellemesebb. A merészebbek puha selyemgallérral, — persze rávarrottal — mások a félkemény »amerikaival« próbálkoznak. Viszont láttam angolokat a régi kemény kihajtott gallérral is, habkönnyű puhaingük fölé erősítve. Valljuk be, hogy a *legdekoratívabban az ilyen gallér hat*, ha a kemény frakkgallér csak

kényszeregyesség is a »kemény múlt« és a »lágyabb jelen« között.

Meg vagyunk róla győződve, hogy ez az újítás a jó öltözködés terjedését, az általános eleganciát is szolgálja. Sokan — közöttük e sorok írója is — ama szektához tartoznak, mely »majd bolond lesz este szmokingot venni«. Most e nagy könnyítésnél, mégis csak »beadják a derekukat«, mégpedig a szó szoros értelmében. Egy szmokingba adják be.

Áldott legyen neve az emberiség e miniatűr jótevőjének. (Épúgy, mint társának, Gilette-nek is, kinek neve itt nem »mellényt«, hanem az önborotválkozás feltalálóját jelenti.) Ha elgondoljuk, hogy e két nagy újító mit tett értünk! Féltetve a nagyképűséget, be kell vallanunk, hogy többet köszönhetünk nekik, mint sok nagy »világboldogító« bölcsnek. ..

MELEGEM VAN, VEGYEM LE?

Melegem van, mit csináljak? A nyár viszonya az öltözködéshez állandó forradalmat szít. A harmincfokos naptól megdühödött férfiú elkeseredésében szeretné lerántani ruháját és odavágni a társadalomnak: »Én nem szenvedek tovább miattatok!«

Innen a sok vita, a kabát nélkül való kimenésről, a »short«-ról, a ledobott zokniról, az ujjatlan ingról, a lekapszolható ingujjról.

A harc dúl, megállás nélkül. Valahányszor a meleg visszatér, újra fellángol.

Mi a legpraktikusabb melegben? Meddig mehetnek el kényelemben, nyáron? Hogy a képet, melyet külsőmmel nyújtok, ne találják visszataszítónak? Nehéz kérdés. A leghelyesebb feleletet csak az általános szokás tudja megadni. Ami *ma* természetes, évekkel ezelőtt shocking lehetett. Ide, ehhez a ponthoz, a megbotránkoztatás kérdéséhez, kell a jó szimat.

Tagadhatatlan, hogy felöltözöttek európaiabban néz ki az ember, mint ingben. Ellenpróba: a legmagasabb főnök érkezése ... mindenki felkapja kabátját... vagy legalább is bocsánatot kér. Jóslatunk; *az ingben való*

járás sohasem fogja legyőzni a felöltözöttséget. Hiába. Kényelem és jólöltözöttség nem lehetnek teljes harmóniában. Nagyvárosban, társadalmi összejöveteleknél a levetkőzöttség sohasem lesz megnyugtató látvány.

Sietünk megjegyezni, hogy ezt a tételt nem örökigazságként állítjuk fel. Shortisták és ingujjasok ne essenek kétségbe. A ruházkodás elsősorban általános felfogás dolga. A szokásé. Lehet, hogy a strand szokásai közelebb jönnek majd a városéhoz. A víz mellől bemerészkednek a belterületre. A francia Riviérán nyáron már este is fürdőpizsamákban kártyáznak a férfiak, hasonló dresszben jelennek meg a hölgyek is.

Párizsban vagy Londonban ez, persze, elképzelhetetlen. Még egy levetett kabát is barbárságnak számítana, legyen bármekkora kánikula. *Mi, magyarok,* főleg a budapestiek ebben is szerencsés helyzetben vagyunk. A strand, a fürdő, a hullám bejönnek utánunk a városba. Fürdőváros vagyunk. A kabátatlan, a meztelentérdű férfinak van nálunk némi jövője.

Azonban kezdjék az újítók. Akik vállalják mártíriumát a próféataságnak. Akiknek szeme elbírja a felhúzott orrokat, a bosszús megjegyzéseket.

GOMBOLT UJJAK ÉS EGYÉB HAMISÍTVÁNYOK

Ha már kabát nélkül jelenünk meg, hozzá könyökön felül levágott ingujjakkal, álljunk meg egy szóra. A fedetlen kar nyáron tényleg kellemes valami, de *legombolható* manzsettát vagy legombolható félujjat semmi esetre se hordjunk.

Semmit se, ami hamisítvány. Ne viseljünk kaucsukgallért, vagy pléhpatkós kész nyakkendőt. Miért nevetünk a zenebohócon, kinek frakkja alól, felugorván a »plasztron«, teste kilátszik? Örök komikum rejtőzik a műdolgok mögött. Hiszen ha szabadna csalni, akkor egy zsebkendő negyedének odavarrott csücske a szivarzsebben is megtenné! Ne csapjuk be a nézőt. Ha már rövid ingujjat viselünk, ne legeltessük a közelben a gazdátlan, legombolt ingujjakat. (Ott is szokás őket felejtetni!)

Frakkhoz is *csak kötött* nyakkendő való! És nem kész nyakkendő. Hogy ügyetlenek vagyunk megkötésben? Nem baj! Nincs borzasztóbb, mint a gyárilag beállított pléhnyakkendő. A pléhpillangó.

SZÍNEK ÉS FORMÁK
»FÉLALKALMAK«

Ha új ruhát rendelhetünk és van már egy szürkénk s egy régi szmokingunk, azonfelül frakkunk is, célszerű egy sötét »zakót« saját nadrággal is beszerezni. Úgynevezett félalkalmakra. Kis baráti társaságba, szabadba. Még színházba is, feltéve, hogy nem premier-publikum van jelen. Talán éppen ennél a rendelésnél engedjünk meg magunknak egy kétsoros. *Fekete* vagy *egészen sötét* legyen. Nyáron és tavasszal *világos nadrággal* az uccán kitűnő. Még délelőtt is. Azért jobb ezekhez a félalkalmakhoz a kétsoros, mert kihajtásai ünnepélyesebbek, estibbek, mint a nálánál szerényebb, de hűségesebb egysoroséi. Ha gyenge jellemek vagyunk, — és ki ne volna az, mikor gyönyörű szövetkollekciót terít elébe a szabó — a sötét ruha mellé könnyelműen valami színes ruhát is megengedhetünk magunknak. Ez útra, falura, külföldre alkalmas. Olyan helyekre, ahol élénkebb színű a környezet. Idegen helyen kisebb a lámpalázunk is, mikor először feszítünk végig a lármás uccán új ruhánkkal. Mostanában *nagyon bátor színeket kreálnak a gyárosok*. Még spenótzöld kabátokat is látni jólöltözött férfiakon, na meg lilát meg fahéjszínűt. Nem is említvén a sokkal szelídebb barnát vagy kéket.

Mindez azonban már luksuskérdés. A színskála az anyagiakkal egyenes arányban bővül. Minél több a ruhám, annál inkább engedek meg magamnak — ritka alkalmakhoz — valami vadabb színt. Korunk nem irtózik a rikitó dolgoktól (hiszen még sötétvörös ingek is divatosak), bár ezek viselése komoly veszedelemmel jár. *Disztingvált úriembert egy »Liliom«-tól csak a szín választ el*. Nem egyszer halljuk, hogy a becsületében gázolnak valakinek (persze csak a háta mögött) csak azért, mert »kitartott«-nak van öltözve.

Hátrább a vad színekkel, különösen Önök, fiatalurak! Lehet ízléssel is feltűnni. Igaz, hogy ez nehezebb.

Ma napság a *sokszínűség* a divat. Különböző színű kabát és nadrág. Néha ellenségesnek látszó színekhez is kell a szemnek szoknia: zöld nadrághoz — téglavörös, kabát vagy fordítva. Hasonlóképpen vagyunk a *min-tázattal* is. Például a kabát kockás, a nadrág sima, van olyan eset is, — és ez a merészebb — ahol a nadrág mintája erős, a kabáté diszkrét.

Fiatalság és szellem van e divatban. És a valóságban nem bántó, bármily veszélyesen hat is így leírva. Persze, színérzékkel kell hozzányúlni.

*MOZI, SZÍNHÁZ,
DE ÓVATOSSÁG*

A filmstúdióban ott áll a moziszínész. Napsütést csinálnak a képen. Nagyszerűen utánzott papirosterraszszon áll. Tündöklő délelőtti ruha van rajta. A falak mögött műfülemüle bugyborékol. Édes zene kísér.

Majdnem fehér szakett van hősünkön. Hatalmas vállai, melyeket szerencsére nem lehet megtapogatni, hihetetlen ellentétben állnak derekával, melyért egy bakfis is megirigyelhetné. Hogyne, hiszen zsíros szerződése még kilogrammjai számát is előírja. Nadrágja bő, akár egy autószerelőé. Kalapja fehér filc. Puha ingen kemény kihajtott frakkgallér. Ezen szellős csokor, vastag fehér pettyek fekete alapon.

Nagyszerűen van öltözve, nem csoda, hogy a dollármilliomos tündérszép lánya, kit a motoros rendőr állandóan felír gyorsajtásért, csak az övé akar lenni. Mikor egy félévvel később a moziban le fog peregni közönség előtt a film, a moziszínész bódító eleganciája oly magától értetődőnek hat majd!

Pedig itt, a műteremben, szemben áll vele a gép, a gép mögött egy sereg izzadt ember, csapzott, félmeztelen mártírjai a filmnek, rendező, operatőr és a vezérkar, ők már nem elegánsak. Félmeztelenül, piszkosan izgulnak a munkában.

Élet és komédia. Mozi és valóság. Színpad és nézőtér.

Ne utánozzuk itt lenni, az életben a színész öltözködését! A színház, a vászon: *felfokozott* valami. Ott még a ruhánál is első követelmény: ötlet, újszerűség, szellemesség.

A színésznek el kell távolodnia a szürke mindennaptól. Neki ez kenyere. Hiszen ez a ragasztott bajuszkájú férfisztár női módra ki is van festve. Amit — sajnos — nekünk, férfiaknak e színtelen világban nem szabad megtennünk. Nekünk nem szabad olyan gyönyörűeknek lennünk itt, a munkadélelőttön, mint Sztárovics Pedrilló-nak a vásznon.

De Sztárovicsnak is van magához való esze. Lesminkelvén magát, a szekrénybe dobja flancos, »munkaruháját«. Agyonkomponált cipőjét hátrarúgja, vadrajzú zokniját türelmetlenül leráncigálja ... le, le mindennel! Ki e festett hazug világ minden kellékéből! És gyorsan fel, az egyszerű, a láthatatlan eleganciájú mindennapival. Kész. Most jusst is be a kávéházba. Kiszellőzni a szirupos amerikai Rivierát. Magához térni. Embernek lenni. Újra.

Ugyanekkor lenni, az elsötétített nézőtéren, fogadalmat tesz magának Nyársy Benő:

— Eltévesztettem az életemet. Nincs semmim, tisztességes állásomon kívül. Jövöm? Nem érdekes. Pedig 180 cm magas vagyok és ha három hónapig lovagolnék, — hiszen a filmvállalat fizeti a lovat is — karcsúbb lennék még Sztárovicsnál is. Rosszul öltözködöm. A szabóm mindig lebeszél, ha valami »nagyobb dolgot« akarok. Tönkretettem az életemet. De még nem késő! Holnaptól kezdve kilépek a szürkeség homályából. Sztár leszek. Ha nem is a filmen, de legalább is az életben. Átalakítom magamat. Modernizálás, átfestés következik. Fényárban fogok úszni. Ezennel megfogadom, hogy új életet kezdek.

Másnap: vad dolgok rendelése. Világoszöld kabát, sötétvörös ing, hozzá ugyanolyan színű nyakkendő. *Fehér* cipő, cowboy-kalap. *Sárga* selyem zsebkendő.

Nem kell sokáig keresnie e feltűnő árut, ott találja minden harmadik divatüzletben. A budapesti üzletek egy része, sajnos, nem veti meg az ilyes holmit.

Nyársy Benő minden megtakarított pénzét erre az átalakításra költi. Csomó adósságot is csinál. Eredmény: botránys a megjelenése. Csak a legolcsóbb helyeken van sikere. A többség kineveti. Azt mondják róla, hogy megőrült.

*LONDONI ISTÁLLÓ,
PESTI ASZFALT*

Minél nagyobb egy kultúra, annál szigorúbban dobja ki magából az eltévelyedést. Sajnos, fővárosunk uccái tele vannak »jelmezekkel«. Angol lovászoknak öltözött magánzókkal. Vidéki foglyászgigerlikkel. Amerikai szeriesmunkásokkal. Golf bajnokokkal. Sarkutazókkal. Alpesi edelweiss-kutatókkal. Riviéra-yachtosokkal. Mindez pedig ló, fogoly, felhőkarcoló, golfpálya, északi sark, alpesek, Riviéra, edelweiss és yacht nélkül.

Nem figyelték meg? Mennyiféle nálunk a férfikosztüm? A helytelen ruhadarab. Helytelen alkalomkor. Helytelen időben.

— Miféle kalap van rajtad?

— Most hoztam Amerikából. *Az amerikai rendőrök és gyerekek viselnek ilyet...*

— De te nem vagy se amerikai rendőr, se amerikai gyerek!

Rámnéz. Nem érti. Mikor ő olyan messziről jön! Hát csak igazán megkívánhatja, hogy ennek nyoma maradjon a világtörténelemben.

— Valódi angol szövet! — mondja a segéd az üzletben. — Garantálom uraságodnak. — Tönkházy gróf úr most vett belőle két ruhára valót. A főnök úr is ezt hordja. (Ez fokozás akar lenni).

Csakugyan, ott áll a főnök a valódi angol szövetben, melyet személyesen hozott Londonból. Ott áll a pult mögött *skót falkavadásznak öltözve*. Illetőleg rendes zakkószabású ruhában, csak éppen anyaga skót vadászszövet.

Mert mi történt) Főnökünk Londonban járt szövetet rendelni s a következő párbeszéd fejlődött ki közte s az angol kereskedő között:

Angol kereskedő (unalmas sűrű ruha, remek, sajátgyártmányú szövet):

— Ezt a fajtát ajánlom. Ebből gyártunk a legtöbbet.

Főnökünk: Ismétlem, *Budapestnek* kell a szövet! nem *Londonnak*. Nálunk, *Pesten*, roppant kényes az ízlés. A közönség ott csak az »*apart*«-ot szereti.

Az ánglius erre elteszi a finomrajzú, komoly árut. Behozatja azt az anyagot, melyet önáluk istállók körül,

Vadász »jelmez« a korzón

sportnál, vagy szolgálunifomisokhoz szoktak használni. Van közöttük néhány lópokróc is, milyen szép télikabát lesz ebből az *Andrássy* útra!

Ez az, amit Főnök úr megvesz. És ezért kell nekem itt *Pesten* *Shackleton*-nak öltözve mennem délelőtt a hivatalba.

A nyár enyhébb, a tél szigorúbb, már mint divat dolgában. *Nyáron kacérabbul öltözhetünk.* A tél azonban nem ismeri a tréfát. Nyáron sokszínű a divat. Annyira, hogy kabát, nadrág, ing, kalap, cipő, lehet mind más és más színű. Mostanában pláne, alig fér meg ugyanaz a kabát és ugyanaz a nadrág egymással. A divat kényelmessége, majdnem slampossága jelenül meg így. Persze, minél többféle a ruhadarab, annál nehezebb őket összeválogatni. A régi kényes színharmóniák világa hosszú időkre letűnt. *A színek bátorságának* korát éljük. Inkább semilyen harmónia, mint csak egyetlenegy akkord. Egyszerűbben: inkább legyen tarka, — persze csupa tompított szín tarkaságát értem — mint egyszínű. Láttunk jól öltözködő urakat, akik annyira mennek, hogy sötétebb nadrágot mernek viselni világosabb kabáthoz. Eddig ez egyenlő volt az erkölcsi halállal.

Mindez persze csak a szabadabb öltözködésre vonatkozik. Az uccára, a melegebb éghajlatra, de főleg a délelőttre.

Más a Tél. Feketeségével, komor ünnepélyességével. Tél apó nem szereti a színeket. Mint a gyereket a meleg szobába, bekergeti az embereket a nagyvárosba. Jó *fekete kemény kalapom*, mennyi éve nem mégy ki a divatból! És te, *fekete télikabát*, fekete bársonygalléroddal!

— Ezt nagyságod tizenöt évig fogja hordani, mondta rád a szabó, mikor elkészített. Valóban éppen most van tizenöt éve ...

A hideg sokkal erősebben uniformizálja az embereket a melegnél. A téli ruházkodási szabályok így *egyszerűbbek* is a nyáriaknál. Azonban éppen ezért: súlyosabban lehet ellenük véteni.

Szmokingra nem szabad bekecset felvenni. Van erre a célra úgynevezett városi bunda, ez sötét és ünnepélyes. Szemben a sportbundával, amely mintázott szövétű és világos prémű. Ez nem esti viselet! Még délutánra sem nagyon való. Hiszen télen hamar eljön

az este. Tulajdonképpen oly könnyű télen öltözni! Akinek van egy sötét télikabátja, hozzá fekete keménykalapja, már nem lehet az uccán »elveszett gyerek«. De belső helyiségekben sem nehéz az öltözködés. Este sötét ruha. Délelőtt világosabb, szürke. Komolyabb alkalmakhoz szmoking. Ünnepekhez frakk. (A frakk szárnya mostanában hosszú, térdhajtáson alul ér).

Őszi lóversenyre — különösen nagy díjakhoz — zsakett (cut away), hozzá csíkos vagy pepitanadrág. És cylinder. Angliában van ennek egy variációja: mindez szürkében.

Esküvőkön a frakk kiment a divatból. Ilyenkor is a fenti lóverseny-zsakett kötelező. Cylinderrel egyetemben. Hogy a házasság boldog legyen, a férfiak esküvőn fehér kamáslit viselnek és fehér virágot is tűznek gomblyukukba. (A válás kimondásakor kamásli, virág nélkül illik a bíróság előtt megjelenni.)

A zsakett cylinderrel, már kétségtelenül a luxus világába tartozik. Nem »társadalmonkívvüli lény« az, akinek nincs birtokában. Meglehetünk nélküle, legalább is hazánkban. De ha már birtokoljuk a díszes tárgyakat: *vegyük fel őket minél bátrabban.*

»OVERDRESSED«

Azaz: túlöltözött. Ebből a fajtából sok van. Az overdressed azt jelenti, hogy egy dandy »túlsókat csinál magából«. Hogy nagyon is elárulja, hogy mutatós szeretne lenni. Hogy strébere az öltözködésnek. Amiben vezetnek a nem kifogástalan ízlésű hölgyek. Délutáni díszkalap reggel. Ékszerek sportnál. Estélyi cipő uccán. És még egy sor ilyen hiba, ki ne ismerné őket? Ilyenkor elsősorban nem az öltözködésben van a hiba, hanem *a személyben.* A túlöltözöttség jellemhiba, betegség, amely úgyszólván gyógyíthatatlan. Férfiaknál éppen úgy, mint a hölgyeknél.

Lehet csupa kifogástalan darabot úgy összekeverni, hogy a sok szép részlet, finom kalap, drága cipő, elegáns

kabát, nemesszínű nyakkendő, ízléses ing együtt rosszul hat.

A túlöltözöködők nem bírnak a temperamentumukkal. Túlsokat szeretnének mutatni egyszerre. Túl sokféle karaktert. Első forrása a túlöltözöttségnek a hiúság. Beszélje el a ruha, mégpedig minden részlet külön, hogy viselője milyen nagyszerű férfi. Pedig nem a részletek gazdagsága, »apart«-sága a lényeg, hanem a harmónia. Minden darab — mint zenében a hang — harmóniára áhítozik.

Ha például világos nyári szövetet látunk, lelki szemünk előtt megjelenik a könnyű, babosmintájú *foutard-selyem* nyakkendő. Mi volna ebben az esetben az overdressed? Ehhez a szellős, világos, könnyű szövethez *nehézselyem téli nyakkendőt* kötni. (Milyen gyakori eset, igaz?) Dupla hiba: kánikulában még gyöngytűt is szűrni a negyedkilós téli kravátliba.

Hiba már az is (szintén igen gyakori, de nem túl nagy botlás), ha foulard-nyakkendőket gyöngytűvel díszítjük. Még néhány példa. Télen: vászonkamásli. Nyáron: posztó bokavédő. Panamakalap: vastag szövetruhákhoz. Keménykalap: nyári ruhához. Fehér cipő: őszi kabáthoz. Aranyóra és egyéb ékszerek, virág, súlyos selyemzsebkendő (rendesen együtt jelennek meg a színen) sportöltözethez.

Persze a nyár jelenti a nagyobb veszedelmet. Lévén a variációlehetőség sokkal gazdagabb. Persze télen is lehet hibázni. Fagyban is dolgozik a temperamentum. A feltűnési vágy. Vannak, akik még szmokingban, ebben az igazán szigorúan uniformizáló ruhadarabban is tudnak eredetieskedni. Hányszor látunk a diner után szivarozó urakon *áttört női harisnyát!* Nem is szólva a szörnyűségről, hogy néha egy-egy *galamszürke zokni* is feltűnik az asztal alatt. Szürke zokni szmokinghoz! Különködés, kacérkodás. Nem belenyugodni az egyenlőségbe. Individualizmus a bokán.

Csinos hibát lehet elkövetni a *plasztron gombjaival* is. Egyszerű gyöngy vagy dísztelen aranyfoglatú

kógombok helyett mily gyakran találkozunk díszmagyarról leszedett boglárókkal, paraszttürkizekkel, cifraságokkal!

Még a *fekete selyem pillangó* a nyakunkon is megbolondul néha. Vékony fehér csikkal röppen elő hirtelen (szörnyű valami!). Ez az egzotikus pillangó két-három évente bukkan fel a Társasélet mezején. Hamarosan lebukva tűnik el aztán az ízléstelenség dzsungel jében.

A túlóltözöttséghez tartozik némely *fehér mellényfajta is*, melyet sokan frakkhoz viselnek. Ciframintájú nehéz selymek, brokátok, melyeken egy-egy szentimentális úr még a virágmintától sem riad vissza... Rajta színes félkövek. Jólszabott egyszerű piké-mellény, fehér gyöngyházgombokkal, szóval a legprimitívebb valami, sokkal úriabban hat!

Az uccán még sokkal több alkalom nyílik túlóltözöttségre, mint. szalonban vagy színházban. A szabó, a divatkereskedő hiába szállítja a legjobb dolgokat, ha a kliens visszaél velők. Hiába van sikerült *kétsoros sötét ruhám, ha vadászkalapot* teszek hozzá a fejemre. Különösen, mikor látogatóba megyek.

A BŐRÖND

A bőrönd ma komoly problémája a jól öltöző úriembernek. Hol vannak a szép idők, mikor volt »feladó kofferünk« a kézi poggyásznak mellett! A »feladó« rendesen egy nagy »Médler« volt. Férfinál olyan hosszú, mint a nadrág. (A nadrág életünkben a leghosszabb tárgy. Ez alól a liliputi sem kivétel.) Szegény Nadrágot féltettük a leginkább utazáskor. Képzeljük csak el, mi az egy pantallónak, ha kicsi, szűk helyre gyömöszölik! Gyűrik, nyomják, ráülnek a koffer tetejére! A feladó koffer a nadrág eldorádója volt. Otthon, á szekrényben sem érezhette magát jobban, mint itt. Szélesre kinyújtózkodva feküdt a nagy poggyász mélyén.

Már Kabáthoz a sors nem volt ily kegyes, ő már nehezebben tudott elhelyezkedni. Kivétel csak az olyan

kabát volt, melyet *gazdája* — vagy még inkább kedves felesége — kímélni tudott a pakolásakor.

Ezt a kivételesen szerencsés kabátot *kifordítva, szárnyait egymásba hajtották*. Egyik vállát a másikba nyomták. Gallérját viszont felhajtották.

Kétségbe kell esni az embernek ezzel a bőrönddel

A nadrággal nem volt ennyi teketória. Nagy bőröndben jól elfér, de még a kicsi kéziben is elhelyezhető, *térden alul behajtvva*.

Sokan, az idegesebb utasok, akik »nem bolondok vesződni«, radikális módot keresnek a bőröndkérdés megoldására. Akasztó-koffert vesznek.

— Itt a ruha úgy lóg, mint otthon a szekrényben — mondják. Igaz ez? Nem. Csak nagyon kicsit igaz. Addig igaz, amíg az akasztókoffer áll. Még pedig a lábán. Mikor áll az akasztókoffer a lábán? Otthon és a hotelben, vendégszobában. *Mielőtt* elindul. Ott, ahol van szekrény amúgyis.

Az »akasztó« rendes helyzete azonban az, hogy a fejetetején áll! És ez még a főbbik eset! Mért így

is csak ritkán hagyják. Nem, rendesen ide-oda forgatják. Dobálják. Össze-vissza fektetik. A holmi tengeri-betegséget kap benne. A rosszullét pedig ráncokat gyűrődéseket varázsol a ruhára.

A kis akasztókoffer: csalódás. Még a nagy, a tengeri, hagyján. De a kézi! Pakkolni is nehezebb, kevesebb is fér belé és a lazán lógó holmi nem jár benne jobban, mint a sűrűn fektetett a kicsiben.

*MIT VIGYÜNK
MAGUNKKAL?*

Ideál az, ha minden holmink, amire szükségünk? lehet, velünk van az úton. Első pillantásra fényűzésnek látszik ez. Hiszen nem vihetünk magunkkal túlsók poggyászt. Általános hiedelem, hogy ez sokba kerül. Hogy nagyon megdrágítja az utat. Ezért a legtöbben »csak a legszükségesebbet«, csomagolják be.

Kár. Mert, ami itthonról oly egyszerűnek látszik, a kevés poggyász, a gyakorlatban mégis: primitív és kényelmetlen valami. Az úriember számára semmi sem ellenszenvesebb, mintha napokig ugyanabban a ruhában, ugyanabban a pár cipőben kell járnia.

Véleményünk, hogy *inkább egy bőrönddel több*, mint kevesebb. Hogy képzelődés, hogy ezzel az egy kézikofferrel, mint többlettel, annyi gondunk lesz az úton. Az ilyen dolgokra az ember csak akkor szokott rájönni, mikor már késő. Akkor mondja csak:

— Lám, ostoba voltam. A kupéban is, a taxin is, a szállodaszobámban is, mily kényelmesen elfért volna még az az egy koffer!

Így is van. A kupéban két egyforma hosszúságú kézikoffer egymás *fölött* kitűnően elfér. Még a neszeszer, a kézitáska is megtalálja helyét ezek tetején. Viszont milyen más érzés, ha két nagyobb kézibőröndünk van! Az egyikben bőségesen fehérenmű. Nyakendők, zsebkendők. A másikban ruhák, cipők. Három kabát és négy-öt nadrág. (»Hamis« nadrágok nagyon

jó szolgálatot tesznek az úton. Még hozzá divat is.) A mai szmoking-rendszer, a puha selyeminggel: külön áldás! Alig foglal el helyet ez estélyi holmi. (Régebben a sok kemény ing felrobbantotta a koffert.) Ha »komoly« városokba megyünk, nagyon megjárhatjuk szmoking nélkül. Különösen télen. Némely színházban vagy mulatóhelyen nagyon kínosan hathatunk uccai ruhában, sőt be se eresztenek. »Tenue de soirée de rigueur!« Az estélyi ruha kötelező.

A külföldön ma erősebb az elegancia utáni vágy, mint valaha. De még olyan helyeken is, ahol aránylag kevesen vannak esti öltözetben: mily jó érzés, hogy a »jólöltözött idegenek« csoportjához tartozunk! (Gondoljuk csak el, hogyan fest a mi operánkban egy filléres lódenkülföldi.)

A taxinak is mindegy, két vagy három bőrön dö vizs-e. Vonatkozik mindez: egy személyre. Ha hölgygel utazunk, még inkább gondolnunk kell arra, mily zavaró látvány: ő estélyiben, mi pedig uccaiban.

Persze, hogy a dámáknak könnyebb, ők egy tucat ruhát zsúfolnak annyi helyre, amennyi nekünk talán egyetlen öltönyhöz kell. De meg kell hoznunk értük az áldozatot. Nem az első áldozat, melyet értük hozunk.

AZ ÚR A HÖLGY MELLETT

Nincs nagyobb hiba, mint ha a férfi csak *saját* ruházkodásával törődik. Ha nem jut eszébe, hogy vájjon *milyen környezetbe kerül majd a ruha*, melyet felvesz? Csak aki az életet színpadnak fogja fel, melyen nemcsak egy személy, hanem egy csoport megjelenése van egymással összehangolva: csak az lehet igazán ízlésesen öltözött. Aki feleségét vagy azt a hölgyet, kivel együtt van, öltözködésével is nem »szolgálja ki«: az hiába jólöltözött úr, igazi stílusa nincs. Azonfelül udvariatlannak is hat.

A legkellemetlenebb látvány, mikor a férj öltözködésével »nyomja« neje megjelenését. (Nagyobb hiba ez, mintha lompos délelőtti ruhában jelennék meg hölgye »kivágott«-ja mellett.) Nincs diszharmonikusabb

valami, mint ha valaki vadgigerliként páváskodik felesége mellett, mikor az szelíd, decens úrihölgyként öltözik. Mintha ezt mondaná az ilyen férfi öltözködése: »Unom a feleségemet. Csak kötelességéretből megyek mellette. Tagadhatatlan: ő házias és egyszerű. Igazi »úriasszony«. Én azonban többet kívánok az élettől. Míg ő otthon olvas, azalatt én ...« így beszél a férfi ruhája. A legjobb szabónál dolgoztat, a legszebb holmi van rajta. Ez azonban inkább ront, mint használ.

A férfinak, ha komoly benyomást akar kelteni hölgye mellett, mindig egy *fokkal lejjebb kell lennie ruházatával*. Követnie kell hölgye külső megjelenését. Szerényen, egy lépéssel hátrább.

A mindennapi életben ez nem nagy probléma. Hiszen mindenki tudja, hogy mit szokott felvenni a dáma, akivel együtt fogja tölteni napját. Hogy milyen »zsáner«-t visel uccán, délelőtt, délután. Vagy mibe öltözik este.

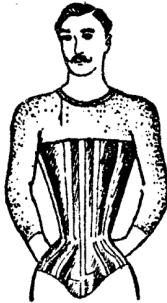
Mit hord külföldön. Fürdőhelyen, a Balaton mellett. Milyen sportot fognak együtt űzni. Milyen a víkendruhája. Mit visz magával, ha vidékre vannak híva pár napra. Hogyan öltözik, ha kirándulásra mennek. És ha este egyszer kiruccannak: hosszú ruha lesz-e rajta, vagy csak rövid. Mert a két női ruha közti különbség pontosan jelzi a helyzetet. *Ha hölgyemen hosszú ruha van: én nem mehetek vele uccai szürkében*. Ha viszont rövid »trottőr«-ben van az imádott; én nem lehetek szmokingban.

SPORT

Legkevesebb probléma a sportnál van. A sportöltözködés szabályai elég egyszerűek mindkét fél számára. Felesleges leírnunk, milyen sporthoz mit kell felvenni. Minden darabnak *akadémiája* van. Minden szaküzlet tudja. A sportdivat általában kitűnő. Úgyszólván kivétel nélkül minden szabálya hibátlan. (Mennyien vannak, akik a lelegegásabbak sportruhában!) Vadász, halász, lovas, síelő, futballozó, golfozó, hegymászó, úszó férfi a legszebb öltönydarabok között válogathat. Ugyanígy a dámák. Végeredményében a

sportöltözet: *egyenruha*. Ez a szép rajta. A sportférfiú nem is csinálhat nagy botlásokat, mármint a ruházkodás terén. Nem síelhet kürtő-pantallóban, nem vadászhat lakkcipőben, nem lovagolhat kemény gallérban.

A sport ebben irgalmatlanabb, mint a hétköznapi élet. Megbosszulja magát itt a hiba. Fájni, fázni kezd a sportnál a rosszul öltöztetett testrész.

MAI HÖLGY RUHÁJA BÖLCSŐTŐL A SÍRIG

»Ruha teszi az embert«, mondja a közmondás... és igaza van.

Ha kopott volna kalapja, ruhája, ha nem simulna vállára két ezüst rókája, ugyan ki venné észre azt a sok jelentéktelen nőcskét, akiket *így* felékesítve, »divathölgy« címmel szoktunk megajándékozni?!

»Ruha teszi az embert!« — de nemcsak a felnőttet, hanem a gyereket is.

PÓLYÁS ÉS PÓLYÁTLAN BABA

Egy tekintetet a kocsijában szundikáló csecsemőre, s azonnal megállapíthatjuk: — maradi szülők gyermeke-e, vagy pedig modern, összkomfortos ház kéményébe ejtette a gölya.

Ha meleg *párnapolyában* alussza álmát a kövér baba, akkor szülői régimódiak. Sok baja lesz velük szegénynek. Pólyapártiak tökéletes modort, kitűnő bizonyítványt, mély respektust követelnek gyermeküktől.

Megtstesült ellentétei az ilyen szülőknek azok a papák, mamák, akiknek gyermeke *kis rékliben, pici nád-rágban* rúgkapál a nap felé. Ilyen modern, minden új áramlat felé hajló szülők mellett öröm lesz felnőni, öröm lesz túlnőni őket.

Százszázalékosan persze bennük sem lehet bízni. A leghaladóbb szellemű anyára is rájön néha a zsarnoki

ösztön. Ilyenkor empire-stílusú csipkés, fodros, hosszú bébi-ruhába öltöztetik a karonülő babát. E nagydélutáni toalett láttán (este héttől hálóing »de rigueur«) elragadtatott kiáltásokba törnek ki a rokonok, de a baba dühösen néz rájuk. Elrontották a délutánját. Ebben a ruhában nem lehet hemperegni. Egyetlen vigasza, hogy hamar kinövi e maskarát.

BÉBI-NUDIZMUS, BÉBI-DANDYK.

A kétévestől hatévesig terjedő korosztályok divatját a *nudzizmus* uralja. Tavasztól őszi éden-kosztümben járnak manapság a kis Ádámok, Évák. Csak a hideg beálltával öltenek trikót, harisnyát, kamásnit.

Ezt a kényelmes öltözködést az angolszász országoknak köszönhetik, azoknak az országoknak, melyek ugyanúgy hódították meg a felnőttek sportdivatját, mint a gyerekdivatot. Míg azonban nekünk drákói törvényeket szabnak, a gyerekeket felmentik mindennemű kényszer alól. »*English baby*« nem tudja, mi a kalap, a kesztyű, a harisnyakötő, ő, ki mindenhová elkíséri anyját (a nagy mozi bölcsődéjében szunnyad, míg mamája az új filmben gyönyörködik; az áruház játszószobájában vigad, míg szülője kalapot próbál) mindig és mindenhová a legfesztelenebb, sőt meztelenebb kosztümben indul.

Ellentéte a *francia gyerek* ... »*Mademoiselle Bébé*« tökéletes gráciával viseli a gyermekdivat legkényelmetlenebb kreációit. Zoknija tökéletes, loknija kifogástalan. A francia anya divathölgygé formálja a legzsengőbb kislányt, dandyvé a hároméves fiúcskát.

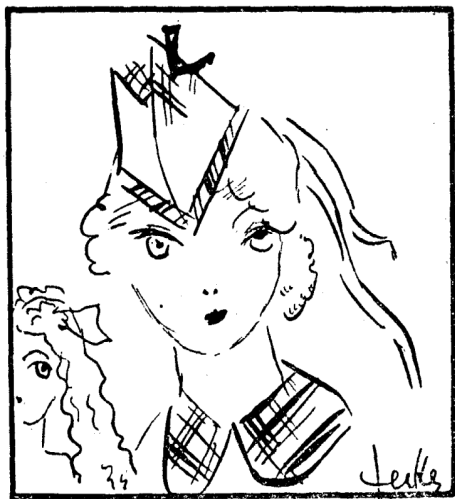
Az a kislány, akit tízéves koráig *kalap nélkül* neveltek, húszéves korában is zúgolódni fog a kényelmetlen kalap ellen. S annak idején férje majd így szól: »Miért, hogy éppen az *én* feleségem fején áll oly rosszul minden kalap!?!«

Rég kiderült, hogy a női hiúság hasznos, hatalmas motor. Manapság már nemcsak a tükör elé viszi a nőket, hanem szigorlat, disszertáció és rivaldafény elé is. Gyors

gépeken repíti őket a fellegekbe s mikor százezrek ujjongása közben leszállnak, előveteti velük a púderdobozt és a rúzszt, hogy, mint az Ausztrália-repülő Amy Johnson, hibátlan arccal álljanak a fényképészek elé.

A régiek tisztában voltak a női hiúság erejével, ámbár ilyen »egyetverő« eredményre nem számítottak. Annyira tisztában voltak vele, hogy — erősen túllőve a célon — *felőtt ruhát* adtak a kislányokra. Hadd szokják meg minél korábban a kényszert.

A spanyol infánsnők portréi füzőbe, gyöngyös, brokát-krinolinba préselt, savanyú arcú kislányokat mutatnak. Vigée-Lebrun portréján ugyan jóval vidámabbak már Mária Antónia gyermekei, *de az idősebbik*

Gyerekdívat

kislány szakasztott ugyanolyan óriás-krinolint visel, mint édesanyja. A késői empire s a biedermeier már jelezni óhajtotta, hogy a gyereknek ruházat terén is több szabadság jár, mint a felnőttnek. E célból — ó rémes ötlet! — két arasznyival lógatta ki a kislányok bugyósóját szoknyácskájuk alól

*A GYEREKRUHÁTÓL AZ
ÉRETTSEGIIG*

A gyerekruha teljes eltérése a felnőttek ruhájától a legújabb kor vívmánya. A gyerekimádó Angliáé.

Először az angol iskolában viseltek a gyerekek olyan elegáns, olyan kényelmes uniformist, hogy a felnőttek is elirigyelték tőlük. Sőt nem restelték utánozni. A nyári, fehér férfi szmoking-kabát nem más, mint az etoni egyetem hallgatóinak híres »jacket«-je.

Kevésbé sikerült angol kreáció volt annakidején a *matróruha*. Ez az öltözet — háborúelőtti gyermekek utálatának tárgya — kemény volt, meleg volt, köröskörül buggyos blúzával igen előnytelen. Szerencsére ritkán kellett felölteni. S még nagyobb szerencse, hogy kiment a divatból.

A mai pedagógia a bakfist is megóvjá a felnőtt-divat kényelmetlenségeitől. Hogy ezt minél korlátlanabbul tehesse, *fiúnak öltözteti a tizennégyéves lányokat*. Jól teszi! Azokban az esztendőkbén, mikor örökös kedélyhullámzások közben — azt se tudja az ember, fiú-e, vagy lány, legjobb fiúnak öltözködni.

Persze a tizenhárom és tizennégyévesek másként gondolkodnak. Minél tenyeres-talpasabbak, annál szívesebben öltöznének lenge, virágos tündérialomba.

Okos mama teljesíti gyermeke óhaját. Tizennegyedik születésnapján *virágos muszlinba* öltöztetik a kis mackót, de alig néz szegény a tükörbe, sírva veti le a ruhát. Nem, ez mégsem neki való! Szipogva bújik vissza a gyerekes nyersselyembe. S a virágos leányálom, melyhez mama óvatosan két méter pótanyagot vásárolt, aludni tér a nagy gardrób-szekrénybe. Kibővítve, meghosszabbítva, tökéletesen áll majd a matúra-banketten, a jelesen érett kis hölgynek... Egy évvel a matúra után azonban már megvetendő ruhadarab a nemrég hón óhajtott muszlin. Hogyis ne lenne megvetett, mikor a tizennyolc-húszéveseket úgy elkényeszteti a mai divat, ahogy csak idős gavallér kényezteti ifjú szerelmesét. Mindent megenged. Gyémántkarkötőt csatol a fiatal lányok karjára (hamisat persze! Kinek telik valódira?!). Nagy szín-

tetikus rubintot, zafirt híz az ujjukra, álgöngyöt kapcsol a nyakukra.

Hol vannak azok az idők, mikor egy sor mákszem-nagyságú gyöngyön, igénytelen aranykarkötőcskén, korall-láncocskán kívül semilyen ékszert se viselhetett az úrikisasszony?! Általában semmit se viselhetett, ami értékes volt, kihívó, drága. Aki ruházatában is értékre tudta adni a háborúelőtti világnak, hogy jövendőbei je jelentékeny hozományra számíthat — ravasz tizenhétéves volt a talpán. De ilyenek alig akadtak. A divat — mintha csak összejátszott volna a családdal — szigorú volt, titkolódzó, puritán. »A mi lányunkat szerelemből vegyék el!« — kiáltott messziről a fil-d'Écosse harisnya, a magas, fűzős cipő, a komoly, józan kis prémecke a szövetkabáton.

Prémecke! ... Mert bundáról szó sem lehetett. A háborúelőtti lány divatjának útját a tilalomfák beláthatatlan sora szegélyezte.

Ezek a tilalomfák lassan mind eltűntek. Anyák és lányok együttes erővel döntötték le őket. Ma szabad a rúzs, szabad a krém, a prém. Utóbbi bundaalakban is. Mama és lánya ikertigriseknek öltözve, vígan portyáznak együtt, télen, derékig dekoltálva, vígan lubickolnak nyáron hátlapnélküli úszoruhában, mely ellen hiába szólalnak fel fivérek és apák. Igaz, ha ellenkezésük sikerrel járna, akkor se nyernének sokat, ősszel ismét visszatér a gyűlölt hátnélküli ruhadarab. Ezúttal estélyi alakban. Anya és leánya ilyenben ingják-ringják az angol valcert, a tangót.

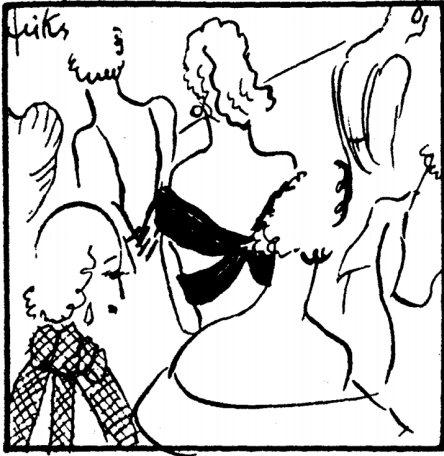
Toalettjük közt csak annyi a különbség, hogy az *anyák ruhája ma jóval világosabb a lányokénál*. Helyesen! Minél idősebb az ember, annál nagyobb szüksége van a pasztell-színek támogatására, minél fiatalabb, annál érdekesebben hatnak rajta a sötét színek.

DIVAT KORHATÁR NÉLKÜL.

A »femme fatale«, a végzetes, nagy nő csak ponyva-regényekben visel mély-fekete ruhát, hosszú fülbevalót, nagy fekete kalapot. Az életben sikkes kis

kék, zöld, drapp vászonkosztümben tapos a férfiszíveken.

A külföldi nő rég tudja, hogy a füstkék, a hervadt rózsaszín, az almazöld nem a fiatalok színe, hanem az öregeké. A fehér hajúaké. Ezen egy ideig megütözköztek Európában. Hogyan: a nagymama világoskékben jele-

Hátak

nik meg unokája esküvőjén? Dehát mit viseljenek akkor a koszorúslányok?

»Rózsaszínt«, felelik külföldön. De a ceremónia után öltsenek borvöröset, vadzöldet, búzakéket, mert *ezek* az ő színeik. Hagyják a nagymamának a pasztell-színeket, amelyekhez minden korok legraffináltabbja, a XVIII. század oly fontosnak ítélte a fehér haját, hogy még a húszévesek frizuráját is fehérre púderozta.

Ez a bölcs század különben sokban hasonlított a miénkhez. Divatja például — akár a mai amerikai divat — nem ismert korhatárokat. Rokokóéknál három generáció viselt szakasztott egyforma ruhát, kala-

pot — szívet. Az agg Madame Du Deffand ugyanolyan rózsaszínű krinolinban ült a kandalló mellett, mint társalgónője, az ifjú Lespinasse s mindketten egyformalángoló szerelmes leveleket írtak imádottjaiknak.

Ha szív tekintetében nem is, öltözködés tekintetében mi, maiak is *a korhatárnélküli divat* hívei vagyunk.

Semmi értelme annak, hogy a bálozó anya és leánya bús fekete tafittal, rózsaszín muszlinnal jelezzék a rokoni összefüggést. Semmi értelme, mert ha egy tekintet vetünk rájuk, azonnal tudjuk úgy is, hogy aki a sarokban bridzsel, orrán csontkeretű pápaszemmel, nem lehet más, mint »doktor med.« a lány, s a karcsú hölgy, aki a terem közepén táncol kivilágos-kivirradtig, egész biztosan a mama. Nemhiába hirdeti a modernizált közmondás: »Nézd meg a lányát, vedd el az anyját!« — el is veszik hamarosan a mamát.

ELSŐ ÉS MÁSODIK HÁZASSÁG

Erre oly biztosan lehet számítani, hogy külföldön manapság *kétféle menyasszonyi ruhát* kreálnak. Első és második házasságra valót. Utóbbi, úgylátszik, kitűnő üzlet. Legsikerültebb tavaszi kompléját a következő aláírással hirdette egy nagy newyorki áruház: »For the second wedding« — »második esküvőre.« Sajnos, első esküvőjükre is mind többen mennek manapság uccai ruhában, kalapban. Pedig ezt rosszul teszik! Ha már a vőlegény nem ünnepelheti a nagy napot frakkal, (csak egyszerű »cut away«-vel) legalább a menyasszony jelezze minden rendelkezésére álló külsőséggel, hogy szíve választottjának esküszik örök hűséget.

Persze vigyázni kell a »rendelkezésre álló külsőségekre« s ha nem elsőrendű szabónő csinálja a menyasszonyi ruhát, legyen jelen a rendelésnél még egy barátnő vagy rokon. Minél objektívebb ez a szemtanú, annál jobb. Hívjuk el például azt a nagynénit, akinek két lánya közül eddig egy sem ment még férjhez. Ő mondja ki az utolsó szót, ne jó mamánk, akit ilyenkor

úgy elbódít az esküvő öröme, bánata, hogy legszívesebben arkangyalnak maszkírozná gyermekét.

Nem csoda! Amint menyasszonyról van szó, megszedülnek a legkiválóbb szabók is. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a külföldi illusztrált lapokban megjelenő előkelő menyasszonyok fényképe.

Ezek a képek hol középkori várúrnőt mutatnak, hol egy eljövendő falanszter ápolónő és angyalkeverékét, hol Izoldát, pisze orral, pajkos szemmel. Amily vígan csapong a szabók fantáziája a menyasszony körül, úgy elbágyad, ha szegény koszorúslányokra kerül a sor.

Nagy bergère-kalapjuk, virágcsokruk nem változott tíz év óta s nem változott földigérő paszellszínű ruhájuk sem. Miközben az orgona a nászindulót búgja, dúrban, mollban, szegény koszorúslányok örök egyforma tüllben, mollban haladnak a menyasszony mögött.

Régi esküvőn díszbe öltözött az egész násznép s násznépnek számítottak még azok is, akik gratulálni jöttek. Ma csak az ifjú pár legközelebbi hozzátartozói viselnek ékszert, nagy kalapot, nagy-toalettet, (körülbelül egy nyári garden-party, egy téli cocktail-party öltözkének megfelelőt) a többiek uccai ruhában jelennek meg az esküvőn, ami, valljuk meg, nem valami logikus dolog. Sőt, nem is szép. Nincs zavarosabb kép egy lakodalmi gyülekezetről, amelyben prémes díszmagyar udvarol egyszerű szövet-kompiének s elegáns»Cut away« csapja a szelet egy igénytelen — selyemkosztümöskének.

A KELENGYE

A kelengye, amelyet még nemrég három generáció gyűjtött a menyasszonynak, versenyt zsugorodott a hozományával. Ma alig negyedrésze annak, amit a háborúelőtti menyasszony kapott. Amit ápolt, őrzött, mosatott, vasaltatott, kolmiztatott, tisztított, amit megunt, átszabatott... s végül nagyot és megkönyebbültet sóhajtván elajándékozott.

A harminchatszemes kávésabrosz s a hozzávaló harminchat hímzett szalvéta a haboskávával,

a kuglóffel együtt tűnt el az idők tengerében. Ma kézben tartott csészéből üres teát uzsonnázunk, üres táncsal. Ebédelni abrosztalan asztalhoz ülünk. A sima mahagóni lapon csipketerítők jelzik, hogy itt nincs nagy trakta. Éppen csak a létfenntartáshoz szükséges vitaminokkal táplálkozunk.

Feleslegessé vált a régi jó ágynemű is. A sok párna, vajpuha dunyha, hatszemélyes lepedő.

A »RÉCAMIER«

Díván-korszakban élünk. A kényelmetlen heverő, — mely biztosan azért nyerte nevét a tündérszép Madame Récamier-ről, mert ő volt az első és utolsó emberi lény, aki ki tudta magát pihenni rajta — kiszorította helyéből az ágyat. Keskeny dívánon, lapos lószőrpárnán alszunk, vékony teveszörtakaró alatt s könynyeinket — ha mindezek miatt elfog a bánat — futurista zsebkendőbe hullatjuk.

Hálóing helyett *pizsamát* viselünk, melyből legfeljebb hat rend szerepel egy mai kelengyében. Fehérneműről, mely régóta tarkanemű — máshol lesz szó. Itt csak annyit, hogy tizenkét virágszirom színű kombinénál a legkönnyelműbb anya sem ad többet leányának. Minek? A fehérnemű ma ugyanúgy megy ki a divatból, mint a ruha.

A *konyhatörelő*, mely valaha századmagával szerepelt minden rendes kelengyében, örül, ha két tucat társa akad. Így is túl sokan vannak. Sehogy se akad dolguk a mai lakás kitchenettjében, ahol a szakácsnőn és egy jól megtermett rostélyoson kívül alig férnek el többen.

Mindezek dacára — sőt tán épp ezért — fiatal párunk igen boldog. Hogy is ne lennének boldogok, mikor éppen csak ebédnél vagy vacsoránál látják egymást. Napközben kiki siet munkába. Bármilyen legyen is azonban ez a munka, történjék irodában, egyetemen, műhelyben, kalapüzletben, ruhaszalomban — *ne öltözködjünk a divat legeslegutolsó legeslegundorítóbb kreációiba.*

A DOLGOZÓ NŐ
SA »REMÉNYTELEN ESET«

Ne válasszuk példaképül a filmek agyonondulált hippersikkes kis titkárnőit, akiknek ajkán nyolcórai munka után se hervad a mosoly, gomblyukában az orchidea. Ilyesmi csak filmen van. Az életben néhány órai munka után tudvalevőleg orchideástul, mindenes-tül el szoktunk hervadni. Ilyenkor lesír rólunk a snáj-dig ruha, viszont a józan, egyszerű — mely amellett igen elegáns is lehet — igyekszik azt a lát-szatot kelteni, mintha frissek lennénk, vidámak, ver-hetetlenek.

Még egy hátránya van a dolgozó nő túlsikkes munkaruhájának: megriasztja a vevőt, pacienst, klienst, üzletfelet.

»Ezzel a divathölgygel alkudjak?« mondja magá-ban a vevő, s a túlelegáns lady-varrónő láttán kifordul a bolt ajtaján.

»Ennél a hercegnőnél rendeljek kalapot?« rémül a kedves kis vidéki asszonyka az előkelő pesti dáma kalapszalónjában s alig várja, hogy kifogást találjon gyors távozásra.

A franciák, akikről azt szokták mondani, hogy a jóisten mellett csakis ők ismerik a nőket, tudják ezt. Uniformisba öltöztetik hát a legnagyobb divat-szalonok direktoriszeit is. Egyszerű kis trotór-ruhába. Lehetőleg divatját múltba. Hadd érezze magát mellet-tük elegánsnak a snassz kis vidéki vevő. Régi dolog ugyan-is, hogy két ruhát, hármat, négyet csak az a nő rendel, aki fölényesen sikkesnek, elegánsnak tartja magát. Akit villámcsapásszerű »inferiority complex« szögez az előkelő divatszalon küszöbére, az nem rendel semmit. »Minek?« mondja magában »minek? Kár a pénzért! reménytelen eset vagyok úgyis.«

A női munkának manapság sok, sok ága-boga van. Akár az élet, a munka se fut egyetlen sínpáron. Mellékutak ágaznak mindenfelé. Jövünk, megyünk, százfélét intézünk. Számolunk, tervezünk, ígérünk, kérünk.

Utóbbit ne tegyük talpig ezüstrókában. A nő, aki teljes díszben járul egy férfi elé, múlt századbeli regényhősnőre emlékeztet. A férfiak megérik ezt és mulatnak rajta. A szerénység azonban meghatja őket s ugyan miben nyilvánul a nők szerénysége jobban, mint ruhájukban?! Igénytelen Csikóbunda nem egyszer játszi könnyedséggel éri el azt, amit Büszke Coboly sehogy sem tudott kivívni. A közmondás azt állítja: a munka nemesít. A közmondás téved! Rég kiderült, hogy a munka *nem* nemesít. Szebbet, jobbat tesz: *kielégít, vidít*. Néha váratlan összeköttetéseket is teremt.

EGY VACSORA, KÉT RUHA

»Mit szólnál, ha meghívnanék vacsorára kis titkár-nőmet?« mondja feleségének Hatalmas vezérigazgató. A feleség azonban rossz szemmel nézi a »kis titkár-nőket«. Különösen ha hátlap nélküli estélyi ruhában jelennek meg, ha ujjukon nagy hamisgyöngyöt viselnek s minden szavuk, minden mosolyuk a férjnek szól, a vezérigazgatónak. Ilyenfajta titkár-nő nem marad soká a vezérigazgató »jobbkeze«. A feleség gondoskodik arról, hogy minél hamarabb távozzék.

A nőcske távozik s fogalma sincs arról, hogy e rossz fordulatban mily óriási szerepet játszott az a karminszínű estélyi ruha, melyet a vezérigazgatóék vacsoráján viselt.

Ellenkező irányú szerepe van egy másik ruhának: bizonyos egyszerű — mégis — elegáns feketének, melyet dr. Stréber aligazgató felesége visel ugyanezen a vacsorán.

»Mért nem hívjuk meg gyakrabban ezt a kedves házaspárt s mért nem lép elő ez a kitűnő, tehetséges ember?« kérdi férjétől a vezérigazgatóné. Magában pedig ezt gondolja: »Az asszonyka kedves és veszélytelen. Jól illik hozzám. Vagyis jól nem-illik. Alakja nem »üti« az alakomat, haja hajamat, ruhája ruhámat ... Nem túl-elegáns. Nem is szegényes... Jó középút... Miért ne csináljon karriert, szegényke?«

És aligazgatóék egy év múlva saját autójukon futnak saját villájuk felé.

PÁRIZSI TOALETT
A SZEGÉNY ROKONNÁL

Kevésbé sorsdöntő szerepe van annak a ruhának, amelyben megszámlálhatatlan párizsi toalettek, vagyontérő ékszerek úrnője jelenik meg szegény rokonánál. Gyémántjaival, prémjeivel olyan ő itt, mint a mesebeli tündér, aki káprázatos fényességet árasztva, egyszerre csak betoppan a földhözragadt szegény ember házába.

Míg azonban a tündérnek megbocsátjuk sokkarátos fényességét, (tudva, hogy teljesíteni fogja a szegény varga három kívánságát) a gazdag rokonnak, aki csak saját vágyait szokta teljesíteni, nem nézzük el a tapintatlan csillogás-villogást. Tudjuk, mit jelent a fény. Tudjuk, hogy a kékróka ezt mondja: »Mit szólnak hozzá, milyen karriert csináltam!?« A nagy gyémántszoliter ezt ragyogja: »úgy-e, irigyeltek?«, az uszály ezt suhogja: »Bámuljatok meg gyerekek!«

Igen, így szól a gazdag nőn minden. Jóval hangsúlyosabban, félreérthetlenebbül, mintha szavakkal dicsekedne. Mert a ruha brutálisabb, őszintébb, mint gazdája. Ezt azonban kevesen tudják s ezért oly gyakori, hogy a nők ruhájukkal árulják el, amit különben görcsösen titkolnak. »Nem akarok megöregedni!« vallja a fiatalos nagymama kackiás sportsapkája. »Én is számítok, kérem!« zokogja az elhanyagolt feleség kalandvagyó kalapja.

De a ruha nem csak árulkodik. Véd, támogat, erősít, stimulál is. Legyünk ezzel tisztában s manapság, amikor megértjük a legelfoszlóbb álom, a legtudatalattibb vágy jelentőségét, ismerjük el a ruha fontosságát is.

Ismerjük el, de ne túlozzuk. Nincs üresebb élet, mint azé a divathölgyé, aki végül ruhamértékkel mér mindent: a jelent, a jövőt, a múltat. »Abban az évben mentem férjhez, amikor a szép kék ruhát csináltattam« mondja, vagy: »Mikor váltam el?... Várj csak!... Ja tudom! Ép elkészült az új nercbundám, mikor rájöttem, hogy a férjem évek óta megcsal.«

Ha az ilyen szenvedélyes ruhagyűjtőnek kicsit rosszul megy a sora, boldogtalan. Tavalyi kalapjában úgy érzi — kevesebbet ér az emberek szemében. S még kevesebbet, ha retikülje, sálja, öve, zsebkendője, virágja nem illik össze tökéletesen. Pedig igazi divathölgy szemében túlkínos összehangoltság hiba. A divatnak nincsenek kovácsoltvas törvényei. *A sportdivat az egyetlen, amely megköveteli, hogy lelkiismeretesen figyeljük minden ingalengését, újítását, finesse-ét.*

A STRAND-DIVAT

Leggyorsabban, legvidámabban *a strand-divat* változik.

A földig érő, testhez álló empire-ruha annak idején szenzációszámra menő, drámai gyors átmenete a a biedermeier-krinolinba, lassított film-tempójú ahhoz a változáshoz képest, amely a stranddivatban játszó-dott le 1914 óta. Alig két évtizede: 1913 nyarán fényes lüszterben, kemény taftban lépkedtünk a strandon. Karunkat könyökigérő buggyos ujj, vállunkat matróz-gallér védte indiszkrét pillantásoktól. Térdünkig ért úszóruhánk bő harangszoknyája, alóla szemérmesen kukucskált ki a nadrágozska széle. Isten ments, hogy e titkolt ruhadarabból néhány centinél többet lásson a világ! Ehhez a strand-ornátushoz széles karimájú viaszosvászon kalap illett. Vállalkozó szellemek azonban babos-kendőt kötöttek gumisapkájuk fölé... s — ó forradalmi újítás! — mezítláb mentek a vízbe! Mezítláb! Nem harisnyában, mint az igazán-diszting-vált úrinők. S nem is fürödtek akármilyen tengerben, mint ez a mai, lubickoló világ. Tíz éve, tizenkét éve tollas kalapban, napernyősen sétált a hölgyvilág a Riviérán. Senkinek se jutott eszébe, hogy ismerkedésre, flörtre, a bájak csillogtatására a tenger vizét is fel lehet használni, nemcsak *partjait*. Monte Carlo és Nizza közönségét csak a rulett, a szerencse hulláma ringatták, nem az Óceán habjai. Akár a tengerrel, a nappal se nézett szembe senki. Pettyes fátyol, csipkés napernyő, tollas kalap állt irigyen a szép nő arca s a nap közé!

A világháborúnak kellett elviharzania, minden határnak eltolódnia, hogy az emberek ne csak földrajzi fogalomnak, hanem istenadta fürdőkádnak tekintsék a tengert. 1920-ban megjelent az első őszinte fürdőruha, mely immár nem *tett úgy*, mintha kis uccai lenne, hanem bevallotta, hogy biz ő nadrág, amelyben kényelmesen lehet úszni, mozogni.

Azóta — akár a nő — az úszóruha is mind őszintébb lett. Egymásután veti le mindazt, ami nem kényelmes neki. Először a vállpánt tűnt el róla, aztán az öv, végül a hát. A jól megtermett úszóruha alig nyom ma többet, mint a háborúelőtti téli harisnya. Ebben a dresszben úszik ma versenyt a család s ha egymás mellett száradnak a strandon, senki se tudja megkülönböztetni tíz lépésnyi távolságból, melyik a mama, melyik a papa, a fiú, a lány.

PIZSAMA ÉS SHORT

Akár a természetben, a divatban is logikus minden. A fügefalevél-úszóruhának természetes következménye a *pizsama*. Nélküle halálra unták volna magukat a nők a strandon. A legtökéletesebb alakú szépségkirálynőt sem elégíti ki ugyanis az órákhosszatti üldögélés, lubickolás egy-szál kiskötöttben. Ha azonban a szép hölgy közben pizsamába bújhat, matrózfiú, toreador, eton-boy, gésa jelmezekben jelenhetik meg, akkor rendben van minden, érdemes strandolni.

Érdemes... ámbár a *pizsama páratlanul fásasztó, kényelmetlen viselet*. De a nők ezt nem bánják. Harmincfokos melegben vidáman öltik fel az élesre vasalt szürke flanell pantallót, melynek ikertestvérét, a szürke zakónadrágot udvarlójuk az imént megkönnyebülten cserélte fel fürdőtrikóval. Kaján-nő volt, aki a férfi pantallót női strand-dresszé avatta! Még kajánabb, aki a »shortot«, a rövid nadrágot lanszírozta, azt a viseletet, melyből tizenégyéves kamaszok is alig várják, hogy kibújhassanak. Joggal! Ha nemzetközi térdkalács-versenyt rendeznének, kiderülne, hogy a világon nincs három nő, aki nyugodtan mutogathatja térdét.

A nők azonban nem gondolják meg ezt. Úgy beleszerettek a short nevű ruhadarabba, hogy majdnem minden sportot ebben űznek.

*SPORT-RUHÁK
ÉS SPORT-MASKARÁK*

Szenvedélyes halásznők térdig gumicsizmában, térd fölött short-ban gázolnak a jéghideg hegyipatakban. Kevésbé szenvedélyesek a parton maradnak. Onnan vetik ki horgukat... pisztrángra, vőlegényre, udvarlóra.

Míg utóbbi kategóriába tartozók bármilyen szint ölthetnek, pisztráng-halászoknak nem ajánlunk fehér-

Sport

feketét. A hal-lélek ismerői szerint irtóznak e két színtől a vizek ezüstös hátú lakói. Vitorlázók és yachtolók gyermekkoruk reminiscenciáit összeköthetik a sporttal. Ha felöltik öcsikéjük matrózruháját, abban a felemelő

tudatban indulhatnak el a szelek szárnyán, hogy teljesen divatosak.

A *tenisz* hívei is beleszerettek a shortba. Rövid nadrágban ütik a labdát. Pedig alig képzelhető furcsább látvány, mint a nagyvárosi pályán ugráló shortos teniszbajnoknő. Körülötte: a hálón túl villamosok csengetnek, autóbuszok rohannak, gondterhelt emberek sietnek munkába. Neki nincs más gondja, csak az, hogy jól üsse vissza a labdát. Tizenötéves fiúvá változott. Pedig hát ruhában, egyszerű női vászonruhában is remekül lehet teniszezni. Suzanne Lenglen, e legszebb sport nagy sztárja, sohasem játszott másban, mint egyszerű vászonruhában. Így verte le a világot.

A tenisz általában szerény sport. Híveitől alig kíván egyebet, mint azt, hogy fehérbe öltözzenek. Ne teniszezzünk kékben, rózsaszínben, sárgában. Az angolok, akik a »lawn-tennis«-t kitalálták és mindmáig zöld gyepen játsszák, az esztétikát sem hagyták ki a játékból. Fehér alakokról álmodtak, zöld gyepen mozgó fehér alakokról.

A *golf*-pálya — miniatűr-tájacska — sokkal jobban bírja a színeket. De, minthogy órákhosszat való járásan alapszik ez a játék — sőt rossz nyelvek szerint a derék golfozó nem tesz egyebet, mint fűhöz-fához kapkod — az angol nők tipikus járódresszben, kesztyűben, fejükön kis trotór-kalappal, lapossarkú cipőben ütik a golf-labdát.

Egyetlen sport hívei se szeretik annyira a maszkarát, mint a *turisták*. Miután a hegymászás divatjának nincsenek törvényei, kedvükre ki is élhetik magukat. Nagyot nevetnek rajtuk a hegycsúcsok s biztos, hogy a zergék, az őzikék ezt mondják egymásnak az erdő mélyén: »Mit szóltok ahhoz a kövér Coeur-Bubhoz, aki a berlini Westendből jött hozzánk?« vagy »Mit keres nálunk a frankfurti nagypapa tiroli Sepplkosztümben?« A földrajzi stílusalanság különösen zavarja szegény állatokat. Az Apenninek madarai gyűlölik a zöldkötényes bajor Mádl-t, a Dolomitok zergéi a schwarzwaldi menyecskét. A Böhmerwald

mókusai bosszúsan szemlélik a molett bécsi nőt, aki tiszteletükre tiroli »Bua«-nak öltözködött s egyikük se érti, miért e sok szín, e tarkaság? Nehéz is megérteni, hogy a turisták, akik pedig szeretik a természetet, nem tanulnak e zseniális szabómestertől, a mimikri feltalálójától?! Tegyük magunkévá e halhatatlan divatötletet! *öltözzünk halványzöldbe, avarszínbe, aranybarnába, mint a madarak, mint a gyíkok.* Mint Ferenc József, akinek tölgyfaleveles szürke lóden-öltözetét standard-kosztümjévé kellene avatni a turisztikának.

Vagy ha már mindenáron operett-statiszták akarunk lenni, nézzünk a tükörbe s döntsük el: platina-szőkén öltözhünk-e parasztlánynak, vagy hetven kilósán selztali »Bua«-nak. Illik-e csontkeretes pápaszemünkhöz a vidám norvég-kosztüm s ha nem illik, hagyjuk a szekrényben, még ha ott pusztul is. Ne vegyük fel csak azért, mert megvan, csak azért, mert tizenöt évvel ezelőtt könnyelműen megvásároltuk. Falusi kislánynak maszkírozott aszfaltvirágnál nincs groteszkebb látvány.

Tavaszi, őszi, nyári sportolókkal ellentétben nagy mértékben ajánlatos a szín, sőt a *szín orgia téli sportolóknak*, ők nyugodtan viselhetnek pirosat, sárgát, kéket, zöldet, nem vétének a sportdivat törvényei ellen. Legyen kék a síbajnoknő zoknijá, piros a sálja, kék-piros-fehér a kesztyűje. A hölgy pedig legyen kövér! Öltözzék tökéletes mackónak. Tömje ki magát úgy, hogy alig lehessen ráismerni. A fehérre vattázott téli hegyek ölén az a legsikkesebb nő, aki kövér.

KÖVÉREK ÉS ALACSONYAK

De *csak* itt! Sehol máshol.

A divat szegény kövérekkel szemben sohasem volt könyörtelenebb, mint manapság. Száz nő közül ötven számára így hangzik a legégetőbb ruhaproblémák egyike: »Melyik szín, vonal, szabás *nem* kövérít? Mitől nézek ki soványnak?«

Külföldön egész sereg nő foglalkozik a *kövérék divatjával* s remekül prosperálnak úgy a kövér nők, mint szakértőik.

Az elegáns párizsi, londoni divatszalonok közül majdnem mindegyiknek van ilyen specialistája. Hozzá menekülnek a kis molettek, a hízásra hajlók, az elhízottak, *ő* ajánl nekik nagyestélyi ruha helyett aprókockás pepitát, testhezálló kötött helyett berakott posztót, hosszúszőrű prém helyett kurtaszőrű,, fényes szőrmét.

De nemcsak a kövérekről gondoskodnak külföldön. A kistermetűeket is gyámolítják. A nagy áruházakban ezeknek is külön szakértő ajánl pici kalapot, szerény, egyszerű iskoláslány-ruhácskát, óriási művirág helyett egy-két margarétát, hordónagyságú estélyi stílusruha helyett egyenesvonalú selymet. *Ő* tiltja el a nagykalapot, az óriási rókakeppet, a feltűnő csikú sottis autókosztümöket.

AUTÓ ÉS REPÜLŐGÉP

Ezt a kosztümöt különben ritkán látjuk manapság. A hölgyvezető oly megszokott látvány, hogy külön e célra tehetségtelen kezdők öltöznek ki csupán. Elmúltak azok az idők, mikor *autóba ülni* oly romantikus dolog volt, hogy e nagy pillanatot kalapjukra kötött lobogó muszlin *fátyollal* ünnepelték a dámák. Egyikük, Isadora Duncan életében és halálában különös, szinte misztikus szerepet játszott ez a fehér muszlinfelhő. Isadora fátolytáncainak köszönhette világsikerét. Alig tette azonban naggyá a fátoly, végzett is vele. A kalapjáról lobogó muszlinnál száguldó nyitott autója kerekai köré csavarodott és megfojtotta azt, akit oly dúsan megajándékozott.

A fátoly jelen volt a *repülőgép* első szárnypróbálgatásainál is. Raymonde la Roche, az első női pilóták egyike, rövid mosómedve bundában, fátolos lekötött kalapban, elszántan, mégis kackiásan emelkedett a levegőbe. A »vakmerő« pilótanő »teljes kétszáz kilométert« repült két óra alatt. Diadalmasan szállt le. Néhány óra alatt világhírű lett. Mit szólt volna, ha azt

mondták volna neki, hogy huszonkét év múlva, 1932-ben egyszerű kis vatelinos overallban fel fog repülni egy borzas fiatal lány Amelia Earhardt és bunda nélkül, fátyol nélkül átrepül Amerikából Európába?! S mit szólna, ha látná, hogy Londonban szélkabátot húzva trotórkosztümjükre kis privát-repülőgépekbe ülnek a nők. (Több száz nőnek van saját gépe Londonban.) Átrepülnek Párizsba, körülnéznek, vásárolnak — s az új estélyi ruhát, amelyet délután vettek a rue de la Paix-n, még aznap este felöltik a londoni Mayfairban.

Jelmezimádó hölgyeknek mind kevesebb alkalmat adnak a sportok kedvtelésük kielégítésére. Legjobban kedvez tán nekik *a lovaglás*. Itt még bő lehetőségek nyílnak azok számára, akik az öltözködésben keresik a romantikát. A csizmás, hosszúszoknyás, keménykalapos dressz ugyanis époly divatos, mint az ingblúzos bricsessz-nadrágos kisfiú kosztüm.

Szóljunk még egy szót arról a kedves, hűséges kis nőről, aki a motocykli kosarában is kitarat szíve választotta mellett. Az illetőnek hiúsága felét otthon kell hagynia a szép nagy szalmakalappal, a rózsaszín vászonruhával együtt. Egyszerű kis kosztümet kell öltönnünk, vagy porköpenyt.

A RANDEVÚ

Elmúltak azok a szép idők is, mikor a Chevalierkalapos, kamásnis gavallér félórakig várta egy-egy padon, egy-egy sarkon, egy-egy kapu előtt a szép hölgyet ... aki késett, mert késnie illett. Így kívánta ezt a háborúelőtti idők szerelmi és flört-kódexe. A késés ezt jelentette: »Gyenge nő vagyok. Nem tudom, mi a pontosság, a realitás, az élet.« Félóra múlva végre megjelent a várva-várt hölgy. Arca előtt sűrű fátyollal. Oly sűrűvel, hogy száz lépésről tudta mindenki: itt nem lehet szó másról, mint randevúról. Jelezte ezt a suhogó taft alsószoknya, a »zsüpon« is s a parfümfeihő, mely körülötte úszott. Illat, zizegés, misztikum... ezek voltak kötelező kellékei a régi randevúra siető régi nőnek.

A mai randevúnak nincsenek divattörvényei. Annál is kevésbé, mert a legeslegkülönbözőbb helyeken történik. Levegőben, vízen s szárazon. De a pontatlanság ép úgy kiment a divatból, mint az irigység, mint a pletyka. A férfiatól nemcsak shortjukat örököltük, hanem jótulajdonságaikat is.

S HA ESİK?

Ennek köszönhető, hogy nem riadunk vissza esőtől, naptól, hótól — mindattól, amitől a régi nő fejtetőre állította napi programját. »Nem mehetek ki a házból ilyen időben!« mondta a tavaszi vihar láttán s futott a telefonhoz, hogy lemondja mindazt, amit egy hete tervezett.

Csak ha végsőkig kétségbeesett hang válaszolt, csak ha szakítással fenyegetődött, akkor rendelt kocsit a hölgy. Tipegve szállt be magassarkú cipőben, nagy esernyő alatt. Esőköpenyt a világért se vett fel. Annál is inkább, mert a női *esőköpenyt* nem találták még fel. Háborúelőtti időkben a legrégebb ruhát, az »elkracholt« kosztümöt viselték a nők esőben... A rosszidő-divatnak nem volt kultusza. . . Mért is lett volna? ... 1914 előtt állandóan sütött a nap boldog világ fölött.

Felhők alatt, zúgó viharban csak néhány éve tanultunk járni. Sőt sikkesen és elegánsan járni. Az esőköpeny divatja azóta úgy változik, mint bármely más ruhadarabé. Hol hófehérben, hol búzakékben nézünk szembe széllel, viharral, sőt van ki talpig ezüst köpenyben dacol az elemekkel. A vízhatlan anyagok is mind bámulatosabbakká válnak. Bársonyok, selymek, vásznak versenyeznek ma abban, hogy melyikük legvízhatlanabb. S nemcsak versenyeznek. Vígan utánozzák kollégáikat, a tavaszi, nyári, őszi köpenyeket, kepeket is.

A GYÁSZ

Azt mondják: a mai nők még bánatukban is fegyelmezettebbek, mint a tegnapiak. Olyannyira disz-

ciplináltak, hogy az Egyesült Államokban például sokan nem viselnek gyászt halálesetek után. Sőt, úgy élnek tovább, mint azelőtt. Csodálkozva és idegenkedve olvassuk az amerikai regényekben, — Fanny Hurst Five and Ten című regényében például — hogy a hősnő egyik estélyről másikra rohan imádott anyja elvesztése után.

Dániában a temetésen résztvevő urak frakkban, összes rendjeleik díszében jelennek meg. A hölgyek azonban csak hosszúujjú délutáni ruhát viselnek.

A fehér krepcsíkkal díszített gyászkalap a könnyeik közt is kacér francia nők találmánya, ők kreálták a gyász-ékszert is. Mindkettő tagadhatatlanul Víg özvegy-stílusú viselet.

A SZOKNYA ÉS A NADRÁG VILÁGTÖRTÉNELME

Az öltözködés történetét természetesen Ádámmal és Évával illik kezdeni, ők találták fel az első ruhadarabot, melynek anyagát, szabását és készítési módját a biblia pontosan ekként ismerteti: »... és fügefának leveleit fonván egybe, csinálának maguknak környülkötöket.«

ÁDÁM ÉS ÉVA TOALETTJE

A tizennyolcadik század német egyetemlein dudvaként burjánzott el a szőrszálhasogató, gyakran komikumba fulladó szövegmagyarázás. A tudósok értekezéseket írtak arról, hogy volt-e Ádámnak szakállas ha volt, nyírta-e, avagy megnövesztette? általában szép ember volt-e Ádám és mekkora lehetett? a borda, melyből Éva teremtődött, szükséges volt-e Ádám részére, avagy fölösleges és ha szükséges volt, kapott-e helyette új bordát? továbbá volt-e Ádámnak köldöke, amely kérdés annyira felizgatta a kitűnő *Reinhard Keresztély Tóbiás Efraim* doktort, hogy egyenesen eretnekséggel vádolta meg a köldökpártiakat, miután jámbor hívőnek illik tudnia, hogy Ádámot földből

teremtették s eszerint semmi szüksége sem volt a későbbi csecsemők eme testi többletére.

Éppenséggel nem csodálnivaló tehát, ha e tudósoknak szemet szúrt az első emberpár köténye is. *Hetzel* dorpati professzor tízkötetes bibliakommentárjában a kötényre is rávilágított a tudomány fáklyájával és kiderítette, hogy leveleket nem lehet egybefonni, legfeljebb összefűzni; de ez sem volt lehetséges, mert akkor még nem ismerték a tűt és a cérnát. Tehát úgy a logika szabályai útján, valamint nyelvtani következtetések alapján arra az eredményre kell jutni, hogy az őszülők nem fügefaleveleket, hanem fügefagallyakat fontak össze köténnyé.

Krünitz berlini tudósnak, a nagy gazdasági enciklopédia alapítójának ellenvéleménye: a gally nem alkalmas kötény céljaira, mert merev, horzsol és szúr. Ellenben igenis lehetséges a leveleket vékony farostokkal összefűzni. Vagyis a kötény mégis csak falevélből készült.

Tentzel gothai professzor *Monatliche Unterredungen* című tudományos folyóiratában szintén csatasorba állít néhány tudóst, aki hozzászolt a kötényvitához. Ezek fejcsóválva emlékeznek meg a készítési mód körtili meddő szófecsérlésről. Szerintük az teljesen mellékes kérdés, nincsen semmi fontossága. Az a fontos, hogy milyen fának a leveleiből készült a kötény? Bármilyen népszerű is a fügefáról szóló verzió, a tudományos vizsgálódás kénytelen a fügefa szerepét kétségbevonni. Egyik tudós véleménye szerint betel-fa szolgáltatja az első ruhadarabot, a másik viszont arról értekezett, hogy csakis *banánfáról* lehet szó.

Bármennyire hivatva voltak is ezek a viták az emberiség haladását előmozdítani, lassanként megcsappant az érdeklődés irántuk, mert egy új kérdés kavarta fel a tudományos szenvedélyeket. Tudjuk azt, hogy az első emberpár a bűnbeesés után állati bőrökbe burkolózott. Felmerült tehát az a probléma, hogy a bőrből csupán ruhát csináltak-e? avagy felhasználták cipőkészítésére is? *Benedictes Balduinus* latin nyelvű értekezésében oda lyukad ki, hogy szükséges volt a

cipő, mert a bűnbeesés után a föld teli lett mindenféle szűrő tövissel, melyek ellen a lábat meg kellett védelmezni. *Antonius Bynaeus* ugyancsak latin nyelven visszafeleselt, hogy tessék előbb a ruházkodás célját tisztázni, azután következtetni. Ádám és Éva nem a hideg ellen öltözködött, mert az időjárás meleg volt és egyenletes, ellenben mezítelenségét takarta el a ruhával. A lábukat pedig nem szegyeitek, tehát cipőre nem volt szükség.

Ez a vita nem volt olyan haszontalan, mint aminőnek első pillanatra látszik, mert hivatva volt azt a jelentékeny fontosságú kérdést is tisztázni, hogy melyik volt a legrégebb mesterség: a szabóé, avagy a suszteré? A tudományos világ két táborra oszlott: egyik a szabó mellett kardoskodott, a másik a suszter érdekében tört lándzsát.

Az előbb említett Tenzel professzor kettévágta a gordiusi csomót. »Sem az egyik, sem a másik, — döntötte el a kérdést — hanem volt egy mindkettőnél régibb mesterség. És pedig a mészárosé, mert az állatokat előbb le kellett vágni, hogy a bőrből ruhát csinálhassanak.«

Ennél a pontnál meg kell válnunk a tizennyolcadik század érdemes tudósaitól, mert nekünk elég annyi, hogy az emberiség bölcsőjében az első ruha kétségtelenül *bőrből* készült, ők persze tovább vitatkoztak, most már azon az érdekes kérdésen, hogy ha Ádám és Éva nem esett volna bűnbe s továbbra is az ártatlanság állapotában maradt volna: vájjon ruhákba burkolta-e volna a testét, avagy továbbra is meztelenül éledgett volna a paradicsomban?

AZ ÖLTÖZKÖDÉS ŐSKORA

A bőrruha szerfölött kényelmetlen viselet lehetett, mert az őseMBER nem ismerte a cserzést és kikészítést s azon mód hordta, amint az állatról lenyúzta. Régi kínai krónikák említik, hogy élt Kína őskorában egy Csing-Faug nevű császár s az ő idejében már szerepelt valami mángorlószerű találmány, mellyel a bőrt szőr-

telenítették és puhították. Arra is soká, talán évezredekig kellett várni, míg a tüt és cérnát feltalálták; addig tüskékbe fűzött bélhúrokkal próbálkoztak. A ruha szabása akkor kezdődött, mikor a bőrkikészítést tökéletesítették s a tű, cérna, olló megjelent a civilizáció történetében.

Az állati bőrön kívül az ősember a növényt is igénybe vehette: faháncsot, nádat, sásfonadékot használhatott. Azt nem tudjuk, hogy mikor szőtték meg először a gyapjút és a gyapotot; valószínű, hogy legelőször a teveszőrt tanulták meg feldolgozni.

Vakon tapogatózunk a letűnt ezredévek éjszakáiban. Mit mikor találtak fel? mikor alkalmazták először? ma már senki sem tudja kideríteni. Talán ez nem is fontos. Akárhogyan, de *megszületett a posztó, vászon, selyem és ezeknek temérdek változata..* Akárhogyan, de kialakult az emberi öltözet, nem csupán a primitív bőrburok, hanem a könnyebb, finomabb anyagokból szőtt ruha. Ennek legősibb formája a kendő lehetett, melyet az ősember maga elé kötött. A kötényből lesz az ágyékvédő, ebből a körülkötött rövid szoknya, ez viszont megnövekedik inggé. A klasszikus világban már a kendő előkelő, dús redőzetű rokonságával találkozunk; hangzatos nevük is van: a görögöknél *himation* és *diploidion*, a rómaiaknál *toga* és *palla*. Még később a család kettészakadt: a nőknél szoknya és derék, a férfiaknál nadrág és kabát alakjában éli tovább mindegyik ág a maga külön életét, körülvéve apró-cseprő atyafisággal, úgy mint mellénnyel, zubbonyal, körgallérral és egyebekkel.

A divat teremtő munkája mintha hasonlítana magához a természethez. A természet is sokféle groteszk formájú őslénnel próbálkozott s mikor ezek életképtelenségük miatt nem váltak be, pusztulni engedte őket és áttért más, egyszerűbb példányokra. A 34 méter hosszú *Diplodocus* sikerületlen alkotásnak bizonyult, akárcsak a divat hasonlóan szertelen méretű találmanya, a 80 rőfnyi szövetet felemészítő plundra-nadrág. Mind a kettő enyészetbe sorvadt, viszont szerényebb, de életképes faj rokonaik megéltek.

A SZOKNYA TÖRTÉNETE.
A VERTUGADIN

A tizenhatodik században Európa divatját még a spanyol udvar diktálta. *Nem Párizs, hanem Madrid* volt a központ, honnan a divat fényküllői szertesugároztak.

Francia hölgy 1605-ből vertuagadin-ben

Innen indult el diadalútjára a *vertugadin*, a krinolin őszanyja.

Ez a szörnyű ruhadarab legrégebb formájában tökéletes dézsa- vagy hordóalakú volt. Abroncsokból készült és drága szövetekkel borították be. A dáma beleállt a szövethordóba, melyet hozzáerősítettek a derékhoz és

beborítottak a derék szétterülő alsó lebenyével. A derék irgalmatlan szorosra volt összefűzve; úgynevezett darázsderék módjára meredt ki a hordóból. Az építmény folytatása volt a nyak körüli kikeményített, felálló hatalmas gallér és betetőzte a magasra tornyozott frizura. Az ekként megabroncsozott, acélpántokba fűzött és kikeményített divathölgy olyan lehetett, mint egy mozgó páncéltorony; a nőből nem látszott semmi, csak a feje.

A szövethordó születésének körülményeit bajos felderíteni. Legismertebb változata szerint azt a célt szolgálta volna, hogy palástolja az élnivágyó hölgyek kezdődő anyaságát és lehetővé tegye, hogy az utolsó percig feltűnés nélkül vehessék ki részüket a nagyvilági élet örömeiből. Másik változat szerint egy ferdecsípejű infánsnő tiszteletére találták volna ki, — egy harmadik elmélet pedig úgy vélekedik, hogy tulajdonképpeni hivatása a női erény védelmezése volt, vagyis afféle erényöv, módosított és szalonképesebb alakban. Ennek a véleménynek legfőbb támasza maga a név, mely az ófrancia *vertugade* szóból ered, ami viszont nem egyéb, mint a *vertu en garde* (erény a résen) vagy a *vertu gardien* (erényőr) összevonása.

Igen ám, de az abroncsszoknya spanyol neve *verdugado*, ami nem résen lévő erényt jelent, hanem zöld favesszőket, melyekből az abroncs készült, mielőtt a halcsontot alkalmazták volna. A névből különben sem lehet biztosan következtetni, hiszen az angoloknál már egészen eltorzított alakban szerepelt a szoknya neve, így hívták: *farthingale*.

Sokkal valószínűbb az, hogy a szövethordót a spanyol udvarnak szinte aszkézissé merevült, rideg erkölcsé hozta létre, mely az asszonyi idomok dús pompáját illetlennek, bűnre csábítónak, elleplezendőnek ítélte. Úgy látszik azonban, hogy ez a szigorú elmélet csupán Spanyolországban állta meg a helyét, mert egyebütt a *vertugadin* teljesen ellenkező hatásokat váltott ki. Ezt a hatást legpontosabban Montaigne formulázza meg könyvének abban a fejezetében, melynek ez a címe: »Vágyainkat az akadályok növelik.« Az emberi gyarlóságok bölcs észlelője így elmélkedik az abroncsszoknyá-

ról: »És hát mire jók ezek a bástyák, melyekkel asszonyaink az ágyékukat körülpáncélozzák, hacsak arra nem, hogy ingereljék az étvágyunkat és azzal vonzzanak magukhoz, hogy távortartanak maguktól?«

A szövethordó roppant gyorsan terjedt el Franciaországban s onnan tovább. Az is népszerűsítette, hogy a nagyterjedelmű szoknyán kitűnően érvényesültek a pompás brokátszövetek és bőséges terület kínálkozott gazdag ruhadíszek csillogtatására.

Egy ízben a vertugadin beleszólt a történelembe is, ha ugyan igaz az anekdota, mely a későbbi IV. Henrik meneküléséről szól Szent Bertalan éjszakáján. Ő is rajta volt a hugenották listáján, őt is halálra keresték s már közeledett szobájához a teremről teremre kutató gyilkoscsapat. Nem lehetett habozni, egyetlen rejtkehely kínálkozott csupán: pár napos feleségének, a divatkirályné Valois Margitnak óriási abroncsszoknyája. Franciaország leendő királya gyors elhatározással bebújt a vertugadin alá, a szépasszony pedig nagy lélekjelenléttel, nyugodtan odaszólt a betörő gyilkos hordának: »A madár, akit kerestek, kirepült az ablakon.« A legnagyobb francia király életét így mentette meg a felesége szoknyája.

Ez a kényelmetlen, bonyolult, drága, esetlen és nevetséges szoknya egészen a 17. század elejéig tartotta bebörtönözve az asszonyi testet, makacsul ellentmondva a divat legfőbb alaptörvényének, mely szerint szeszélyes és folyton változik. A hajdani divathölgy konokul ragaszkodott hozzá és vállalta a velejáró tortúrát. El kell képzelni őt a meleg nyár kánikulás napjaiban, amikor hősiiesen cipeli magán saját külön kínzókamráját. S ha még csak a divathölgy ragaszkodott volna hozzá! De megkívánta az abroncsszoknyát a polgárasszony is, gazdag és szegény egyaránt, elterjedt minden társadalmi osztályban s rányomta bélyegét az egész századra. Ez a nagy népszerűség okozta azután a vesztét. Az előkelő dáma végre ráeszmélt, hogy ilyen módon nincs meg a kellő elválasztó szakadék közte és a polgárnő között s a vertugadint feláldozta a divathiúság oltárán. Az abroncsszoknya némi haláltusa után kimúlt. Azaz dehogy múlt ki, csupán száz évig tartó tetszhalálba dermedt!

Közben az történt, hogy az asszonyok nem bírván lemondani a megszokott termet-dagasztásról, a szoknyák egymásrahalmazásával érték el a legalább is hátul kívánatos puffadást. XIV. Lajos idejében a nők három szoknyát viseltek s a divatvilágban mindháromnak megvolt a maga becsületes neve. A legfelsőt úgy hívták: a *szerény* (la modeste), az alatt húzódott meg a *csintalan* (la friponne) s legalul rejtőzött a *titkos* (la secrète). A »szerény« arra volt szánva, hogy lássák s ehhez képest gazdagon volt felékesítve. A »csintalan« csak itt-ott kandikált ki a »szerény« hasítékai alól, a »titkos« pedig természetesen csak az arra jogosultak előtt mutatkozott. A három szoknya fölött a nyaktól le a földig, sőt egy darabig a földön is végighullámozott a bodros, uszályos *manteau*. A Titkos alá kis dróttal merevített vánkos segített a toalettet a kívánatos helyen kidomborítani s a ruha vonalát dagályossá, pompázatosná tenni. Ez volt a *bouffante*, a későbbi *turnúr* ősanja.

A PANIER

Az abroncsszoknya a 17. század elején kilépett koporsójából s rohammal foglalta el ismét a régi trónt. Más uralkodói nevet választott, immár nem vertugadin volt a neve, hanem *panier*. Maga a név éppenséggel nem előkelő, mert kosarat jelent, mégpedig azt a vesszőből font kast, melyben a francia paraszt tyúkjait szokta a vásárra vinni. Tökéletesen ilyen volt az újraéledt divatú szoknya formája, öt vagy több elliptikus formájú abroncsot használtak fel hozzá; a legalsó volt a legbővebb kerületű, a legfelső a legszűkebb. Az abroncsok halcsontból vagy nádból készültek, szalagok és pántok tartották őket össze s a kalickaszerű alkotmányra ráfeszítették a szövetet.

A divat ezt a remekművet tovább fejlesztette és a harangforma lassankint átalakult, mégpedig elől-hátul laposabbra, oldalt szélesebbre, mintha az egész panier-t összelapították volna. Ennek folytán szelvében egyre ijesztőbb méretekre tett szert s a század közepe táján a nagy udvari ünnepeken hordott gálapanier alsó abroncsainak kerülete hét-nyolc rőföt tett ki!

Ekkora kényelmetlenségi rekordot még a vertugadin sem bírt elérni. Azaz — a panier egy tekintetben kényelmesebb volt amannál. Ezt a kiszélesített szoknyát ugyanis a derék körül jóval az övmagasság fölé emelték, olyan magasra, hogy a dáma a két könyökével rátámasz-

A Spanier». (1730)

kozhatott a tulajdon szoknyájára. Egyebekben csak baj volt vele. Az ajtón a rengeteg széles ketrec nem fért ki, úgyhogy a dáma csak oldalvást tipegetett rajta keresztül. Ha gyalog ment, elfoglalta a fél uccát s a gavallér nem haladhatott az oldalán, hanem egy lépéssel előtte vagy mögötte volt kénytelen lépegetni. Legbonyolultabb volt a leülés. Némi ügyesség és gyakorlat kellett ahhoz, hogy az asszonyság kecsesen helyet foglalhasson s még több, hogy a leülési művelet zajtalanul történjék, mert a kecses jószág keserves nyikorgást csapott, mikor a hölgy súlya az abroncsaira nehezedett.

A hely, melyre egy ülő hölgynek szüksége volt, pontosan annyit tett ki, amennyit hat férfi szokott igénybe venni. Már pedig a színházi páholyokat nem a panier-hez méretezték. Emiatt furcsa palotaforradalom tört ki XV. Lajos udvarában. A királyné, Leszcinszka Mária, jóra való szerény fiatalasszony volt, szoknyát is éppen csak akkorát hordott, hogy le ne mosolyogják az udvar divatos hölgyei. Az udvari páholyban az etikett szabályai szerint két vérbeli hercegnő ült mellette jobbról-balról; ezek viszont akkora mértékben hódoltak a divatnak, hogy szoknyáik terebélye ráomlott a királynéra s az szegény majdnem eltűnt a fodrok, bodrok, csipkék és mindenféle duzzadmányok fellege alatt. A polgári észjárású olvasó azt tanácsolta volna, hogy vagy vegyen magára a két hercegnő kisebb szoknyát, vagy pedig mondjon le a megtiszteltetésről és üljön máshová. Az ám. Csakhogy a hercegasszonyok kijelentették, hogy egy arasnyit sem hajlandók feláldozni a szoknyájukból — viszont az etikett azt parancsolta, hogy két vérbeli hercegnőnek ott kell ülnie a királyné mellett.

A helyzet megoldhatatlannak mutatkozott. Végre Fleury kardinálisnak, a főminiszternek remek ötlete támadt. Új paragrafust iktatott be az udvari etikett szabályzatába, amely szerint a királyné mellett jobbról-balról egy-egy karos széknek üresen kell maradnia! A vérbeli hercegnők erre megrohanták a kardinálist és azt követelték, hogy az új szabályt ő rájuk is alkalmazzák, vagyis ha nem vérbeli hercegnők ülnek mellettük, közöttük is legyen egy-egy üres karosszék. A kardinális kénytelen volt engedni. Kibocsátotta a kívánt pótrendeletet, de némi megszorítással. Legyen üres hely a vérbeli hercegnők mellett, de ne karosszék álljon ott, mint a királyné oldalán, hanem csupán támlanélküli ülőke, úgynevezett tabouret.

A kínos ügyet az új paragrafus sem hozta rendbe. Most már a nem vérbeli hercegnők álltak össze s a precedens alapján ők is ki akarták zsarolni a maguk számára a két üres helyet, hogy rangjuk kidomboríttassék és meg legyenek különböztetve a grófnéktól, márkinektől s egyéb alsóbbrendű népségtől. De a bíbornok túljárt az

eszükön. Rendben van — mondotta, meglesz az üres hely, de mivel őket nem illeti meg sem a karosszék, sem a tabouret, csupán egy-egy üres zsámolyt engedélyezhet. Annyira még sem vette el a hercegasszonyságok eszét a szertartásimádat, hogy meg ne érezték volna a zsámoly-lehetőség komikumát és némi zúgolódás után lemondtak a kétes megtiszteltetésről.

A panier uralma megingathatatlannak bizonyult. Átterjedt Európa egyéb országaiba s egyforma lelkesedéssel hordta hercegné, grófné, polgárasszony, de még *papné* is. Ismeretesek egy pernek az iratai, melyet egy kis német falu lelkészének felesége indított az egyház-község ellen avégett, hogy bocsássanak rendelkezésére a templomban két ülőhelyet, mert egy nem elég neki és a szoknyájának.

Nem használt semmi. Hiába támadták a paniert szószékről a papok, förmedvényekben a pamfletírók, — hiába csúfolták a nőket azzal, hogy olyanok, mintha víz-hordó vödröket hordanának oldalukra kötve a szoknyájuk alatt, — hiába próbálták rendeletekkel korlátozni a szörnyű anyagpazarlást: a panier egészen a forradalmat megelőző évekig szilárdan tartotta a pozícióját. Akkor persze kimondták a halálos ítéletet ő rá is, mint a gyűlölt feudális világ teremtményére.

Senki sem siratta meg a szörnyeteg halcsontos divatot, csupán egyetlen ország: Hollandia. Ott az abroncsszoknya virágzásának idején 6000 forint alap-tőkével részvénytársaság alakult cethalak vadászatára és feldolgozására s a panier magával rántotta a bukásba a társaságot is.

AZ EMPIRB-RUHA

A forradalmat követő időben, különösen a francia császárság alatt a divat átcsapott a másik végletbe. A szoknya dagadásának korszakát a lohadásé váltotta fel. Addig-addig lohadt, amíg szinte elfogyott. Az empire-ruha úgyszólván teljesen a testhez tapadt, légiesen könnyű szövetekből készült s természetesen át is látszott, mint a levegő. Ami a könnyűséget illeti, tudunk toalettekről, melyeknek súlya — beleértve a cipőt és az éksze-

reket is —nem haladta meg a 16 latot, vagyis mai súlymértékben a negyedkilogrammot. Megmagyarázza ezt a majdnem súlytalanságot a felhasznált anyag körüli dicséretes takarékoság: a ruhának nem volt ujja s a dekol-tázs a lehetőségig, sőt még azon túl is kimélyült. Mikor egy londoni művésznő ezt a gazdaságos divatot be akarta mutatni a színpadon, a földszintről zsebkendőket dobáltak fel és nagy gaudiummal biztatták, hogy ne takarékoskodjék, itt a hozzávaló pótanyag.

Azt hitte volna az ember, hogy erről a szoborszerű divatról többé nem lehetséges visszatérni az abroncsszoknyára. Dehogyan nem. Kiderült, hogy a szívós ruhadarab ezúttal sem halt meg, sőt tetszhalott sem volt, hanem egyszerűen száműzetésbe ment és türelmesen várta, amíg megváltoznak a viszonyok. A változás akkor kezdődött, mikor a restaurált királyság igyekezett megsemmisíteni a császárság minden alkotását, köztük az empire-viseletet is. Az abroncsszoknya hozzáfogott a saját restaurációjának előkészítéséhez. A múlt század húszas éveinek divatképein ámulva szemlélhetjük, hogy a szoknya ismét dagadni kezd. Eleinte csupán az öt-hat darab alsóruhától, mint a bouffante idejében. A levetközött empire-divat ellenhatásaként az asszonyok a felöltözés túlzásaiba csaptak át. Rendszerint egy bokáig érő alsónadrág volt rajtuk, efölött egy flanel alsószoknya, ennek tetejében egy könnyű szövetű alsószoknya, majd egy térdig kiváltázott szoknya, erre ráborult egy keményített szoknya, végül az egész kiduzzadó szoknagyűjteményt betetőzte egy vagy két libegő mullszoknya. Ezt a kissé idomtalan dagadást szabályozni kellett. A ruha alatt itt-ott pántok és abroncsok jelennek meg s a szoknya szép harangszerű alakban hull alá a derekról...

A döntés pillanata elérkezett.

A KRINOLIN

1854-ben az abroncsszoknya visszatért száműzetéséből s épp olyan diadalmenetben vonult be Párizsba, mint annak idején Napoleon, mikor otthagya Elba szigetét. Uralkodói nevét ismét megváltoztatta; ezúttal

úgy hívták: krinolin. (A latin *crinis*: szőr, lószőr szóból, mert az abroncsokat összefogó szövet lószőrből készült.)

A krinolin szédítő diadalútjáról néhány számadat fog tájékoztató képet nyújtani. Egyetlen szászországi

A krinolin (1865)

gyár az új divat tizenkét esztendő uralkodása alatt, vagyis 1854-től 1866-ig összesen 9,597.600 darab krinolin készített. Darabjához 90 rőfnyi acélabroncsra volt szükség, tehát az egész gyártott mennyiségnél 863,784.000 rőföt használtak fel. Tudjuk, hogy a föld kerülete 71.982 földrajzi mérföldet tesz ki, tehát kellő átszámítások után ahhoz a hátborzongató eredményhez jutunk, hogy *egyetlen krinolingyár abroncsanyagával tizenhárom és félszer lehetett volna a földgömböt körülkeríteni.*

S a krinolin az ő divat-világbirodalmát zsarnoki önkénytelenséggel kormányozta. Az asszonyok talán még több szenvedésadót fizettek, mint a vertugadin korszakában. Nehéz volt benne járni, nemcsak a szerkezet és a szövetmennyiség súlya miatt, de azért is, mert a szerkezet nem követte engedelmesen a test mozdulatait, hanem úgyszólván önálló életet élt és a saját mechanikájának törvényei szerint billent jobbra vagy balra, hup-pant előre vagy hátra, perdült félkörbe. Csak megfelelő tanulmány és gyakorlat után lehetett a járás és a krinolin billegése között összhangot teremteni. Hát még leülni vele, — valóságos művészet kellett az engedetlen acél-abroncsok rugózásának megfékezéséhez s ahhoz, hogy leülés közben a könnyű tüll és csipke tönkre ne gyűrődjék. Egy élelmes párizsi szabó kitalálta a csuklóra járó és szabályozható abroncsrendszert — megváltást jelentő találmányát *crinoline magique* néven hozta forgalomba.

Az élet sok gyengéd örömről kellett a krinolin asszonynak lemondania. Kirándulni, erdőszélen vagy virágos réten heverészni, a tulajdon gyerekével játszani: mind a tiltott gyönyörűségek sorába tartozott. A gyereket még kézenfogva sem sétáltathatta; ami pedig a férjet vagy gavallért illeti, bele kellett nyugodniuk, hogy a karonfogva járás kedves szokása immár lehetetlenné vált.

Amellett a satírának olyan gyilkos sortüze zúdult a krinolinra, aminőről a vertugadin idejében nem is álmodhattak. Akkor csupán jámbor prédikátorok mennydörögtek a bolond divat ellen a szószékről s egy-két nyomtatott förmedvény keringett csekélyszámú közönség között, de most a tömegével megjelenő élclapok állandó krinolin-rovatot kreáltak s hétről-hétre, napról-napra ostorozták a krinolin asszonytársadalmat.

Tizenkét évig állta a krinolin az ostromot, akkor végre megadta magát és elvonult a színtérről. Elhagyta a trónt, de maga helyett ráültette apró csemetéjét, a *turnűrt*.

Lószőrrel kitömött kis vánkos volt ez, melyet az asszonyok hátul a szoknyájuk alá kötöttek. Mint láttuk, drótvázás ösanyja már szerepelt bouffante néven. Egyik hajdani nyelvészünk erre az intim toalett-

darabra ezt az elnevezést használta: farnövelő párna. Hogy ez nem hangzik egész illedelmesen, arról csakis a párna tehet; hivatását kifejezni pontosabban alig lehetséges. Ha az asszonyok ezt a párnát valóban azzal a hátsó gondolattal hordták, hogy bizonyos testi adottságokat még jobban hangsúlyozzanak s ezáltal a férfi-világgal szemben egy hathatós csábesszökre tegyenek szert: úgy ez szerfölött együgyű számítás lehetett. A férfi nagyon jól tudta, mi a különbség ábránd és valóság között. Inkább arra kell gondolni, hogy a turnúr a ruhát feldagasztván, alkalmat nyújtott dúsabb kiképzésre, gazdagabb díszítésre, vagyis több szabómunkára s valószínű, hogy a furcsa vánkost voltaképpen a szabók sózták a hölgyvilág nyakába, már amennyiben vele kapcsolatban nyakról lehetne beszélni.

AZ USZÁLY

A divat történetében az abroncs-szoknya csupán egy epizódja annak a törekvésnek, mely minduntalan megmutatkozott a ruha felduzzasztása, hosszabbítása, szélesítése, magasítása, egyszóval terebélyesítése körül. A modern szexuál-pszichológusok e törekvés mögött a nemiséget látják vigyorogni s minden túlzott ruhadudorban férficsábító tendenciát fedeznek fel. A divatnak ez az új tudománya tulajdonképpen nem egyéb, mint a tudomány divatja. Nem kell szó szerint hinni neki. Bizonyos, hogy az asszony azért öltözködik, mert tetszeni akar, s a terebélyesítés is ezt a célt szolgálta, de ezt a tetszeni vágyást inkább egyszerű kokettériának könyvelhetjük el s nem szükséges mingyárt szexualitást feltételezni benne.

Az abroncs-szoknya, az uszály, a túlzott méretű ruhaujj, a magasra vagy szélesre méretezett gallér, a feltornyozott frizura: mind arra való volt, hogy a gálába öltözött asszony fellépése mennél ünnepélyesebb, méltóságteljesebb, nagyszerűbb, pazarabb, hatásosabb legyen. El kell képzelni például a panier-re ráboruló fodros, drágaszövetű, uszályos felsőruhát, a magasra felfésült fantasztikus fejdíszet, a csipke-

felhőtől duzzadó ruhaujjakat: s előttünk áll a káprázatos rokokó-asszony. Helyesebben nem is asszony, hanem egy pompás mozgó szobadisz.

Az uszályt, ezt az impozáns ruhatoldatot nem nőknön látjuk először megjeleneni, hanem *férfiakon*. Lehet, hogy az ötletet a hím páva adta, mely valóban grandiózus megjelenés-számba megy, amint hosszú uszályát hol kiteríti, hol összecukja. A lovagkorban még nem hordtak külön nadrágot és kabátot, hanem az egybeszabott alsóruhára hosszú *palást* borult. Temetéseken, nagy ünnepélyeken előkelő személyiségek azzal igyekeztek fellépésüket minél méltóságosabbá tenni, hogy a palástot hátul megnövesztették. A mögöttük leomló és maguk után vonszolt ruhatöbbslet nemcsak alakjukat nagyította meg, de járásukat is lassúvá s a célnak megfelelően ünnepélyessé szabályozta; a nehéz, drága szövettel való pazarlás pedig viselőjének előkelősége, gazdagsága mellett tett kiáltó bizonyosságot.

Az uszály a fejedelmi udvarokban polgárjogot nyert. Ott csupán rangbéli uraságok közlekedtek. És éppen ez a rangbéliség alapozta meg az uszály későbbi fényes karrierjét. Az etikett ugyanis nem engedte meg, hogy a gróf ép olyan hosszú uszályal sepperhesse a földet, mint a herceg, ez meg pláne akkorával, mint maga az uralkodó fejedelme. Az uszály hosszát tehát rang szerint kellett adagolni. S ha csak egy-két rőfnyi különbséget állapított is meg a szertartásmester az egyes fokozatok között, annyi megkülönböztetést igénylő főnemes, katona, egyházi és világi méltóság akadt egy fejedelmi udvarban, hogy a felsőbb fokokon az uszály már mértéktelenül hosszúra növekedett.

Ez az etikett-szabály a nőkre is vonatkozott; mert igen természetes, hogy az asszonyok felösmervén az uszályban rejlő anyagpazarlási és páváskodási lehetőséget, siettek azt a férfiktól átvenni. Egy francia udvari rendelkezés így szabályozta az uszály hosszát:

A királynét megilleti — 11 rőf, a királylányokat — 9, a királyi unokákat — 7, a vérbeli hercegnőket — 5, egyéb hercegnőket — 3 rőf.

Saint-Simon, kinek ezeket az adatokat köszönhetjük, nem írja meg, hogy a grófnéknak, márkinéknak és egyéb alfőnemesi hölgyeknek mekkorácska sleppel kellett beérniök. Elég lehetett nekik két rőf is, hiszen egy párizsi rőf 1.19 métert tett ki.

A sokrőfös, nehéz brokátból készült uszály persze már nemcsak szabályozta a lépéseket, hanem a járást is lehetetlenné tette. Ezen segíteni kellett. Az udvari szabályzat egy új kitüntető megbízatást kreált: az *uszály hordozót*. Igen nagy megtiszteltetés volt ez, törték is utána magukat az udvari népek s ez a megalázkodó törtetés magyarázza meg a szónak azt az értelmét, mellyel a szokás-mondásban használatos. Néha két uszályhordozót is szerepeltettek, sőt különösen alkalmakkor három is nyomakodott a fejedelmi hölgy sarkában: kettő kétoldalt tartotta az uszályt, a harmadik pedig a legvégét emelintette.

Ilyen arisztokratikus divat további pályafutása előrelátható volt. Ha nem is a királynékat megillető fantasztikus hosszúságban, de szegényebb méretekben minden asszonyi szoknya meguszályosodott. Nemcsak ünnepeken és termekben hordták, de hétköznap is, künn az uccán. Az uszály élete még az abroncszoknyánál is szívósabbnak bizonyult, mert tulajdonképpen ma is él, sőt valószínűleg még soká fog élni, ha olyan mértékletes marad, mint manapság. Nem volt mindig ilyen; még emlékezhetünk a századfordulón tanúsított mértéktelenségére, mikor a férfiak szörnyűködve nézték, mint söpri fel ez elegáns hölgy uszályával a Váci ucca minden szemetét.

Ki hinné, hogy a férfiak ezen a szemétsöprésen immár hatszáz év óta szörnyűködnek, anélkül, hogy a hölgyek törödnének a véleményükkel. A *Roman de la Rose*, a 13. század híres verses regénye huszonnégyezer sorából néhányat az uszálynak is szentel. Prózában ez a kis megrovás így hangzik:

»A nők rőfnyi hosszúságban húzzák maguk után uszályukat és hallatlanul vétkeznek vele, mert nehéz pénzt adnak ki érte s ezt elvonják a szegényektől és bennük Krisztustól; fölseprik az uccán a port, bolhákat szednek össze, mindezt

behordják a templomba s a szent helyeket bemocskolják és megszenteltelenítik a piszokkal és porral, mely olyan sűrűn száll a levegőben, mint a tömjénfüst.«

A megrovás nem sokat használt, mert eltelt néhány száz esztendő s az uszályútalat a férfiaknál még mindig időszerű volt. Guyon doktor 1610-ben ekként fakadt ki az egészségrontó divat ellen:

»A női ruha jelenleg redős és bő, különösen az ujjá olyan bő, hogy akár egy kecskebak belebújhatik, az uszály pedig rendszerint hat lépés hosszú. A maguk után vonszolt uszály alatt por, sár, kutyaszemét és egyéb mocskok gyűlik össze s ezt behordják a templomokba és a paloták termeibe. Bálban csak úgy tudnak táncolni, ha egy nagy csattal feltűzik a haszon-talan ruhadarabot a hátuljukra. Mire hazamennek és levet-köznek, a lábuk egészen fel van puffadva, úgy megerőltették magukat egész nap a cepekedéssel.«

Kár volt a fáradtságért. Mihelyt az asszonyok ki-tapasztalták, hogy az uszály megnagyítja az alak-jukat és ünnepélyessé, impozánssá varázsolja a meg-jelenésüket, konok kitartással ragaszkodtak hozzá és hordták, húzták, vonszolták, cipelték; lett légyen a szoknya alapdivatja akár abroncs-szoknya, akár test-hez tapadó empire ingruha.

A régi asszony nem látta meg a slepp természet-ellenes komikumát, sőt a megjelenés terebélyesítése és fenségessé tétele céljából nemcsak hátul toldta meg a ruháját, de két oldalt is ünnepélyessé lompo-sította azokkal a bő ruhaujjakkal, melyeket Guyon doktor említ s melyek néha a földig lógtak, úgy, hogy nem egy, de két kecskebak is beléjük bújhatott volna.

Houppelande volt ennek a ruhának a francia neve. Hozzánk is eljutott; régi zamatos magyarsággal az ilyen lefityegő, bő ujjú mentét kutyafüles mentének hívták.

Általános divattá vált; férfiak épúgy hordták, mint nők. *Apor Péter* így írja le a 17. század elején dívó erdélyi férfiviseletet:

»Az uraknak az pompára való mentéjek hosszú volt, annak nagy hosszú széles galléra majd az háta közepit érte. Az két ujjá úgy fityegett a földig; az mentéje ujjá kutyafüles volt,

bélelve pedig attól fogva, az hol az kezit az hasadékon kidugta, sehol sem volt, hanem osztán az végén egy kutyafül felé az kutyafüllel együtt egy kevés bélés volt.«

A NADRÁG TÖRTÉNETE

Ez a kutyafül, valamint a férfiöltözéknél is szerepelt uszály arról tesz bizonyosságot, hogy az anyag-pazarlást nem szabad egyedül az asszony számlájára írni. Voltak korszakok, midőn a férfi még az asszonynál is jobban kitett magáért, mint ezt a *plundra-nadrág* esete bizonyítja.

A nadrág családfáját tulajdonképpen a történelem előtti időkben kellene elkezdni. A thorsbergi (Jutland) ásatásoknál találtak egy *bronzkorszakbeli* sírt s benne meglehetősen ép állapotban egy *szűk, hosszú, tökéletes formájú nadrágot*. A görögök nem viselték; a rómaiak is csak a késői császárság idejében szoktak rá. Addig barbár viselet-számba ment; keleten a babiloniak, perzsák, frigek, pártusok, szkíták hordták, — északon a germán és gall törzsek jártak benne.

Az európai divat a 12. század táján kezd komolyan foglalkozni a nadrággal. Ebben az időben *két külön darabból* állt; mindkettőt külön-külön húzták fel, mint combtövíg érő hosszú testhezálló harisnyát. Az ágyék körül egy rövid alsónadrág rejtőzködött, melynek végét begyűrték a két nadrágszárba. (Az angolban még ma is többesszámban hangzik a nadrág neve: breeches, a latin braccæ szóból.)

Ez a veszedelmes divat mindaddig nem okozott különösebb bajt, amíg a nadrág fölé a lovagkor szép, hosszú köntöse borult. De a 14. században a divat megunta a hosszú köntösöket, melyek alig különböztek az asszonyok ruhájától s ismert szeszélyével rövid, derékig érő, szűk ujjast parancsolt a férfiakra. Az új divat nem számolt a nadrággal, mely egyszerre meglehetősen merészséggel tárult a világ elé. Viszont éppen ez a merészsége olyan kedvelté tette, mondjuk: a férfiak szemében, hogy képes volt több, mint egy századon keresztül ellenállni minden változtatási kí-

sérletnek. Mindössze az történt, hogy felismerték a két külön nadrágrész divatjának gyámoltalanságát és a két részt egyesítették, ezzel megalkotva a mai nadrág alapformáját.

Kösznyerésem szempontjából ez az újítás nem nagy nyereséget jelentett. Sőt. A nadrág annyira szűk volt, hogy a divat pontos követéséhez ragaszkodó uraságokat két inasnak kellett a szárakba belerázni. Feszült és tapadt, ahol csak lehetett. Ahol pedig nem lehetett, ott a divat kitermelte azt a furcsa, tömésel merevített posztókupakot, mely a nadrágprésbe szorította férfivilág számára a szükséges könnyítést jelentette. Francia neve volt *braguette*; a németeknél *Hosenslatz* és *Schamkapsel* néven szerepelt; a régebbi magyar szótárakban mint *nadrágellenző* és *leppentyű* jelentkezik.

A tisztára praktikus célú tokkal utóbb nagyon visszaéltek. Másszínű posztóból készítették, zsinórzását arany- és zománc-csatokkal ékesítették, szóval lehetőleg ráirányozták a figyelmet. Majd a méretét növelték meg egészen valószínűtlen nagyságúra, ami miatt a szószékből is sűrűn kiprédikáltak a renommista ifjúságot. A már említett Guyon doktor ezt a megnövekedett leppentyűt is tolla hegyére vette s különösen azon háborodott fel, hogy okszerű rendeltetésén felül zsebek is használták. A szűk nadrágon nem lehetett zsebet alkalmazni, a divatifjak tehát a monstrozus braguette-be rakták zsebkendőjüket, kesztyűjüket, pénzüket, — sőt almát, narancsot s egyéb gyümölcsöt is tartogattak benne és onnan kínálgatták a hölgyeket, Guyon doktor nagy bosszúságára.

A NADRÁGTARTÓ ELŐDEI

A nadrág fejlődési történetének ezt a korszakát valami csodálatos esetlenség s a találékonyságnak teljes hiánya jellemzi. A mai ember képtelen megérteni, hogy miért kellett száz esztendeig várni annak az ötletnek a kipattanására, mely a nadrág két szárát egyesítette. Épolyan kevésbé érthető, hogy miért nem bukkantak rá a nadrágtartó ötletére s miért kínlódtak

ugyancsak több, mint egy századon keresztül *fűző-zsinórokkal*. Hogy a nadrág le ne hulljon, a szószeros értelmében odakötötték az ujjashoz. Olyan fémvégű zsinórokat használtak hozzá, mint a mai olcsóbb fajta cipőzsinór; nem egyet vagy kettőt, de egy tucatot, vagy még többet is. A Jeanne d'Arc elleni bűnperben a vád egyik főpontja az volt, hogy a harcos leány férfiruhában járt; a ruha leírásánál a vádirat azt is megemlíti, hogy nadrágja húsz zsinórral volt az ujjasához erősítve. (Cum XX. aguilletis.)

El kell képzelni azt a rettentő kényelmetlenséget, mellyel a nadrág és a mellény közti kapcsolat megszüntetése járt. A tömérdek zsinórt egyenként kellett kifűzni, ami nem ment mindig simán, mert hiszen a zsinór össze is bogozódhatott. Már pedig néha a gyors cselekvés terére kellett lépni, különösen háborúban, ahol — mint Brantôme írja — a csata előtti izgalomban még a legbátrabb tiszt is kénytelen volt olykor a lováról hirtelen leszállni.

Nagy keservesen rájöttek arra, hogy a fűzésnél gyorsabban megy a *gombolás*, tehát az ujjas aljára gombokat varrtak s a nadrágot rágombolták. Ez sem bizonyulván tökéletes megoldásnak, Európa szabócéhei tovább törték a fejüket s hosszú évtizedek múlva végre feltalálták a *nadrágszíjat*, amit a bronzkorszakbeli ember már ismert, mert a thorsbergi sírban talált nadrágon világosan láthatók a nadrágszíj befűzésére szolgáló pántok nyomai. A nadrágtartó mai formája sokkal később, a pantalló korszakában született meg.

A SZŰK NADRÁGTÓL A PLUNDRA-NADRÁGIG

Az ötlettelen gyámoltalanságnak legragyogóbb példája maga a nadrág volt. A divat annyira elszűkítette, hogy minden lendületesebb testmozgást megakadályozott, leülésnél pedig egyenesen szétrepedéssel fenyegetett. A legegyszerűbb megoldás lett volna átérni a mai bő nadrágra, de a divat erre a józan lépésre csupán háromszáz év múlva tudta magát elhatározni.

Columbus már felfedezte Amerikát, de az óvilág férfinepe képtelen volt a nadrágbilincsen tágitani. Az első szabadulási kísérlettel a katonák próbálkoztak, mégpedig akképpen, hogy megelégedvén a nadrág két polipszárának gyilkos szorítását, a lándzsavetésnél szabad mozgást követelő ballábukon *a nadrágszárát térdén felül egyszerűen elvágták*. A 14. század végéről ránk maradt illusztrációkon a katonák ballábszára combközéptől le a bokáig mezítelen. Hasonlóképpen cselekedtek a zarándokok, mikor belátták, hogy a szűk nadrágban nem lehet gyalogolni, ők úgy segítettek magukon, hogy a nadrágot *térdben vágták ki* s így felszabadították a térdízületet.

Ekkor végre megmozdult a szabómesterek fantáziája. A térd szabaddátétele helyes, — gondolták — de viszont szabóember nem nyugodhatik bele, hogy a test egyrészét elvonják az ő művészete elől. Azt eszelték ki tehát, hogy a nadrágot térdnél nem vágják ugyan ki, de több helyen *felhasították* és így bővítették meg. A hasítékokat elütő színű posztó, vagy selyemszeletekkel töltötték ki.

Ezzel megszületett a 16. század jellemző férfidivata, mely különösen Németországot kerítette hatálmába. A hasítékok nem érték be a nadrág térdével, hanem elterjedtek az egész nadrágon, széltebnehosszában, majd tovább kúsztak és elárasztották a ruha többi részét is. A szabó mindenütt dudorokat ráncolt egymás tetejébe és színes hasítékokat dolgozott beléjük, melyek lángnyelvek gyanánt tarkázták a dudorokat, vagy pedig úgy buggyantak ki belőlük, mint a dinnye gerezdéi.

Ez a gerezd-rendszer módfelett megtetszett a katonáknak. Tudni kell, hogy akkor még egyenruha nem volt; a zsoldos katona maga ruházta magát. Egyre több gerezddel, hasítékkal ékesítették a nadrágjukat, amihez természetesen egyre több posztó kellett; a vetélkedés során a nadrág egyre bővült és dagadt; végre 1550 táján megszületett a nadrágok nadrágja, a minden képzeletet felülmúló, irtóztató bő *Pluderhose*, magyarul plundra-nadrág.

A *landsknecht*-ek tipikus viselete volt ez, akik épúgy tetszelegtek a hallatlan anyagpazarlással bokáig leomló bugyogóban, mint az asszonyok temérdek rőfhosszúságú uszályos ruháikban.

Landsknechtek plundra-nadrágban (1559)

Szabó legyen, aki el tudja képzelni ezt a nadrágszörnyeteget, ha elébe tárjuk a korbeli adatokat, melyek szerint eleinte huszonöt rőf anyagot használtak hozzá, majd az elfajult ízlés felszaporította a rőfök számát nyolcvanra, kilencvenre, sőt a rekord betetőzéséül százharmincra. Wolfgang *Musculus*, a nagyhírű augsburgi teológus elkeseredett rohamot intézett a szószékről a plundranadrág ellen. Prédikációjában elmond egy adatot, mely minden fejtegetésnél jobban jellemzi a zsoldos katona hiúságát és nagyzolását. Ez a katona kilencvenkilenc rőf szövetből rendelt magának nadrágot. Mikor megkérdezték, hogy miért nem rendelt kereken száz rőföt, azt felelte: »száz« rövid szó és a beszédben nincs semmi súlya. Ellenben »kilencvenkilenc« inkább illik

katonához, mert a hangzása ünnepélyes és szép szélesen lehet kimondani.

A plundranadrág a ragály erejével és szívósságával terjedt el Németországban. A szószerk küzdelme ellene teljesen hiábavaló volt, a katonák rá sem hederítettek és tovább páváskodtak a fantasztikus nadrágcsodákban. Még a fejedelmek sem bírtak velük. Musculus idejében — 1557 körül — a brandenburgi választófejedelem eltiltotta a plundranadrágot. A tilalom ellenére három landsknecht csakazértis a rettentő bugyogóban vonult végig a városon és egy hegedüssel muzsikáltatta magát. A fejedelem lefogatta a vitéz urakat, a piacon felállított ketrecbe záratta őket, s hogy el ne unják magukat, a hegedúsnek egész nap húznia kellett a ketrec előtt. Egy másik uralkodó erőszak helyett fortélyal próbálta letanácsolni a bolond bugyogót katonáiról. Elrendelte, hogy minden városban a hóhér kötelező egyenruhája a plundranadrág legyen. Ez a számítás sem vált be; a katonák legfeljebb még több szövetet dolgoztattak be a nadrágjukba és tovább kevélykedtek benne.

Ekkor közbelépett a divat s amit a fejedelmek hatalmi szóval nem tudtak elérni, azt ő simán keresztül vitte. Szép lassan lesorvasztotta a rőfök számát, a nadrág apadt és szűkült, végre ép olyan szűkre soványodott, mint aminő a leppentyű idejében volt.

A BUFFANCS-NADRÁG

Nemsokára azonban új sorsfordulat jelentkezett a nadrág viszontagságos életében. A 16. század második felében a merev spanyol divat mételyezte meg Európát. Láttuk ennek a divatnak legborzalmasabb alkotását, a vertugadint. A hatalmas abroncs-szoknya mellett a szűk nadrágnak le kellett mondania az érvényesülés lehetőségéről. Fogta hát magát, megint dagadni kezdett, hogy méltó legyen női ellenfeléhez. Ezúttal nem úgy dagadt, mint plundrakorában, hanem egyesítette a kellemetlent a haszontalannal. Combközépig megmaradt szűknek és szorosnak, azon felül pedig egyszerre kipuk-

kadt, mintha felfújták volna. A németek úgy is hívták: *Pumphose*. Magyarul talán buffancs-nadrág lenne a megfelelő neve. Úgy néztek ki benne az uraságok, mintha mindegyik lábukra térdre felül kitömött zsákokat húztak volna fel. A zsákok hol gömbölyűek voltak, mint óriási labdák, hol hosszúdad formában duzzadtak ki, hol krinolin alakjában terültek széjjel. A dagadást nem abroncsok segítségével érték el, hanem egyszerűen lószőrrel vagy gyapjúval tömték ki a buffancsot, mely tulajdonképpen egy második nadrág volt, az elsőszámú szűk, harisnyaszerű nadrág tetejébe húzva. Aki a drága gyapjút meg akarta takarítani, mindenféle rongyot és tollat használt bélésnek. Angliában törvényt kellett hozni ellene, mert különösen a csempészek vetették rá magukat, kik alig találhattak volna céljaiknak megfelelőbb ruhadarabot. Hogy mi minden fért belé, kiderült egy angol bírósági tárgyaláson. Csempészgyanús embert állítottak a bíró elé, óriási dagadó buffancs-nadrágban. A vádlott védőbeszéd helyett levetette a nadrágját, melyben a következő tárgyak találtak: két ócska lepedő, két ugyanolyan abrosz, tíz darab szalvéta, négy kötény, egy kefe, egy fésű, egy teljesen ép pohár és egy hálósapka. Ennyi szemétrevaló használati tárgy kellett hozzá, hogy a nadrág divatos méretűvé puffadjon.

Az csupán anekdota, hogy az angol parlament ülőhelyeit ki kellett szélesíteni, mert a képviselő urak nem fértek bele a régi székekbe. Ellenben egy londoni színházban a székbővítés csakugyan megtörtént, mert a törzsvendégek parancsolóan hivatkoztak az alsó törzsük megnövekedett méreteire s az igazgató kénytelen volt engedni.

Valóban impozáns jelenség lehetett a buffancs-nadrágos, spanyolgalléros úr, oldalán vertugadinos hölgyével, minden irányban dagadva és puffadozva. De még imponálóbb a divat vértanúinak lelki ereje, kik ezt a posztótömkeleget negyvenfokos hőségben is áhíthatosan viselték. S bár testükön kiütött az áhítat veritéke, fürödni nem fürödtek, mert akkor a divat a vertugadin dézsájának megalkotásával volt elfoglalva s a fürdő-dézsáról megfeledkezett.

A pöfeteg-nadrág nem állta sokáig a feszülést s a pneumatikja lohadni kezdett, viszont ennekfolytán lötyögősre lappadt és szétterült, mint egy kis krinolin. Úgy hívták: *rhingrave*. Londonban *petticoat breeches* néven rémítette a puritán világból alighogy magához tért polgárságot. De a bolond divat nem élt sokáig, a nadrág megint szűkülni kezdett és szép lassan kifejlődött a *térdradrág*.

A PANTALLÓ MEGSZÜLETIK

Innen kezdve a nadrág története megkomolyodik s a komikus elem kiszorul belőle.

A 18. század kecses térdnadrágjáról kevés a mondanivalónk, hiszen ünnepi egyenruhákon ma is találkozunk vele. Szép, elegáns viselet volt. De mert az előkelő világ hordta, a francia forradalom jakobinusai kimondták rá az anatómát és saját magukat büszkén vallották *térdradrágtalanoknak*, azaz *bugyogótlanoknak (sansculotte)*. A forradalom elvetette a térdnadrágot s helyébe hozta a *pantallót*.

A nadrág nyúlt, hosszabbodott s lassanként elérte a mai formáját. Eleinte az emigrációból hazatért francia arisztokrácia gyűlölettel fordult a polgári ruhadarab ellen és tüntetően hordta újra a térdnadrágot. De a divat ezúttal az előretörő polgárság mellé szegődött. A polgári eszmék győzedelmes útját nyomom követte a polgári ruha diadala is. Múzeumi üvegszekrényekbe kerültek a hajdani divat csodaszülöttei, s az új, egyszerű, józan férfidivat egyeduralmát immár több, mint egy század óta semmi sem zavarja.

A MELLÉNY

A mellényt legrégebb formájában *ujjasnak* hívták s tulajdonképpen egy volt a kabáttal. A 17. században elválik a kabáttól, külön ruhadarabbá alakul s elvesztvén az ujjait, a kabát alá kerül. Ekkor kapja meg a mai alakját. A 18. században az ujjak elvesztéséért bő kárpótlásban lesz része: a rokokó gavallér-öltözetnek dúsan felékesített alkotóelemévé lép elő. Mind jobban és jobban kicifrázták s a 18. század végén a *hímzett mellény*

divatja tört elő. De nem érték be az egyszerű ornamentikával, hanem apró alakokat hímeztek a mellényre, majd az alakokat jelenetekbe csoportosították s egy szép napon a gavallér hasán Mars és Vénus szerelmeskedése bukkant elő, de csupán egy napig, mert másnap már a gavallér másik mellényben jelent meg, amelyen egy vadászcsoport, vagy lovagi torna, vagy tengeri csata ábrázolása ékeskedett. Igazi világhírű legalább egy tucat ilyen mellényt tartott a ruhatárában, de volt olyan is, aki száz darabbal dicsekedhetett. Színházkedvelő ifjak divatos darabok jeleneteit örökítették meg s a Comédie Française eleven műsorai gyanánt feszítettek a sétatereken.

A mellény másik fő ékessége a *gomb* volt. Formáját és kivitelét a divat rettenetes gyorsan, úgyszólván évenként változtatta. Majd tallérnagyságú gombokat hordtak, mindegyiken művészi és drága miniatűr-festménnyel; majd muzeális értékű kaméákkal gombolkoztak; majd az imádottjuk nevének kezdőbetűit vésették sorjában a gombjaikra, úgyhogy az 1786-ik év ficsurjainak a gyomráról le lehetett olvasni, hogy melyik dámába szerelmesek. 1787-ben megint változott a divat: ekkor virágokat, madarakat, pillangókat s mindenféle emblémákat illett a gombokra pingáltatni. 1788-ban valamennyit kiszorította az épületek divatja. A gombokra különböző középületek ábrázolatai kerültek s a gavallér hasán, mint valamely illusztrált útikönyvben, látható volt a Louvre, a Notre Dame, a Tuillériák palotája, a st. denisi diadalkapu stb. A forradalom alatt a hímzések eltűntek, de a gombok divatja tovább garázdálkodott. Megjelenik a gombokon a frígiai sapka, a Bastille bevétele, Marat arc képe s mint ahogyan a fülbevalókon: a guillotine ...

Azóta a mellény szeszélyeskedése meglehetősen ártatlan formában élte ki magát. Egyszer felmagasodott az állig, máskor kitárult mellközépig, sőt azon alul is; egyszer hajtókával büszkélkedett, másszor anélkül is megvolt; egyszer egész sor gombrá járt, másszor szerényen beérte eggyel vagy kettővel.

A kabát őse a római *tunica* volt, ez az ingnek is használt, zubbonyszerűen bő, térdig érő, rövid ujjú kényelmes ruhadarab. A fejen keresztül bújtak bele s a derék körül övvel fogták össze. A középkorban a *tunica* meghosszabbodott és bokáig ért; alig volt valami különbség a férfi és nő ruhája között. A lovagkor végefelé megint megrövidült s követte a szűk nadrágok divatjának a példáját, összeszűkülött és a testhez tapadt. Igen ám, de az ilyen szűk ujjast bajos volt a fejen keresztül ráncigálni, a találékony elme tehát azt eszelte ki, hogy az ujjast elől egész hosszában felhasította és végig gombokkal látta el. Ezzel megszületett a mai kabát alapformája.

Sok ide-oda tévelygés után XIV. Lajos alatt abban a formában jelenik meg, mely a derékba szabott modern szalónkabátra emlékeztet. Persze, selyemből vagy bársonyból készült és dúsan kivarrták csipkével, sújtassál, paszománnyal. Azaz nem mindenki varrhatta ki, csak az, akinek a *király külön engedélyi adott*.

A kabát történetének ez a legfurcsább fejezete. Ebben az időben *justaucorps* volt a neve. XIV. Lajosnak kedves ruhadarabja volt s mivel ő magát földi istennek tekintette, nem tűrte el, hogy közönséges halandó ugyanolyan díszes kabátban járjon, mint maga a király. Az udvari nép viszont majd meghalt azért a gráciáért, hogy külsőségeiben is a nagy királyhoz hasonlíthasson. Valami kiegyezés-féle jött létre köztük: a király ritka kivételes kegyként egyeseknek megengedte, hogy a kabátjukat kihányassák sújtassál. És nem csak úgy, röptében elejtett szóval adta meg az engedélyt, hanem pecsétes okmányt állítottak ki róla, melyet a király sajátkezűleg aláírt és az első miniszter ellenjegyezte. Úgy hívták az ilyen kiváltságos kabátot: *justaucorps à brevet* — vagyis engedélyes kabát.

A legnagyobb kitüntetés-számba ment ez az engedély; aki megkapta, azt tiszteletteljes irigységgel rajzolta körül a Napkirály udvarának kegyekre éhes

hada. De nehéz volt elnyerni; még különös érdemek esetén is, mert az engedélyes kabátok számát numerus clausus korlátozta. *Negyven kabát* részesülhetett csupán a királyi rendelet kedvezményében; tehát a reflektáns akármilyen kedves embere lett légyen is a királynak, mindaddig nem juthatott hozzá a sujtásos kabáthoz, amíg csak üresedés nem következett be.

Íme szószerint egy ilyen királyi brevet, mely Condé herceg kabátját iktatta be a dicső negyvenek irigyelt sorába:

»Hivatkozással arra a rendeletre, mely szerint ő Felsege külön személyre szóló engedélye nélkül senki sem alkalmazhat kabátján csipkedísz, avagy arany- és ezüst paszomántot: mai napon, 1665 február 4-én, ő Felsege Condé herceget ki akarván tüntetni és különleges jóakaratóról akarván biztosítani, ezennel megengedi, hogy kék kabátot viselhessen csipkével, paszománttal s arany- avagy ezüst zsinórzattal díszítve, olyan formában, aminőben Ő Felsege azt még külön meg fogja határozni. Minthogy e személyre szóló engedély nélkül úgy látszanék, hogy a herceg megszegte a fent hivatkozott rendeletet, ennél fogva ő Felsege ama rendelet hatályát Condé hercegre nézve jelen engedélyével felfüggeszti s a hercegnek a tilalom alól felmentést ad. Jóakarata jeléül ő Felsege jelen engedélyt sajátkezüleg írta alá és általam, titkos államtanácsosával és pénzügyminiszterével ellenjegyeztette.«

Mint a bürokratikus remekműből kitetszik, Condé herceg kabátjának sorsát nem döntötte el végleg a legfelsőbb pápens, hanem a nagy király, Louis le Grand fentartotta még magának a jogot, hogy a paszomántok mennyiségét és a sújtások mikéntjét ő maga tervezze ki, amit egy ihletett órájában biztonnyal meg is cselekedett.

A justaucorps belül pompás, színes selyemmel volt bélelve. Hogy ez a drága bélés kellően érvényesülhessen a kabát két szárnyát jobbról-balról felhajtották és rágombolták a derék hátulján lévő két gombra. Ez az eredete a szalónkabáton, zsaketten és frakkon ma is látható két gombnak, melyeknek ma már semminő értelmük és rendeltetésük sincs, csupán tartalmát vesztett tradícióból maradtak meg, mint ahogyan a londoni Towerben ma is komolyan őrzi egy medvebőrös

süvegű gránátos a Temzére nyíló kaput, melyet már réges-régen befalaztak.

A két felhajtott szárny a kabátforma további fejlődésére vezetett. A 18. században a finomkodó

Frakk és wertheri szerelem

rokokó ízlésnek már nem tetszett az élénk színekkel hivalkodó kifordított bélés, tehát a két szárnylebenyt a helyett, hogy felgombolták volna, egyszerűen rézsútos irányban levágták. Íme, előttünk áll a *frakk!*

A divat szeszélyes. A nadrág esetében a polgári pantallónak segített, hogy kiszorítsa a feudális térdnadrágot, viszont a kabát ügyében a frakk mellé állt, az arisztokratikus rokokó ruhadarabot átmentette a 19. századba és a polgári rend mindennapos öltözetévé avatta. Természetesen a rokokó disz lekopott róla. Eleinte mint *kék frakk* szerepelt a wertheri időkben, majd az angolszász befolyás a fekete színt tette uralkodóvá és maradandóvá mind a mai napig.

Angol ízlés alakította át a justaucorps-ot is *redingote-tá*; nálunk használatos néven szalónkabáttá.

Eleinte lovagláshoz használták, mint eredeti neve mutatja: *riding coat*, vagyis lovagló öltöny. Később előlépett az ünnepélyes rendeltetésű ruhák sorába s a divat hol sutba teszi, hol megint előveszi, ahogyan a szélsője tartja.

A mai férfikabát egyéb változata mind ezekből az alapformákból fejlődött ki. A *zsákett* nem egyéb, mint »frakkosított« *redingote*; a *zakó*, a *spencer* s a kabátatyafiság többi tagja pedig aszerint jött a világra, amint az őskabát szárnyait többé-kevésbé lemetélték.

SZÍNES FÉRFIRUHÁK

Ma általában színtelen a férfiruha.

Valaha régen a divat káprázatos színorgiákat rendezett a férfiruhákon. A lovagi időkben a férfiak asszonyimádata nem a színek harmóniájával igyekezett hatást kelteni, hanem az *allegorikus értelem* szerinti csoportosításban tombolta ki magát. Minden színnek megvolt a maga jelentősége; a lovag ruházatával ország-világ előtt hitvallást tett szívügyeinek mindenkori állapotáról.

A dolog egyszerűnek látszik. Csináltasson a lovag érzelmeinek megfelelő színű ruhát és viselje egészséggel, amíg csak át nem billen valamely más színhangulatba. A választék nem volt nagy. A német lovagi életben a színek jelentősége így alakult ki: *fehér* = reménység; *zöld* = szerelem kezdete; *vörös* = égő szív; *kék* = hűség; *sárga* — beteljesült szerelem; *fekete* = bánat, fájdalom; *barna* = vigyázat.

Igen ám, de a színeket kombinálni is lehetett. Két szín alkalmazásával például a lovag úr nadrágja így nyilatkozott meg: *kék és zöld* — hűség kezdete; *fekete és fehér* — fájdalom, de reménység kecsegtet; *fekete és zöld* = fájdalmas vágy kezdődő szerelem után; *zöld és vörös* — égő új szerelem; *kék és barna* = állandó résen kell lenni.

Még ezt is meg lehetett érteni, csupán akkor keletkezett a zavar, mikor ugyanazon nadrágon három, sőt

négy szín szólalt meg és magyarázta a tulajdonos bonyolult szerelmi hangulatait. Itt már kalauzra volt szükség, mely utat mutat a színkáosz labirintusában. A 15. század elején egy névtelen francia szerző összeállította az elképzelhető változatokat; ez a könyv később a könyvnyomtatás felvirágzása után sok kiadást ért meg. Franciaországban a színek értelme sokkal dúsabb volt, így például a fehér ott nem csupán a reménységet jelentette, hanem örömet, igazságosságot, tiszta lelkiismeretet, ártatlanságot, alázatosságot. Épígy a többi színt is az érzelmeknek egész skálájára lehetett alkalmazni. Képzeltető, hogy a színkeveréssel minő végtelen lehetőségek nyíltak meg a legkuszáltabb hangulatárnyalatok kifejezésére. A könyv tudományos lelkiismeretességgel sorakoztatja fel a kombinációk különféle csoportjait. Elég belőle ez a kevés mutató: *kék, zöld, vörös* = szerény örömök, elfojtott haraggal; *kék, zöld, szürke* = megőrülök és elsovadok a szerelemtől; *zöld, sárga, viola* = szerelmi boldogság mindörökre; *sárga, viola, fehér* = igaz szerelem, boldog vagyok.

A szerző négy szín keveréséről is ír, de itt már a mai Olvasó visszatörpan. Beéri a legelső kommentárral, mely szerint: *sárga, zöld, szürke, fekete* = remélem, hogy részem lesz a szerelmi bánat édességében.

A FELEMÁS RUHA

Ez a gyerekes nadrág-virágnyelv a férfidivat terén egy igen nevezetes újításra vezetett. Mint láttuk, a nadrág eleinte két külön harisnyaszerű szárból állott. Semmi sem állt tehát annak útjában, hogy mindegyik szár más színű legyen. Ez volt a *felemás ruhák* divatja. (A németeknél *Halbirte Kleidung*, a franciáknál *vêtement blasonné* vagy *mi parti*.) A francia elnevezés arra vall, hogy a címerek színeinek és heraldikus rajzainak is szerepe volt a bolond maskara kialakulásában. Valószínű. Egy régi kéziratot zsoltárkönyv illusztrációi között királyi alak látható; nadrágja a jobb lábán elől vörös, hátul zöld — viszont a ballábán elől zöld és hátul vörös. A zsoltáros könyv csakugyan nem lehetett alkalmas szerelmi cél-

zatok honorálására, tehát nyilván a király címerszínei szerepeltek a nadrágján.

Akárhonnán eredt a divat, a névtelen szerző népszerű könyve kétségtelenül bizonyítja, hogy gavallér körökben a színek nyelve szerelmi szándékokat szolgált. Korbeli képeken érthetetlennek látszó csíkozások, sávok ingerlik a képzeletünket. Ma már nem tudjuk megfejtetni a színek tarka-barka, harmóniával nem törődő, olykor szembántó tobzódását, de akkoriban a tájékozottabb úrhölgy bizonyára teljes szerelmi vallomást olvashatott le a lovagja nadrágjáról.

A felemás divat még merészebb újításra is vetemedett: a nadrágszárakat immár nem csupán más-más színű szövetből, de *más-más szabás szerint* készítették. Látunk régi képeken szűk balszárat tarkára csíkozva, holott a jobbláb egyszínű buffancs-nadrágban rejtőzik. Átterjedt a divat a ruha egyéb részeire is, tökéletes farsangi bohócjelmezt diktálva az előkelő és méltóság-teljes uraságoknak.

A korabeli ember nem vette észre ebben a divatban a komikumot, sőt úgy vélte, hogy fölötte alkalmas a választékos ízlés kifejezésére. Például igen tetszetősnek gondolták akkoriban a *szimmetrikus ruhatarkázást*. Az ilyen gondos összeállítású öltözéken a felső test jobboldala színben megfelelt az alsó test baloldalának. Ha az ujjas baloldala vörös, jobboldala pedig sárga színben pompázott, a jóízlés követelményeképpen a nadrág balszárnán virult a sárga és jobbszáran a vörös. Teljesen kifinomodott és kényes ízlésű uraságok ez esetben cipőjük színét az ujjaséhoz igazították, fővegükön pedig a nadrág színelosztását jelenítették meg. Még a 16. században is találkozunk itt-ott a felemás divattal; a későbbi korban már csak heroldok, lakájok és bohócok ruháján virított.

A nyers, rikító színek eltűnedezték.

Egyre jobban terjednek el a gyönyörű ornamentikájú, aranyfényben tündöklő renaissance selyem és bársonybrokátok, égő tüzes színek ragyogását árasztva el a szikrázó drágakövekkel, melegfényű gyöngyökkel, csillámló arany- és ezüsthímzéssel túlterhelt ruhákon. Súlyos, gazdag hatású drága viselet volt.

ROKOKÓ-BOLONDSÁGOK

A legszebb, leggyöngédebb színhatások a 18. század távlatából mosolyognak felénk. Enyhe kedvességű rózsaszín, barátságos zöld, ábrándos halványkék, sárga s egyéb lehelletfinom szín utolérhetetlen ízlésbeli raffinériával kacérkodik a rokokó divatképeken. És mennyi árnyalat! A francia gyárak tömegével ontották a párizsi divatpiacra az új meg az új színárnyalattal csábító kelméket. A szokásos elnevezések sora hamar kimerült; a színújdonságok számára megfelelő új neveket kellett kigondolni.

Ezen a ponton a divat ép akkora ízléstelenségbe esett, aminő csodálatraméltó ízléssel keverte ki a forgalomba dobott új színeket. Közbe kell vetnünk, hogy a rokokó színek szemlélénél immár nem csupán a férfiruhára gondolunk, hanem a női toaletteket is ideszámítjuk, mert általában a nemes kelméket férfi-nő egyaránt szabatta fel ruhának. Az új elnevezéseknél a szalonok iparkodtak egymásra licitálni; lehetőleg olyan zászló alatt kellett az új árut a divat vizeire bocsátani, amely már maga is rikít s odavonja a közfigyelmet.

Láttuk, mint született meg a bolhaszín, valamint a király szeméről, a királyné hajáról és a kis dauphin megfélekedezéséről mintázott divatszín. Ez azonban semmi ahhoz az örülethez képest, mely egyformán szállta meg a szabót és a rendelőt; az előbbit akkor, mikor az új neveket kiagyalta, az utóbbit pedig nyomban utána, mikor a nyakatekert bolond nevet lelkesedéssel elfogadta.

A kis dauphin tiszteletére elnevezett sárga színt továbbfejlesztették s egy új árnyalattal gazdagították. Mi legyen ennek a neve? Bármilyen hihetetlenül hangzik, de az új szín ezt a nevet kapta: *merde-d'oise*. Magyarul talán: libapotty. Az 1789-91 évekből egész sereg számlát őriznek a párizsi levéltárak, melyek a szállított kelmék és szallagok felsorolásánál ezt az elnevezést használják. Madame *Adelaide*, XV. Lajos leánya részére 1789. szeptember 5-én kiállított számla: »Six pièces de rubans blanc, noir, violet, bleu, rose et merde-

d'oie.« Egy másik számla 1788. dec. 11-ről *Maillé* hercegnő részére: »Un noeud d'épée, de ruban rose et merde-d'oie.«

1781-ben leégett az opera. Az omladékokban hús holttestet találtak. A kegyetlen katasztrófa a párizsi szabókat arra inspirálta, hogy ezekkel az új divatszínekkel lepjék meg vevőköriüket: *Opéra brûlé* = (Operaégés); *feu d'Opéra* = (Operatűz); *fumés d'Opéra* (Operafüst), *tison* = (üszökszín).

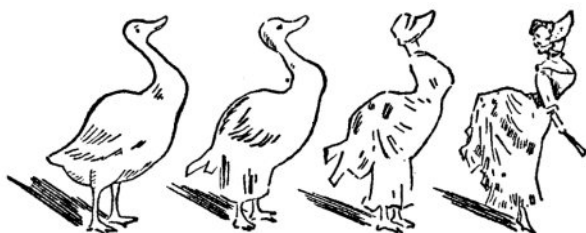
A következő évek újdonságait már olyan bolond címkékkal tálalták fel, hogy ki sem lehet találni, hol szedték föl a cifrálkodni akaró, de voltaképen bárgyú neveket.

Valamely apró társaságbeli esemény, esetleg egy szalónhős vagy szalóndáma szellemesnek kikürtölt megjegyzése hozhatta világra az új megjelölést, de lehetett nemzőapja maga a szabó is ihletett pillanatában, íme egy megdöbbentő sorozat belőlük: *A herceg úr szilvafa, csizfarok, cserebogár-köröm, kacsanyak, varangyos béka, gyöngye kén, gyomorbafofos ember, kémény* seprő, londoni kéménykorom, megvakart arcbőr, himlőhely, Judás-sárga, csizmahaftóka-sárga, marhavérvörös, nimfacomb, csatornaié, párizsi sár, ökörször, beteg spanyol, hazafáró lélek, haldokló mafom, vigasztalódó özvegy.*

Szédül, aki olvassa a bornírt találékonyiságnak kétségbeejtő dokumentumait. És még csak azt sem lehet mondani, hogy ez a névragály valamely új betegség, újfajta kiütés a divat sokezeréves, talán elernyedtestén. Dehogy. A divat örökéletű, a névragálynak pedig kétezeréves múltja van! Már Plautus panaszkodik Epidicus című vígjátékában, hogy az asszonyok nem csupán évenként változtatják a ruhájukat divatját, de a divatszínekre hallatlanul furcsa új elnevezéseket is gondolnak ki.

Bölcs asszony volt Madame Bertin, Marie Antoinette udvari szabónője, aki így jellemezte a divatban minduntalan felbukkanó, régi divatelemeket felfrissítő újdonságokat:

»Új az, amit az emberek már elfelejtettek.«

AMIT A RUHA ALATT HORDUNK

Unokáink már nem igen fogják megérteni, hogy miért hívnak bizonyos kényelmetlen ruhadarabot fűzőnek. A mai fűzőben tudniillik nincs semmi fűzés. Igazi fűzni való fűzőt napjainkban már csak idősebb és testesebb hölgyek hordanak, abban a tévhitben, hogy a fűzés karcsít. Mi, sajnos, tudjuk, hogy a kövérséget nem lehet »elfűzni.« Valahol fűzés felett vagy alatt, iszonyú bosszút véve, kirobban, helyesebben kitódul valami éktelen zsírpárna, mely leszorítatlanul, azaz arányosan elosztva, alig lenne észrevehető.

A FŰZŐ

Emlékszem lánykoromban az első fűzőmre. Tizenöt éves voltam és már egy esztendeje sírva könyörögtem a felnőttiséget megpecsételő, gyerekkortól megváltó fűzőért. (Abban a történelemelőtti időben tudniillik fűző és hosszú ruha jelezték, hogy a leánygyermek fiatal lánnyá serdült.) Első fűzőm rózsaszín céna-brokátból készült, olyan vaspáncéllal, azaz acélpántokkal bélelve, hogy Rozgonyi Cicelle is nyugodtan felvehette volna, mikor hadba követte hitvesét. Iszonyú büszke voltam erre az első fűzőmre. Este vettem fel először, egy rózsaszín princesse-ruha alá, mert éppen cirkuszba készültünk. Egyedül nem is tudtam bánni új kincsemmel. Becsengettem a szobalányt, aki »hó-

rukk« kiáltásokkal húzta összebb és még összebb a zsinórt, húzta, húzta, amíg derekam olyan lett, mint a mesebeli királykisasszonyé — (akinek derekát tudvalévőleg két ujjal lehetett átfogni) — a lélekzésről azonban ilyen körülmények között le kellett mondanom. A cirkuszt nem igen élveztem, keveset láttam belőle. Minden összefolyt szemeim előtt valami földöntúli elefánttá, illetőleg valami óriási szürkességé. Mikor hazaértünk, elájultam. Szebben mondvá elalélтам,

A fűzni való fűző

vagy aléltan estem össze. A doktor bácsi azt mondta, hogy a szegény kislány vérszegény...

Mindezt a hosszú történetet magán-múltamból csak azért meséltem el, hogy megmagyarázzak valamit. *A múlt században hölgyeink minden nagyobb lelki emóció alkalmából elalélтak.* Mai nő nem alél el. Miért? Nem azért, mert kevésbé gyöngédlelkűek vagyunk, mint múlt századbéli nővéreink, hanem mert nem fűzzük magunkat. A fűzős fűzőt elítélte minden orvos és elítélte az utókor, mint a világ legegészségtelenebb

viseletét. Maupassant megírta híres novelláját a gyönyörű, divatos anyáról, aki laposfejű szörnyetegeket szült, mert másállapotban fűzte magát. Mégis mindazok az urak és hölgyek, akik manapság egészségben érték el a harminc, negyven és még több éves kort, mindahányan fűzöt viselő anyák gyermekei. Az emberi test sok mindent megszokik. A női test különösen. Jajtalanul kínlódtunk a fűző igája alatt, helyesebben a fűző igájában. Most végre fellélegzünk. ..

Fellélegzünk? No olyan nagyon szabadon most se lélegzünk fel. A fűzőpáncél szorított, összenyomott, gátolt a lélegzésben. A mai fűző azonban ugyancsak nem nevezhető tiszta boldogságnak.

A mai fűző gumiból készül, mely gumit Franciaországból vagy Svájcban kapjuk. Halcsont nincs a mai fűzőben. (A halcsont anyaga különben bálna-fog.) Aki óhajtja, hogy a *gumifűző* jól tartson, elől-hátul két-két keskeny, vékony, könnyű acéllemezt tetet belé. A gumifűzőn nincs kapocs. Belelépünk és felhúzzuk. Ez a felhúzás a legborzalmasabb tornagyakorlattal jár, mert ha a gumifűző nem is szorít, de testhez simuló és tapadó. Valljuk be, hogy a gumifűző felvevése éppen olyan soká tart, mint a fűzhető fűzőé.

Még egy nagy hibája van a gumifűzőnek, *összeugrik*. Hogy ez mit jelent, azt csak a sokat szenvedő női nem tudja. A fűző nem szoros, tehát amikor ülünk benne, ráncokat vet és ezek a kökemény gumiráncok úgy vágnak, mint az éles kés. Színházi előadást, hosszabb autótutató végigülni »összeugrott« gumifűzőben olyan kínszenvedés, hogy az inkvizíció se talált ki különbet. Ismerünk kapcsolható gumifűzőt is. Hogyne ismer-nénk. Selyem és gumirészekből összeállított kényelmes dolgokat. Ezek a fűzők azonban csak karcsúaknak valók, mert nincs az a »tartásuk«, mint a tiszta gumifűzőnek. Egészen karcsú szilfidek viszont gumi- és acél nélküli kis tündérmókat viselnek. Ezeknek anyagai a batiszt, selyembroché, sőt tüll, vagy csipke.

E röpke és frivol dolgokkal ellentétben ott a kövér és legkövérebb hölgyek viselete, az úgynevezett *kombinált fűző*. Kombinált fűző annyit jelent, hogy a fűző

és melltartó, melyek rendszeren csak jegyesek, azaz tisztos távolban külön-külön életet folytatnak — most egyesültek. A fűzőkészítő keze úgy összekovácsolta őket, hogy ásó-kapa sem választja el őket egymástól. Ez a viselet az u. n. »erős gyomrú« hölgyeknek való. Erősgyomrú ebben az esetben nem azt jelenti, hogy a hölgy mukk nélkül nyeli férje ballépéseit, hanem hogy valóban erős, azaz mondjuk ki, kövér zsírpárnákkal bélelt gyomra van. A kombinált fűző kötelessége, hogy észrevétlenül egyesítse a gyomrot a csatolt részekkel, — e feladatának teljesítése azonban ritkán sikerül. Különbösen sem nagyon praktikus viselet ez a kombinált fűző, legalábbis ápolt hölgyek részére nem praktikus. A melltartót tudniillik éppen úgy kell tisztíttatni, mint minden más fehérnemű darabot, a fűzőt pedig melltartóstul nem adhatjuk mosásba. Ki engedheti meg magának manapság, hogy naponta vagy másodnaponta fűzőt tisztíttasson — különösen, mert a fűző határozottan szenved a tisztításban?

A MELLTARTÓ

A külön *melltartó*, mely selyemből, csipkéből vagy tüllből készül, egyszerű és praktikus viselet. Legajánlatosabb valami jó üzletben egyetlen kitűnően szabott melltartót vásárolni és azt otthon sok példányban utána varratni. A régebbi melltartók egyszerűen leszorították a leszorítandókat. Az új melltartó ellenben valóban nevének megfelelőleg »tartja« a mellett, amennyiben belső pánttal ketté választja a feleket és nem nyom el, hanem támogat.

Legnehezebb kérdés *az esti ruhához való melltartó*. A mai mezítelen hátak, szabad vállak nehezen tűrnek el bármilyen fehérnemű darabot alattuk. Nincs idegesítőbb, kiábrándítóbb látvány, mint azok a *bizonyos kis folyton előbújó, ide-oda csúszkáló fehér vagy rózsaszín szalagocskák*, melyeket viselőjük pirulva és remegő kézzel dugdos vissza helyükre, csak azért, hogy pár perc múlva újra előbújjanak. Biztosító tú nem segít, mert a lázadó szalag a biztosító szövet is felbujtja

és magával ragadja. Egyetlen biztos mód — ha már mindenképen muszáj esti ruha alatt melltartót viselnünk, hogy a melltartót belevarrjuk a ruhába. Fáradtságos és bizonyos óvatosságot igénylő művelet ez, mert nagyon kell vigyáznunk, nehogy a ruha felsőrészét helyéről elhúzzuk — de nagyon kivágott ruhánál más segítség nincs.

HARISNYAKÖTŐ ÉS HARISNYATARTÓ.

A modern esti ruha másik ellensége a *harisnyakötő*. Régente a harisnyakötő egyszerű, húzott selyemmel

A mai tfüzön

bevont kerek gumiszalag volt. Elegánsabb harisnyakötők elől kis rózsza vagy nefelejcs csokrot viseltek. A harisnyakötőnek fontos szerepe volt a szívügyek körül is. Múlt századbeli gavallérok az imádott vagy meghódított hölgy harisnyakötőjét a hajfürt és préselt virág mellett őrizték. Csak múltkoriban

olvastam egy amerikai vígjátékot, melynek színhelye Dél-Amerika és hősei — két tengerész — fogadnak, hogy melyik rabolja el egy bizonyos mulatóhelybeli táncosnő harisnyakötőjét.

Harisnyakötőt ma is látni, de inkább csak üzletek kirakatában. A harisnyakötő jelentősége manapság már csak szimbólum. Modern nő a fűzőhöz erősített *harisnyatartót* visel, s ez a harisnyatartó acélpánttal szabályozható, azaz a harisnya hossza szerint hosszabbra vagy rövidebbre engedhető.

Ez a kínos acélpánt minden vékony esti ruhán keresztül nyomódik és nincs ellene orvosság. Milliomos lesz abból az úrból vagy hölgyből, aki a harisnyatartóra valami láthatatlan szabályozót talál fel.

A HARISNYA-ÁTOK

Harisnyakötőről és harisnyatartóról természetesen áttérek magára a harisnyára. Azt hiszem, minden hölgyolvasóm egyet fog velem érteni, hogy *a harisnya a ruházkozás legnagyobb átka*.

A harisnya készül hernyóselyemből, amikor is megfizethetetlen, műselyemből, amikor is drága, fil d'Écosse-ból, melyet nálunk »fildekónak« neveznek és nem igen viselnek és gyapjúból sporthoz, mely viselhet feldörzsöli lábunkat. Bármiből készül ez a legrosszakaraturab, csak baj van vele. Ráncot vető harisnya a hanyag öltözködés jele, viszont ha meghúzzuk a harisnyát, elszakad. A harisnya tudvalévőleg *kétféleképpen szakad*. Vagy kiszakad a térden és a sarkon — ez a jobbik eset, mert nem látszik, avagy — ami a rosszabb eset — úgynevezett »létrába« szakad, azaz megmozdul egy szem és végigbomlik. Nincs emberi erő, amely ezt a megindult szemet megállítsa. Vannak gyermekded kedélyek, akik hisznek abban a babonában, hogy ha, amikor a harisnyaszem elkezd lefelé futni, *benyálazott ujjunkkal* megérintjük, megáll és helyben marad. Mi, felvilágosodottabbak tudjuk, hogy előbb állíthatjuk meg a Niagara vízesést és az alpesi lavinát, mint a lefutó harisnyaszemet.

A létraszakadás megakadályozása céljából a harisnya teteje nálunk Európában flórból, Amerikában lastex gumiból készül. Sőt a legújabb amerikai harisnya felső része két külön részből áll, melyet vékony arany sáv választ el egymástól. Használják-e ezek az óvintézkedések? Nem sokat. Ha a harisnya futni akar, kacag a flórra meg a lastexre, mint ámokfutó a rendőrré. Pár esztendeje még az ilyen »lefutott« szemű harisnyát vagy átstoppolva hordtuk, vagy — ha gazdagok és tékozlók voltunk — eldobtuk. Ma megnyíltak az áldott harisnya-szanatóriumok, ahol potom áron valami horgolószerű egyes szerszámmal felszedik a lefutott szemet.

A *modern harisnya* sima, csak oldalt díszíti két aszúrozott nyíl. Hogy ezek a *nyilak* mire valók, azt sohasem tudtam felfedezni. Azt hiszem, kizárólag arra, hogy elfordulásukkal bosszantsák viselőjüket. Fiókomban ma is őrzök *aszúros* selyemharisnyát, melyet háború előtti fiatal lányok bálokban viseltek. Időnként igyekeznek a harisnyagyárosok az aszúrt feltámasztani hamvaiból — de hiába. Legfeljebb annyit értek el, hogy nyáron hálószerű, azaz ahogy magyarul nevezik, neccelt harisnyát viselünk fehér cipőhöz vagy szandálhoz.

Ugyancsak lealkonyult a fekete, fehér és a ruha színének megfelelő harisnya napja is. A modern harisnya a *sötétbarna* és *rózsaszín-beige* közti színskálában játszik. Még a legmélyebb gyászban járó divathölgy is *füstszínű* harisnyát visel.

Merész újítók bevezették a kellemes szokást, hogy nyáron, mikor lábszáraink úgyis barnára sültek, *nem viselünk harisnyát*. Sajnos, ez a divat még nem terjedt el annyira, mint ahogy megérdemelné.

A FEHÉRNEMŰTŐLA TARKANEMŰIG

A női fehérenemű néhány rövid esztendő alatt nemcsak színét, szabását, díszét nötte ki, kinötte a nevét is. *Semmi értelme annak, hogy fehéreneműnek nevezzük azt a sok kék, sárga, rózsaszín lengeséget, amit a szekrényünkben tartunk.* Különbö is nehézkes ez a szó. Gőzös mosókonyhára emlékeztet, nehéz mángorlóra, kövér és bosszús mosónéra, tüzes torkú vasalóra — egyszóval mindarra, ami a *nagymosás* nevű háztartási konflagráció volt valaha.

A FEHÉR FEHÉRNEMŰ

»Nem mehetek, édesem, nagymosás van« tért ki a meghívás elől mamánk hajdan s akinek ezt mondta, nem sértődött meg. Tudta: ezen a nagy napon oly égető szüksége van a háznak asszonyára, mint az országnak legjobb diplomatájára ultimátum előtt.

A regényes hajlamú fiatal mosogatólány ezen a napon szokott egy kis lúgkövet inni, a szakácsné ilyenkor eszmélt arra, hogy a szomszéd sofőr csak érdekből szereti. A gyerekek pajkosabbak voltak, mint máskor, a ház ura követelődzőbb. Mindennek a fehérenemű volt az oka. *A hosszúujjas hálóing, a batiszt alsós szoknya, a fűzővédő,* melynek csipkéibe keskeny világoskék és rózsaszínű selyemszalagot fűztek a kokett fiatal hölgyek. A szalag »izgatóan« világított át a batisztblúzon. A férfiszívek megdobbantak láttán. A nagymama

pedig bosszúsan mormolta a »Bezzeg az én időmben...« kezdetű mondatot.

»Az ő idejében« tényleg még kevesebb volt a szalag, még több a »gyolcs«. A háborúelőtti hölgy négy darab állandóan viselt batisztsifón fehérneműje óriási egyszerűsítése volt a mégelőbbi generáció vászonviseletének. Ám ennek az egyszerűsített, »rövidített kiadásnak« is ki kellett múlnia. A karcsúság divatja könyörtelenül száműzött belőle két-három fehérneműréteget.

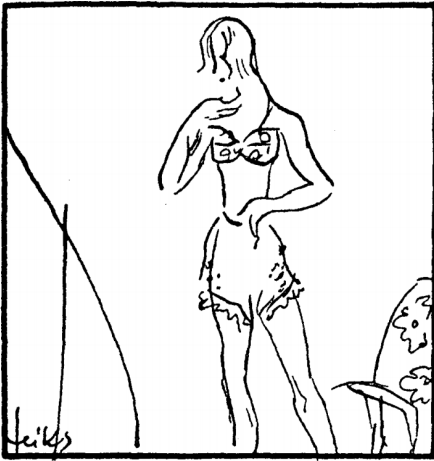
A KOMBINÉ

Ami megmaradt, azt átfestette kékre, zöldre, rózsaszínre, lilára. Majd — a fekete ruha térhódításának idején — megjelent a *fekete crêpe-satin kombiné*, szőke angyalok ördögi alsóneműje. Fehérenmű világban ez a kis fekete indította a párizsiak fantáziáját sosemképzelt utakra. Egy szép napon aransárga mosó-satin garnitúrák jelentek meg. Majd — mikor az országok egy része letért az aranystandardról — megszületett az ezüstszürke selyemkombiné. »Szürke vagyok, ezüst vagyok« suhogta lingerie-nyelven »és intelligens is vagyok. Pontosan tudom, mi történik a nagyvilágban«.

Ó hogyan tudná! A divat legmúlóbb szeszélyéről, legekstravagánsabb bolondságáról teljes és tökéletes tudomása van alsóneműnknek, ennek a ravasz jószágnak. Virágos taftot viselnek Párizsban? Rózsás, nefelejcses, szegfűs selyemből készül a kombiné is. Petty a divat? Piciny fehér pettyek lepik el kis kombinénk kékjét, rózsaszínjét. A ruha szabását is hűségesen utánozza a kombiné. Bő és húzott, ha stíluhát kísér. Testhez álló, rántalan, sima, ha derékbaszabott imprimékosztümöcskéhez viseljük.

Idősebb testvére a *hálóing*, ugyanolyan bölcs, mint ő s ugyanolyan kíváncsi. Kihallgatja a ruhadivat leghalkabb suttogását. Kihallgatja, megszívleli, sőt, ha arról van szó, hogy a mai egyszerűsége vágyó nő ízlését kielégítse, áldozatokra is képes. Lemond a régi kedvencéről, a csipkéről. Lemond a rüsről, fodorról

— hajdani büszkeségeiről is. Itt áll egyszerűen, testhezszabottan, alig egyéb dísszel, mint stilizáltbetűs nagy monogrammal. A legrágább párizsi dízhálóingen se fizetünk meg egyebet, mint pókhálóanyagát, szabását. Ha mai kosztümben adnánk a Traviatát, szegény Kaméliás-hölgynek csipkétlen, egyszerű crêpe-satin hálóingben kellene kilehelnie sokat szenvedett lelkét.

A kombiné

A hálóing — különösképen — fordított arányban áll álmainkkal. Minél komplikáltabb, cifrább a mai nő álma, minél mélyebb jelentőséget tulajdonít neki a nagy Freud, annál egyszerűbb a köntös, amelyben ezeket az álmokat szövi.

HÁLÓPIZSAMA ÉS TRIKÓ

Ha ugyan egyáltalán szerepel garde-robe-jában ez a kis alsónemű. A fiatalok megtagadják a hálóinget.

Konzekvenssek. Nemcsak nappal viselnek férfias ruhát, hanem éjjel is. *Pizsamában alusznak*. Egyszínűben, vagy színesben.

Ez a műfaj, a hálópizsama, úgy különbözik nappali testvérétől, mint a délelőtti trotőr-ruha a kombinétól. A hálópizsama törvényeinek könnyű eleget tenni. Célszerűnek, sosem gyűrődőnek kell lennie a jó pizsamának s vékony selyemből kell készülnie. Selyemből vagy műselyemből.

Mert mondanom sem kell ugyebár, hogy a műselyemgyártást, e kitűnő ipart főleg a fehérmű tette nagygyá. Tán akad nő, aki még gondolkodik; viseljen-e műselyem ruhát, de olyan bizonyára nem akad, — legyen bár maharadzsáné s mogyoró-rubintok tulajdonosa — aki vonakodik *műselyem alsóneműben* járni.

Mégpedig télen-nyáron. A háborús generáció megdöntötte a meghülés babonáját. Legfeljebb ha túllnadrágocska helyett egy kis trikóselyemmel védekezünk a hideg ellen.

Fázósabbak számára vannak persze csinos rózsaszín *trikók* is. Az angol nő ki sem bújik belőlük ősztől-tavaszig. Jäger tanár az egyetlen német, aki ma époly népszerű a brit világbirodalomban, mint volt a háború előtt. *Találmányából* az angolok nem engednek, s ez a találmány azért korszakalkotó, mert sokszorosan javított mai kiadásában — ugyanoly soványaknak hatunk benne, mint a legvékonyabb selyemben.

AZ AMERIKAI GÖRL ÉS A PARISIENNE FEHÉRNEMŰJE

Ha nemzetközi versenyen akarnánk megállapítani, a világ melyik nője viseli a legkevesebb fehérműt — feltétlenül a jenki görl nyerne. A világ körül utazó amerikai nő három szekrénykofferében a három nyári kalapnál nem nyom többet a fehérmű.

Nemcsak súlyra nézve bámulatos csekély, amit az amerikai nő visel. A legeksztravagánsabb divathölgy szekrényében sem lakik több hat hálóingnél.

Minek lagná? Az amerikai nő élete vásárlásban telik. Vásárlásban és kidobásban. Amit tavaly vett, kidobja idén, amit idén vett, kidobja jövőre.

Másként a francia nő! Sőt még a frivolitásáról híres »parisienne« is. Az ő fehéreneműjét nagymamája hímezte. Nem ifjúkorában. Dehogy! A francia nagymama nyolcvanéves koráig hímez. Tökéletesen tisztában van a divattal s bár ő maga túl van sok mindenben, unokáját »dernier cri«-ben akarja látni. Az unoka büszkén ölti fel az »utolsó kiáltást«. Felölti, viseli, becsben tartja, mindazzal a többi selyemalsóval együtt, melyeket Suzanne nagynéni hímezett, Odette-kuzin aszúrozott és ő maga szabott.

Mert a francia nő a világ legszorgalmasabb nője. Ha van hangyaiskola, — s miért ne lenne? — biztosan azt mondja a nebulóknak embertanórán a hangyatanító: »Az emberek közt csak a francia nő tulajdonította el erényeinket. Szorgalom és igyekezet tekintében csak ő hasonlít hozzánk. Igaz: évszázadok óta igyekszik bennünket utánozni.«

A ZSEBKENDŐ

A fehéreneműcsalád gyermekeinek legfiatalabbika a zsebkendő. Fiatal — de fontos. Ravasz divathölgy ugyanoly sokatmondóan bánik zsebkendőjével, mint spanyol szenyora legyezőjével. Nem csoda, hogy Párizs a zsebkendőt dísz tárgyá avatta. Így született meg a muszlinzsebkendő, mely hamarosan karriert csinált. Tehetséges mellékszereplőből főszereplővé avanzált. Ma ő a kedvenc »színhátása« minden estélyi ruhának. Mint az anya, ki nem kapta meg az élettől, amit kívánt, a fekete estélyi ruha is vérpiros zsebkendő-gyermekében éli ki magát. Vagy török-mintájú muszlinkendője színarabeszkjeiben gyönyörködik... S a gyermek: a zsebkendő tudja ezt s — mert tisztában van szerepének fontosságával — mind nagyobb igényeket támaszt. »Engem csak délelőtt viselhetsz« — mondja a legújabb kávészínű s a még újabb sötétzöld zsebkendő. »Engem viszont csak délután« — szól a férfizsebkendő nagy-

ságú rózsaszín batiszt. A suttis kendő déli tizenegy előtt nem hajlandó sétára menni. A fehérpettyes, borvörös, kék, barna pedig délután öt órakor jelenik meg a világ előtt.

Miközben a többi fehérenemű oly szerény lett, mint árva gyermek gazdag háznál, a zsebkendő — kis parvenü — princesszi rangra tornázta fel magát.

A FÉRFIING FORRADALMA

Még az ing is lehet a lélek tükre. Éppen úgy, mint minden, amit hordunk. Óriási a választék ing-mintákban. Az általános nívó igen magas. Mindenfelé szép mintákat látni, egy kis felesleges pénzzel nagyon jó tartalékot lehet gyűjteni ingekben.

ING

De itt is az a baj laikus számára, hogy a választék akkora, hogy nehéz tudni, hogy mihez tartsa magát.

Talán úgy közelítjük meg leginkább a lényegét, ha abban maradunk, hogy az alkalom, hogy milyen inget mikor vegyünk fel — női nyelven: a »mihez« a lényeg.

Nagyon *színes inget* csakis sporthoz, nem pedig este. *Fehéret* vagy nagyon vékony mintájút viszont inkább este. Nyáron itt is erősebb színeket merhetünk.

Axióma: sohase vegyünk fel inget úgy, hogy ne gondolnánk a ruhára is, mely takarni fogja. Nagy hibákat lehet itt elkövetni. Barna ruhához zöld ing, vagy sötétkékhez lila, úgy-e nem kellemes színharmonia? Ugyanilyen botlás az egyszínűség is: szürke ruhához szürke ing. Néha ugyanis a legellentétebb színek a legkellemesebbek. Ha az inget összehangoljuk a ruhával és a nyakkendővel: nagy baj nem lehet.

Ajánlatos, hogy a rendelésnél a *nyakat mélyre vágassuk ki*. Azaz alacsonyra szabassuk. Kérjük ugyanazt az ingkészítőtől, amit a szabótól: hosszú nyakat engedélyezzen nekünk. Nincs csúnyább, mintha a gallér felszökik állunkra. Kissé túlzott példa, de az

Az áldott puha ing

volna az ideális, ha *magas* gallért viselhetnénk, de ez mégse érje el az állunkat. Ezt az alapépítménnyel, a mélyen tartott »leisztli«-vel el is lehet érni.

Különösen a kemény frakkingnél fontos ez, ahol a magas gallér kötelező. Lévén ünnepibb az alacsonynál.

MANZSETTA

Praktikus és egyszerű a *kerek, egygombos manzsetta*, olyan, mint amelyet a hálóingünkön viselünk már régóta. Főleg délelőtti öltözetnél stílszerű. De a régi duplához se legyünk hűtlenek. Hiába, nagyon kényelmes ez is, főleg ha nem túlbő és nem túlhosszúra szabják. Nincs bosszantóbb, mintha kezelőnket folyton

vissza kell rángatnunk. A szabó és az inges itt, sajnos egymásra licitálnak. A szabó túlhosszú kabátujjakat szab, az inges viszont »egy centiméterrel kijebb« akar szerepelni minden áron. Ideális az lenne, ha előbb egy nem túlhosszú ujjú inget készítenének nekünk és azután az ennél is kurtább kabátujját. Nem akkora szégyen, mint ahogy derék mesterembereink hiszik, ha csuklónk kilátszik. A karkötőóra is élni akar, szegény.

Az *esti ing* terén forradalom közepén állunk. Kemény harcok után a szmokinghoz viselt puha selyeming győzött. A harcnak még nincs vége. Még nem tudjuk, hol fog végződni. A kényelemszerető úr álma mindenestre az, hogy a frakk eddig még bevehetetlen sziklavarába is behatoljon a selyeming. Ezzel azonban még várunk kell. Ám legyünk résen! Amint üt a megváltás órája, ne habozzunk! Előre!

Ha viszont keménying, akkor mi? Nagy divat a *piképlasztron*, *pikémanzsetta*, *piképillangó*. Divat, de nem kellemes divat. Valahogy nem eléggé rugalmas e pászkaszerű anyag. Megkönnyebbülve lélekezünk fel, amikor konzervatív, de jól öltözött urakon, a régi, tükörsima sifonmellet pillantjuk meg. Nem minden csúnya, ami régi.

HÁLÓING VAGY PIZSAMA?

Ne tessék lemosolyogni a kérdést. Jól tudjuk, hogy egyedüli sikk: a pizsama. Hogy ez új világban vélemény, hogy: hálóingben csak a biedermeier világból ittmaradt egyén alszik.

Mégis vannak, akiknek kellemetlen érzés pizsamában aludni. Levegőtlen és szűk valami e nadrágos hálóruga. A kéjes érzés, melyet egy finom, hűvös len ágynemű nyújt, elvész a pizsamában. Pizsamában forgolódni sem lehet jól. Bizony, ki ne forgolódna éjjel ágyában. (Különösen a mai nehéz világban.)

Ne szégyeljük magukat, akik pizsamát csak hálókocsiban, csak idegen ágyban vesznek fel. Ne hagyjuk cserben a kedves hálóinget, melyben néha oly édesen tudunk aludni. A hálóingre még jövő vár. Az unalmas,

vörösszegélyes, fehér hosszú persze, utolsó napjait éli. De jön valami, ami szépség és kellemesség dolgában győzni fog! Drága selyemanyag, puha puplin, vagy valami, ami ennél is lágyabb... És színben? Mély vörösbor, tengerkék, kardinálishlila, füzöld, csupa költemény! Miért ne rendelhetnék nehéz *pizsama-anyagból hálóinget*? Az ágyban nem félek a feltűnéstől, ágyban lehetek zöld, mint a gyík, vagy piros, mint a szalamander.

GALLÉR

A puhagallér divatja néhány évvel ezelőtt kezdődött. Mint minden forradalom, eleinte túlzásba csapott át. Vége lett a »dupla kemény« fényességének. Jött a »matt« puha, hosszú, gyűrött két nyelvvel. Azonban győzelme nem volt tiszta győzelem. Képzeljük el Chamberlaint, a híres volt angol külügyminisztert, a Népszövegség palotájának előadói emelvényén. Krizantémum és monokli, kamásli, gyöngy a nyakkendőben ... ez a konzervatív dandy omlós puha gallérban? Nem, nem tette! Legyen százszor is divat. És a francia piperkőcök is csak kemény kiegyezés után vették fel a színes inghez a sajátjából *színes gallért*: az inget meghagyták puhának, a gallért viszont kivasaltatták keményre, sőt fényesre! Pedig a francia kiváló »*chemisier*«. Talán még különb angol riválisánál a fehérnemű kultúrájában. A teljesen puha gallér nem tudott ellenállni az időknek. Kimúlt.

Megjelent Amerika, mely felfedezte a *félkeményet*. A mattot. Az elmozdíthatatlant. A korrektet. Most ez ül a nyakunkon. De mi szívesen túrjuk uralmát. Annyira, hogy sokan még csálnak is: régi, kemény, rendes gallérjukat átszervezik a tisztítón keresztül amerikai félkeménnyé. Szigorúan megtiltják a fényezőnek is, hogy közreműködjek a tisztításnál.

Igazuk van, a *fényezett gallér* csúnya. Ne felejtjük: a gallér anyaga valóban inkább közeledjek a hűvös lenhez, mint az áltiszta viaszosvászonhoz. Legyünk tisztában a piszokkal is. Minden gallér kedvenc tulajdonsága, hogy siet piszkolódni. De a szürke szegyenfolt a matt galléron még mindig szerényebb valami,

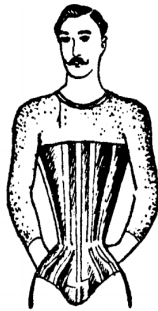
mint a fényárban úszó szenny. Utóbbi szerénytelen. Még hozzá: csálni is próbál.

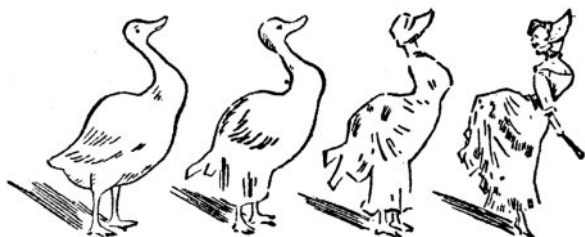
Nyáron alacsony *kemény* gallér. A szimpla és kihajtós. Talán ez a leghűvösebb mind között. (Mert a puha dupla csak hűvöset »mutat«.) Láttunk divat-fejedelmeket külföldön, akik *színes kikeményített cakos gallért* hordanak, az ing sajátjából. Ezt az összeállítást azonban inkább »félalkalmak«-hoz választják, nagy-hotelekben, látogatáskor, vagy délutánra. Semmi esetre sem sportos öltözkéhez.

Fontos, hogy az ilyen gallér ne legyen magas, kihajtása viszont széles, nyárias. (Legjobban a pillangó illik hozzá.) Különben is a mindennapi gallér ne legyen magas. *Csak éppen frakkhoz nem való az alacsony gallér.* Szmokinghoz, különösen melegben, egészen jól illik az alacsony is.

Van még egy vitás pont: szabad-e színes inghez mást viselni gallérként, mint a sajátját? Itt két pártra oszlik a férfidivat világa. Az egyik, különösen a fiatalok, súlyos hibának fogják fel, ha valaki *fehér gallért vesz fel tarka inghez.*

Mi perbe szállunk e felfogással. Vannak karakterek, hiába, melyekhez nem illik a színes gallér. Ügynevezett komoly emberek, hivatalos férfiak, magas állásban levő arisztokraták, ezek fáznak a túlságosan fesztelen öltözködéstől. Meg lehet őket érteni, annál is inkább, mert a jólöltözködő úr úgysem mindenben követi a divat napi hóbortjait.

A VASFŰZŐTŐL A FECSEGŐ HARISNYAKÖTŐIG

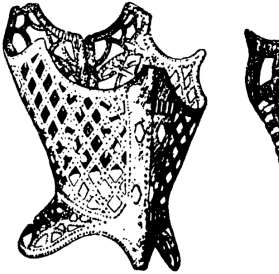
A fűző feltalálójának a nevét nem tudjuk. Egy többszázéves anekdota szerint a 13. században eszelte volna ki egy mészárosmester, aki feleségét nem bírván leszoktatni a folytonos fecsegéstől, olyan szerkezetet konstruált, mely a mellkast állandóan présben tartja és megnehezíti a lélekzetvételt. A példát a többi férj is követte, az eredmény azonban váratlanul másképen ütött ki. Az asszonyok felfedezték, hogy a páncél igen előnyösen szolgálja a természet karcsúsítását és a keblek felértékelését, ennél fogva a büntetésül rájuk illesztett kínzóeszközt önként hordták tovább, mint bájszaporító toaletteikket. Csevegni épúgy csevegtek ezután is, mint azelőtt.

A FŰZŐ PÁLYAFUTÁSA

Eddig az anekdota. Hiteles adatok szerint *a 16. század táján bukkan fel Itáliában*. Egészen addig az ideig fűző és derék egyet jelentett. A karcsúsító és felduzasztó célt a testhez tapadó ruhaderék erős összefűzésével érték el. De ezt csak abban az időben lehetett megtenni, mikor még a derék és a szoknya nem vált külön, hanem egybe volt szabva. A vertugadin kor-

szakában gondoskodni kellett külön derékszorító készü-
lékről s az emberi találékonyság igyekezett kielégíteni
a szükségletet, megalkotván az *acélpántos fűzőt*.

Két párizsi múzeum, a Cluny és a Carnavalet,
őríz egy-egy példányt ezekből a félelmetes acélvázak-
ból. A látogató elszörnyedten áll meg előttük: for-
májuk teljesen olyan, mint 19. századbeli dédunoká-
juké, de vászon és halcsont helyett acéllemezekből

Vasfűzők

Vasfűzők és acélpántokból vannak egyberóva, megabroncsozva,
összeszegecselve. Tökéletes testszorító prések; a kínzó-
kamrák hüvelykszorítóinak és spanyolcsizmáinak elő-
kelő atyafiai.

A rémes acélpáncélt az asszonyi társadalom egy-
öntetű lelkesedéssel fogadta. Egy-kettőre elterjedt egész
Európában. Olasz nevük volt *busto*, francia *corps piqué*,
Németországban pedig *Blankscheid* néven tettek szert
népszerűsége, amely utóbbi hangzatos elnevezés nem
egyéb, mint a francia *planchette* (pánt) elkorcsosítása.
Később a pántokat falemezből, elefántcsontból, hal-
héből készítették s az *acélváz* helyébe vászon vagy
selyemburok lépett.

Ha a divat változott, a fűző legott alkalmazkodott az újmódi derék formájához: hol ékalakúvá keskenyült, hol alacsonyra húzódott össze, hol ismét megnövekedett kétakkorára. Csupán egy tekintetben volt konzekvens évszázadokon keresztül: mindig úgy kellett megalkotni, hogy képes legyen az asszonyi derekat fulladásig összeszorítani, a mellkast elnyomorítani és a belső szerveket végzetes zsugorodásra ösztökélni. Ehhez a művelethez segítségre volt szükség, mert *a fűző elől zárt volt s csupán hátul, a zsinóratnál volt nyitva*. A zsinórok befűzését és erőteljes összehúzását az öltöző hölgy egyedül nem bírta megcselekedni. Ez vagy a komorna, vagy — mondjuk — a férj feladata volt. Egész a múlt század közepéig túrték a nők ezt a kényelmetlenséget. *Gavarni* egy pompás rajza az esti kifűzés-sel bajlódó férjet ábrázolja s a kép alatt ez a kaján szöveg olvasható:

»Ejnye, ejnye, mikor ma reggel a zsinórt befűztem, egyszerű csokrot kötöttem rajta, — most meg ehol, dupla csokorra van a vége kötve ...«

A múlt század negyvenes éveiben végre felbukkant a megváltást jelentő találmány: elől a *fűzőt megnyitották és kapcsot alkalmaztak rajta*, úgy hogy segítség nélkül is fel lehetett öltetni. Persze csak akkor, ha az illető hölgy nem ragaszkodott az abszolút darázsderékhoz, mert ebben az esetben bizony szükség volt a zsinórösszehúzáshoz izmos szobalányi vagy férfiúi marokra.

Az orvosok előtt nem volt titok, hogy a fűző nyomorékká teszi a viselőjét, sőt az utódokat is korcsokká lapíthatja. Hadat üzentek neki, küzdöttek ellene írásban és szóval, csatlakozott hozzájuk a szószék is — minden eredmény nélkül. Nem használt a fejedelmi parancs sem. *II. József* császár rendelettel tiltotta be a fűzőt valamennyi állami fennhatóság alá tartozó intézetben. De az asszonyok magánéletébe még abszolút uralkodó létére sem mert belenyúlni, tehát az ismert fortélyhoz folyamodott, mellyel már a plundranadrág elleni küzdelemben találkoztunk: a divatos viseletre rá akarta ütni a szégyenbélyeget. Elrendelte, hogy *a*

fegyházra ítélt nőket büntetésük egész tartama alatt fűzőben kell jártni. Naiv férfiesszel azt hitte, hogy a nők így majd elröstelik magukat és szakítanak a rabdivattal. Eredmény: a rabasszonyok boldogan hordták a fűzőt, a nagyvilág asszonyai pedig nem vettek tudomást a fegyházak belső életéről.

A francia forradalom alatt s a rákövetkező két évtizedben szünetelt a fűző uralma. Az empire-viselet idején kellő szolgálatot tett a mell alá simuló széles öv. De aztán újból hatalmába kerítette a nővilágot, mely önkínzó gyönyörűséggel engedte magát sanyargattni. *1866-ben egyedül Párizsban 3722 fűzőkészítő dolgozott.* Egy fűző elkészítéséhez két nap kellett, tehát a statisztika szerint abban az évben Párizs 677.404 darab fűzőt szállított a kedvenc kínzóeszközéhez ragaszkodó hölgyvilágnak.

Rengeteg fajtájú fűző árasztotta el a piacot. 1850-től 1869-ig hetven olyan találmányt szabadalmaztattak Párizsban, mely a fűző tökéletesítését célozta. Társágbeli hölgynek legalább tíz, esetleg még több különböző fűzőre volt szüksége mindennapi életében. íme a lista:

Reggeli fűző: kis batiszt ujjas, kevés halcsonttal. *Napközi fűző:* legalább három darab s pedig egy fekete, egy halványkék, egy rózsaszín szaténból. Nyáron: batiszt vagy nyersselyem. *Estélyi fűző:* a ruhának megfelelő színből, igen erősen összeszorítva. *Éjjeli fűző:* szarvasbőr, halcsont nélkül. *Alkalmi fűzők:* Utazáshoz tág; szabályozható kapsokkal. Lovagláshoz erős nyersvászon, az ágyék körül rugalmas gumirésszel. Tengerifürdőhöz (!) pánt nélkül. Áldott állapot nem várt esetére igen bő, kevés pánttal, könnyen engedő gumi-szalagokkal.

Nem kell azt hinnünk, hogy efféle fűzőgyűjtemény csupán a párizsi nők ruhatárában volt található. A mi asszonyaink sem érték be egy-két darabbal. Bizonyoság rá egy hirdetés, mely a *Honderű* 1845. évi 5. számában jelent meg ezzel a szöveggel:

»Palonek J. készít mindennemű férfi (!) és női vállderekakat. Ajánlja a mélyen tisztelt közönség figyelmébe az új

divatú s különösen a táncban igen kényelmes, könnyű, testhez simuló s a *természetei szépen kiemelő* célszerű női vállakat, melyek a szabad mozgást és hajlást legkevésbé sem akadályozzák. Kaphatók továbbá nála esti és reggeli vállak, mások segedelme nélkül felölthetők, valamint készen találatnak nála férfivállak is.«

October 21, 1899. SOCIETY. 1048
MADAME DOWDING,
 8 & 10, CHARING CROSS ROAD (Opposite the National Gallery Trafalgar Square),
 Ladies Tailor, Corsetiere and Court Dressmaker.

No. 1 - THE BALLROOM

No. 2 - THE MILNER

No. 3 - THE ETCHED

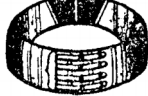
- A 36in.
- B 24in.
- C 26in.
- D 9in
- E 4in.
- F 10in.
- G 5in.

No. 4 - THE HUNTING BELT

No. 5 - THE CARLTON

No. 6 - THE SLEIGHT EYE

No. 7 - THE QUEEN OF CORSETS

No. 8 - THE DOLLAR

No. 9 - THE GENTLEMAN SLANG CORSET

Madame Dowding's Corsets are made of the finest materials and are guaranteed to give perfect support and comfort. They are made to order and are available in all sizes. The corsets are made of the finest materials and are guaranteed to give perfect support and comfort. They are made to order and are available in all sizes. The corsets are made of the finest materials and are guaranteed to give perfect support and comfort. They are made to order and are available in all sizes.

Férfi- és női fűzők (hirdetés az angol »Society« c. családi folyóiratban, 1899)

A csábító hirdetésből arról értesülünk, hogy bizony *a férfiak sem riadtak vissza a természetkarcsúsító mesterkedésektől*. Valahányszor szűk ujjast vagy kabátot diktált a divat, a férfifűző is megjelent a szabók műhelyében. A múlt század 40-es éveiben, *a redingote uralma alatt úgyszólván kötelező volt*. Valószínű, hogy a pesti uracsok sem a magyar ruha alatt hordták, hanem a »módis« öltönyt varázsolták vele testhez tapadóvá.

De bármily »szépen emelték ki a természetet« a merev, halcsontos, bordanyomorító acélprések, idővel maga a divat végzett velük.

A DEKOLTÁZS

Helyes francia neve: *décolleté*, de nálunk a dekoltázs használatos.

A divat époly szeszélyesen nyitogatta és zárogatta a női ruha felsőrészét, mint ahogyan a ruha formáit változtatta. Inkább nyitogatta, mint zárogatta. A dekoltázs keresztülment minden elképzelhető változaton. Volt kerek, volt négyszögletű, volt hegyes, volt szívalakú. Egyszer csupán elől volt nyitva s hátul a gallér befödte a nyakat; másszor a ruha köröskörül lecsúszott és szabadon hagyta még a vállakat is. Néha átlátszó fátyol takarta a kivágást, — néha ezt a szolgálatot finom kis kendő, a *fichu* teljesítette, persze meglehetősen hanyagul, mert minduntalan félrecsúszott. A kivágás méreteit illetően az irányzat legtöbbszörre a bessz felé hajlott, olykor merészen túllépve a megengedett határokat. Már Dante így panaszkodik a Purgatórium huszonharmadik énekében:

... látom
mikor szószékről fogják prédikálni
a rossz flórenci nőknek a tilalmat,
keblük bimbóstul mutogatva jární.

(Babits Mihály fordítása.)

Régi prédikátorok a dekoltázst a »pokol ablaka« gyanánt emlegették. A divat egyik ismervét, a túlzást, a dekoltázs körül is megtaláljuk. Voltak idők, mikor a nők még azzal a merész kivágással sem érték be, melyet Dante a firenzei nők szemére vet. Nem is olyan

régen, a múlt század utolsó éveiben a londoni divathölgyek felújították az ősrégi egyiptomi divatot, melyet állítólag Kleopátra népszerűsített: átfúrták a kérdéses bimbókat és briliánsoktól szikrázó aranygyűrűket akasztottak beléjük. A sajtóságos ékesség hivatva volt a férfiszemet minél erősebben az illető pontra dcelejzeni, ami kétségtelenül sikerült is, különösen azoknak a hölgyeknek, akik a gyűrűcskéket még apró láncocskákkal, gyöngysorokkal fűzték egymáshoz. Adat van rá, hogy 1898-ban az Old Bond Street egyik ékszerésze negyven londoni dámán hajtotta végre a fájdalmas operációt és látta el őket megfelelő ékszerekkel.

A *kebelgyűrűnek*, mint kínzóeszköznek, valóságos előde létezett a középkorban. A pellengér-büntetésnek súlyosbított eseteiben az elítélt nők mellbimbóját tüzes tűvel fúrták át, vasgyűrűt illesztettek bele s a gyűrűnél fogva láncolták a boldogtalant a pellengérhez. És a londoni nők önként vállalták a tüzes tű kínjait! Tanulságos adat a divat lélektanához.

De mit tegyen az, akivel a természet mostohán bánt el mell dolgában? Az ő segítségére jöttek a *kebelnövesztő szerek* gyártói. Évszázadokon át dőltek be a nők ilyen szereknek, pedig az eredmény megmutatta, hogy egyik sem ér semmit. Íme egy recept a XVI. századból:

»Végy birkalábelvölt tetszésszerűt mennyiségben, tégy hozzá harmadrésnyi viaszt, olvaszd meg lassú tűzön; kavarj össze tiszta fehér ecetet fehérrépa levélvel; mosd meg az illető mellett ezzel a lével, azután kend meg a velő- és viaszkeverékkel, végezetül hints rá finomra őrölt tömjénport s mindezeket cselekedd több napon keresztül.«

Persze hiába cselekedték az előírt műveletet akárhány napon át, a csenevész bájacska csak nem akart szaporodni. Rendkívül jellemző az indok, mellyel az ismételt balsikerek után a régi nő megadta magát sorának: »a szer jó, de a használat idejében a csillagok állása nem volt kedvező«.

Akinek a sok jóféle szer nem használt, végső eszközül igénybe vette a *műmellel*. Londonban a XVIII. század végén már olyan tökéletes viaszmeleket tudtak gyártani, hogy nem csupán az erek kéklettek át rajtuk,

de lélekzetvétel alkalmával pihegni is tudtak. Naiv próbálkozások, a plasztikai műtétek mai távlatából tekintve.

*HADJÁRAT
A DEKOLTÁZS ELLEN*

A divat múltjának legfigyelemreméltóbb epizódjai azok az *újra meg újra megújuló támadások, melyeket a szószékről intéztek a dekoltaás ellen*. Példátlan heves-ségű rohamok voltak ezek. Nem csupán a túlvilági bűnhődést tárták a csupasz mellű asszonyok elé, de már a földi életben rájuk sütötték a szégyenbélyeget: szemérmetlen és erkölcstelen személynek, a férfiak megrontóinak kiáltották ki őket és szidták, gyalázták szemtől szembe, a nagy nyilvánosság előtt.

Semmi sem illusztrálja jobban a divat minden hatalomnak fittyet hányó erejét, mint az a néma és nyugodt ellenállás, mellyel az asszonyok a támadásokat fogadták. A divat parancsa kötelezővé tette a dekoltaást, más parancsnak pedig ők nem engedelmeskednek. Több, mint hétszáz esztendő telt el azóta, hogy Dante a szószék tilalmával ijesztette a firenzei nőket, trónok és birodalmak omlottak össze, újra meg újra át kellett rajzolni Európa térképét: de a ruhaszabás-minták rajzába földi hatalmasság nem avatkozhatott be. S a nők sohasem mentek át ellentámadásba. Hétszáz év alatt egy komoly szó sem hangzott el a dekoltaás védelmére, de a front áttörhetetlennek bizonyult.

A szószék élőszavának segítségére sietett a nyomtatott betű. *Gúnyiratok özöne* indult harcba a dekoltaás ellen. Németországban a XVII. század végén alig egy évtizeden belül húsz pamflet rohamozta meg a kivá-gott ruha divatját; természetesen a legcsekélyebb eredmény nélkül.

Egy rövid betekintés ezeknek a vitairatoknak a stílusába megmutatja, milyen heves-ségű támadásokat kellett az asszonyoknak kiállniok a dekoltaás tűzrohama-ban.

Népszerű mű volt egy névtelen szerzőnek 1686-ban megjelent írása ezzel a furcsa címmel: *Wass die blosse*

Brüste seyn ein gross Gerüste viel böser Lüste, wird dem züchtigen Frauen-Zimmer zu Ehren, und den unver-schämten Weibs-Stükken zur Schande, erwiesen.

A szépen rímelő címtől nagyon is elütnek a szövegben foglaltató rímtelen gorombaságok.

»A férfiak szívében gonosz indulatok lakoznak — írja a névtelen erkölcsbíró — s a pokolbeli kovács azon mesterkedik, hogy ezeknek az indulatoknak tüzét minél jobban szítsa. Átkozott munkájához a kivágott ruhájú asszonyokat használja eszközül, mert a tűz szításánál a dagadó és szálló csupasz mellek az ő fűjtatói.«

Végül a szerző egyenesen azzal vádolja meg a nőt, hogy elárulják az Istent. A kissé rabulista eszmenet következőképen jut el a lesújtó végeredményhez: Ki az áruló? Aki az ellenségnek megnyitja a várkaput. Az ördögnek az a célja, hogy bevegye Isten várát, vagyis az emberek szívét. És íme, mit tesznek a nők? Keblük kettős várát feltárják, vagyis a legnyíltabb árulást követik el.

Az ilyen rabulisztika jellemző vonása volt a XVII. századbéli vitairatoknak. Egy másik szerző jogi okoskodással teszi felelőssé a nőt az elcsábított férfiakért. Abból az ószövetségi jogtételből indul ki, amely szerint ha valaki ciszternáját takaratlanul hagyja és abba egy arrahaladó számár vagy ökör beleesik, úgy a kárért a ciszterna tulajdonosa felelős.

»Már pedig a nők a ciszternát hagyják takaratlanul, mikor nem fődik be a mellüket; azt hiszitek hát, hogy nem fogtok sokkal inkább felelni az Úr széke előtt azért a felebarátotokért, aki beleesik a paráznaságnak ebbe a kútjába s akinek a lelke bizonyonnyal százszorta becsesebb, mint egy számár vagy ökör?«

Ugyanígy okoskodik *Boileau* abbé, a nagy szatirikus testvérbátyja *Traité sur l'abus des nudités de gorge* című, 1675-ben megjelent könyvében. Hivatkozik a Mózes által megállapított kártérítési kötelezettségre, mely azt terheli, aki nem vigyáz a tűzre s a gondatlansága folytán kipattanó szikra felgyújtja a szomszéd házát.

»Jusson eszetekbe, — írja az abbé — hogy meztelen mellek könnyen tüzet gyújthat a rábámuló férfiak szívében,

tehát ti vagytok felelősek a kárért, ami az ekként okozott tűzből származik.«

A hasonlatok terén sem maradt el a francia abbé a német prédikátorok mögött:

»A kebel a sátán trónusa, a démonok búvóhelye, szemlégetése veszedelmesebb a férfiakra, mintha a baziliszkus gyilkos mérgű szemébe néznének. Pedig lám maga a természet is minő bölcs ujjmutatással szolgál: azért adta a hosszú haját a nőknek, hogy azzal illendő módon betakarózzanak.«

Végtelenül kedves az a naivitás, mellyel a jószándékú abbé utolsó érvét kijátszotta s azt hitte, hogy ezzel véglegesen, ellentmondást nem tűrően, örökre elintézte a sokat vitatott kérdést:

»Semmi szükség sincs arra, hogy ezeket a bájakat a férj előtt mutogassátok, mert ő azokat igen jól ismeri. Ha pedig idegeneknek mutogatjátok, úgy a férj felháborodását idézitek elő, mert ő bizonyára ragaszkodik hozzá, hogy más ne lássa, amit ő lát. Következésképpen az egész divatnak nincs semmi értelme.«

Sátán fűjtatói, ördög trónusa, démonok búvóhelye — mindezek szelíd szemrehányások azokhoz a válogatott gorombaságokhoz képest, melyekben a dekoltált asszonyságoknak szemtől szembe volt szerencsésük részesülni, mikor nem átallották, hogy kivágott ruhában jelenjenek meg a templomban. A világrekordot ezen a téren is *Abraham a Santa Clara*, a nagyszerű bécsi hitszónok tartja, aki neg bánta, akármilyen előkelő dámák üldögéltek is a padosorokban, ő bizony kimondta, ami a szívéen feküdt. Történt, hogy egy jámbor bécsi pap a dekoltázsról prédikálván, a szónoklat hevében megfeledkezett magáról és azt találta mondani, hogy bár jelennék meg hirtelen János evangélista jelképes madara, a sas és pottyantana egyet a kivágott ruhájú asszonyok mellére! Az elszólásból botrány lett, nagybefolyású hölgyek panaszra mentek az érsekhez, aki kénytelen volt engedni és megbízta Abraham a Sancta Clarat, hogy következő vasárnapon hozza valahogyan rendbe a dolgot és tekintélyével nyugtassa meg a háborgó asszonyi lelkeket. A nagy pap felment hát a szószékre és mély sajnálkozását fejezte ki, hogy lelkésztársa ilyent talált

mondani. »Nem volt igaza, — tette hozzá — mikor János evangélistát idézte. Ha tőlem függne, én azt a tulkot bíznam meg a kívánatos művelettel, amelyet Máté evangélista mellett szoktak ábrázolni.«

A hétszázéves hadjárat a legkisebb eredményt sem tudta kiharcolni. Tegyük fel, hogy az úri dámák egyszer mégis csak szívükre vették volna az intelmeket és csupa jószándékkal tértek volna haza a templomból. Otthon már várta volna őket a meghívó az udvari bálra, melynek végén ez a rendelkezés foglaltatott: »*Megjelenés dekoltált ruhában.*« Sőt még furcsább eset történt meg egy szavójai hercegnővel. Vadászon volt reggel s azonmód, vadászruhában jelent meg a templomban. A lelkész nem sokat törődött a tiszteletlen hölgy magas rangjával, megszakította a szentbeszédet és keményen megróta az illetlenségért. Szegény hercegnő megtörten sietett haza, gyorsan átöltözött, felvette a legszebbik kivágott toalettjét és visszament a templomba. A hiba jóvátevéődött.

Végül álljon itt tanulságul *Massillon* clermonti érsek esete. Massillont a franciák legnagyobb ékes-szólása hitszónokuknak tartják. Egyik prédikációjában a *mouche*, a kis fekete szépségtapasz volt napirenden, mellyel abban az időben a nők meglehetősen visszaéltek. »Nem látjátok be — dörögte az aranyszájú érsek — minő üres hivalkodás ez a szépségtapasz? Hiszen nincs egyéb célja, mint hogy a férfiak szemét odacsalogassa! Miért nem ragasztotok mindjárt a vállatokra, a kebletekre is tapaszokat? akkor aztán ugyancsak lenne a férfiaknak mit bámulniok!«

Eredmény: másnap valamennyi asszony keble és válla szépségtapaszokkal ékeskedett. Úgy hívták őket: *mouches à la Massillon ...*

*A KIRÁLYNÉ,
AKINEK CSAK KÉT INGE VOLT*

A görögöknél *chiton* volt az ing neve, a rómaiaknál *tunica*. Gyapjából készült, rövid ujja volt, térdig ért. Szegény embernek ez volt az egész öltözete; a jobb-

módúak a felsőruha alatt hordták, épúgy, ahogyan manapság viseljük az inget.

A középkor már ismerte a *vászoninget*, de nem mint a ruházkodás rendes, magától értetődő kiegészítő részét, hanem mint a legnagyobbfokú *fényűzést*. Álmélkodva olvassuk régi leltárakban és feljegyzésekben, hogy a legelőkelőbb személyiségeknek milyen kevés inge volt. Bajor Izabella, francia királyné mindössze *három* darabot tartogatott a kelengyéjében! Különösen a hollandi vászon volt igen becses és drága anyag; VI. Károly francia király felesége csupán *két* darab ilyen finom hollandi inggel rendelkezett, XIV. Lajos sógor-
nője, a zamatos levelezéséről híressé vált Liselotte pfalzi hercegleány hat nappali- és hat hálóinget hozott magával, mikor férjhez ment az orléansi herceghez. Még a XVIII-ik században is akadtak puritán erkölcsű dámák, akik bűnös hivalkodásnak minősítették a dúsan felszerelt fehérneműs szekrényt. Maga a királyné, XV. Lajos felesége, felháborodva fakadt ki, mikor egyik polgárasszony gazdag kelengyéjét emlegették előtte: »Erről ismerni rá a jött-mentre, a parvenüre; mi itt az udvarnál beérjük két inggel; addig hordjuk, amíg elszakadnak s akkor újakat csináltatunk!«

Az erkölcsi szigor feltétlenül tiszteletreméltó, azonban tájékozatlanul hagyja a mai olvasót abban a tekintetben, hogy a puritán nézetű és kevés ingű hölgyek *mikor és hányszor váltottak fehérneműt?*

A ránk maradt adatok meglehetősen lehangolóak. Scarron egy helyütt azt írja, hogy az ő idejében az udvari dámák *havonként egyszer* szoktak inget változtatni. El is hihetjük neki, ismerve a XVII. század felfogását a tisztaságról. 1640-ben jelent meg a *század* leghíresebb illemtana, a *Lois de la galanterie*. A divatifjaknak adott tisztasági tanácsai így hangzanak:

»Néha elmehetünk a fürdőökhöz, hogy testünk tiszta legyen s naponként fáradtságot vehetünk magunknak ahhoz, hogy megmossuk a kezünket. Majdnem olyan gyakran mossuk meg az arcunkat is . . .«

Sévigné asszonyt vidéki kastélyában meglátogatta két arisztokrata dáma. Dicsekedve mutogatták neki

drágakövekkel megtömött ékszerdobozait — viszont nem volt váltani való ingük és szinte ragadtak a pizsoktól.

AZ »IZABELLA-SZÍN«

Ez a tisztaság-iszony érthetővé teszi az *Izabella-szín* keletkezésének történetét. Az ismert anekdota szerint az eset Ausztriai Izabellával, II. Fülöp leányával, Németalföld uralkodónőjével esett meg. Mikor a spanyol uralom ellen fellázadó németalföldi szabadsághősök Ostende várába szorultak, Izabella maga is megjelent a várat ostromló spanyol seregnél s hogy a csapatokat fellelkesítse, ünnepélyes fogadalmat tett, hogy *addig nem vált inget, amíg seregei a várat be nem veszik*. A nagyszerű fogadalom hivatva volt bátorságra serkenteni az ostromlókat és megfagyasztani a lázadók ereiben a vért. Ám a megátalkodott forradalmárookra semmi hatást sem tett a fejedelmi nagymosás szüneteltetése és olyan makacsul tartották magukat, hogy a várat csupán *három évig, három hónapig, három napig* tartó keserves ostrom után sikerült nagynehezen bevenni. A királyné inge ezalatt kapuciner-színűre pizskult. Az udvari szervilizmus úgy segített a dolgon, hogy a pizsokszínt divatszinné avatta s aki magát az udvarhoz akarta számítani, Izabella-színben forgolódott a fejedelemnő körül.

Sajnos, az érdekes történet a mendemondák sorába tartozik. Ostende 1604-ben esett el, viszont az angol udvar régi iratai közt találtak egy 1600 július havában felvett jegyzéket Erzsébet királyné ruháiról s ebben már fel van említve egy »Izabella-színű« selyemruha. Az elnevezés tehát feltétlenül korábbi eredetű, de származásának valódi titkát immár eltakarja előlünk a századoknak ráakodott, hasonló színű patinája.

A CSIPKE-KULTUSZ

A XVIII. században már javul a helyzet. Az ing alkotó elemévé válik a férfi és női piperének. Szebbnél-szebb, drágábbnál-drágább *csipkedísszel* ékesítik. A világhírű badeni fürdőben a század elején az volt a di-

vat, hogy az úri társaság hölgyei mosatás után *az ablakba akasztották ki száradni csipkés ingremekeiket* s az uccán korzózó közönségnek legfőbb szórakozása az volt, hogy az elébe táruló ingcsodákat bámulta és kritizálta.

A csipkekultuszt Angliában hajtották a legnagyobb túlzásba. A londoni úrihölgy valóságos csipkefelhőben lebegett a szalonokon keresztül s bizonyára nem gondolt rá, hogy hány szerencsétlen flamand csipkeverőleány szemevilága veszett bele ebbe a felhőbe. Archenholtz londoni jegyzetei szerint 1786 táján csakis azt a kelenyét tartották társaságbeli hölgyhöz méltónak, melyben a csipkés ingek és egyéb alsók számlája legalább ötezer fontra rúgott! Ezt a luxust még Joséphine császárné pazarlása sem érte utol, aki egyik unokahúgának »csak« huszonötezer frankot utalt ki fehérműre, mikor férjhez ment. Ő maga tudvalevően *háromszor váltott fehérműt napjában*. Napoleon beérte kevesebbel, csupán *naponként vett fel tiszta inget*.

A remekbe készült ingeket nem lehetett a hazai mosónők durva kezére bízni, akik meszet habartak a vízbe és tönkreégették a drága fehérműt. A *francia divatvilág Londonban mosatott, a londoni viszont Hollandiában*, mert az volt a korbéli tudományos meggyőződés, hogy a dúnákon átszivárgó víz tiszta és lágy, tehát kiválóan alkalmas a finom fehérmű mosására. A kispénzű polgárság úgy oldotta meg a kényes kérdést, hogy lehetőleg egyáltalán nem mosatott, vagy pedig sajátkezűleg áztatta ki szegényes fehérműjét a Szajna vizében. Volt persze a polgárságnak úrhatnám része is, mely kicsiben bár, de utánozta a gazdagok csipkemániáját: ezek a sznobok egyszerűen rávarrták a csipke-kézelőt a piszkos ingujjra.

Nálunk magyaroknál nem bírt elharapózni a csipkeőrület. Helyette egy különös divatról ad számot *Apor Péter Metamorphosis Transylvaniae* című remek korfestő munkájában.

»Igen viselték azelőtt — írja — mind az asszonyok, mind az leányok, mind az belső kis ingen, mind az külső ingen is sűrűn egészben mindenütt megrakva rézből csinált igen apró, mintegy lencseszemnyi islógokat, mert az volt az nevi, úgy

hogy egy ingre afféle apró islóg két, háromezer is reá volt rakva s varrva.«

Ez az islóg (alkalmasint a német *Einschlag* szóból) a leírás szerint rézből vert flitter-féle lehetett, mellyel főleg az ingujjat és a nyakrészt varrták ki, amint azt némely népviseletben ma is láthatjuk. Semmi esetre sem volt valami kényelmes ruhadarab; ami pedig a mosatás kérdését illeti, bizonyos, hogy az erdélyi asszonyok sem Londonba, sem Hollandiába nem küldözgették islógos ingeiket...

MOLIÈRE
TIZENNYOLC HÁLÓINGE

Az ing becses természetéből következik, hogy mindenképpen kímélni kellett. A középkori ember éjszakára levetette és helyébe nem öltött fel semmit. Nem csupán a trubadúrok és Minnesanger-ek költeményei, de a korbeli kéziratok miniatűrjei is azt bizonyítják, hogy a *hálóinget nem ismerték* és ruhátlanul aludtak. Csupán a XVII. században kezd a hálóing, mint külön ruhadarab szerepelni. Saint Simon herceg emlékirataiban fontos dolog gyanánt említi fel, hogy az udvari orvosok minden reggel nyolc órakor megjelentek a beteg király hálószobájában és másik inget adtak rá... Molière halála után *tizennyolc hálóinget* írtak össze a hagyatékában. Így pazarol a bohémember. Apjának, az öreg Poquelinnek hagyatéki leltára is ösmeretes: ebben csupán négy hálóing van felsorolva.

Az *alsónadrágot* Itáliában kezdték hordani a nők a XVI. században; innen vitték át divatját a Medici-asszonyok Franciaországba. Többnyire idős asszonyok viselték, jó meleg gyapjúból. Az *alsószoknya* a XVIII. század táján tűnik fel. Eleinte szintén meleg anyagból készül, később az alsónadrág kíséretében fodorosán, csipkésen csatlakozik az ingdíszek luxusához.

A KIRÁLYNÉNAK NINCS LÁBA«

Eugénia császárnét illeti a dicsőség, hogy elsőnek próbálkozott meg a »retroussé« incselkedésével. A ke-

esésen felcsípett szoknya bepillantást engedett a csipke-
titkok alsó határába. Persze, mint minden újításnak, a
szoknyaemelítés bájos divatjának is akadtak maradi
ellenzői. A császárné merészsége nagy fejcsóválásokra
adott okot Párizs konzervatív köreiből, sőt akadt egy
magasállású idegen úr, aki hangosan fejezte ki nem-
tetszését. Ez az idegen úr — *l. Ferencz József* volt. A
szigorú erkölcsű uralkodó mereven ragaszkodott a spa-
nyol etikett szabályaihoz, amely szabályok között tudva-
levően az is szerepel, hogy »a spanyol királynénak nincs
lába«. Miután a francia császárnét szemtől-szembe nem
kritizálhatta, a saját feleségéhez, Erzsébet királynéhoz
fordult, mikor Eugénia jelenlétében kocsiba szállt:
»Ügyelj, hogy felszálláskor a lábad ki ne lássék...«

*MI LESZ A NADRÁG
LEVÁGOTT VÉGÉBŐL?*

A *harisnya*, a »retroussé« kiegészítője, úgy szüle-
tett meg, mint ahogyan az őslények szaporodnak: osz-
lás útján. A hosszú, szűk nadrágok idejében a divat rá-
jött, hogy a viselet kényelmetlenségén azzal lehet segí-
teni, ha a nadrágot két darabra vágjuk. Ez megtörtént s
azontúl az alsórész harisnya alakjában önálló lényként
folytatta életét. Angliában a harisnyaárut ma is úgy
hívják: »*hosierey*«. A franciáknál a felsőrész »*haut de
chausse*«, az alsórész »*bas de chausse*« nevet kapott s az
utóbbiból csonkult meg a harisnya mai francia neve:
»*bas*«.

Az egyszerű posztó-ös leszármazottja ragyogó pá-
lyát futott meg. Lassan, döcögve indult el a pálya, hi-
szen egészen a XVI. század végéig kézzel kötötték a
harisnyát; a kötőgépet még nem találták fel.

1589 ben történt, hogy William Lee, woodboroughi
anglikán lelkész, házasodni készült. Órák hosszat ült a
menyasszonya mellett; szeme ábrándosan csüngött a
lány szőke haján, rózsás arcán, kis fehér kezén ... Egy-
szerre csak felvillant valami az agyában s az ábrándos
csüngés homlokráncolással szigorúit. Mert a kis fehér
kéz — harisnyát kötött. Nem is órák hosszat, hanem nap-

hosszat, hónaphosszat, évhosszat. Hogyan lehetne a kedves leányt ettől a rabmunkától megszabadítani? A szerelmes ember esze segítségére sietett a szívének és *William Lee feltalálta a harisnyakötőgépet*. A londoni harisnyás-céh címerében ma is látható a kötőgép; egyik oldalán egy lelkészruhás alak tartja, a másikon egy nőalak, kezében kötőtűvel.

A harisnya karrierje immár biztosítva volt. Fel is lendült a legmagasabb fokig, a pókháló finomságú selyemharisnyáig, melyet a XVIII. század divathölgyei *drágakövekkel varrattak ki, sőt a kedveseik arcképét is ráfestették*. Persze, a harisnyaszínt a mindenkori divat diktálta; hol tetszést, hol elszörnyedést váltva ki a laikus nézőközönségből. Ki hinné el a mai szerény, visszavonult életet élő fekete harisnyáról, hogy fiatal korában mintaképe volt a ledérségnek? Pedig való, hogy a múlt század kilencvenes éveiben csak ügyyel-bajjal bírt magának utat törni, mert az akkori felfogás »ultramodern«-nek, következésképp erkölcstelennek bélyegezte.

A KÉKHARISNYA

S hát a *kékharisnya*? Ennek a hajdan közkeletű elnevezésnek az eredetét senki sem ismeri. Az olyan nőt értették rajta, aki irodalommal tömi tele magát, de maga is írogat, viszont elhanyagolja háziasszonyi kötelességeit. Ma már persze tartalmát veszítette s nem is igen használják. Annyi bizonyos, hogy a XVIII. század közepe táján Lady Montague híres londoni irodalmi szalonjának rendes vendégeit *bluestockings* (kékharisnyák) névvel illették. Állítólag egyszer a háziasszony meghívott valamely aznap érkezett külföldi nevezetességet, ez azonban mentegetőzött, hogy nem tud elmenni, mert még útiruhában van, a selyemharisnyái sincsenek kicsomagolva. A háziasszony azt felelte, hogy nem tesz semmit, az ő szalonjában nem a ruha a fontos, hanem a szellem; tessék tehát eljönni akár kék gyapjúharisnyában. Ez az elröppent szó ragadt volna rajta azután a társaság nőtagjain. Ám az is bizonyos, hogy Velencében már a XV. században létezett egy *Società délie calze* nevű

irodalmi társaság; ennek férfi- és nőtagjai megkülönböztetésül kék harisnyát hordtak. A név tehát innen származhatott át Angliába. Volna még egy harmadik változat is, melyre a komoly irodalomtörténészek nem gondoltak. A háztartását elhanyagoló, irodalommal kacérkodó hajdani asszony saját magát is elhanyagolta s bizony a szép fehér harisnyára szutykos kékes patina rakódhatott, ami az elnevezést indokoltta tette.

*VALLOMÁSOK
A HARISNYAKÖTŐN*

A harisnyakötő az egyszerű szalagcsokorból lassanként valóságos műtárggyá fejlődött. Luxusa a XVIII. században éri el a csúcspontot. Csatja zománcos aranyból készül, gyöngyök és drágakövek körítik. Némelyik dáma a címerét zománcoztatja rá, másik a kedvese képét, vagy valamely titkos jelentőségű emblémát. Egy magasállású hölgy megözvegyülvén, gyengéd ötlettel dokumentálta szomorú özvegyi gyászát: harisnyakötőjén azontúl árvácskák voltak láthatók. Igen, láthatók, mert a műtárgyakat nem azért alkották, hogy senki se lássa őket. . .

Magára a harisnyakötő selymére szokás volt valamely *elmés mondást* hímeztetni: a harisnyakötő elkezdett fecsegni s kifecsegett minden titkot. Egy XVIII. századbeli kötőszalagon ez a megható mondás olvasható: »*Szívünk egyesülése minden boldogságom.*« (L'union de nos coeurs Fait tout mon bonheur.) A csat pajzsán két egybeolvadó szív magyarázza a mondást, mely egyébként még mindig magyarázatra szorul abban a tekintetben, hogy mi keresnivalójuk van az egyesült szíveknek éppenséggel a harisnyakötőn? Értelmesebb egy másik, 1750-ből való német harisnyakötő kacér versikéje:

Wo wir binden, wo wir glänzen,
Sind Ulrici's Landesgrenzen.

Tehát Ulrik volt az illető úr neve, akinek a tilalom szólt. Talán nem is tilalom, mint inkább biztatás. . .

A legőszintébb nyilatkozatot egyik nagy francia színésznő harisnyakötőjéről olvashatták le az illetékesek. Gyémántokkal volt rajta kihímezve az angol térdszalagrend híres jelmondata, mindössze némi eltéréssel. Az angol rendszalagé így szól: »*Hony soit qui mal y pense*«. (Átkozott legyen, aki itt rosszra gondol.) A művésznő harisnyakötőjén ez állott: »*Hony soit qui point ny pense*«. (Átkozott legyen, aki itt semmire sem gondol.)

A TÉRDSZALAGREND

Ami magát a *térdszalagrendet* illeti, ezzel is úgy vagyunk, mint a kékharisnyával: semmi bizonyosat sem tudunk az eredetéről. Ami annál különösebb, mert a térdszalagrend (*Order of the Garter*) Anglia legelőkelőbb lovagi rendje s a jelmondat magának az angol koronának jelmondata. Az ismert anekdota szerint 1349-ben bál volt III. Edvárd király udvarában, Salisbury hercegné, kit a királyhoz gyöngéd szálak fűztek, tánc közben elvesztette a harisnyakötőjét. A gáláns király felemelte s hogy leszerelje a gúnyos mosolyokat, a saját térde alá kötötte és megtette a történelmi kijelentést, melyet helyesen inkább így kell lefordítani: »Szégyelje magát, aki rosszra gondol.« Hozzátoldotta, hogy lesz még idő, mikor büszkén fogja hordani, aki ma nevet rajta. És másnap megalapította a térdszalagrendet. (Kék bársony szalagját, a nevezetes felirattal, a rend tagjai bal térdük alá kötve hordják.) Az anekdota hitelének már az is ellene szól, hogy abban az időben Salisbury hercegné anyja lehetett volna a királynak, tehát a szerelmi kapcsolat nem valószínű. Más verzió szerint Oroszlán-szívű Rikárdnak volt egy válogatott lovagi csapata, kik megkülönböztetésül szalagot hordtak a térdük alatt. Ennek emlékezetéül III. Edvárd a crécy-i csata előtt a saját harisnyakötőjét tűzte lándzsahegyre és azzal adott jelt a támadásra.

Valószínű, hogy egy ó-angol menyegzői szokás körül kell keresni a rend eredetét. Esküvő után az *új asszony harisnyakötőjét az új férj leoldotta, szétszabdalta és kiosztotta a barátai között*. A harisnyakötő szimbolikus jelen-

tőségét nem kell magyarázni. A leoldás és szétosztás szokását az udvarnál a királyi vőlegények is követték s így a térdszalagrend, helyesebben harisnyakötő-rend alapítása alkalmasint valamely fejedelmi esküvő emlékére

Így vonulhatott be ez az intim női toalettcikk a lovagi rendek komoly történetébe.

A PRÉM, A KALAP SA CIPŐFÉLÉK- ÉS ÉLETTANA

Melyik szó rímel legjobban a *prém* szóval? Ha kicsit gondolkodunk, rájövünk, hogy prémmel nem is rímelhet más, mint rém ... És a rím igazat mond: Minden jól öltözködő asszony réme a prém. Miért? Mert a prém garderobunk legdrágább darabja, divatja évenként változik, továbbá gyorsan kopik, hull, sőt molyosodik. Viszont — el kell ismernünk, hogy a prém a legdekoratívabb, a legnemesebb viselet.

Ha megkérdeznének (mint ahogy, sajnos, nem kérdeznek meg), hogy mit szeretnék jobban, egy értékes ékszert, vagy egy nemes prémet, okvetlenül a prémet választanám. A szép prém a szép ruhánál is jobban szépít. A szép ruha csúnya alakon is nevetséges lehet, — a bunda soha.

Viszont nemes *prém-bunda* napjainkban nehezen elérhető kincs. Egyáltalán a szőrmearak (bárányt, macskát és nyulat kivéve) szédületesek. Hogy miért? Mert a szőrme igen messziről érkezik hozzánk. Oroszországból és Kanadából a legértékesebb, aztán Észak-amerikából meg Bolíviából, Braziliából, Patagóniából, Kínából, Indiából, Ausztráliából.

PRÉMEK

A prém nem demokratikus jószág. Prémek közt még dívik az osztálygög. Vannak arisztokrata, polgári

és proletár prémek, melyek mind szigorúan ragaszkodnak a kasztrendszerhez. Arisztokrata prémek az úgynevezett *nemes prémek*, amelyek azért nemesek, mert nem szorulnak szépítésre, azaz nincsenek festve.

A nemes prémek királya természetesen a *coboly*, mégpedig a kamcsatkai coboly, mely sötét és lágy, itt ott csillogó ezüst szálakkal. A coboly nemcsak hogy gyönyörű, de aránylag legtartósabb is. Praktikusnak viszont horribilis ára miatt alig nevezhető.

A cobolyt nyomon követi féltestvére, a *nyest*, amely hazánkban a *merz* névre hallgat. Legfinomabb nyest a kanadai, melynek színe kékesbarna. Mennél világosabb a nyest, annál értéktelenebb, de azért korántsem képzeljük, hogy a világos nyest bundát ajándékba osztogatják.

A *Breitschwanz* szegény kis koraszülött vagy egészen fiatal báránykákból készül. (Heródes király kedvenc préme lehetett.) Selymes, fényes, moarészerű, könnyen szakadó anyag. Oroszországból, meg Indiából kerül hozzánk.

A *csincilla* — bolíviai patkány — ma már olyan ritka, hogy megöléséért (állítólag) halálbüntetés jár. Próbálják tenyészteni, de mindig sikertelenül.

A szép hófehér orosz vagy kínai *hermelin* kényes jószág. Igen rövid ideig tartja meg hófehér színét. Bizonyos oxidációs folyamat által sárgulni kezd és nemskára olyan fakó és hervadt, mint az őszi lomb. Klórral vagy hidrogénnal fehéreíthető, de akkor természetesen csakhamar tönkremegy. Legokosabb megfestetni barnára, az u. n. »nyári« hermelin színére. (A hermelin nyáron barna színű, de amit mi nyári hermelinnek ismerünk, az többnyire *európai menyét*.)

Az *ezüst- és kékrókák* ugyancsak kanadai vagy orosz alattvalók. Ugyan most már Európában is tenyésztik őket, de még nem teljes sikerrel. Az ezüstróka árak nem egyformák. Van igen olcsó és rendkívül drága állat. Hogy milyen legyen az igazi szép ezüstróka? Kimúlásakor ne legyen túlságosan fiatal és lehetőleg decemberben vagy januárban müljön ki. (Hogy miért, ne kérdezzék, de információmát a legszakértőbb for-

rásból vettem.) Továbbá legyen az ezüstróka magas-szőrű, sötét, ezüstszájai hófehérek legyenek és hátá-nak felén vagy háromnegyed részén terüljenek el. A kékróka ugyanúgy mint féltestvére, legyen sötét és magasszőrű.

A nemes prémek előkelő társaságába tartozik — (de már csak kegyelemből) a biber, vagyis *hód* és a *keresztróka*, azaz a vörös- és ezüstróka keresztezése.

Pillanatra se képzeljük, hogy a most felsorolandó, nem »nemes« prémek talán jutányosak. A *karakul* (perzsa bárány), *sealskin* (feketére festett alaskai fóka) és *nutria* (délamerikai hódhas), igen meleget tartó, de alakra nem igen előnyös anyagok, árban közeljár-nak a nemes prémhez.

Az orosz és amerikai *mókusoknak* 200 fajtája van a szürke és barna minden árnyalatában. Gyönyörű lány meleg prém ez, de minden prém közül leghamarabb kopik és kapja azt a bizonyos rőt árnyalatot, amely nemes és nemnemes prémnél egyaránt az öszülést jelenti.

Három közkedvelt primadonna, a *Csikó*, az *ocelot*, meg a *Buenobreitschwanz*. A csikó orosz. Barna- vagy feketeszínű, szemre tetszetős, fogásra kemény, meleget nem tart és könnyen törik. Mindezek dacára nagy nép-szerűségnek örvend. Az ocelot brazíliai leopárdszerű macskafaj, melynek egyetlen hibája, hogy utóbbi esztendőkbén alig látni más prémet az uccán. A buenó-bárány ugyancsak délamerikai állat. Ha fiatal korá-ban lenyírják a szőrét, bőre valami különös moaré-*Szerű* rajzot kap. Mindenféle színre festik. Ugyancsak nem sok meleget tart.

A »pézsmahas« és »pézsmahat« című bundákat az amerikai mocsarakban élő pézsmapatkányból nyer-jük.

Ugyancsak amerikai a többnyire bélésnek használt szürke *oposszum*, a széprajzú kemény szürkés *fóka* és a gallérokra használt *szkunksz*, mely utóbbi mint az Egyesült Államok legrosszabbszagú állata ismeretes. Ausztráliából is kapunk oposszumot, továbbá *kengurut* és *wallabyt*.

Afrika szállítja a *tigris*t és *leopárdot* (melyeket az ocelot macska sikeresen helyettesít) meg az időnként divatos, ruhadíszre használt *majomszőrt*.

Délamerikai a *zorino szkunksz*, mely a szkunksz legolcsóbb fajtája és az olcsó *patagóniai rókák* is onnan származnak.

A legszebb hermelin-imitáció *kínai házinyúlból* készül és ezzel a hermelin-imitációval át is térünk az olcsó szőrmékre, melyeknek se szeri, se száma.

Legismertebbek a *vad és szelíd macskák*, melyek évekig megtartják jellegzetes és nem túlkellemes illatukat.

Legcsinosabbak a »*seal electric*« meg a *biberette*. Ezek mindketten tenyésztett házinyúlból készülnek, egyik feketére, másik barnára festve.

A nyúl-bundáknak számtalan minőségét ismerjük. Legjobb a hosszúszőrű belganyúl, legközönségesebb szép hangzású neve dacára az úgynevezett »*brabanti kanin*«.

Legújabb felfedezés, hogy bizonyos spanyol, görög és magyar *bárányszőrfajok* bőréből sikeresen imitálható mindenfajta róka, még az ezüstróka is. A bárányból készült *nutrietie* szemre alig különböztethető meg a valódi nutriától, csak ha kezünkbe fogjuk, érezzük, hogy keményebb és nehezebb.

A szőrme ma tulajdonképpen tőzsdecikk. Úgy spekulálnak vele, mint az értékpapírokkal.

A nyers szőrmét londoni és new-yorki aukciókon árulják bizonyos társaságok. Ezek között leghíresebb a 300 évvel ezelőtt alakult *Hudson bay Company*, mely a világ minden részére szétküldte vadászait. (Indián regényekben, Cooper és Karl May műveiben eleget olvastunk a becsületes trapperekről.)

Sokat hallunk Lipszéről, mint szőrme központról. Itt azonban csak a preparált, azaz kikészített szőrméket árulják.

Az ezüstróka külön aukció tárgya.

A szőrme ára a divat szerint változik. Az aukciók időpontjában természetesen nincs még kialakulva a divat. Ki kell találni, hogy idén mire lesz szükség. Úgy tippelik a divatszőrmét, mint lovat a versenyen. Aki hamisan tippel, otthagya a pénzét.

A szőrme festő és nemesítő technika évente óriási előrehaladásokat tesz.

Párizsban nemrég megpróbálták a *kékre, rózsaszínűre és zöldre festett szőrméket* divatba hozni. Bukás volt és joggal. Saját szememmel láttam egy pirosra festett hermelinben pompázó molett hölgyet. Soha visszataszítóbb látványt.

Még csak azt kell elmondanom, hogy a bunda varrása nagyon nehéz. Amíg a szövetből készült köpönyeget egyszerűen kiszabják, a bundát apró bőrökből állítják össze, és mivelhogy minden bőr más és más alakú és rajzú, nagy művészet szín és minőség szerint összeállítani.

Csoda-e az itt elmondottak után, hogy drága a szőrme? Nem csoda, de kár...

A TAVALYI S AZ IDEI KALA

*P*Minden divat közül legszesélyesebb és leggyorsabban változó a kalapdivat. Az új kalapok hivatalos

Ne fényképeztessük le magunkat kalapban

bemutatósi ideje Párizsban a február, május, szeptember és november hónapok. Viszont a kalap szerénytelen jószág. Nem elégszik meg a bemutatókkal. Néha kéthetenként is kapja magát és változik egyet...

Egy modern francia költő írta szép szerelmes versében: *Et tes grands serments sont ridicules, comme un chapeau de l'an dernier.* (És nagy esküvéseid nevetségesek, mint egy tavalyi kalap.) Igaza van. Tavalyi bundát, tavalyi ruhát, tavalyi cipőt, kesztyűt, táskát, feltűnés nélkül hordhatunk. *Tavalyi kalap nevetséges.*

Régi szabály, hogy *ne fényképeztessük le magunkat kalapban.* Az ilyen fényképre az imádott férfi egy esztendő múlva már szánakozó mosollyal tekint. (Lehet, hogy a kalap nélküli fényképre is, de a kalaposra biztosan.)

Hogy hányféle alakú kalap van? Nem lehet azt leírni.

A *canotier* (azaz egyenes karimájú kerek kalap), a *cloche* (harangalakú), a *beret* (művészsapka). Az, amit az angolok »*picture cap*-nek neveznek, azaz széles karimájú, tollal vagy virággal díszített kalap. Ott a *toque*, a *főkötő*, a *tiroli* vagy a férfias, *mogol kalap*, a *kínai pagoda*, a gyermekded *matrózsapka*, a virágos *párta*, ki győzné felsorolni?

Ezek a különböző formájú kalapok, aztán összeházasodnak, kicsinyeket szülnek, melyek egyesítik papának és mamának különböző vonásait. A kalap oly ijesztő gyorsan szaporodik, mint a házinyúl. — Soha, de soha nem lehetünk biztosak abban, hogy amit fejünkön viselünk, nem pont tegnap bukott-e meg a párizsi piacon. Nem lehet itt mást tanácsolni, mint hogy *óvakodjunk az excentrikus formáktól.*

Közismert, hogy a nyári kalap sokkal többbe kerül, mint a téli, mégpedig azért, mert a *szalma* drága kincs. Kalapra exotikus szalmát használnak, csak a szerény strandkalap szalmája készül Ausztriában. Az exotikus szalmák *hazája* Kína, Japán és India. Főpiacuk Marseille.

Az exotikus szalmák neve is exotikus. Legismeretebbek a *Bengali*, *Baku*, *Bangkok* és *Panama*. Utóbbi

kettő a legdrágább, őszintén szólva, a drága és olcsó szalmák fejen egy és ugyanazt mutatják, de ha figyelmesen megnézzük, látszik, hogy mindegyiknek más a fonata. A legelőkelőbb szalmafonatokat kézzel fonják.

Ami pedig az őszi és téli kalapokat illeti, ezeknek az anyaga főképpen *bársony*, *filc* és *velour*. Filc készül nyúlszőrből és gyapjúból is. Előbbi a finomabb, különösen az a nyúlászór előkelő, amely antilopbőrt utánoz.

A bársony velour, melynek hazája Csehszlovákia, ugyancsak előkelőség a kalapanyagok között.

Valamikor, nem is olyan régen, a legszebb kalapok *strucctoll* és *kócsagdíszben* parádéztak. Ennek a divatnak vége. Minden esztendőben megpróbálják a párizsi szalonok, hátha a strucc és kócsag, phönix kollégájukat utánozva feltámadnak hamvaikból. Mme Mistinguett, egy Casino de Paris-beli revuejében kizárólag tolljelmezekben jelent meg. Színpadon tetszett, uccára nem fogadták el.

Ugyancsak kísérleteznek a *virágos kalapokkal*. Néha-néha sikerül is valami kis virág toqueot pár példányban eladni. De hol vannak azok a gyönyörű példányok, melyek egész virágoskertet képviseltek?

Medgyaszay Vilma énekelte régesrégen: A kalapom egy egész *egyszerű* kalap... és felsorolta mi minden van a kalapján, szalag, virág, toll, aranyhalas medence, meg egy »valódi kis krokodil, mely rúg, harap.« A kalapom egy egész egyszerű kalap.

A mai kalap valóban egyszerű. Mennél kevesebb van rajta, annál elegánsabb.

A *tüll*, *flitter*, *lamé* vagy *gyöngyből készült esti kalapokat* ma már csak a színpadon látjuk.

HOGYAN KÉSZÜL A NŐI KALAP?

Párizsból megérkezik egy kis organdi forma. Az organdi formát fából pontosan leutánozzák. Ez az úgynevezett »*stock*«. A stockra azután ráhúzzák az anyagot, mégpedig csuromvizesen; úgy kell a kalapot öntözni, mint virágoskertet nyáron. Az egészet aztán

beteszik egy kazánba szárítani, ha megszáradt, kiveszik, szépen megvasalják, leveszik a stockról és kész a kalap.

Így leírva, igen egyszerűen hangzik, de megcsinálni valamivel nehezebb.

Budapest egymillió kétszázezer lakosa között mindössze csak három esztergályos akad, aki *stock-ot* tud készíteni. Ezek az esztergályosok valóságos primadonák. Igen sokáig kéretik és igen jól megfizettetik magukat.

Nagyobb üzletben egyszerre két-háromszáz stock is található, mert minden modellnek saját stockja van.

Bársonyt és finom szalmát nem lehet vizesen stockra húzni, mert hiszen az első cséppel tönkre menne. Ezeket az anyagokat »babán« dolgozzák. A baba ebben az esetben nyers vászonnal bevont papírmásé fej és ezen a fejen fércelik és varrják a kalapot. Baba nélkül nem sikerülne a kalap, mert a fej mélységet lehetetlen kívülről eltávolítani.

Nagy kalapszalónjainkban az úgynevezett szezonban, azaz februártól június végéig, 25—30 munkásnő dolgozik. Hosszú asztaloknál ülnek és minden asztalfőn ott ül a munkavezető, akinek masamód nyelven mamzell a neve. A mamzell felügyel, kritizál és a kész kalapra maga tűzi rá a díszet. A többi munkásnőket kézilányoknak, kis tanoncoknak nevezik.

Szakértők azt mondják, hogy a kalapkészítés legfontosabb mozzanata, amelytől a kalap sikere és sorsa függ, a *vasalás*.

HOGYAN ÁPOLJUK KALAPUNKAT?

Ne fektessük laposan a szekrénybe, mert akármilyen laposan fektetjük, meggömbül a karimája, hanem helyezzük azokra a pár centiméter magas papírmásékalap állványokra, melyek most már mindenütt kaphatók. Továbbá, ha felvesszük a kalapot, ne a karimájánál ragadjuk meg és ne ráncigáljuk.

A kalap-divathoz tartozik a *fátyol* is, mely pár éve újra szerepet kezd játszani. Régi regények műmellékletein gyakran láthattunk randevúra siető »sűrűn le-

fátyolozott hölgyet« vagy autóban robogó, lobogó fátyolú delnőt.

Sűrű fátlyolt ma már csak mély gyászban viselnek. A ma fátlyola vékony, átlátszó és csak az orrtővig ér. Igen helyesen, mert régen te megtörtént, hogy hideg téli napon a fátlyol oda fagyott viselője orrához vagy szájához.

Bár a kalap divatja a legváltozóbb, nincs ruhadarab, amelyet oly könnyen és jutányosán lehetne igazítani és átalakítani, mint a kalapot.

A CIPŐ, AZ MÁS

A cipő, az más. Amilyen szeszélyes és változó a kalap divatja, olyan szolid, nyugalmas, biztonságos divat a *cipőé*.

Állítólag — cipésmesterek szerint — a cipődivat évenként, sőt évadonként változik. Mi ezt, hála Istennek, nem vesszük észre. A jó cipőt évekig hordhatjuk, sőt az igazán jó uccai cipő régi korában szebb, mint újkorában.

A cipő, — ha minden hiúságot félretéve — bőre és kényelmesre csináltatjuk, az összes ruhadarabok közül a leghűségesebb pajtás.

Kevesen tudják, hogy éppen úgy, mint ahogy ruha- és kalap divatlapok jelennek meg, *cipődivatlapok* is vannak. Átnéztem pár ilyen lapot. — Nem tetszettek. A cipődivatlap modelljein több a dísz, mint a cipő. Aranyozottak, cifrák, mint a mézeskalács, csak a versike hiányzik róluk. És ez megint csak bizonyítja, hogy a cipődivat lassan változik. Azért szükséges a sok cifraság, hogy a formák változatlan vonalát takarja.

A háborúelőtti divatos *hegyes cipő* évtizedek lassú munkájával nyerte el mai *fitosorrú* formáját. Annak idején a hegyesorrú cipőt »franciának«, a kerek orrút »amerikainak« nevelték.

A háború előtti cipőtípusok is mind megmaradtak, csak a *magas fűzős vagy gombos cipőt* temettük el véglegesen. Csúnya viselet volt, Isten nyugosztalja, de hasznos. Amíg magasszárú cipőben jártunk nappal, este

hajszálvékony bokát mutogattunk a világnak. Igaz, hogy a magas cipőt a hosszú ruha korában viseltük. Ma komikusan hatna, rövid ruháinknál, a cipő felett egy darab duzzadt harisnya.

A cipődivatnak szorosan kell a ruhadivathoz és a ruha stílusához alkalmazkodnia. *A cipődivat nem lehet egyéni.* (Isten őrizz!) Minden jó üzlet maga kreálja ugyan a modelljeit, de ezek a modellek nem a formák merészségében, hanem a készítés szoliditásában vetélkednek egymással.

Cipőtípust — mint ruhatípust — háromféléit ismerünk. Uccait, délutánit, estit. *Az uccai cipő* (rendesen félcipő) sarka félmagas, ezt a sarkot a szakma »angol«-nak nevezi. Ennek a cipőnek anyaga chevreau (kecske), bagaria, fóka, vastag antilop, vagy a megfizethetetlen, de örökké tartó krokodil.

Sportcipő talpa vastag »gumikrepp«.

A nyári, bőrrel díszített »vászon« uccai cipőt állítólag már csak a nagyon konzervatív hölgyközönség rendeli. (Nem tudom miért.)

Délutáni cipőnk antilopból vagy lakkból készül. Az antilopcipő kilencvenkilenc *százaléka*, hamisítvány, mert a valódi antilop drága és ritka, mint az igazgyöngy. A lakk nekem személyes ellenségem, mert éget és törik, különben pedig Amerikából jön és nehezen szerezhető be.

Az esti cipő anyaga többnyire selyem — mégpedig a ruha színe szerint festett, külön cipőcélokra gyártott, francia anyag, satin vagy crêpe de Chine. Az arany- és ezüstcipő bőre is francia. Ebből készül az utóbbi években annyira felkapott *esti szandál*. Bronz színű cipőt — mely pedig olyan szép volt — nem viselnek. Nem azért, mert nem divatos, hanem mert anyaga, az u. n. »goldlakk« ugyancsak Amerikában születik és csak nehézségekkel kapható.

A papucs, mely alatt férjeink állítólag nyögnek, birkabőrből, azaz a türelem bőréből készül. Természetesen van fényes lakkpapucs is, és könnyű, tollal vagy virággal díszített selyem papucs. Egyszóval nem olyan szerencsétlenség papucs alatt élni.

A *cipőcsat* ma már nem olyan népszerű, mint régen. Abbé cipőn szép az acélcsat. Az esti cipő strasscsat divatját száműzte a szandál.

A ragasztott cipő olcsó, a kézzel varrott drága. Délutáni és esti cipőkhöz könnyű *fasarok* járja, az uccai cipőhöz *bőrsarok* praktikusabb.

Hogy jó-e a gyári cipő? Gyára válogatja. Érzékeny lábnak persze nem való. őszintén szólva — vannak cipőtípusok, különösen a sportcipő, meg a szandál, — melyek majdnem jobbak, ha készen vásárolják őket. (Nem is szólva a sokat vitatott papucsról.)

A jobb minőségű cipő ott kezdődik, hogy *láb után készült kaptafán* varrják. Ezért ajánlatos, hogy természetünket leküzdve, hűek maradjunk legalább szusterunkhoz, mert a derék ember jutalmul külön kaptafát készít méretünkre. Nem is egyet, de többet, aszerint, hogy hányfajta cipőt viselünk. Így aztán ritkán esik meg, hogy a cipő kényelmetlen.

Háborúviseléshez három dolog szükséges: pénz, pénz és megint pénz. Jó cipőhöz két dolog szükséges: jó kaptafa és jó szabás. (Pérez csak a vevő részéről.)

Újból és nyomatékosan ismétlem, hogy cipővételnél ne essünk abba az ostoba tévhitbe, hogy *szűk cipőben* kisebb a lábunk. Erről sző sincs. Szűk cipőben a láb azonnal megdagad és azokon a helyeken, ahol nem takar cipő, hurkák és párnák képződnek. Arról nem is szólva, hogy szűk cipőben járásunk libaszerűvé lesz. (Joggal.)

Becsüljük meg a cipőt, ezt a derék fáradt lovat, mely egész nap érdekünkben futkosott. Ha lehúzzuk, ne hagyjuk félredobva szomorúan ráncosodni, hanem húzzuk az e célból készített fára. Etesük bőven abrakkal, azaz kefével, pasztával, (antilopnál smirglivászonnal vagy drótkefével.) Ha megbetegszik, azonnal operáltassuk meg félrecsúszott sarkát, vagy kikopott talpát.

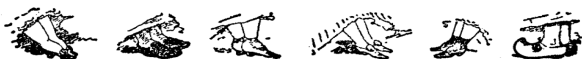
Színes selyemcipőt radírgumival lehet tisztítani (valahogy), ellenben ha a selyem jóminőségű, akkor

éppen úgy lehet festeni (természetesen sötétebb színre) mint a ruhát.

Ha utazunk, helyezük cipőnket zsákba, nem is páronként, hanem egyenként.

A cipő jellem. Meghálálja a jó bánásmódot és matuzsálemi kort ér el.

A RETIKÜL

Mielőtt új retikült vásárol, pontosan tudni akarja a párizsi nő, hogy e pillanatban a sálnak, vagy a virágnak szövetségese-e a táska. Mielőtt kesztyűt vesz, tisztában kell lennie az új szezon színtörvényeivel s mielőtt cipőt rendel, kisüti, háború dúl-e avagy béke köttetett a sportcipő s a kesztyű között.

Ehhez persze szorgalmasan kell tanulmányoznia a hadijelentéseket. Percenként változik a helyzet a csatatéren, azok között az apróságok között, amelyeket a franciák »accessoire« gyűjtőnévbe foglaltak. Ezt az elnevezést átvették az angolok, az amerikaiak is. Csak nekünk nincs mindezideig külön nevünk e fontos apróságok számára.

Az *accessoire*-család legidősebb gyermeke a *retikul*. A középkori várúrnő is ismerte már a retikült. Kis arany-

zacskót kapcsolt övébe, de hogy mit tartott benne, az titok, mert a zsebkendőt alig ismerték ebben az időben. Az arcfestés, a nyilvános arcfestés pedig tabu volt.

Az igazi, mai értelemben vett praktikus retikül az angol kosztüm, a »tailleur« előtörésével jelent meg. Abban az időben — a múlt század 60-as éveiben — mikor Worth mester, a jelenlegi Worth nagyapja, feleségén mutatta be Eugénia császárnőnek az első szövetből készült trotorkosztümmöt. A kosztümhöz hamarosan bőrtáskát készítettek. A táskának akkora sikere volt, hogy többé el se hagyta a nőt. Közben, hol fogyott, hol hizott. Hosszú zsinóron lógott, majdnem földig, 1912-ben; dobozalakot öltött 1914-ben. Unokatestvérét, az utazó-nécessaire-t utánozza a háború után. Majd nemrég miniatűr aktatáska lett. A legszerényebb gyikocskától a legfélelmetesebb krokodilig szívesen áll retiküljeink rendelkezésére minden állat. Csak azt nem szereti, ha rosszkor, rosszul használják. A *gyikbőr-táska* nem illik virágos nyári impriméhez, angol kosztümhöz való s nem selyemruhához.

A *krokodil* sem illik fehér selyem kosztümhöz, petytyes ruhához. A táskának ugyanis épúgy megvan az óra-rendje, mint a ruhának. *Estélyi brokát-retikült viselni délután ötkor ugyanolyan hiba, mint uszályos ruhát öltetni délutáni teához.*

A retikül, ha gondosan, jó ízléssel választják, remek kiegészítő színfoltja a nyári nyersselyem kosztümnek, a kisestélyi fekete ruhának. Ezért mondja a francia nő, hogy inkább a ruhán takarékoskodjunk, mint a retikülön. Ne sajnáljuk a pénzt e tartós, hálás, jószágtól. A jó táská úgy szolgálja gazdáját, mint a hű kutya.

DIVAT-KUTYÁK

S ha már a kutyánál tartunk, ne menjünk el mellette szó nélkül, hisz évszázadok óta díszíti a nők portréit. Ott fülel hűségesen a német »Kurfürstinek« képein. Ott kuporog XV. Lajos leányainak portréin s ahogy e festmények elvonulnak előttünk, megállapíthatjuk pontosan, *mikor milyen kutyát emelt kedvencévé a divat.*

A XVII. században *vizsláik* kíséretében szerettek megjelenni a hölgyek. Kedvenc sportjuk a vadászat volt. Kedvenc kutyájuk a vadászkutya. A rokokó dámák a *selyempincsi*t kedvelték. Levegőkerülő, kényeskedő életmódjukhoz, mozgást kizáró toalettjük-höz, cipőjükhöz ez az afektált jószág: a pincsi illet legjobban.

A forradalom elseperte egy időre az afektálást és az ölbevaló kutyát, de mind a kettő visszatért. Utóbbi spitz alakban. E kitűnő kutyacsalád uralmát Joséphine császárnő vakmerő kutyája, Fortuné alapította meg. Ez az állat odáig vitte a merészséget, hogy magát a császárt is megharapta.

Biedermeier-hölgyek legszívesebben *agárral* festették magukat. Az agár dekoratív jelenség. Ámde csakis királynői alakok kíséretében.

A groteszk kutya: a *drótszőrű* fokszi, az *airdale*, a *skotch* napjainkban jött divatba s remekül illik úrnő-jéhez, a pisze — s ugyancsak kissé groteszk — flapper-hez. Kitűnően illenek össze, mégis jól teszik, hogy nem festetik le magukat együtt. Isten tudja, mit szólna száz év múlva az unoka, ha nagymamája leánykori képe műszempillás karminszájú pizsét mutatna, oldalán hegyesfülű, görbelábú kis fekete ördöggel?!

Az ördög nyakörve és szíjjá természetesen *piros*. Karminszínű, akár gazdája ajka, körme. Modern kutya alkalmazkodik a gazda színeihez. Ha kell, szívesen visel zöld garnitúrát is — a hölgy barna őszi kosztüm-jéhez valót — s ha még ez sem elég, aranybarnára hennáztatja fehér szőrét. A hű ebek színeiről Párizsban külön kutya-fodrász gondoskodik. E kitűnő szakember állítása szerint cseppet sem veszik rossznéven a spitzek, ha egy szép napon kínai »chow«-kká szőkítik őket.

A SÁL

Ez a ruhadarab az utóbbi időben külön életet él. Van sál, amely abrosz szeretne lenni s ecélből óriásira nő. Van, amely báliruha tendenciát mutat s libegő, lobogó muszlinból készül. Egyes nagyratörő kötöttek

nem elégszenek meg azzal, hogy szerényen a szvetter nyakába bújnak. Elfoglalják gazdájuk vállát, komplikált, nagy mintájuk is erre ösztönzi őket.

Nemrég megjelent a bidermeier-kasmir degenerált perzsamintás gyapjúszövet utóda. Megjelent s a trotorkosztümhöz csatlakozott. Kitűnően megértik egymást, ha a kosztüm egyszínű. Azonnal perbeszállnak azonban, ha a ruha többszínű. Perpatvarukba kétségbeesett színkiállításként igyekeznek beleszólni a rikító öv.

AZ ÖV

E jelentéktelennek látszó darabot a nők általában lebecsülik, pedig a gondosan választott, *jó öv remek dísze a ruhának*. A legszerényebb nyersvászon elegáns toaletté nemesül jól készített öv társaságában. A primitív, slampos öv viszont száz lépésről elárulja, hogy a különben csinos kis ruhát kevés hozzáértéssel készítették.

Öv-világban a színek veszedelmesebbek, mint máshol. Fatörzs-derekű hölgyek »slusszát« háromszorosnak mutatja a *piros öv*. Nem kövérítene, nem hangsúlyozna a sötétkék, de sajnos ő nem használható, mert színfoltra van szükség az egyszerű sötétkék ruhán. Mi hát a teendő? A sötétkék öv 20—25 centiméter hosszúságban változzék pirossá elől s csukódjék piros csattal. Így nem kövérít s megvan a színfolt, amely számos ruhánál fontos.

Ha estélyi vagy délutáni ruhához hosszú *esarpot* (écharpe) választunk — s ennél aligha van hatásosabb viselet — világért se szabjuk egyenes anyagból. A sikerült *szalagöv* titka, hogy ferdeszálú anyagból szabják. Ezért simul derekunkhoz. Ezért oly elragadó a nagyszalón modelljén a fekete-zöld georgette öv. Ezért nem sikerül otthon a szemfüles kis nőnek, aki a tavaszi bemutatón látta s azonnal »lelopta« az ötletet. Lelopta, de nincs öröme benne. A gyermekesen egyszerűnek látszó fekete-zöld esarp nehézkesen esik oldalt a ruhára, félelmetesen vastagít derékban. »Egyenes« anyagból szabták.

Akár az övnek, a *csatnak* és *gombnak* is szervesen kell összefüggnie a ruhával. Ne varrassunk gombot, csatot találomra a ruha üres részeire! Jólcsinált ruhának nincs gombja, gomblyuk nélkül, nincs kapcsa párja nélkül. Nincs munkanélküli csatja. Valamennyi *&accessoire*«-jának feladata van. Össze kell fogniuk, kapcsolniuk, tartaniuk a ruha részeit, mégpedig nem olyan részeket, amelyeket az ő számukra *kreáltak*, hanem olyan részeket, amelyek a szabás által keletkeztek. — »Mit tetszene szólni, ha ide egy kis raffolást tennénk és a raffolásra csatot?« — kérdi Malvin kisasszony, a lelkes kis varrónő próbaközben. — »Gyönyörű lenne« — feleli a ruha jövődöbeli gazdája s a derék Malvin, kisasszony fogai közül egyenként szedve ki a gombostűket, már tüzi is a raffolást. A csat száz lépésről feltűnik. Száz lépésről látható, hogy nincs köze a ruhához.

A csattal szemben a *clippnek* az a nagy előnye, hogy természeténél fogva a ruha széleiben a helye, önkényes divathölgyek nem követhetnek hát el ellene egyéni akciót. Legfeljebb azzal sérthetik, hogy rosszul használják nevét, »clipp«-nek nevezik akkor is, mikor pedig csak egyesszámban van jelen s csak a »clipp«-név járna neki.

A VIRÁG

A divataccessoire-ok szeniorja, a *virág*, nem mindég játszott mellékszerepet. Valaha főszereplő volt. Az édenkerti fűgefalevél mellett biztosan ott piroslott Éva hajában. Hogy így volt, legjobban bizonyítják azok a paradicsomi szigetek, melyeket a sors a Déli-tengerben meghagyott a földieknek. Itt fűszoknyájukhoz hibiszkusz-virágból készült övet és fejdíszot viselnek a kávébarna divathölgyek mindmáig.

A virág a mi divatunkban is fel-felmerül időnként s bűnre késztet. Szerencsére, ez a bűn nem komoly. Csak afféle kis ízlés-ellen elkövetett bűnöcske, az óriási piké-mákvirág alacsony molett nő vállán, a miniatűr-

csokor atlétikus hölgy keblén, a három rózsaszín kamélia tizenkettőkor kis trotőr-ruha gomblyukában, vagy a nagy művirág ezüstróka fejére tűzve.

Utóbbtól legkevésbé az angol nők riadnak vissza. Ők a nagy virág-viselők, az *orchidea* kultiválói. Kedvencük ez a egzotikus virág. Illusztrált lapok novelláiban orchideát ajándékoz szíve szerelmének a lovag. A filmen pedig nagy dobozban küld a sztárnak orchideát a dúsgazdag imádó. A külföldi nő estélyi-ruhájához, úgy hozzátartozik a »corsage«, a kitűzni való virág, mint a retikül. Lévén pedig az orchidea a luxus szimbóluma, ő a legkedveltebb »corsage«. De épp ezért — épp, mert a fényűzés jelképe e különös virág, — nem illik másra, mint nagyestélyi aranylaméra, hermelin-belépőre, nerz-kepre. Az alig dekoltált kisestélyi feketére nem való.

Miután a *művirágnak* megtiltani nem lehet, hogy ne viruljon januártól—januárig, óvatosság ajánlatos a divat e kedvencével szemben. Nézzünk a tükörbe, mielőtt feltűzzük a sikkes szegfűt, a kihívó pipacsot, a gögös kaméliát. Állapítsuk meg, elég egyszerű-e ruhánk ahoz, hogy a virágdísz elbírja. Mert a virágnak csak egyszerű ruhán, jókedvű nőn van létjogosultsága.

A KESZTYŰ

Mielőtt az angolok kezét nyújtanak, lehúzzák kesztyűjüket, vagy — ha kezükön hagyják — így szólnak: »Bocsánat a kesztyűmért«. Pedig a *kesztyűt* végtelen becsben tartják Angliában. Róla ítélik meg a nőt, a férfit. Kesztyűben nem ismernek tréfát az angolok, akik pedig maradiak s szívből kedvelnek mindent, ami kopott. A kesztyűjüknek tökéletesnek, hibátlannak kell lennie.

Ha a francia állásért jelentkezik, vagy tetszeni akar egy nőnek, új ruhát rendel. Ha az angol hódítani akar, vagy célt akar érni, új kesztyűt húz. Tisztában van azzal, hogy kesztyűje szerint fogják megítélni.

Mindezek dacára — az angolszász világ kesztyű-kultusza dacára — Csehszlovákia a kesztyű Mekkája.

A legtartósabb kutyabőrt, a legpuhább szarvasbőr-kesztyűt az Érchegység falucskáiban varrják az asszonyok, ők a családfenntartók. A halványrózsaszín csoda, mely a newyorki Metropolitan-operában tapsol, nem sejtí, hogy ő is résztvesz sok kis lenszőke gyerek nevelésében.

A *kesztyűnek nincsenek szigorú törvényei*. Ha nem túl rikító a színe, ha nem feltűnő a szabása, már meg is él a maga lábán — akarom mondani kezén.

Időnként ő is túlzásokba esik persze. Búzakék vagy kanári színben jelenik meg vagy elzöldül. E kilengéseket azonban nem kell komolyan venni. Aki kitart a

Női kéz és női kesztyű

mindég elegáns, nyugodt színű puha angol kesztyű mellett, aki nem húz »stucnis« agyonlyukasztott cifra-ságot, az már eleget is tett a kesztyűdivat összes követelményeinek.

Túlzott maradiság azonban itt sem ajánlatos. Könyökig érő fehér *glacé-kesztyű* — háborúelőtti báli-

ruha elengedhetetlen kísérője — mindennél ékesszólóbban hirdeti, hogy viselője már 1914-ben kitűnő boszton-táncosnő volt. A fehér bálikesztyű ellenpólusa a hosszú, fekete. Marlene Dietrich e kedvenc viselete a legszerényebb házitücsköt is démonná varázsolja.

A CSIPKE

Az *accessoire*-ok leglengébbike a *csipke*. Alig nyom a latban, pedig a ruhadíszek gótai almanachjában ő foglalja el a legelőkelőbb helyek egyikét. Valaha a csipke a női és férfidivat legkedveltebb, legértékesebb dísz volt.

Némelyik nő annyira szerette, hogy csipkéitől a halálban sem akart megválni. Erős Ágost szász király barátnője, a szép Königsmarck Auróra például vagyonokat érő csipkái közt temettette el magát. Macabre divatotletének hamarosan utánczóik akadtak. Így Alba hercege, aki nem elégedett meg saját csipkéivel. Felesége alencon-fátylait is kölcsönkérte a másvilág számára.

Értékben a csipke hosszú évszázadokon át *versenyzett az ékszerrel*. Hogy is ne lett volna értékes a point de Venise, a brüsszeli, a skót csipke, mikor olyan finomak voltak, olyan komplikáltak, hogy készítésükbe belevakultak szegény asszonyok?! Isten tudja, meddig emelkedik a csipke ára, ha egy ravasz angol nem szerkeszt Nottinghamben egy furcsa gépecskét. Ez a gép árának tizedrészéért gyártotta azt a tüllt, amelyet mindezideig kézzel készítettek és »fond de Bruxellesnek« neveztek — lévén e vékony háló a brüsszeli csipke alapja. A nottinghami kis gép megindult és meg se állt többé. Behálózta a világot tülllel, csipkével. Boldog, boldogtalan megvásárolhatta a tegnap még vagyontérő fisüt, zsabót, manzsettát. Megvásárolhatta, de nem vásárolta. Az olcsó csipke láttán a divathölgyek elhatározták, hogy ezentúl mellőzik régi kedvencüket. Minek viseljék, ha nem irigyli tőlük senki?! Így lett a valódi csipkéből műtárgy, vitrinek lakója.

A *gyári csipke* — divatunk szerény, de gyakori mellékszereplője — főleg fehérenemünkön jelenik meg

manapság. Takarékoskodjunk vele! Az agyoncsipkézett selyem-fehérnemű a kilencvenes évek rossz-hírű hölgyeinek »dessous«-ira emlékeztet.

AZ ÉKSZER

Ugyanilyen kaján az ékszer. Nincs nála gonoszabb jószág! »Nézzétek! Kilátszik a gazdám kombinéjának vállpántja«, villogja gúnyosan a gyémántbross.

Ékszer!
(*De ne uccára!*)

»Mit szóltok ehhez a véreshurkához?!«, feszeng a halvány türkiz, kövér piros ujjon. A hosszú fülbevaló pedig kétségbeesetten hintázik rövid, húsos nyak mentén. Az ékszer könyörtelen, de, mint tehetséges kritikus, boldog, ha igazi szépséggel találkozik. Felhívja rá a figyelmet, elragadtatva ünnepli a karcsú nyakat, a szép kezet, arcot. Emberemlékezet óta az is volt különben a hivatása, hogy *gazdája szépségére irányítsa a tekinteteket.*

A renaissance azért helyezte legszebb gyöngyeit a nők szemöldöke fölé, mert imádta a széles homlokot. Az empire azért kultiválta a kameát, s a belőle készült nyakéket, mert legtöbbször tartotta a júnói vállakat.

E fontos feladata mellett azonban mély értelmű is volt a régi ékszernek, drágakőnek. Valamennyi azt jelezte, hogy a hölgyet imádja valaki. Szerelme jeléül ajándékozza meg rubinttal, zafírral, gyémánttal, gyöngygyei. A régi nő briliáns diadémja a szerelem glóriája volt. Sajnos, ez a glória egy napon kihunyott. *A valódi ékszer kiment a divatból.*

Távozásának oka rejtély. Mégpedig azért, mert a gyémántot, a gyöngyöt nem a gazdasági krízis űzte ki a divatból. Az első ál-gyöngy 1925-ben jelent meg Párizsban. Nyomon követte őt a mű-gyémánt s minél jobban tombolt a »hossz«, annál bővebben ontották a gablonzi gyárak a hamis ékszert. Különös lelkesedéssel karolta fel a kis hamist a remek ösztönű Chanel, a ravasz Patou. S mintha csak jó előre be akarták volna tölteni azt az ürt, amelyet a közel jövőben eltűnő valódi ékszer hagy majd a nők karján, vállán, nyakán, valamennyi párizsi szabó felcsapott ékszerésznek. Ki a híres Etienne de Beaumont gróffal »terveztetett« aljádé nyakéket, ki Laliquera, a nemes üvegek atyjára bízta hamis gyémánt-tűk készítését. Volt azonban, aki — nem sokat teketóriázva — egyszerű selyem zsinórra fűzött ál-korált, ál-türkizt, achátot. Pirkadt a fél-drágakövek hajnala. Újkeletű függetlenségük tudatában a nők maguk siettek az ékszerészhez, három pengős kis rézkarikát venni.

A hónap elsején ál koh-i-noort vásárol a kis kifutólány, ál-orlovt tűz a blúzára a legszerényebb flapper s a nőcske, aki nem költ arra, hogy zsebkendőjébe monogramot hímeztessen, két nagy strass-betűt villogtat kalapján.

Megszületett a sport-ékszer is (ámbátor e két fogalom: sport és ékszer, a világ két legellentétebb fogalma) s nagyban ügyeskedik vele a divat. Ma bőrgyöngyöt választ kedvencéül, holnap fát, holnapután vasat. A százhusz kilométeres sebességgel rohanó ékszer-

divatnak alig vannak törvényei. Egyedül érvényes tán az a régi, amely délelőtti viseletre eltiltotta a csillogó, villogó köveket.

E nagy tempó forgataga elkapta a valódi ékszerek boldog tulajdonosait is. Sűrűn foglaltatják át ékszerüket hamis klippek, brossok mintájára. Rosszul teszik. A sok modern hamis ékszer között ma már csak a régi divatú valódi tűnik fel. Az a bross, amelyet valaha hetedízigen viseltek a családban, s a viláért sem változtattak volna rajta! Aki szimbolikus gyémánt-liliomot, a lóhere-broszt, a briliáns-horgonyt átfoglaltatta volna, nyíltan vallotta volna e csúf tettel, hogy sosem szerette szívből az ékszer hagyományozóját, a nagymamát.

AZ ERNYŐ

Az ernyőt Angliában nem szégyenli senki.

A kontinensen, főleg nálunk azonban az esernyő valami különös kisebbségi érzést vált ki a nőkből.

»Csak nem viszek ernyőt ehhez a szép ruhához?!«, mondja a csinosan öltözött pesti nő s taxiba ugrik, vagy megázik, de ernyőt nem visz a viláért sem.

Pedig az ernyő — legrokonszenvesebb használati tárgyunk egyike — semmivel sem kevésbé dekoratív, mint a retikül. Nincs hát értelme annak, hogy álruhába öltöztessük, rejtegetve sétáltassuk, téglalakú táskamélyén — rövidre hajtott nyéllel — vagy gyíkbőr huzatban, mintha botocska lenne. Hacsak a divat így nem parancsolja. Mert az más.

A napernyőt száműzte a divat. Valószínűleg mindörökre. A nők feloldhatatlan, forró barátságot kötöttek a nappal. Ebben a barátságban sehogy sem akart hinni az ernyő. »Szeszély« — mondta — »múló szeszély«, s mint Napoleon Elba szigetéről visszatért száműzetéséből. De oly súlyos vereség várta, hogy magától elvonult a szekrények mélyére. Ott duzzog évek óta. Joggal! Példátlan igazságtalanság, hogy egyedül a napernyőnek nincs helye a nap alatt.

A FÉRFIRUHA DÍSZEI, PÓTLÉKAI, HÓBORTJAI ÉS KÍNSZENVEDÉSEI

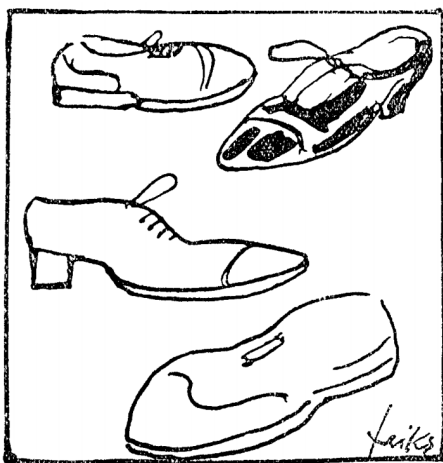
Vannak cipők — Pesten ezrével látni ilyeneket — amelyek nem azt a benyomást keltik, mintha cipők lennének. Inkább lábra feszített kesztyű benyomását teszik. A különben remek magyar cipészek kirakataiban gyakran látni e különös alépítmények példányait. Remek? Igen, a munka. Különösen, ha kézzelvarott.

A CIPŐ NEM SPANYOLCSIZMA

De hordani őket nem lehet. Legfeljebb; ha reggel kiszámítjuk, hogy a mai nap folyamán egy lépést se fogunk tenni. Csak egy keveset ülni valahol. Egy órát. Ami után következük a megváltás. Hazamenni, ledobni a spanyol inkvizíció csökevényét, a szűk cipőt.

Igen, az ilyen cipő szép. De csakis a cipész ablakában. Csillog ott, mint az autó a kirakaton. Orra, mint a kacsacsőre, külön életet él. A vékony, hegyben végződő talp hűségesen odalapul a földhöz, Hozzá a kedves kis nőies sarok! Néha még magas is. Szép, de egyben szörnyű látvány e feminin csillogmány itt az ablakban. Látni rajta már most, hogy jövőbelijé-

nek szűk lesz. Ha bármily kicsi is a lába. De nem is kicsi! A nőies láb férfinél csúnya. A férfipiskóta bújjék el! Rejtőzzék egy kényelmes cipő alá. De nem! Cipészünk, e kegyetlen hízelgő, még le is alkuszik a kis lábból tíz százalékot. Ez a tíz százalék aztán a poklok kapujának kulcsa. Fellendíti a tyukszemirtó ipart.

Cipő

Taxiba kényszeríti a sétálót szép időben. Pénztelenség esetén egy üres padra teríti le.

Hosszú hegyes orr, keskenyre nyúzott felső rész, túlzott »rüszt«, kicsinyterületű sarok: mind csak arra jók, hogy viselőjük életét elkésérítsék. De ha megtörténnék a csoda, hogy akadna úr, kinek a lába az ilyen cipőben kényelmesen tud elhelyezkedni: ez a susztermű: csúf a szemnek. Ugyanazt az alacsony szerepet játssza a cipésművészetben, mint az olajnyomat a klasszikus képek mellett. Nem »igazi«.

A cipővilágban mostanság éppen nagy változás közepén vagyunk. A cipő új fajtája foglalja el a régi

helyét. Egy-két évvel ezelőtt alig lehetett cipészt találni, akit le lehetett volna venni a lábáról, hogy eltérjen az egyenes, — ahogy ők mondják — »franciás« formától. Hogy álljon el lábunk »finomításától«. A vékony talptól, amellyel oly nehéz kövezeten járni. A szoruló felsőbőrtől, mely csak néhány napig szép. Addig, ameddig fáj. De azután a láb kiverekszi magának saját formáját. Ekkor a cipő külső oldala kibuggyan, elfödven a talpat.

Szűk cipő hamar öregszik is. De még szerencse, hogy kijön a formájából. Hisz különben el kellene dobnunk. A magyar cipőt még Kínában is meg lehet ismerni. Finom munka — de természetellenes forma. Most kezd ez a fajta visszavonulni. Odakerül kimust-rált társai, a régi kényelmetlen magassgallér, a féderveiszes kesztyű, a szűk nadrág mellé. Itt az *angol cipő*. A Thomas-forma. Ott van majdnem minden kirakatsban, a duplatalpú, hajlított szélű, sarlóalakú görbe cipő. Egyelőre még nem teljes a diadal, csak a bátrabbak, az ügyesebbek valósítják meg teljes meggyőződéssel a reformot. Nem is kellene pedig nagy bátorság hozzá. Hisz ott van Anglia, kísérleti nyulunk az újítások terén. A vastagtalpú, kanyarított angol cipő nagyszerűen bevált. Eleinte mi is elviselhetetlenül nehéznek véljük. Majd lassanként rájövünk, hogy: *sokkal kevésbé fáraszt*, mint a régi, vékony anyagú társa.

Szalomba persze nem való. Se esti ruhához. De itt se térjünk el lényegétől: a formájától. Ez a forma nem alkszik le a lábból, hanem konciliánsan követi vonalait. Az esti cipő legyen vékonyabb anyagból, egyszeres talppal. De tartsa meg természetes, kissé esetlen alakját. Ez a férfias, a *modern cipő*.

Lakkcipő meghalt. Béke hamvaira. Béke repedezéseire, béke elmúlt forróságára. íme, örökre kihült. Két évtizeddel ezelőtt még azt hittem, nem tudok nélküle élni. Úgy szerettem, hogy már a reggelt is együtt töltöttük. Hiszen akkor ő volt a finomság, az előkelőség. Csillogóvá, meleggé tette az életet. A lábánál kezdte. Béke vele. Béke, melyet ő szegény végtagjainknak sohasem nyújtott.

A lakkbőr elmúlt, *meg frakkhoz sem kell*. Ma már olyan bőroket szolgáltat a tehén, a kecske, a zerge, az antilop, a szarvas, annyira puhákat, annyira hűvőseket, annyira engedelmesekeket, hogy a lakkbőrt régen el is felejtettük. De a fénye! Azt is lehet utánozni! Ma már olyan krémekeket találtak fel, amelyek láttán ember legyen a duplatalpán, aki este a kecskebőr-eszkarpent meg tudja különböztetni a laktól. És ha tudja, annál jobb. Van egy esti ember szekta, mely *bálba is matt cipőben megy*. Lehet még az is, hogy ezeké a jövő.

A férficipészt elsősorban a »kapli« érdekli. Hogy milyen kaplit parancsolok? Felelet: az összeseket. Reggelre, a legmindennapibb viselethez, az úgynevezett *angol kaplit*. Azt, amelyik a cipő oldalán is végig húzódik, kezdődvén az orrnál. Vannak olyan urak, akik csakis ezt a formát hordják nappal. Viszont sokan egyáltalán nem akarnak róla tudni. Túl cifrának, túl zsúfoltnak tartják. Ezek jobban szeretik az *egyenes orrot*. Pillanatig se higyjük, hogy ez utóbbi nem fér össze az angol formával. A kettő ugyanaz. Hiszen a lényeg nem az orr, hanem az egész cipő szabása. A forma. Az egyenes kapli valamivel decensebb, hogy úgy mondjuk: délutánibb.

Van mostanában egy nappali cipő, sportos jellegű, melyet »goisern«-nek hív a pesti suszter. Eredete a sícipő. Tulajdonképpen nincs kaplija. Helyette körbe menő dupla szeges keríti be. Nagyon csinos és kényelmes valami. Jól jár vele az ember. Divatos a *matt antilop*, vagy szarvasbőrszerű *barna félcipő* is. A szem nehezen szokja meg, különösen lábon. Valami taplószerűség van benne. De nem érdektelen.

Szmokinghoz egészen *sírna*, *kapli nélküli cipő* a legillőbb. Még frakkhoz is nyugodtan fel vehetjük ugyanezt, bár fűző van benne. Az eszkarpent nőies világa lassan elhomályosul. De aki az eszkarpent szereti (otthon nagyon elegáns), bátran mellőzheti a lakkbőrt ennél is.

Összes *cipőink sarka* nagy területű legyen, lapos és alacsony. Alacsonytermetű urak magas sarkokkal

szeretnék korigálni természetüket. Kár. Alacsonynak lenni nem csúnya. Különösen ha az illető férfiasan van öltözve. De a magas stekli komikussá teszi. És — még kisebbé. Még estélyinél is lapos legyen a férfisarok. Aki a *gumisarkot* szereti, bátran rendelhet ilyet (nagyon megkönnyíti a mozgást), de csupán *nappalra*. Persze igazibb luxus, ha nem gumi a sarok.

A kirakatban minden cipő tükörsima. Vakító fényt lövel az ablak mögül. Mikor aztán felhúrom, alig járok benne egy félórát, megszürkül. Ráncaiban kezdi. Majd egész teste megfakul. Csak orra fénylik rendületlenül.

Tudniillik, ne feledjük. Kétféle *cipőtisztítás* van. *A:* Amely a nyugalmi állapotra számít. A kirakatra. *B:* *A* talán kevésbé fényes, de tartósabb. Jól tisztított cipő az, melyhez olyan krémet vagy folyadékot használunk, mely a ráncokban is mélyszínű marad. Ellentétben a viaszkos porral, mely a mozgás alatt a rossz fényesítő anyagból *önmagától* — nem igaz, hogy az ucca porától! — képződik, nagy bosszúságunkra. Ha a paszta friss, kevés vagy semmi szürkeség sem keletkezik járáskor cipőnk ráncaiban. Ha azonban kiszáradt, akkor hiába vásároljuk a legdrágább külföldi krémet... A paszta, akárcsak az emberi haj, a kortól megöszül.

Mikor kifogástalanul öltözve kilépünk otthonunkból, két olyan darab van rajtunk, amelynél *az a szép, ha régi: a cipő és a kalap.* Vadonatúj cipő sohasem érheti el a régi, jólápolat lábbeli szépségét. Mindenekelőtt maga az anyag, különösen a sárga bőr, csak idővel kaphat nemes szint. Klasszikus régiségek jutnak ilyenkor eszünkbe, utánozhatatlan mélységükkel, a régi diófa, a templomajtók bronzdíszítéseinek fénye. A patina.

De mit ér a fény, ha rossz a forma! Már ezért is hálásak vagyunk, az új, a szélesrajzú angol cipőnek. Ennél a talp sohasem tűnik el a lábfej alatt. A legrégebb ilyen cipő sem csámpásodik el. Így azután értékke lesz *a bőr lassú szépülése.* A magyar cipész kiváló munkája is lehetővé teszi, hogy jó régi cipőinket, melyek

néha egy évtizedig is elkísérnek útjainkon, megszeresük hűségükért.

A cipőn nem csúnya a ránc. Még a ruhán sem az. A régi görög szobrászat igen nagy gondot fordított a ruha ráncolására, tudománya, akadémiaja volt a ráncnak. Vannak ráncok, melyek egyenesen *az anyag minőségét dicsérik.* Nemes anyag, hozzá jó szabás: nemes és jó ráncokat ad. A tehetséges mesterember már előre belekalkulálja művébe a törést, a hajlást. Hogyne, hiszen számolnia kell azzal, hogy hordani is fogják az áruját. A szakértő szeme viszont egy ránc fekvéséből azonnal meg tudja ítélni, hogy mester művével áll-e szemben, avagy csak kontáréval. Jó cipőn a ránc már első nap jelentkezik. Van egészséges ránc és van beteg. Az egészséges ránc jó cipőnél a lábfej közepén jelenik meg, de *egyetlen* kísérőként. Könnyűvé teszi a lépést, természetessé a cipő behajlását.

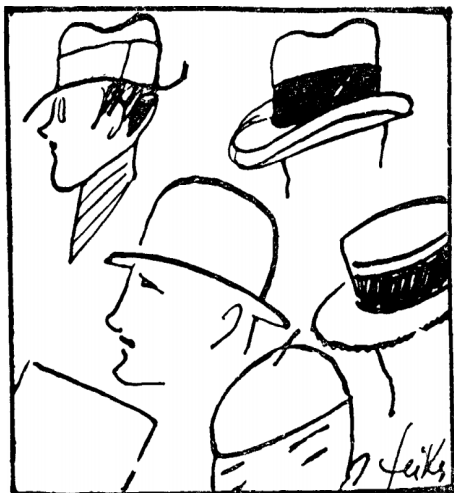
A KALAP DÖNTŐ FONTOSSÁGÚ AZ ÖLTÖZKÖDÉSNEÉL

A kalap annyiban hasonlít a cipőhöz, hogy vadonatúj korában szintén nem idomul viselőjéhez. Nehezen hódítható meg. *Elegáns kalapon meglátszik, hogy már hordták.* Ha élettartama meg sem közelíti a cipőét, mégis ügyelnünk kell rá, hogy ne olyan legyen, mintha egyenesen a kirakatból repült volna a fejünkre. De ne essünk az ellenkező végletbe sem. A zsirosság, amely kvalitás egy libánál, kalapnál szégyen. Viszont az, hogy gyors öregedése girbe-gurbává teszi: gyakran egyenesen szép. De: *szalagja ne legyen kopott* és eredeti színe se tűnjék el a pizsok alatt.

A kalapnak rossz természete van. Tiszavirág-életű akar lenni: már első perctől fogva siet az enyészet felé. Ha fekete kemény: szőrei felborzolódnak, anyaga puhul. Ha megütőd a szélét, (autóbaszálláskor holtbizonyos) egyet koppan, elhallgat, de örök folt jelzi az ütés helyét. *A kalap nem szeret megöregedni.* Ha *világos, szürke kalapot* hordunk: azonnal gyűjteni kezdi a kormot. Szép eredményeket is ér el. Ki ne ismerné

az ötkoronás nagyságú sötét foltot a világos puhakalap tetején? Vagy társát, a hasonszínű stráfot, végig a szalag partja alatt?

Most nagyon divat a *kávébarna*, könnyű szélű kalap. Ez az egy aránylag sokáig bírja. Igazságtalanság,

mert éppen ennek a formának van leginkább szezoncikk jellege...

*A CILINDER
ÉS A KEMÉNY KALAP*

A legelőkelőbb, a legünnepélyesebb kalap: a *cylinder*. Pompás felvonulásoknál szerepel. Esküvőkön, derbyn, temetésen, hivatalos látogatásoknál.

A cylinder nem esti viselet. Tulaj donképen soha sem volt az, hiszen a *fényes kürtőkalap a nappali zsaket tartozéka volt*. De régen az emberek *bálba* is elvitték, pedig ott nem volt jó dolga. Ütötték, verték, nem törődtek vele, hogy milyen érzékeny állat. Hogy minden érintés sebet ejt rajta! A hábbrúelőtti franciák, külö-

nösen az öregurak, még az *Opera nézőterére* is fényes cilinderben léptek be, persze frakkban. (Régi szokás szerint, abban a percben, mikor a függöny leesett, a zsúfolt nézőtéren fejükbe csapták csillogó kéményeiket.)

Szép, de nem célszerű viselet az esti cilinder. Elszegényedett korunkban különben is a ritka jelenségek közé tartozik. Különösen nálunk. Az újraéledő kultúrával azonban lassan-lassan mégis feltámad. Egy nagyobb angol lóversenynél sok ezer cilinder feketéllik egymás mellett. Kötelező kerete ez a hölgyvilágnak.

Rangban rögtön utána a *fekete keménykalap* következik, a »chapeau melon«. Kiirthatatlan fajta. Télen — persze tavasszal és ősszel is, *csak éppen nyáron nem* — a legrendesebb viselet. Benne »legfelöltözöttebb« a fej. A nappali kalapok között, a sok virgonc karimátlan, színes puha filcek között kétségtelenül ő a komoly elem.

PUHAKALAP, SZALMAKALAP

Pedig a *puha szürke*, fekete szalagjával, világos szegélyével elég komoly konkurenciája a melon-nak. Olyan napokon, mikor süt a nap vagy valamely kedvező esemény áll be életünkben — a kettő végeredményben egy — még *fekete télikabáthoz is a fehér szegélyű szürke puhakalapot* lehet felvenni. Lemondunk ilyenkor a fővárosi ünnepélyességről. Jókedvünk van, vidámabban akarunk öltözködni és a változatosságot is szeretjük. Különben is e kalap karaktere egyáltalán nem komolytalan: hiszen erős, széles szegélyű karimája van.

A karima! Vastag szegélyével pillanatnyilag elnyomatás alatt sinylik. Megsértették konzervativizmusában. A fiatalság sértette meg. Ezek a gyerekkalapok! Elöl le, hátul fel, szegély nélkül, súly nélkül, csak úgy felcsapva a fejre . . . nem, ez méltán fájhat a nemes tradíciók képviselőjének, az öreg szürkének.

A *barna vagy más színű lehajtós kalap* veszedelmes viselet! Megállapodott férfiakat néha komolytalan külsejűvé tesz. Még fiatalokat is. A könnyű barna kétségtelenül a mai fesztelen öltözködés terméke. Délelőtti ruhákhoz néha harmonikusan símúK A puha

nemezkalapoknak nagy variációja van. Akárcsak a kutyafajtáknak. Van drótszőrű, van sima, van pettyes, van nagy kalap, nehéz, de hűséges, mint a bernáthegyi, van kicsi, habkönnyű, zsemlyeszínű, akár az agár. A legtöbb sport is kreált magának kalapot. A teniszhez például *fehér nemezkalapban* szokás menni. Na és a *vadászkalapok!* A lódenek színorgiái, borotvaecset-szerű zergeszakállal, azonkívül mindenféle tréfás emblémákkal díszítetten a kávé és a spenót variációi. Nagy tért hódít mostanában a baszk barett is. Repülön, motociklin, vitorlán is jól hat, szél ellen praktikus is. De vigyázzunk, mikor tesszük a fejünkre.

A *szalmakalapok* királya a panama. De a korrektül merev *canotier* (girardikalap) is kezdi visszaszerezni régi hatalmát. Utóbbi szép viselet, de nyáron a fej türelmetlenebb, mint hidegben. Kényelmet keres. A formátlan puha szalmák győzelmének oka ebben rejlik. Elsősorban a könnyű, egzotikus gyökerekből fonott panamáé.

A *sapkákkal csinján kell bánni*. Városban csúf viselet a sapka. Hiába jelezzük, hogy »úton vagyunk«, vagy hogy »sportból jövünk«. A sapka viselet elég közönséges valami. Nem is olyan praktikus, mint ahogy hinnénk. Először is: szédülja a haját, aztán: meleg. De legfőképen csúnya. Kivétel, ha golfról, vagy hasonló játékról (krokett, krikett stb.) van szó. Még lovagláshoz sem »az igazi« a sapka.

NYÁRI FESZTELENSÉG

Ebben a leegyszerűsített világban, kisütvén a nap, kezünk idegesen nyúl a kalapunk után. El szeretnénk dobni. Hadd érje a hűvös szél forró homlokunkat Megy fel a hőmérő. Szeretnénk otthonhagyni még a kabátunkat is. Felvenni könnyökön felül levágott ingünket. Még a harisnyát se akarjuk felhúzni, hiszen jó cipőnkben kitűnően megvan a mezítlábunk. Short-ot szeretnénk viselni, rövid futóbajnoki nadrágot...

Ugyanekkor szívügyünk, hogy: azért a *divatot is kövessük*. Még jobb eset: hogy a divat kövessen

minket. Hisz nem akarunk senkit se megbotránkoztatni a meztelenségünkkel. Mert a társadalmi keretekben a félig-meddig levetkőzöttség még *neveletlenség* is lehet. Ezért híveket keresünk e félnudizmushoz. Hiszen mi a divat? Az, amit a többség tesz. Amit »tout Paris« vagy »tout Budapest« csinál.

Nagyon meg lehet érteni ezt a törekvést, de mégis ki kell mondanunk: *e fél-veleközöttség igazi sikere reménytelen!*

Cannes-ban, a strandon, igenis mehetnek a fürdőzők közelébe *kalap nélkül*. Ott még stílusos is lehet ez. Már Nizzában, a Promenade des Ariglais-n kínosabban hatna fejem fedetlensége. Szép Dunapartunkon talán még lehet kalap nélkül korzóznom. Mintha kiszaladtam volna egy hotelből, fel-alá járkálni a közelben. De a »város«-ban? Itt sohasem jöhet olyan divat, melyben elegáns az, aki kalap, kabát vagy hosszú nadrág nélkül jár. *Mindig a felöltözöttség az úri*, mert kevésbé kihívó, mint a részleges ruhátlanság. Nem üldözzük a kalapnélküliséget. Ez még legszerényebb formája a levetkőzöttségnek. Nem illetlen, csak éppen nem szép. Megértjük, de egy kis kilengésnek fogjuk fel. A társadalmonkíviliség egy he formájának. Nem örülünk az »áve«-üdvözlésnek sem. Jobban szeretjük, ha ismerőseink leveszik kalapjukat, karlendítés helyett. Különösen akkor, mikor *hölgyekkel megyünk*.

A kalap soha sem fog kimenni a divatból. Tehát: Uraim, fel a kalappal!

NYAKKENDŐ

Férfi szerelme a nyakkendő. Ha végigmegyünk Budapest uccáin, ezer és ezer nyakkendő néz reánk a kirakatokból. Ki ne gondolt volna már e légió láttán arra, hogy vájjon kik hordják el ezt a rengeteget?

Egy-egy csinos »kravátli« láttán a férfi szeme odaszegeződik a kirakat üvegéhez. Az urak nagyrésze tulajdonképpen nem törődik se a cipővel, se a kalapjával. A ruhájával sem. De nyakkendőt elég sűrűn vásárol. Ezzel az aránylag olcsó dísszel szimbolizálja azt, hogy nem mond le a külsőség örömeiről. Igaza is van, a néző szeme is elsősorban a nyakkendőön akad meg.

Pedig a nyakkendő csak a lámpa az autón. Nem a lényeg. Csak éppen lármásabb, toladóbb valami a többinél. A férfi gardrójában a legszínesebb tárgy. Szemben a ruhával, nem »en suite«-darab, naponta változó műsora van. Friss étel a menüben. Unalmas is lenne, ha nap-nap után szervíroznák. Még a szegény ember is válogatós benne, hogyne, hiszen egy pár nyakkendője mindenkinek van ...

De vigyázat! Ez a selymes jószág alattomos természetű! Nehéz vele bánni! Összeférhetetlen természetű van. A szekrényben szelíd, mint a galamb. De amikor felvesszük, néha *botrányos diszharmóniákat* okoz. Alig van nehezebb problémája az öltözködő úrnak, mint az, hogy: *melyik nyakkendőjét vegye fel ma?*

Kezdjük azon, hogy száz nyakkendő között alig egy igazán szép. Vagy ha mégis szép, csak a kézben szép. A nyakon ellenség. Elcsúfítja a ruhát, feldúlja az inget, megvadítja a kalapot, még a cipőt sem hagyja békében. Például ha valaki fehér antilop cipőhöz súlyos fekete téli nyakkendőt vesz fel, vagy bolyhos téli ruhához vadszínű foulard-pillangót.

Ha a nyakkendő csak az anyagával kellemetlenkedik, még hagyján. Nem is látja meg mindenki. De a *szín!* Ezzel mekkora bajokat tud okozni! Ha elgondolkozunk a kravátlí problémáján, azon, hogy tulajdonképpen mi az oka annak, hogy e látszólag kedves holmi ilyen nehezen kezelhető; csak egyetlen komoly magyarázatot találunk: a nyakkendő csak akkor illik ruházatunkhoz, ha színe *más*, mint környezetéé. Egyszerűbben: *csak a nem passzoló nyakkendő passzol.* Az ellentétes színű. A másszínű. A nyakkendő problémája: az összhang. Az összhanghoz pedig *különféle* hangok kellenek.

Kezdjük a hibákon, hiszen ezekből lehet a legtöbbet látni. Van-e helytelenebb, egyben unalmasabb mint szürke ruhához szürke nyakkendő? Vagy a kékhez kék? A barnához barna?

Hiszzen a nyakkendőnek éppen ellenkező a célja. Fel akar frissíteni egy színt. Harmóniát teremteni. Felélénkíteni a szürkeséget. Viszont tompítani a szí-

nességet. Ez a gonosz kis folt képes öltözködésünket tönkretenni. Hiába van rajtunk drága angol ruha, finom cipő, külföldi kalap ... mindennek vége, elrontotta ez a vacak kis folt a gallérunk alatt. Ne restellj ük hát használatba vétel előtt megnézni, illik-e a nyakkendő az inghez és ruhához, amelyet éppen fel akarunk venni. Amiben szolgáljon útmutatásul a kipróbált harmóniák itt következő ismertetése.

Szürke ruhához: erős színek valók. Jelenleg a piros árnyalatok dominálnak. Esetleg egyéb színekkel csíkozva. Kékkel. Feketével, vagy mind a kettővel stb. De óvatosság! *Csíkos ruhához ne vegyünk csíkos nyakkendőt.* Különösen akkor, ha még az ingünk is csíkos. (Pedig mennyi férfi van, aki ezt szereti. A zebra-tendenciát.) Ha már a ruha csíkos, legyen a nyakkendő valami egészen más: pettyes vagy egyéb mintájú. Óriási itt a választék. Itt egyelőre csak a hosszú nyakkendőre gondolunk.)

Barna ruhához: fekete alapú, vagy nagyon sötét tónusú nyakkendő illik. Fekete-fehér pettyes semmi esetre sem. Lényeg, hogy teljesen más árnyalatú legyen. Lehetőleg sokkal sötétebb a ruhánál. (Nagyon világos nyakkendők, melyek már a fehérség birodalmát közelítik meg, egyáltalán nem szépek.)

Sötétkék ruhához: barna, sárga, sötétvörös nyakkendő a kellemes összhang. Vagy valamely kombináció ezekből. Ha öltözetünk diszkrét, nem kell félnünk az erősebb színektől. Persze, leírni egy színt nehéz. Vörös van százféle. Kék is, barna is. Színérzék dolga, melyet vásárolunk. Sajnos rengeteg a csúnya nyakkendő.

Zöldes burberry ruhához: ismét kitűnően illik a fehérpettyes fekete, vagy egyéb sötétes alapú. Könnyebb alkalmakhoz — kirándulás, sport, vidék — bátran nyúlhatunk más árnyalathoz is. A burberrynél kiváltképpen kellemes a »hasznos és mégse hasonló« nyakkendő. Zöldesbarna. Sárgászöld. Vöröseszöld. Sárgásbarna. Az igazi divatférfiú keveri burberrykabátjához a nem egyező, de hasonló színű nadrágot. Azután a nem egyező, de hasonló színű kalapot. Sőt még a felöltőjével is — mely szintén burberry — ugyan-

ezt az elvet követi. Ha a tétova öltözködő még itt is biztos tipphez ragaszkodik: ám vegye a bevált fekete-fehér, vagy sötétkék-fehér pettyes nyakkendőjét burberryhez, ezzel mindig úgynevezett »diszkrét úriember«-! a megjelenése.

PILLANGÓK. CSOKROK

A ma nyakkendődivatja: az *erős szín*. De ha kicsit kiabáló csokrot is tettünk fel, színének *szépségére* ügyelnünk kell.

A pillangó sokkal kevesebbet engedhet meg magának, mint társa, a hosszúnyakkendő. Már anyagánál fogva is. Neki más a feladata. Kiterjesztett szárnyakkal ül gazdája inggombján, mintha el akarna onnan repülni. (Sokaknál ezt meg is teszi: félrecsúszik, kinyílik, leesik. Ilyenkor jön ki igazi pillangótermészete.)

A pillangó könnyen fiatalít. Szezonja a nyár. De télen is szerepel, mégpedig nemcsak este, fekete és fehér változatban (szmokingon és frakkon), de nappal is. *A téli pillangó diszkrét, lehetőleg szintelen*. Míg nyári testvére, a könnyűselymű foulard, egzotikus, pompában jelenik meg.

Leggyakoribb lepke a pettyes, ősfarmája ez a kedves állatkának. Volt idő, hogy nyáron nem is volt szabad mást viselni az elegáns férfinak, mint *fekete alapon fehér pettyes pillangót*. Idővel azonban színesebbé vált. Mintája, a petty, megmaradt. De *színeiben most orgiákat ül*. Valljuk meg, ez orgiák semmit se sértők. Sőt, inkább kellemesek. Még a vörösbor színű pettyes foulard lepke sem indiszkrét. Világos nyári ruhákon nagy-szerűen fest. Vagy a sáskaszínű vadzöld. Hátán sárga foltocskákkal. Örökké szép viselet marad.

Télen a pillangó begubózik. Színei eltűnnek, pettyeit azonban ilyenkor sem veszti el. Nagyon általános a téli *fekete-szürke nehézselyem*, vagy más diszkrét színekben fellépő téli-csokor. Sokan csíkosat szeretnek felvenni. Itt már nehezebb a választás. Óvatosság ajánlatos, mint általában a csíkos ruhánál, nadrágnál, ingnél is. A sok csík könnyen unalmassá lesz.

Kétségtelen, hogy a nyakkendő ma hőskorát éli. Színeiben bátor, anyagában is oly változatos, mint még soha. De minden bátorság veszedelemmel jár. Szép és erős szín, de az indiszkréciótól csak egy lépés választja el. Viselője hát, ha nem biztos egy-egy nyakkendője győzelmében, jól teszi, ha a bevált sablonokhoz ragaszkodik. Marad a régi, szerény harmóniáknál. Ezek között is nagyon sok a kellemes. És a biztos.

A GALLÉR PROBLÉMÁJA

A rossz gallér mindent elront. A jó gallérnak viszont egyetlen feladata, egyetlen rendeltetése van: jól kell »ülnie«. Merjük állítani, hogy a legkevesebb gallér üli meg jól a nyakat. Igaz, hogy a nyak — mint a renitens paripa — nehezen engedi magát megülni. Feltolja, szétnyomja, lecsúsztatja lovasát, a gallért. Lényeg ennél a kérdésnél az ing. De a rossz gallér még a jó ingen is egyéni akcióba szokott kezdeni. Ki ne bosszankodott volna már egy gallér rakoncátlanságán? Mikor ledobja magáról az inggombot. És a világot sem engedi magát begombolni. Ezt olyankor teszi, amikor: *szűk*.

Pedig a *szűk gallér nem áll jól!* Itt kivételesen kegyes hozzánk a természet: csak az esik jól a szemnek, ami a viselőjének is kényelmes. Rossz nézni a szűk ruhát, a kis kalapot, a fullasztó gallért. Nem igaz, hogy a túlbő gallér csúnyává teszi a nyakat, öregít, s nem idomulván viselőjéhez, lomposná teszi. *A kicsit bő gallér inkább fiatalít.* (Úgy, ahogy a bő ruha soványít.) Éppen a nagy cipő »csinál kis lábat«. A bő kesztyű kis kezecskét.

Nincs nehezebb, mint egy babona kiirtása. Mégis, korunkban a kényelmetlenség divatbabonája, hál Istennek, lassan, de biztosan eltűnik. Lásd a diadalmas angol cipőt. A széles ujjú kesztyűt. A bő kabátot, íme, a mai gallér is már mennyivel kényelmesebb elődjénél, a »pléhgallér«-nál!

Első gondunk legyen, hogy *elég nagyot, elég bővet* válasszunk. A gallér formája csak másodsorban fontos. Nincs nagy variáció, nem is lehet. A nappalinál két

különböző típus küzd egymás ellen. A *hosszúhegyű* szemben a régivel: az *egyenes duplával*. A hosszúhegyű a győztes — egyelőre. De a meccsnek még nincs vége. A konzervatív dupla még erősen tartja magát. *Puha, rávarrott gallérnak* kétségtelenül jobb is, szebb is a hosszúnyelvű. Jobb azért, mert rendesen fekszik. Szebb pedig azért, mert bőségesebben, gazdagabban mutatja az ing anyagát.

De már *kikeményített* siffon- vagy len anyagnál más a helyzet. Itt a hosszú, hegyes kellemetlenné válhatik: váratlanul beleszúr a mellünkbe. Különbösen is: valahogy komolyabb a másik, a régi angol forma a maga egyenes vonalaival. Bizonyos nyakkendőkhöz, különösen sötét ruhához, igen elegáns az alacsony egyszerű és csúcstalan dupla fehér. Ezt semmiféle divat sem fogja kiirtani soha.

Az úgynevezett *szmoking-gallér* (szimpla és kihajtott) mostanában néha *nappal is* látható. Szerintünk igen úri viselet. Praktikus, kényelmes és hűvös. Különösen díszesebb ruháknál, a feketénél, zsakettnél, cilindernél, virágos gomblyukkal, disztingvált hatást kelt. Legszebb hozzá a *nagy pillangó*. Nem is kell e gallérhoz a »nagy alkalom«. Még olyan estéken is, amikor nem vagyunk estélyi ruhában, bátran felvehetjük. Még színesben is készül. Igen csinosan hat így is.

Este, kemény inghez, egyedül e sarkos gallér illik. Semmi más. Óriási hiba a keményített dupla gallér szmokinghoz, még nagyobb hiba frakkhoz. A kihajtott gallér este *magasabb* legyen, így ünnepélyesebb.

Ne ijedjünk meg e szabálytól. Kétségtelen, hogy se a kemény ing, se a kemény gallér nem okoz valami nagy örömet viselőjének. A mai divat azonban már megváltást hoz. Itt a *puha szmoking-ing*, rajta a puha gallérral! Egyelőre még inkább nyáron. De a téli szezonban is győzelmesen nyomul előre.

Az első *puha gallér*. Elfelejthető-e a boldogító érzés, amely akkor fogott el bennünket, amikor az első uccai puha gallért felvettük? S ez a divat soha többé ki nem irtható. Szívesen hozunk áldozatot a dekórum kedvéért. Szívesen vesszük magunkra e kis szenvedést,

valamely társadalmi összejövétel alkalmából. De reggel? Délelőtt? Délután? Vége azoknak az időknek, mikor inggombunk már a kora reggeli órákban elugrott. Vége a kemény gallér mindig kötelező rabszolgaságának. Rávarrott gallér? A rávarrott, persze előkelőbb. Természetes ez, lévén nagyobb luxus. Bár a *rávarrott soha sem áll oly korrektül* a nyakon, mint a külön gallér. Mesterműnek kell annak a rávarrottnak lenni, mely hibátlanul teljesíti kötelességét. Ennek oka? Az ember mozog. Az ember nem kirakatbaba. A gallér viszont oda van varrva az inghez. Maga az ing még valahogy nagy nehezen követni tudja tulajdonosa intencióit. De a szegény gallér, az ő helyzete sokkal nehezebb, neki nincs »rugózása«. Nincsen annyi mozgásszabadsága, mint féltestvérének, a külön gallérnak. Ennek van levegője, van élete, neki nincs.

FEHÉRNEMŰNÉL AZ ANYAG A LÉNYEG

Nagyon finom, nemes anyagok tudnak oly hajlékonyak lenni, hogy még a rávarrott gallérral sincs semmi baj. Sajnos, *fehérneműnél döntő szerepe van a minőségnek*. Itt nem lehet takarékoskodni. Igazán csak drága anyag engedelmeskedik. Elég baj, hogy másodrangú minőség alattomban ellenséges tulajdonságokat rejt magában. Szemre talán éppoly szép, mint a nemes anyag, de ing-alakban karcos, szúr, dörzsöl. A rossz anyag télen hideg, nyáron meleg. Klasszisznál ez fordítva van: nyáron hűsít, télen viszont lágyan melegít. Az olcsó szálból szőtt fehérnemű szokása, hogy felvétel után azonnal *viseltnék* hat.

A jó anyag viszont még ráncaiban is szép. Az ing az egyetlen holmi, amelynél nem szabad takarékoskodnunk. Ezzel egyáltalán nem mondtuk azt, hogy a drága fehérnemű mindig jó. Viszont az sem igaz, hogy ne lehetne aránylag *olcsón jót* venni. Csak szakértelem vagy megbízható divatárus kell hozzá. Mindenesetre ne igyekezzünk egy-két pengőt mindenáron megtakarítani a fehérneműnél. Jobb üzlet: valamivel finomabb

árut vennünk. Mert ez nemcsak, hogy kellemesebb, de *valójában olcsóbb* is. Egy jó ing tíz-tizenöt évig is élél. (Pótmanzsetta ajánlatos.) Friss marad, nem látni rajta mosás után az öregedést. Sőt a *nemes anyag még szépül is a sok vasalástól*.

Megírtuk a ruhánál, hogy ott van alkalom a takarékoságra. A szabónál meg kell fizetnünk az előkelő cég márkáját. Az angol szövetet is, pedig ez se mindig prima. Vannak kitűnő *hazai szövetek*. A ruha-rendelés mögött nagy adag *sznobizmus* is rejtőzik, ennek pedig ára van.

SZNOBIZMUS AZ ÖLTÖZKÖDÉS?

Legyünk mindenekelőtt tisztában a sznobizmus fogalmával. A francia viccben egy útonálló azt mondja társának, mikor az fészülködik: — Te ekkora sznob lettél?

Igen, bizonyos értelemben a fészülködés is sznobizmus. A tisztálkodás mögött is ott rejtőzhetik a hiúság. A stréberség. Vájjon nem mindenki sznob-e, mikor arról van szó, hogy helyet keres a társadalomban? Sznobizmus, polgári értelemben, a »felsőbbhöz« való döngölözést jelent. De csak részben jelenti ezt. A sznobizmus keverék. Van benne finomkodás is. Kultúrkényeskedés. Elegánskodás. Előkelősködés.

Ha mindezek a törekvések teljes sikerrel járnának: a sznob nem lenne sznob, hanem rokonszenves, sőt tiszteletreméltó valaki. Minden, amit szellemmel, stílussal visz valaki keresztül, csak imponál nekünk. A sznob azonban azért finomkodik, hogy hengegjen. Azért beszél grófokról, nagy írókról, hogy saját szegény életét előttünk gazdagnak mutassa. Természetes, hogy inkább az angol királyi család érdekel roppant tradícióival, mint egy dunakorzós jampec. És hogy jobban szeretnék Bernard Shaw-al vitatkozni, mint... na ne írjunk neveket. Sznobizmus ez? Nem. Csak akkor az, ha *belső meggyőződés nélkül tesz*.

No már most *öltözködni is lehet meggyőződésből*. Sokan őszintén és bátran szeretik az előkelő világot,

művelt fényűzését. Nem nevezhetjük sznobnak azt, aki egy kis fényt, egy kis stílust, egy kis kultúrát keres élete díszítéséhez. Még ha a sznobizmus szárnyain akarnának is egyesek a »high life« berkeibe repülni: ne nevéssük ki őket, gondoljunk arra is, hogy az érem másik oldalán ott van az ellomposodás, a züllés. A szimpatikus »nemtörődömség« hányszor vezet ide!

Ha az öltözködés túlzott kultuszának forrása néha valóban a sznobizmus is, ne tagadjuk; ez még mindig szebb utakra visz, mint az ízléstelenség. Raffael, Goethe is sznobok voltak talán, egy felsőbb élet utáni vágy hajtván őket a szép, az előkelő külsőségek felé. Bocsássuk meg a drága szabót, a finom selyeminget nekik. Legalább ezt értsük meg Goethében, ha már a Faust II-ik részét nem tudjuk megérteni.

És bocsássunk meg mindenkinek, aki a finom holmi rabja. Szakítsunk az elavult és kicsinyes felfogással, hogy piperkőcség, ha ruházkodásunkra gondot fordítunk. Nyugodtan vegyünk fel egy finom inget. Csak legyen miből.

AZ ING RANGFOKOZATAI

E kis divatfilozófiai kitérés után nézzük az ing anyagának rangfokozatait. Mindenekelőtt: sem a felsorolás, sem a sorrend nem lehet hiánytalan. Még igazságos sem. Egyes anyagok elnevezése ugyanis gyakran önkényes. Reklám. Álnév. A régi, különben kitűnő »zefír« például gyakran új név alatt tér vissza. Vannak francia kreációk, melyeket az angolok egészen más név alatt hoznak forgalomba. Az elnevezés nem fontos. Sokkal fontosabb a szakértelem. Vigyázat! »Végében« az anyag más, mint »hordásban«, mosás után. Az üzletben még hímpor van rajta, idegen anyag, mely a »mosásban kijön«.

Leginkább a cégekre támaszkodhatunk *az ing-anyag kiválasztásánál*. Illetőleg kettőre: a gyárosra és a kereskedőre. Előbbihez utóbbi ért. Tudja, hogy vájjon előbbi *igazi*, komoly anyagot gyárt-e? Utóbbi viszont felelős a rangfokozatokért. De van a gyárosok között is rangfokozat. Van az anyagok között is. *Selyem-*

ing van húsz pengőstől százötven pengősig. Pedig valódi »heryó« mind. A selyeming nem tartós. Érzékeny a selyem. Elfogy, mint a gyertyaszál. Mégis a legkellemesebb *ing* a selyem. De igazi luxus.

Következik a legelterjedtebb fehérnemű: a *poplin*. (*Poplin* és nem *puplin*; *la popeline*). A technika vívmányainak mai világában csodálatos nívót tud elérni. Legyőzi néha kellemesség, simaság, gyűrhetetlenség dolgában még a selymet is. Tartósságában verhetetlen. Persze a *poplin*nek is vannak rangfokozatai. Mégpedig akkorák, hogy csak egy jó cég vezethet minket át a *poplin*-dzsungelen. A lényeg, hogy melyiknek a szála szorosan sodrott? Azután sűrűn szőtt? Ehhez komoly elemzés kell, nagyítóüveg és egyéb műszerek. Tudományon alapszik az anyag kiválasztása. A vevő nem járhat nagyítóüveggel inget rendelni. Beszéljen helyette a kereskedő. De őszintén!

Milyen mintát? A gyáros minden igyekezete, hogy valami újat hozzon. Hogy a vevőközönség azt a — mindenestre kisebb — részét, mely a »legújabbat« hordja, meghódítsa. Neki újat *kell* kreálni, hogy az üzem folytonosságát fenntarthassa. Igen ám, de úgy az ingnél, mint a szövetnél vannak minták, amelyeknek szépsége örök. Az ingnél például a *csikozás*. Lehetetlen kiirtani. Hiába jelennek meg évről-évre kockás, vagy virágos motívumú új *poplin*ok. Ezeket még *nőieseknek* is találjuk.

Persze könnyű lenne, hatalmas évjáradékkal felfegyverkezve, egyszerűen mindent megrendelni, még pedig elsőrangú helyeken. Mindent, ami a legdrágább, a legújabb. De a mai viszonyok között általában nem egy szezonra vásárolunk. Válasszunk hát olyat, ami sokáig megmarad. Ami nem unható meg. De ami mégis mindig disztíngvált marad. Ilyen az ingnél a csík. Vagy a ruhánál egy finom angol minta (harmincéves szürke motívumok vannak, melyek évente visszatérnek.) Vagy egy burberry. Ilyesmi ezer van. Az összes férficikkénél. Hogy mást ne említsünk, szépségkirálynő az »uni«, az egyszínű. A mintátlan sima anyag. Nézzünk egy pezsgőszínű selyeminget (Éiefántcsont-nak »ivoire«-

nak is hívják.) Mily bölcs háttér egy nyakkendőhöz! Mily ritkán van baj a színharmonióval! Az összeállítással. Még egy zokni is alig okoz gondot, ha nincs mintája. Világosbarna vagy szürke . . . mennyiféle kombinációt ad cipővel és nadrággal!

Ismerek nagy dandykat, akik *sohasem hordtak tarka inget*. Csak egyetlen modelt ismernek nappalra: az egyszínűt, az uni-t. Nem rossz ízlés. (Némileg egyéni, sőt különc íze is van.) Az uni lehet *színes* is. Egyetlen szín. Mily kedves tud lenni nyáron egy rózsaszínű ing piros csokorral. Vagy égszínkék. A nemes sárgáknak is száz árnyalata van. Minden ízléses szín szerepel az egyszínű anyagok között.

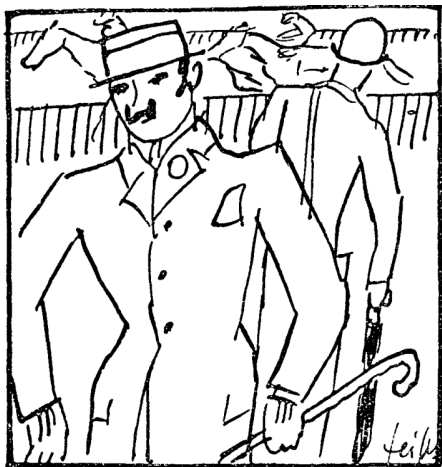
Vagy ugyanez »*Oxfordban*«. Téli kiadásban. Vastag, meleg anyagból. Pici, egyenletes mintázottságok, ezek üni-nek számítanak. Az angolok mesterei ennek, éppen az oxford-nál. Művészi raffináltság rejtezik egy-egy anyag mögött: közelről ezer kicsi motívum — messziről egy nyugodt szín. Mintha ez a — közelről komplikált, messziről nyugodt — minta magának az angol *férfinak* volna szimbóluma. Tanuljunk az oxfordingtól. Nem hiú. Nem kacér. Mint ahogy a jólnevelt úriember hallgatása mögött több van, mint a leglármasabb handabandázás mögött. Valaki puszta kézzel nagyobb erőt mutathat, mint egy másik, aki bottal hadonászik. Ilyen az oxford ing. Apropos, bot!

BOT ÉS ESERNYŐ

A *bot* az elnyomatás korát éli. Voltak idők, amikor sétabot nélkül nem mertünk kimenni az uccára. Attól féltünk, hogy nem tartanak jól öltözött úrnak nélküle. A meztelen kéz szinte meztelen testnek számított. Szégyeltük, ha nem volt a kezünkben sétapálca.

Ennek vége. A bot a lomtárba került. Állítólag az angol király volt az, aki a velszi herceg korában pálcát tört fölötte. Lehet, hogy valóban a Prince Charming számúzta a botot, de világos, hogy első-sorban a kor parancsoló szava kergette el. Az egyszerűsége a praktikusság szava.

Maga a bot is mekkora változáson ment át! Nevetnünk kell, ha valami régi sétapálcát pillantunk meg valahol. Íme: fekete ében, felül-alul elefántcsonttal; sötét mahagóni, fogantyúja ezüst szobormű; malakka-fa, feje borostyángomb; rövid vékony sportbot, hatalmas kutyafejjel (a kutyafej ezüst, a szeme üveg, akár egy női boán). Aztán a hetyke pálcák: rövid vékony bambusz (csapkodni volt szokás vele); tűvékonyságú ébenfa, hosszú ezüst csőrrel; lovaglóostorszerű pálca,

Bot és esernyő

fonott spárga, belül hajlékony acél; karcsú vasbot, kétszínű jellem, kívül negédes, de belül: fejbevágásra kész. És így tovább.

Néha ma is kimerészkedik egy-egy ilyen anti-diluviális szörnyecske az uccára. Nem haragszunk rá. Megmosolyogjuk, mint a magas biciklit.

Idővel a bot is vastagodni kezdett. Egészséges, póztalan tárgy lett belőle. A nádszálderekű ifjúból lassanként Dr. Bambusz lett. Egyszerű lény, amely legfeljebb egy ezüst gyűrűvel díszítette magát néha.

Bambusz népszerűbb volt, mint ellenfele, a könnyű Malakka. Utóbbi már kényes, cicomázott egyéniség volt. Könnyű természet, mégis szép, kissé túlfinomult is. De kedvesek voltak a botkollégák is. Itt van Meggyfa, a falu illatát hozván magával. De mindközött legelőkelőbb szerepet játszott a botok Zeusz-a: Angol Gyökér. Erő, férfiasság biztosított neki örök életet.

Ki hitte volna, hogy még ő is, ereje teljében nyugalomba vonul? De él egy babona Angol Gyökér hívei között — hogy rövidesen reaktiválják. És szétüt majd e hálátlan világban, ahol ma az *esernyő* az úr. A tolvaj esernyő, hisz leopta Gyökér legnemesebb testrészeit. A fejét, a lábát. Fekete lepelbe bújt, ál-szenteskedve csavarta be felselyembe igazi egyéniségét: a kétszínűséget. Az ernyő viláгурalmának korát éljük. Ez élelmes tárgy a bot helyébe lépett. Gyorsan eldobta magától túhegynyi vaslábát. Leccsavarta saját hasznavehetetlen, megfoghatatlan fejét. Ahogy észre vette, hogy vastagodni kezd legnagyobb ellensége, a bot: az ernyő gyorsan átvette szokásait. Ernyő is, bot is. Sőt néha: *bot-esernyő*, vékony selyem csavardottság bambusz tokban.

Egy nagy gond van vele. Hogy ne hagyjuk el, és ne cseréljük el. Ami könnyen megesik, hisz minden második ernyő egyforma: fekete test, bambusz sapka! Vagy: fekete test, angol gyökér sapka. De van meggyfa fej is, ez is nagyon csinos és elegáns. Praktikus is, lévén nem mindennapi.

Az ernyődivat az angol lóversenyen született meg. A cylinder védelmében. Annyira divat az ernyő, hogy vannak túlzói is. Ha megered az eső: eszükben sincs kinyitni ernyőiket.

— Ernyő nélkül egy lépést sem teszek soha. Viszont még nem fordult elő, hogy esőben kinyitottam volna — mondta nekem egy dzsentlmen.

MI VAN A KESZTYŰVEL?

Szegény *kesztyűről* se mondhatunk sok jót. Az ő sorsa nagyon hasonlít a sétabotéhoz: kiment, a divat-

ból. Még szerencséje a hideg idő. Akkor szükség van rá. Hol vannak a boldog idők, amikor kesztyű nélkül meg se volt szabad mozdulni! Mikor kánikulában is fehér szarvasbőr dagasztotta forró kezeinket. S némikép joggal. Akkor a *kézmosás* még nem volt akkora divat, mint ma. (Nehézségekbe is ütközött. A legkevesebb helyen volt kéznél folyóvíz.) A kesztyű a régi időben féderveisszal akart csak felmenni mindig túl vastag ujjainkra. Csak kínos tágitások után lehetett egy kesztyűt magunkra kényszerítenünk. (Örök titok marad, mi érdeke volt kesztyűsnek, suszternek régen, hogy végtagjaink végéből egy milliméternyit lealkudjon?) A nagynehezen felnyálazott, feltologatott kesztyű végül is összehúzta tenyerünket. Ujjaink végén apró bőrcsúcsocskák buggyantak. Az idegen bőrtől azután semmit sem lehetett megfognunk. Percenként le kellett húznunk. Minden üzletben, ahol fizetnünk kellett. Minden koldusnál, hiszen oly nehezen jön elő a rézpénz, a nikkell és a kevés ezüst mögül! Minden ceruza elővevésnél, mikor valamit fel kellett jegyeznünk.

A régi, szűk kesztyű becsstelen találmány volt. Az urak titokban gyűlölték is. A kesztyű ezt érezte. Megjavult az évek folyamán. Nőni kezdett, erősödni. Nem az számított többé legszebb tulajdonságának, hogy átlátszóan vékony. Bőre lassanként *megvastagodott*. Nem kívánta többé, hogy folyton ki és begomboljuk. Beérte azzal, hogy *manzssettáját egyszerűen visszahajtsuk*.

Mi is jobban megfértünk vele, hogyne, hiszen egyetlen mozdulattal fel és le tudtuk rántani.

Mégis, a kesztyűre, mint dísz tárgyira, rossz idők kezdtek jární. A férfi rájött arra, hogy tulajdonképen nem is kell kesztyű jó időben.

— Amíg szappan és törülköző van a világon, nem veszek fel kesztyűt, még vonaton sem, — így szólt hozzám egy okos, egyben elegáns úr Dover és London között. A fekete korom csak úgy röpködött a fejünk felett.

— Tessék megnézni, milyen rendes mosdó van itt a vonaton. Nem vagyok hajlandó minden rágyújtásnál kesztyűt váltani. Harminc cigarettát szívok a vonaton, öngyújtóm van.

Rajtam állig begombolt kesztyű volt. Alatta kezeim piszkosak voltak. Neki lenne igaza? Igen, az idők őt igazolták. A mai férfi csak akkor húz kesztyűt, ha muszáj. Sporthoz, lovagláshoz, hajtáshoz elsősorban. Már az *autókesztyű* is ritkul. Sokan egyenesen lehúzzák kesztyűjüket, mikor a volánhoz ülnek.

KAMÁSLI? MIRE VALÓ?

A *kamásli*. Magyarul: bokavédő. Ez azonban csak a címe. Mert eszébe sincs védeni a bokát. Hiszen a bokán nincs is mit védeni. A bokát senki sem bántja, még a hideg se, ma, a vastag gyapjúharisnya korában.

Mire való hát a jó öreg kamásli? Hiszen a mai emberen *egyetlen darab sincs, aminek ne volna értelme?* Ami nem szolgálna valami célt. Mi a célja e néma, e begombolkozott rövid darabnak, a láb ez egyfelvonásosának? Esküszöm, hogy sokan viselnek kamáslit, de *erre* a kérdésre nem tudnak felelni. Mert ha igaz is, hogy a kamásli dísz, hogy az elegancia egy apró zászlója: valami értelme mégis csak van!? Az, hogy melegít? Miért van akkor nyáron is *vitorlavászon bokavédő?* A kamásli valaha (lásd Tosca az Operában) hosszú volt és előkelő. Harminc gombos. A talptól térden felülig ért. Még Napoleon is kedvelte. Aztán meg rövidült mai formájára, amikor az a szerepe, hogy *»összekötő tiszt«* legyen a nadrág és a cipő között! A nadrág ősi ellenségeskedésben áll a cipővel. A cipő, ahol csak lehet, kellemetlenkedik a nadrágvégnek. Hátralécszípi. Elöl félretaszítja. Járás közben ide-oda lökdösi. Ezt igyekszik kiegyensúlyozni a bokavédő. Illetőleg igyekezett. Különbösen is, egyszerű drapp színével, (a nemes kamásli csakis drapp lehet, a nyári vászon lehet fehér, nagyon díszes alkalmakkor jól fest) volt valami kedves, valami szívhez szóló az öreg bokavédőben.

ZOKNI. HARISNYA

Az angol, ha az öltözkedés terén diktátora *is* a világnak, mégsem utánzandó mindenben. Ami Grön-

landban praktikus, Sziciliában esetleg nem az. Ilyen az *angol zokni*, különösen meleg időben. A szigetországiak állandóan gyapjút — igaz, hogy páratlanul finom, kellemes gyapjút — viselnek. A mi számunkra csak hideg időben ajánlatos a vastag gyapjúzokni.

Az angol általában a zokni híve. *Nőiesnek, nem-praktikusnak tartja a hosszú harisnyát*. Nálunk még mindig igen sok férfi a hosszúharisnya híve. A hosszú harisnya eredetileg *francia* viselet. De ott is már eltűnőben van. (A nők meg kezdenek zokniban járni!)

Mi nem pártoljuk a hosszú harisnyát férfilábszáron. Nagy hidegben még meg tudjuk érteni. De igen sokan vannak a mi uraink között, kiknek gardrójából egyáltalán hiányzik a zokni. A mi klímánk zoknira van teremtve. A rövid, a hűvös zoknira. Persze leginkább nyáron. Nyár alatt azonban hazánkban kilenc hónap értendő — Angliában úgyszólván egy se. Ott könnyebb júliusban elképzelni gyapjúzoknit, mint nálunk októberben, sőt néha még karácsonykor is. Gondoljunk arra, hogy időnk nagy részét különben is szobában töltjük.

Nekünk *cérnazoknit* kell hordanunk. Félretesszük a valódi londoni gyapjút. (Egyébként is szörnyű drága!) Igen szép anyagokat produkál a zoknipiac. Sajnos, ez is ama tárgyak közé tartozik, amelyek nem szeretik az olcsóságot. A finom cérna, bizony, nem olcsó. De hosszakkal veri félvértársát, a pamutot.

Milyen legyen a színe? Csakis egyszerű. Kerüljük a fantáziákat a bokánkon. Legnagyobb hiba: *fekete cipőhöz sárga zokni*. Viszont a zokni *sohase legyen sötétebb a cipőnél*. Például sárga cipőhöz csakis fehéret vagy egészen világosat vegyünk. Persze nüansznyi eltérések mindig lehetnek. Hiszen vannak szellemes rajzú zoknik, ugyanígy cipők is, vegyítékei két-három színnek, vagy anyagnak. Sárga cipőhöz kánikulában szintén illik a fehér zokni. (De igazán fehér legyen ám!!) Vászonnadrágok alá pedig egyenesen kívánkozik. (Végleges bukás: vászonnadrág, fekete zokni, fekete cipő. Pótvizsga nincs.)

GOMB, TŰ, MONOKLI, VIRÁG,
GYŰRŰ

Gomb. Nagyon kicsi dolog egy gomb. De valamint a baktérium, nagy bajokat okozhat. Vegyük mingyárt azt az esetet, hogy valaki kitűnően öltözött tetőtől talpig, de szörnyű gomb van a manzsettájában, (vad üvegdarab), szörnyű *tű* a kravátlijában (ónix női fej), rémes *gyűrű* a mutatóujján (rekonstruált pápai gyűrű, hamisított lápiszlazuli). Elsőrangú szabónál dolgoztat. Sokat költ magára s a jó ruha mégis csak véletlen nála. Különösen, ha jó szmokinghoz, jó keményinghez plaszt-rónjába *gyöngygomb* helyett két ezüst pitykét tesz. A legkisebb részletről se feledkezzünk meg. A stílus egysége kívánja ezt. Hiszen a legtöbb részlet oly egyszerű probléma! Csupa sablon. Követhetjük a rendes, az előírt utat. Legcélravezetőbb itt is. az *egyszerűség*. Egyszerű gomb. Egyszerű tű. Gyöngy és kész. (Most tökéletesen hamisítják.) Nappali manzsettába megfelelő színű *paszománt gomb* is nagyon jó. Néhány fillér. Kicsit divatjamúlt, de mindig elegáns: az egyszerű *arany* manzsettagomb. Vagy a *gyöngyház*. A divat egyébként nagyon csinos dolgokat produkál évenként. Fő, hogy ne vegyünk se nőies, se feltűnő holmit.

A *monokli* nem olyan előkelő valami, mint sokan hiszik. Túlzás a ruhavállba kapcsolt és mellünkön hintázó üvegfélszem. (Nagyon divatos, de Isten tudja?!...) Persze, sok érdekes fejen is fellép, tagadhatatlan. De egy monokli is ellenkező hatást érhet el. Nézzünk csak körül, mennyi ismerősünk »veszít« azáltal, hogy jelezni akarja, hogy milyen »jó kiállítású« férfi. Nekünk eszünkbe se jutott volna bírálni. De így! Anélkül, hogy rosszmájúak akarnánk lenni, kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy X, vagy Y nagyon lecsúszik nívóban, abban a percben, amint felcsapja monokliját, ő lelki »szemeivel« önmagában egy lordot lát. (Mi az ellenkezőjét.) ő különben is csak »lelki szemeivel« lát. A monoklijával *nem*. Ne túlozzunk hát a monoklival. Főleg ne fitogtassuk. Kivétel csak az a monokli, melyen keresztül *látni* is lehet.

Virágot nyugodtan hordhatunk. Kedves, üdítő viselet. Virág soha sem lehet feltűnő, illetőleg kellemetlenül feltűnő.

Szimbolikus értelme is van:

— Nem mondom le a szépségről. Az élet örömeiről. Jelzem azt is, hogy jól vagyok. Szeretnék örömet okozni embertársaimnak. Tudom, hogy a kellemes látvány magában hord egy kis adag udvariasságot is. Igaz, hogy irigyeinket ellenünk hangolja. De ezt is csak egy kis haszonnak könyvelhetem el.

A FÉRFIFŰZŐ

Kínos téma. Csak súgva lehet róla írni, de vegyék tudomásul: külföldön *rendkívül elterjedt*. Leginkább éppen Angliában, ahol pedig a férfúi hiúság a legkisebb. Főleg frakkhoz veszik fel, azért, mert a fehér mellény különösen kidomborítja a hasat.

Furcsa, de így van: *igazán csak karcsú férfiún áll jól a haskötő*. Kövéreknél ellenkezőt eredményezhet: felnyomja hasukat a mellbe. Így *azután az* illető *még kövérebbnek* hat. Mint a régimódi, túlságosan befűzött asszonyok. Kényelmetlen viselet. De van értelme! Legjobb fogyasztói a színészek. De ne beszéljünk erről. Toalettitok.

NYELVRE HÚZOTT KESZTYŰ, »FEL- SZARVAZOTT« NŐK, FÉLMÉTERES CIPŐORROK S A KÉTKILÓS ESERNYŐ

A női kalap és a hajviselet néha annyira összefonódott, hogy voltak divatkorszakok, melyekben az asszonyi fej díszből alig lehetett kianalizálni, *mi benne a frizura és mi a kalap*. Francia divatkrónikások leegyszerűsítik a kérdést és mindennemű női fejdísz *coiffure* néven tárgyalnak. A divatnak ezen a kis területén olyan beláthatatlan sokaságú változat kergetőzött az évezredek folyamán, hogy a részletes leírásukra vállalkozó könyvek számára néhány, többméteres polc lenne szükséges. Kivonatos ismertetésük talán beleférne egy többkötetes műbe, viszont egyetlen kötetbe csakis a kivonat kivonatát lehetne belesűriteni. Ezen a helyen tehát be kell érünk a kivonat kivonatából néhány szemelvényvel, melyek főképen a hajdani *kalapcsodákra* vonatkoznak.

SZARV ÉS CUKORSÜVEG A NŐK FEJÉN

Át kell suhannunk az arany hajrecék, gyöngyök, fokotok és párták, dízscuklyák, fátyol- és kendőkom-

binációk stb. változatosságban dús történetén. A XV. század elején azonban megállít egy 1439-ből való meg-hökkentően különös szoborképmás. Az angliai Arundel városka templomában látható és Lady Beatrice Arundel ábrázolja. A nemes hölgy fejére egy gyöngyökkel

Lady Beatrice Arundel szobra

kirakott koronás főkötő tapad, ami nem lenne baj, azonban a főkötőből a hölgy fejetetején jobbra-balra egy-egy *félméteres szarv mered ki*. Valóságos szarv, épen olyan, mint az alföldi magyar bika szarva. Ez volt akkor az uralkodó divat. Drótfonadékból készültek az ilyen szarvak, selyemmel voltak bevonva s akkora darab fátyol volt rájuk akasztva, mint egy rendes polgári ablakfüggöny. Boldog viselőjüknek persze szá-mítania kellett azzal, hogy öklelő fejdísze semmiféle ajtón sem fér be, hacsak oldalvást nem tipeg rajta keresztül.

Az érthetetlen divat egész Európán keresztül-viharzott. *Cornette* néven volt ismeretes. Rengeteg válfaja volt, aszerint, amint a szarvak kisebbek vagy

nagyobbak voltak; szétváltak vagy összeszorultak, vastagra duzzadtak s két végük felkunkorodott hegyesre, mint a félhold; vagy pedig tompán magasodtak fel, a közepén mélyedést hagyva, mint egy régimódi férfinyereg.

A bolond divat ellen persze felhorkant a férfivilág s a papság sem takarékoskodott a korholással, elnevezve a lepedőnyi függönyt *az ördög zászlajának*, amely hasonlat azon a hadi szokáson alapult, hogy a győztes ellenség az elfoglalt vár bástyájára ki szokta tűzni a saját lobogóját. Némely helyen a monstrumfejű asszonyokra ráuszították az uccagyerekeket s ezek gúnyszavakat üvöltve szegődtek hozzájuk díszkíséretül. Mégis több, mint harminc esztendeig állták a nők a rohamot. 1467 táján végre nagy lassan behúzták a szarvukat, mint a csiga.

De egyebekben is úgy cselekedtek, mint a csiga. Mihelyt elült az ostrom zaja, megint kidugták a szarvukat. Ezúttal csupán egy szarvat, azt is változott alakban, mert a fejükre illesztett döfőszerkezet olyan volt, mint egy tökéletes cukorsüveg.

Ez volt a híres *hennin*, mely akkora népszerűségre tett szert, hogy a formáját sem kellett változtatnia, mint kétszarvú elődének. Körülbelül másfél évtizeden keresztül egyugyanazon alakban tornyosult a divathölgyek feje fölé. Mindössze a méretei gyarapodtak; végül a cukorsüveg olyan magasra fajzott, hogy most meg az ajtók nem voltak elég magasak számára s csak mélyen lehajtott fővel vagy térdre rogyanva tudtak a dámák rajta átvergődni.

A cukorsüveg csúcsáról *fátyol* lengett alá. Nem olyan széles, mint az ördög lobogója, *viszont annál* hosszabb. Természetesen mindenki azon iparkodott, hogy minél hosszabb fátyollal főzze le süveges asszonytársát. A versengés elfajult s a hatóság kénytelen volt rendeletekkel beavatkozni. Többnyire úgy szóltak ezek a ruhaszabályok, hogy *polgárasszony fátyla csupán derékig érhet, nemes asszonyé lefityeghet a sarkáig, uralkodó házbeli hölgyeké pedig a földet seperheti.*

A XV. század végén a vad kalapot elfújta a renaissance friss szellője. Az asszonyok felismerték,

hogy kár olyan fontos női ékességet, mint a haj, cukorsüvegek alatt rejtegetni. A divat a hajdíszek területére vetette magát. De a szünet, nem tartott sokáig, a kalapok ismét előkerültek, a legkülönbözőbb formákban.

Holbein képei alól bájos főkötők alól mosolyognak felénk a szép angol asszonyok; Lucas Cranach pedig irgalmatlan nagy strucctollakkal ékes kalapokban pompázó, szigorú tekintetű német dámákkal ismertet meg.

A KALAPŐRÜLET ARANYKORSZAKA

A 18. század végén köszöntött be a kalapőrület aranykorszaka. A frizura terén — mint látni fogjuk — a végletekig kitombolta magát a fodrászok megkerült fantáziája s mikor már-már kimerültek, a divat megengedte, hogy ez a tébolyult művészet kiterjedhessen a kalapokra is. Alfred Franklin, a francia divat legalaposabb ismerője, áttanulmányozta a korbéli francia divatlapokat és *száznyolcvanhat különféle kalapdivatot* hüvelyezett ki belőlük; szerényen hozzátéve, hogy a lista korántsem teljes.

Közös jellemvonásuk volt, hogy miután a különben is magas frizurára illeszkedtek, *magasságuk minden eddig ismert méretet felülmúlt*. Az eként felkalapozott nők zárt tetejű kocsiban csak úgy fértek el, ha térdepeltek benne vagy pedig kidugták a fejüket az ablakon; sőt akadt olyan toronymagas fejdísszel büszkélkedő dáma, aki térdelt is és a fejét is kidugta. Bálban valóssággal bukdácsolniuk kellett tánc közben, hogy fejüket bele ne üssék a csillárba. A bomlott divatnak mindenki behódolt, legelső sorban maga a királyné, Marie Antoinette. Le is festhette magát a szenzációs kalapdísszel s elküldte az arcképet édesanyjának. A várt hatás azonban elmaradt, mert *Mária Terézia sírva fakadt, mikor az arcképet meglátta*. Rögtön írt a leányának, hogy megkapta ugyan a portrét, de nyilván tévedés lehet a dologban, mert a kép komédiásnét ábrázol, nem pedig királynét.

1778-ban a *Belle Poule* nevű fregatt dicsőséges szereplése alkalmából miniatűr *hadihajó* jelent meg a divathölgyek fején. Úgy hívták a kalapot: *à la Belle Poule*. Volt három árboca vitorlával, apró ágyú, horgonya, kötélhágcsói, lobogói. Nem is volt nagyon miniatűr, mert a korbeli divatképek szerint legalább öt-hatszor akkora lehetett, mint az illető hölgy feje.

1783-ban korszakalkotó esemény történt: levegőbe emelkedett az első *léghajó*, a Montgolfier testvérek

»Hennin«, drótvázra szerelt fátyol-dísszel (1450 tájt)

merész alkotása. Pár nap múlva már ott dagadozott az asszonyokon a léghajó mása, az *à la Montgolfier* kalap.

Mikor Marie Antoinette gyermekes szeszélye a versaillesi parkban pásztori játékokra adta magát, a

kalaposnék nyomban megalkották az *à la bergère*, *à la jardinière*, *à la laitière* kalapokat. Parkok és ligetek voltak rajtuk, pásztorok és pásztor leányok, apró birkanyájak, tehenescskék, tejesleányok, vadak és vadászok sőt forgó szárnyú kicsiny szélmalomok is.

A kalaposok segítségül hívták a mitológiát is. Egy virágokkal megrakott kosár a fejen kalappá lépett elő *s à la Flore* nevet viselt; ha gyümölcsök voltak benne, *à la Pomone* néven szerepelt; ha búzakalászok integettek ki belőle, akkor *à la Cères* névre keresztelték.

Mindezeknek az alkotmányoknak tulajdonképpen csak a neve volt kalap; valójában önálló díszművek voltak, melyeket felillesztettek a divathölgyek magasra tornyozott frizurájára, mintegy a nagyszerű alkotás betetőzéséül. Egy nap azután a kalaposok igazi kalappal lepték meg a nővilágot, melynek nem volt alapzata s rá lehetett húzni a hajra. Úgy hívták: *Ű la Caisse d'es-compte*. Leszámítolóbank-kalap? Hát ez micsoda bolondság? A kalaposok finom mosollyal oldották meg a rejtélyt: épp most bukott meg a párizsi Leszámítolóbank, mert elköltötték az alaptőkéjét, vagyis kisült róla, hogy nincs alapja... A szellemes butaság biztosította a kalap karrierjét.

A forradalom seprője lesöpört a színtérről haj dísz és kalapot, divathölgyet és kalapost. De alighogy ismét lélekzetet vett a rémuralomfojtogatta társadalom, megint előlről kezdődött a körtánc. A film kockáinak gyors perdülésével váltogatták egymást a kalapdivatok. A bő termés során újra fel burjánzott néhány groteszk, idétlen forma, mint például a direktóriumnak arcot eltakaró, irdatlan *nagy ellenzőjű* kalapjai, vagy a Staël asszony *turbánja*. Viszont kivirultak bájos, kedves kreációk is, mint az angol nők dekoratív *szalmakalapjai*. Rendszert nem igen lehet találni a 19. század kalapdivatjában, hacsak a mindenkori reakciót nem könyveljük el rendszernek, mely a nagy kalapok divatja után áttért a kicsinyekére, majd ismét a nagyokéra, újra meg újra ismétlődő körforgás gyanánt. 1835 körül a párizsi nők a *cabriolet* nevű óriáskalapot hordták, — mikor megunták, helyét elfoglalta egy csinos, kitűnően

álló apró kalap, a *bibi*. Ez a gyermekded nevű alkotás viszont az idősebb hölgyeknek nem volt ínyére és keresztülerőszakoltak egy új, nagyobb formát, melynek neve is komolyabban hangzott: *caba*. Erre következett a *Pamela*, majd a *toque*, egy magyaros változata szerint úgyis, mint *toque hongroise*. És így tovább, egészen a 20. század háborúelőtti óriáskalapjáig, mely még frissen él az emlékezetünkben.

A TÖRTÉNELEM JÁTÉKAI A FÉRFIKALAPPAL

A férfikalapot történelmi vándorútján nyomról-nyomra követni épp olyan kétségbeesett vállalkozás lenne, mint a női kalapdivat örvénylésébe beleszédülni. Szerepelt *süveg*, *csuklya*, *sapka*, *kucsma*, és *kalpag* néven; készült préméből, nemezből, szalmából, nyúlszőrből, selyemből, bársonyból, de még *pávatollból* is; formájának folytonos változtatását illetően pedig Proteusz tanulhatott volna tőle. Pályájának delelőjére akkor jutott fel, mikor *dózsesüveg* vagy *pápai tiara* alakjában jelképezte az egyházi és világi főhatalmat, — legmélyebbre pedig akkor zuhant alá, mikor viselése szegénybélyeget jelentett, mint a spártai helóták *kutyabőr fővege*, vagy a *zöld sapka*, melyet a középkorban nyilvános pellengéren nyomtak a fizetésképtelen adós fejébe.

A változatok egyhangú felsorakoztatásánál sokkal érdekesebb az a mód, mellyel a hajdani férfivilág a kalapot kezelte. Szemben a nők biztos céltudatosságával, a férfiakat hallatlan félszégesség és bizonytalanság jellemezte. Abban egyetértettek, hogy a kalap hivatása: megvédeni a fejet az időjárás viszontagságai ellen; rá is tették a fejükre, mikor szemükbe süttött a nap vagy hajukra csurgott az eső, de azontúl nem tudtak vele mit kezdeni. Úgyszólván mindvégig megoldatlan probléma maradt, hogy a társadalomban mikor kell fenntartani a kalapot és mikor illik levenni.

A régi keleti népeknél az volt a tiszteletadás jele, hogy a fejüket befödtek. Az izraelita vallási szokás ma is ezt rendeli. A római, ha istene elé járult, tógáját húzta a

fejére vagy pedig feltette kalapját, lett legyen az süveg-szerű *pileus*, vagy lapos *petasus*, vagy felhajtott szélű *causia*, vagy akár fordított csészeformájú *obbatas*.

A középkorban ugyanez a szokás dívott, mert az akkori, áll alatt átfont csuklyasapkát nem lehetett minduntalan leemelgetni. Templomban, fejedelmek előtt is fenntartották. A tiszteletadásnak az volt a módja, hogy az illető a bohócsapkához hasonló csuklyát, a *Gugel-t*, a homlokán kissé hátrabilentette.

»LE A KALAPPAL/
FEL A KALAPPALI!«

Később az udvari etikett azt parancsolta, hogy a fejedelem előtt *födetlen fővel* kell megjelenni. A francia etikett XIV. Lajos korában olyan szigorú volt, hogy udvari embernek nem csupán a király személyes jelenlétében kellett hajadonfött lennie, de ha netán a király hálósobáján ment keresztül, *az üres királyi ágy előtt is le kellett vennie a kalapját* és mély meghajlással kellett előtte elhaladnia!

Mivel azonban nincs szabály kivétel nélkül, a spanyol grandokat tudvalevően az a kiváltság illette meg, hogy még *a király elé is feltett kalapban léphettek*.

Ám mit tegyen a derék burgundi nemes ember, aki nemcsak hogy nem spanyol grand, de még csak a meleg spanyol klímát sem élvezheti, hanem északon lakik, ahol télen a rosszul fűtött paloták minden sarkában a nátha és a reuma rémei leselkednek reá? Igen elmés divattal segítettek magukon: *két kalapot hordtak*. Az egyiket hosszú selyemszalaggal a vállukra akasztották s ilyen módon megadták a burgund hercegnek a kellő tiszteletet, mert hiszen a kalap nem volt a fejükön, hanem a hátuk mögött lógott. Viszont a fejükbe meleg, karimátlan süveget nyomtak, ez azonban az elmés fikció folytán nem számított kalapnak. Az etiketten nem esett sérelem.

Maga a fejedelem mindig fenntartotta a kalapját, a szobában is. Ellenben a *francia udvarnál egy időben ebédnél a király levette a kalapot, a többi uraság pedig*

fenntartatta. Másszor megint a király tartotta fenn es a többi vette le.

Általában egészen a 18. századig az illem azt kívánta, hogy az uraságok minden alkalommal tartsák a fejükön. *Ünnepi ebédeken a legnagyobb neveletlenség számba ment, ha valamely tájékozatlan vidéki úr kalap nélkül akart asztalhoz ülni. Templomban is feltett kalappal ültek, csupán Úrfelmutatáskor vették le.*

Az orvos a betegszobában feltett kalappal tett-vett, sőt régi metszeteken ámulva láthatjuk, mint ment végbe a 16. században egy operáció. *Az orvos irtóztató nagy tollas kalapban, karddal az oldalán fűrészeli le a beteg lábát, az pedig ugyancsak tollas kalapban ül a széken s lábát úgy fekteti az operációs tuskóra, mintha a csizmáját akarná lehúztatni.*

Hogy bírósági tárgyaláson a vádlott feltett kalappal jelent meg, azon nincs csodálkozni való. Csodálkozást egy 1509-ből való augsburgi metszet van hivatva kiváltani, melyen a korbelti testi büntetések és kivégzések vannak ábrázolva. Jobboldalt egy kézlevágásra ítélt bűnös a tőkére helyezi kezét és kalappal a fején mered a bárdot emelő hóhérra. Baloldalt egy halálra ítéltet fejeznek le. Térdenállva, összekötözött kézzel, lecsupaszított nyakkal várja a halálos csapást, de még utolsó percében is fején van az akkor divatos nemez vadászkalap. A hóhérok is mind kalapban működnek; kin kerek barett van, kin hatalmas tollas kalpag.

HOVA TETTÉK A KALAPOT?

A 18. században a szokás ingadozik. Társaságban, ebédnél a kalapot hol felteszik, hol leveszik. A későbbi *tricorne* (háromszögletű kalap) pedig egyáltalán elveszti minden kilátását, hogy a fejre tegyék, mert megzavarta volna a púderes paróka összhangját. A gavallér összenyomta és a *hóna alá vette*. Az ilyen létjogosultságát vesztett boldogtalan kalap neve volt *chapeau de bras*, vagyis kar alá való kalap, kézi kalap, fából vaskarika.

Mikor végre ennyi tévelygés után a férfivilág megállapodott abban, hogy a kalapot társaságban nem sza-

bad fejen tartani, akkor meg azt kellett megtanulnia, hogy hogyan kell a levett kalappal bánni. Előszobafogások nemlétében be kellett vinni a szobába. De ott mit kezdjen vele? Az 1782. évben megjelent leghíresebb illemkódex a következőket javasolja:

»Miután a szobába lépve, kalapunkat nagy tisztességtudással levettük, fordítsuk tetejével kifelé és fektessük balkarunkra, avagy hasunk baloldalára.

Ha leültünk, tegyük térdünkre, tetejével felfelé.

Igen nagy neveletlenség ilyenkor a kalapot ide-oda forgatni, a tetején kapirgálni, ujjainkkal rajta dobolni, felemelni és nézegetni, belebámolni, arcunk vagy szánk elé tartani.«

Még a múlt század végén is az volt a divat szertartásos látogatások alkalmával, hogy a gavallér nem hagyta a cilindert az előszobában, hanem bevitte a szalonba. Sok baj volt az idők során a kalappal. Századok kellettek hozzá, hogy a sok esetlenség után végrevalahára a férfiak egyöntetű egyszerűséggel bánjanak vele. Az egyöntetűség abban nyilvánul meg, hogy például az *angol gentleman magánházban leveszi a kalapját, a képviselőházban pedig felteszi.*

MIKOR AZ EMBEREK NAGY LÁBON ÉLTEK

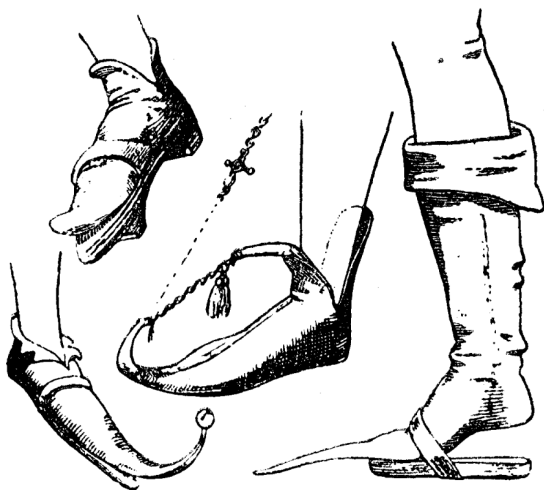
Valamennyi ruhadarab között a *cipő* viselkedett mindig a leghűségesebben. A divat ugyan nem szereti a logikát s így az az alaptörvény sem volt ínyére, amely szerint a cipő arravaló, hogy járjanak benne. Belebelekötött, igyekezett az alapelvtől eltántorítani, de eltekintve néhány ideig-óraig tartó eltévelyedéstől, a cipő általában ellenállt a kísértésnek és szerényen, becsülettel élt hivatásának.

Egyetlenegyszer sikerült a csábítás, a cipő megsédült, megvadult és kirúgott a hámból — de ekkor aztán alaposan.

Volt a rómaiaknak egy cipőfajtájuk, az úgynevezett *calceus répanus*. Ennek az orra csőrszerű hegyesen végződött és felkunkorodott, mint egy megfordított keselyűorr, vagy mint a csónak orra. Nem igen hord-

ták; valami divatcipő lehetett. Ez a rég elfelejtett római cipő a XI. században váratlanul ismét felbukkant. Az anekdota Plantagenet Henriket teszi meg az új divat szerzőjének, aki a cipő megtoldott csőrébe rejtette volna el középső ujjainak óriási bütykét. Az anekdota tetszetős, de nem valószínű, mert a csónakorrú cipő már jóval előtte ismeretes volt a kontinensen. A csónakorrú név látszik a legmegfelelőbbnek; a franciaéknál is *poulaine* volt a neve, ami csőrt is jelent, hajóorrot is. A németek *Schnabelschuh-ra* fordították a francia elnevezést, ebből származott a nálunk itt-ott használatos *csőrös saru*.

Mindegy a név. A cipőorr pedig akár csőrhöz, akár hajóorrhoz hasonlított, a hasonlatosság csupán rövid ideig tartott. Mert az orr elkezdett nőni. Nőtt egy-két

Csőrés saruk és alátét-cipők (XV. század)

hüvelyket, nőtt féllábat, nőtt egy egész lábat, sőt, mikor végképen megbolondult, felnövekedett két teljes

láb, vagyis körülbelül *hatvanhat centiméter hosszúra!* Az ilyen keskeny cipőkrokodilus persze ide-oda fityeggett és az állandó hasravágódás veszedelmét jelentette. Úgy segítettek rajta, hogy az orrot gyapjú- vagy szövettöméssel megmerevítették, miáltal a járás is biztonságosabb lett és a kunkor is nyert díszben és jelentőségben. A két láb hosszú orron a tömés sem segített, tehát azt a megoldást eszelték ki, hogy *az orrot felhajtották egészen a térdig s kapoccsal vagy horoggal odaerősítették.* Királyok, hadvezérek, államférfiak, szóval felnőtt és értelmesnek vélt férfiak vakon behódoltak a tébolyult divatnak és büszkén tapogtak az előkelőséget jelentő kunkorodmányokban.

Aki ismeri a divat egyéb kinövéseit, ezen a vadhajtáson nem is csodálkozik túlságosan. A kézösszezsapó álmélgodás akkor következik be, mikor kiderül, hogy a kerge divat nem csupán néhány évtizedig tartott, nem is egy századig, hanem érthetetlen módon körülbelül *ötszáz esztendeig.* Már a XI. században említi néhány krónikás; az 1212-iki párizsi zsinat eltiltja viselétüktől az egyházi személyeket; az 1365-iki angersi zsinat megismétli a tilalmat; 1422-ben VI. Károly francia király, 1464-ben IV. Edvárd angol király, 1473-ban a nürnbergi városi tanács bocsát ki ellene tiltó rendeleteket s csupán a XV. századnak a végén sikerült végezni vele. Akkor sem a hatóságoknak, hanem egy másik, új divatnak.

Közben olyan ádáz versengés dúlt a cipőorr frontján, mint aminő a cukorsüveg-kalapra boruló asszonyi fátyol körül tombolt. Már attól kellett tartani, hogy a cipőorr háromláb hosszúra is felgyarapodik; siettek hát a hatóságok a féktelen ambíciót letörni. Mint a fátyol esetében, a cipőnél is rendelettel szabták meg, hogy rangja szerint kinek mekkora kunkorhoz van joga. Szép Fülöp francia király idejéből, a XIV. század végétől származik az első ilyen rendelet; utána a többi országban is féket vetettek a nyugtalan vérű cipőre. Általában úgy szabályozták a súlyos kérdést, hogy *közember cipőjének kunkorodása nem haladhatja meg a féllábhosszat; tekintélyes polgár, honorácior és nemes-*

ember hordhat egy láb hosszút; főurat pedig két teljes láb hossznyi kunkor illet meg.

Innen ered a közmondás: *nagy lábon élni.*

A divatpestisnek érdekes epizódja játszódott le a sempachi csatában, 1386-ban. Az osztrák lovagok kénytelenek voltak leszállni a lóról és gyalog venni fel a harcot a svájci paraszts csapatok ellen. A hajóorr súlyos tehertételt jelentett volna, fogták tehát magukat és egyszerűen *levágták cipőjükről a hosszú orrot.* Mint tudjuk, az operáció nem használt és ütközet után a győztes svájciak kocsiszámra szedték össze a lovagi cipőhulladékokat.

Ötszáz évi garázdálkodás után végre jött egy új divat és véget vetett a hajóorr túlhosszú uralkodásának. Hogy milyen volt az új divat, azt nem nehéz kitalálni. Természetesen az ellenkezője az eddiginek: rövid, lapos, tenyéryni széles cipőorr. A divat történetében az új módi *kacsáorr* néven ismeretes.

A csónakorrú cipő nemes anyagokból: finom bőrből, selyemből, bársonyból, brokátból készült. Az orr végét arany vagy ezüst foglalatba szorították s arany karmot, arany gombot, arany emberfejecskét vagy hasonló záródíszet illesztettek rá. Legelterjedtebb divat volt — ki hinné ezt ma? — a *csörgő*. Valóságos csörgő, aminőt manapság csak gyerekjátékokon, a tökkirályon és alattvalóin s a bohócok sapkáin láthatni.

A CSÖRGŐDIVAT

A csörgő az öv díszítése gyanánt jelenik meg először. Az öv a középkorban fontos kiegészítő része volt a női és férfiöltözéknek egyaránt, mert a *zsebet még nem ismerték.* A nők kulcsaikat, kis tükrüket, táskájukat akasztották rá; a férfiak övén *pénztárca és evőeszköz* fityegett, sőt ama gyérszámú lovag urak, akik írni is tudtak, *övükről lógatták le a tintatartójukat.* A luxus nem feledkezett meg az övről sem s az előkelő urak és asszonyságok öve aranyhímzéssel ragyogott, rubintól és smaragdtól szikrázott.

A XII. század táján minden egyéb ékességet kiszorít egy nagy zajjal jelentkező új divatcikk: a *csörgő*. Speciális *német divat* volt. Bár nem nagy dicsőségünket jelenti, mégis úgy látszik, tőlünk szerezték az alapeszmét, mert régi német krónikák megemlítik, hogy a lechmezei csatában elfogott magyarok ruháját csörgők díszítették.

A feudális világ embere már csak ezért is kapva-kapott az újszerű ruhadíszben, mert nem csupán csillogó aranyával jelezte viselőjének előkelőségét, de hangos szóval hirdette is, hogy vigyázat! uraság közeledik, félre az útból! Természetesen az új ruhadísz épügy átlendült a túlzásba, mint a divat minden új alkotása. A csörgők elkezdtek szaporodni. Mikor az övön már nem fértek el, átterjeszkedtek a *ruhaszegélyekre, kalapra, cipőre, vállszalagra*. Urakon, asszonyosságokon százával fityegtek a csörgők, akkora csengést-bongást csinálva, hogy *templomokban el kellett tiltani a bolond viseletet, mert zavarták az istentisztelet komolyságát*.

Annál büszkébben parádézott vele nagy ünnepeken az uszályos úrnő, csónakorrú cipellőjű lovag. Szemléltetően ír le egy 1370-ben »lezajlott« udvari ünnepélyt a régi groningeni krónika, mondván: »Fényes ruhában jöttek el a lovagok, dámák és kisasszonyok; arany-ezüst csengő övük volt; hosszú köntös hullott le a vállukról; volt itt aztán surr-surr és kling-kling!«

Lichtenstein Ulrik lovag, a lovagkor édesszavú költője és javíthatatlan asszonybolondja temérdek tornát vívott hölgye tiszteletére. Egyik tornán egy másik bolonddal akaszkodott össze, aki Ulrik úr leírása szerint igen derék lovag volt és nagyszerű öltönyben vágatott be a küzdőtérre: *ötszáz csörgő* volt a ruháján s még a kopjája hegyén is apró csörgők csilingeltek.

Idővel a csörgők nem érték be a szaporodással. Növekedni is kezdtek. Dió, majd baracknagyságúra domborodtak. Ez sem volt elég. A csörgőket *csengetyűkkel* keverték vagy helyettesítették; a csengetyűk pedig szintén elkezdtek nőni s elérték az apró harangoskák méreteit. Egy régi német krónika leírja az

1400—1430 közti időszak divatját s azt mondja a szalagokra akasztott harangokról, hogy 10—15 márka súlyuk volt, sőt némelyik megütötte a 20 márkát. (Körülbelül 10 fontot!)

A csörgőt századokon át annyira komolyan vették, az előkelőség olyan hallatlanul nagyszerű hangsúlyozásának tekintették, hogy a legnagyobbfokú hódolattnyilvánítás-számba ment, mikor szentképeken még a szentek ruháit is csörgőkkel rakták tele. Nevezetes ilyen mű Szent Móric szobra Halle városában, melyet 1411-ben készített Konrád von Eimbeck mester. A szent ruháján bizony csörgők lógnak; a nép ma is így hívja: *Der Schellenmoriz*.

A csörgődivatra várt a legszomorúbb vég a bizarr divatkreációk közül. A többi bolond divat elenyészett, feledésbe ment, csakis a divattörténészek tartották számon. A csörgő azonban nem halt meg. Ma is szerepel, ha nem is a dámák és gavallérok ruháján, de sokkal hozzáillőbb helyen: a *bohócsapkán*.

A DIVAT »LÚDAPRÓLÉKJA«

A ruházkodás apró kellékeire, az accessoires-ra, a régi francia nyelvnek volt egy másik elnevezése is. Úgy hívták őket: *petite-oie*. Lúdaprólék. A név inkább enyelgő, mint becsmérő; hiszen abban az időben, mikor a flirt szó még nem volt ismeretes, ezt a nevet alkalmazták a kisebb szerelmi kedvezményekre, a női kegyosztás apró hulladékaira is. Félreértés elkerülése végett: a *petite-oie* egyformán vonatkozik férfi és női divatra...

A *kesztyű* az idők során józanul szolgálta rendeltetését. Sohasem fajult el tisztán fényűzési cikké, még ha ritka és finom bőrökből készítették, drága hímzéssel, arany csipkével borították, vagy gyémántokból csinálták is a gombjait. Télen férfi és nő a hideg ellen hordta, nyáron pedig csakis a nők védték vele kezüket a napsütés ellen. *Férfiembernél elpuhultságot jelentett, ha nyáron is kesztyűben járt*. Apor Péter erről így emlékezik meg:

»Téli kesztyűt ki párduböorból, ki hiúzböorból, ki róka-böorból viselt, az nyári kesztyűnek híre-helye sem volt, ha valakinél nyári kesztyűt láttak volna, bolondnak mondták volna. Jut eszembe, hogy valaki viselni kezdte vala az nyári kesztyűt, csúfolni s kacagni kezdték vala s szégyenletében letevé.«

Erdélynél kevésbé puritán országokban előfordult persze, hogy a kényes gavallér nem törődött a nevetséggel s bizony hordta a kesztyűt nyáron is. Sőt *éjszaka* is, mint III. Henrik francia király effeminált udvaroncai. Tetejében ezek még illatos kenőcsökkel puhították az éjjeli kesztyűjüket s úgy húzták a kezükre, hogy bőrük gyengéd maradjon.

Kesztyűviselés terén vita nélkül a legkényesebb férfiú az a Pithyllos nevű régi görög volt, akiről Athenaios azt írja, hogy *ebéd közben is kesztyű volt a kezén*, nehogy megégesse, mikor, hozzáér a forró tálhoz. S még ez sem volt elég neki. Óvatosságát annyira eltúlozta, hogy féltvén nyelvét a megégetéstől, a *nyelvére is kesztyűt húzott*, mielőtt belekóstolt volna az ételbe...

A KESZTYŰS ÉS KESZTYŰTLEN KÉZ

A férfikesztyű lehúzásának illemkérdése ősrégi időkre nyúlik vissza. Fejedelmek előtt tilos volt kesztyűs kézzel megjelenni. Valószínűleg amiatt, mert a lovagesztyű hatalmas tölcsérszájába könnyű szerrel el lehetett rejteni a rövid tört, vagy egyéb orgyilkos merényletre alkalmas fegyvert. Angliában ma is külön kiváltsággént illeti meg egy-két nemesi családot a jog, hogy *legidősebb tagja a király jelenlétében is fenntarthatja a kesztyűjét*.

Templomban, társaságban nem illett kesztyűsen mutatkozni. Magasabbrangúak üdvözlésénél, *kézfogásnál le kellett húzni.* Az illem olyan szigorúan ragaszkodott a szabályhoz, hogy például *falkavadászon csak addig a percig engedélyezte a kesztyűt, amíg a hallali el nem hangzott.* Ha valamelyik vadász szórakozottságból azontúl is magán feledte a kesztyűjét, rögtön ott termett egy lovász és mély meghajlással átnyújtott neki egy

frissen letört fagallyat: ez volt a még régebb időkből fennmaradt szimbólum, mely arra kötelezte a feledékeny vadászt, hogy fizessen bírságot a szolgaszemélyzet javára.

Hölgyeknek megengedte ugyan a francia udvari etikett, hogy fentartsák a kesztyűjüket, de nyomban *le kellett húzniuk, ha bármely tárgyat, esetleg egy lehullott asztalkendőt nyújtottak át a királynak vagy királynénak.* Ez az illemszabály magyarázza meg Marie Antoinette híres kalandját az ingváltásnál, mely többféle verzióban kering. Hiteles történetét Campan asszony mondja el emlékirataiban.

A KIRÁLYNÉ INGET VÁLT

Királyok és királynék minden legkisebb ténye nagyfontosságú volt az udvari életben. Így a *királyné reggeli ingváltása* is. A jelentős művelet úgy ment végbe, hogy mialatt a királyné levetette hálóingét, a szolgálattevő udvarhölgy már készenlétkben állt a nappali inggel és rásegítette asszonyára. Igen ám, de ha vérbeli hercegnő is jelen volt a reggeli toalettnél, ez esetben az értékes kiváltság őt illette meg s az udvarhölgy neki engedte át az ingfeladás szertartását. Nem úgy azonban, ahogyan az etikett lényegének mélységeihez nem értő polgári olvasó gondolná: közvetlenül. Nem; ilyenkor az udvarhölgy előbb átadja az inget a főkomornának s ez továbbítja a vérbeli hercegnőhöz. Történt már most egy téli reggelen, hogy a fiatal királyné az ágyból kilépve ép lehullatta hálóingét s várta a nappali inget, melyet az udvarhölgy már a kezében tartott. Abban a pillanatban kocognak s benyit az orléansi hercegnő. Az illemszabály érvénybe lép; az újonjött lerángatja kesztyűjét, az udvarhölgy átadja az ingat a főkomornának, ez továbbnyújtja a hercegnőnek — amikor megint kocognak s besuhog a provencei hercegnő, rangban magasabb az előbbinél. Az orléansi hercegnő átnyújtja neki az inget, de emezen rajt van a kesztyű. Kesztyűrángatás stb. A boldogtalan királyné libabőrösen topogott a hideg szobában, míg végre belebújhatott az ingébe.

KÉZHŰTŐ, KÉZMELEGÍTŐ

Volt idő, mikor nem csupán a kesztyű volt hivatva a kezet melegíteni. Ismeretes a *muff* szerepe, mely hol kicsi volt, hol nagy s hordták vígan a férfiak is. Csinos toalettcikk volt az aranyozott fémből készült *kézmelegítő gömb*, melynek legbelső magva izzó vasgolyócska volt s elmés finom csőszerkezet óvta benne a meleget. Ennek ellentéte volt a nyári *kristály* vagy *agátgolyó*; ezt a forróság ellenszeréül szorongatták kezükben az érzékeny bőrű hölgyek. Ártatlan játékszer volt, nem úgy mint a *régi római nők szelídített kígyója*, mely úrnője nyaka köré tekergözve hűtötte le annak melegtől tüzelő testét...

A ZSEBKENDŐ ALAKVÁLTÁSAI

Ezek a római asszonyok már ismerték a *zsebkendőt*. *Sudarium* volt a neve s mint ebből kitetszik, az izzadság letörlésére használták. Egyéb rendeltetéséről az óorkutatók nem tudnak; úgylátszik, az enyhe római klíma fölöslegessé tette, hogy átvegye az ujjak szerepét, melyek a zordabb északon még a fejedelmeket is átsegítették a pillanat zavarain. Volt egy másik kendőjük is, az *orarium*. Férfiak is használták, de még ez sem volt hivatva az ujjakat pótolni. Az volt a rendeltetése, hogy cirkuszi kocsiversenyeken lobogtatásával lelkesítsék a versenyzőket. (íme a *zsebkendolobogtatás* eredete.) Egyébként a mai zsebkendő hivatását a tóga egyik csücske töltötte be.

Csak a XVI. század közepe táján kezd a zsebkendő használata elterjedni; először *Itáliában*, azután egyebütt is Európában. De csak nagylassan terjedt. Még Rotterdami Erasmus is szükségesnek tartja, hogy illemtanában különös súllyal tanácsolja a zsebkendő használatát, mondván:

»Paraszti szokás az orrot a siphába vagy a ruhaujjba törülni; az sem valami finom dolog, ha előbb a kezünket használjuk s utána kezünket fenjük a ruhánkhoz. Ellenben kissé félrefordulni a társaságtól és zsebkendőt használni: illedelmes eljárás.«

Mikor aztán a zsebkendő *használata*, általánossá vált, osztozott a legtöbb toalettcikk luxusában. A divatvilág a legfinomabb anyagokból szabatta s a legdrágább csipkével szegte be. Néha el is kanyarodott a divat a jóízléstől. Stendhal beszéli, hogy az ő idejében a milanói szerelmesek *rózsaszín tafotából csináltatták a zsebkendőiket, szonettekét nyomtattak rá s kölcsönösen kicserélték*. 1810-ben a párizsi lapok egy új találmányt hirdettek: a *földrajzi zsebkendőket*. Anyaguk batiszt volt s térképeket nyomtak rájuk, Franciaország és egyéb országok térképeit. Mosás után is megmaradt a kép — újságolták a lelkendező hirdetések.

Különös, milyen soká késett a legegyszerűbb találmány, hogy tudniillik a zsebkendőt rácseppentett parfümmel lehet illatosítani. Ez csupán a XVIII. században jutott az embereknek eszébe. Egészen addig bonyolult műveletekkel *szagosították a zsebkendőt*. Legkezdetlegesebb módja az volt, hogy illatpárnák között tartogatták. Később a pácoláshoz folyamodtak. Értelmetlenül komplikált keverékekbe áztatták a kendőt s állítólag az ily módon pácolt zsebkendők mosás után is megtartották illatukat. Úgy hívták őket: *mouchoirs de Vénus*. Egy ilyen pácnak a receptje megtalálható Alexius Pedemontanus híres kozmetikai tanácsadó-könyvében, mely 1575-ben jelent meg »Weiberzierung« címmel. Tanulság céljából álljon itt ez a nevezetes recept:

»Végy timsót, mézgát, gyantát és malváziai bort, keverj bele kevés higanyt és ólomfehérjét, főzd fel tiszta vízben. Tégy hozzá narancsom, citromot, kristálycukrot, valamint egy *kopasztott kövér tyúkot és ötven kerti csigát*. Az így készült fűzetben mártsd meg hétszer a zsebkendőt és tedd ki száradni. Ha megszáradt, fölséges szagos zsebkendő lesz, méltó akár a királynéhoz is.«

MŰVIRÁGOK

Azelőtt nem csupán a zsebkendőt, de a *művirágot* is illatosították. Egyik leghíresebb párizsi művirág-készítő Marie Antoinette-nek remek rózsabimbót szálított, melynek színe és illata csalódásig olyan volt,

mint a valódié. S a bimbó még egyebet is tudott: meg kellett nyomni a szárán egy parányi gombot, arra a bimbó kitérult s a kehely mélyén megjelent a királyné miniatűr email-arcképe. Ilyen elrugaskodott virágcsodát persze csak a mesterséges virág párizsi művészei tudtak összebúvészkedni, de egyebekben az ügyes magyar női kéz nem maradt mögöttük, ha ugyan színvalóságot ír a Honderű 1845-iki újévi számában megjelent divatrevű. A cikkíró körsétát végzett a belváros divatüzletei között és tudósítását így kezdi:

»Első helyen vannak itt mingyárt a virágok, nagyságtok bájos öltözékein a tavaszt képviselő, de melyeknek honiaknak kell lenniük, hogy bájos homlokaitok köré érdemesíttessenek. Leitschach Katalin honi selyemhernyók gubóinak foszlányhártáiból minden alakú leveleket s ezekből selyemvirágokat készít, melyek szín, csín, s természeti hasonlóságban az eddig; batiszt, atlasz, tafota s bársonybul készülteken fölülállanak. L. asszony a granátos-uccai Dlauhy-házban van, Flóra templomához címezve.«

A KÉT KI LÓ S ESERNYŐ

Flóra templomától egy merész ugrással lendülünk át egy másik templomba, mely sok ezer esztendővel ezelőtt Ninivében emelkedett. Kiasott romjai között látható egy dombormű: király fölé *napernyővel* görnyedő rabszolga. Egyiptom, Kína s Ázsia tőbbi kuli úrnépe ősidők óta ismerte a napernyőt. Európában a XVI. század táján kezd feltűnedezni. Itt aztán a napsütéses déli országok találmánya mihamar átvedlik *esernyővé*. A XVII. századbeli esernyő botja 1.20 méter hosszú volt, tíz darab 80 centiméter hosszú halcsont feszítette ki és jó erős *bőrrel volt borítva*. Súlya másfél-két kilogrammot tett ki! Az ilyen kompakt szerszám a család feltve őrzött kincsei közé tartozott és nemzedékről nemzedékre öröklődött. Majdnem háromszáz esztendőre volt szüksége az esernyőnek, hogy megtegye hosszú útját a borozott súlyos őslénytől a modern retikülbe férő kis selyemjósáig.

Különös, hogy az *esernyő tulajdonképeni hazájában, Angliában eleinte egyáltalán nem tudott meghono-*

sodni. Egyszerű oka volt: a londoni kocsisok féltették tőle az iparukat és felbérelték az uccagyerekeket, hogy tüntessenek ellene. A XVIII. század közepén végre akadt egy bátor ember, aki elhatározta, hogy ha törikszakad, mégis megismerteti Anglia népével az esernyőhordás áldásait. 1750-től kezdve teljes *harminc éven* át sétált végig minden esős napon London uccáin a megvetett esernyő alatt. Gúny, szitok, inzultus volt a része, de tűrte megadással a nagy cél érdekében. A *szívósság* győzött. Az esernyőt ez emberek megszokták s mihamar nemzeti felszerelési tárggyá lépett elő. A hálás haza feljegyezte az úttörő nevét: Sir Jonas Hanwaynak hívták.

32.000 GOMB

A divat apró járulékainak részletes történetét megírni: esztendőök fáradságos munkája lenne. Ha csupán a legapróbbat, a gombot vesszük elő, máris egy alig áttekinthető anyagtömeg tárul elénk. Nem is kell külön-külön összekeresgélni az anyagot; egy belga gyűjtő egész élete munkájával elvégezte jórészt az anyaggyűjtésnek és összeszedett egy *harminckétezer darabból álló gomb gyűjteményt*. Éppenséggel nem haszontalan valami az ilyen gyűjtemény, hiszen olykor a gombról nem csupán a hozzávarrott kabátot ismerjük meg, de az egész házat, sőt az egész várost, melyben a kabát tulajdonosa valamikor sétált.

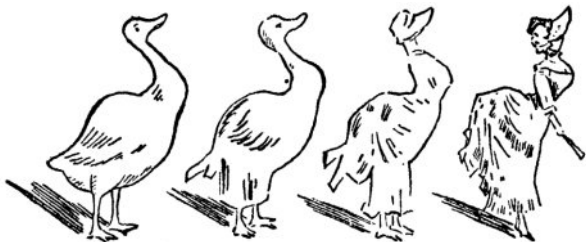
Aki meghallgatja a gombok beszédét, már csak ebből is megérti, miképen jutott el Franciaország története a forradalomig. íme egy hivatalos kimutatás 1685-ből, arról, hogy abban az egyetlen esztendőben minő és mennyi gombot szállítottak XIV. Lajos öfelségének:

Február 3. Huszonnégy gomb, mindegyik egy-egy darab gyémántból. Ár: 138.030 frank. *Május 7.* Hat gyémántgomb. Ár: 30.000 frank. *Július 26.* Hetvenöt gyémántgomb. Ár: 586.703 frank. *Augusztus 1.* Két gyémántgomb. Ár: 67.866 frank. *Augusztus 16.* Három gyémántgomb. Ár: 69.660 frank. *December 20.* Négy gyémántgomb. Ár: 88.375 frank.

Mondani sem kell, hogy ugyanilyen gyémántokkal voltak ékesítve a királyi kesztyűk, manzsetták, övek, harisnyakötők, cipőcsatok, kalapdíszek stb. Ez volt a divat történetének legdrágább lúdaprólékja. Hogy ki fizette meg? A nép.

Mikor II. József osztrák császár és magyar király Párizsban járt és meglátogatta a vásárcsarnokot, a csarnok hölgyei elálmélkodtak, hogy milyen egyszerű gombjai vannak. Egyik halaskofa kerített egy bokrétát s ezzel a rövid szónoklattal bókolta át neki: »Boldog ország lehet az, melynek a népe ilyen gombokat fizet«.

A TEST ÁTGYÚRÁSA ÉS HOZZÁIDOMITÁSA A DIVATHOZ

Kozmetika és Divat kéz-kézben járó két iker-testvér. Még találóbb hasonlat, ha azt mondom, cirkuszi akrobaták, felváltva lógatják egymást a trapézról, ha egyik elengedi a másikat, az mindkettőnek halálát jelenti. Avagy — hiába a divatos ruha, kalap, kócosfejű, zsírosbőrű, lomposalakú hölgyön, míg a legápoltabb asszony se »mutat« előnytelen kalapban, rosszul szabott ruhában.

A legenda úgy szól, hogy fodrászok és kalapszalóntulajdonosok, kozmetikusok és szabónők, minden esztendőben titokban összeülnek és megbeszélik, hogyan dolgozzanak idén kéz kezet mos alapon, hogy a kecske is jól lakjon, a káposzta is megmaradjon.

Ilyen tárgyalásoknak szülöttei azok a bizonyos kalapok, melyek a fejnek csak egyik oldalát takarják, a testhez álló vagy túlrövid ruhák, a szandál, melyből kikandikál a fedetlen, vöröskörmű lábujj stb.

Valahogy úgy képzelem, hogy amikor nagynéha a divatipar és kozmetika összeszólalkoznak és haragban válnak el, pár hónapra aranykort élünk. Ilyenkor viselhetünk hajunkat eltakaró cloche kalapot (mely fölöslegessé teszi a mindennapi fodrászlátogatást), egy szerű egyenes ruhát, mely tűri a molett formát és szolid escarpint a lábunkon.

Sajnos, az ilyen idők ritkák. Legtöbb esetben a divattal együtt az új kozmetikai előírások is kilépnek a porondra: — Idén a divathölgy platinaszőke vagy bronzvörös haját visel, — esetleg éjféketét, a halántékön ősz csíkkal. Az arcszín legyen napbarnított vagy játsszék lilás-kék színben. Az alak itt és itt legyen tömör

Ráncok

és más helyeken karcsú. A kéz és lábkörmök színe megváltozott ...

Egyszóval az egész tavalyi munka hiába való volt, kezdhethük előlről fodrásznál vagy kozmetikusnál személyünk átgyúrástát.

A KIVASALT ARC

A modern kozmetika legfontosabb találmánya kétségkívül az *arc operációs úton való átalakítása*. Ez a fejezet azonban inkább az orvosi tudományhoz, mint a divathoz tartozik. A »face lifting«, az arc emelése azaz felvarratása, Amerikában mindennapi kézimunka.

Nálunk ritkaság, szégyen és titok. Hölgyeink suttogva adják tovább, hogyha egyik-másik barátnőjük három hétre eltűnik, »pihenő kúrára« és úgy tér vissza, mintha kivasalták volna az arcát.

A régítől nagyon különbözik az ilyen »kivasalt arc«. Szerintem csak távolról — közelről fiatalos arcban öreg szemek, meg valami kicsit természetellenes bábszerű merevség, valami embertelen nőietlen múmia-szerű kifejezés, inkább elrettentően hatnak.

Vannak asszonyok, akik teljes esztendőt áldoznak az életükből, hogy tetőtől-talpig átalakuljanak. Érdeemes? Szerintem nem. Illetőleg csak színésznők számára érdemes, akik bizonyos távolságból teljes illúziót kelthetnek. Magánzónók legyenek teljesen tisztában azzal, hogyha egyszer elkezdik az ilyesfajta műtétet, halálukig folytathatják, mert a hatás nem tartós. Sokat lehetne írni erről a tárgyról, de ismétlem, nem tartozik szorosán a divathoz, mint a haj, arc, köröm és alak ápolása.

Szent meggyőződése, hogy akinek annyi ideje és pénze van, hogy naponta pár órát tölthet fodrásznál és kozmetikusnál, ugyanazt a »vasalt« kifejezést nyerheti el, mint operált nővérei. Természetes, hogy csak kevesen vannak, akik ezt a mindennapi szépítő kúrát folytathatják. Általánosságban elegendő, ha hetenként egyszer vagy kétszer látogatjuk meg a fodrászt és kozmetikust.

Illetőleg fodrász és kozmetikus nem egészen ugyanaz, mert hiszen vannak fiatal, sima, hibátlan arcbőrű nők, akik nem szorulnak gyógykezelésre, míg a legszebb haj is ápolatlan, ha nem fodrász szakavatott keze hozza rendbe.

HAJMOSÁS CSAK RÉGEN VOLT OPERÁCIÓ

A babona úgy tartja, hogy a gyakori hajmosás árt a hajnak. Nem tudom, a babona mit nevez gyakornak, de szerintem a hetenkénti fejmosás kötelező. Nem is szépség kérdése, de ápoltság, tisztaság kérdése.

Amíg *hosszú haj*at viseltünk, a hajmosás valószínűleg operáció volt, a szárítás meg éppenséggel egy-két óráig tartott. A frissen mosott hosszú haj nem tűrte a hajtűt, csattot, fésűt, lágy volt és jobbra balra repkedett.

Az áldott *rövid haj* korában mindez ezerszerre egyszerűbb.

Hogy miből áll a helyes és célszerű hajápolás? Mindenekelőtt *keféljük* a hajunkat, keféljük sokat és alaposan. *Angol szokás, hogy lefekvés előtt százszor végighúzzuk a kefért hajunkon.* Okos szokás, mert ha nem keféljük a hajunkat, hiába kenünk rá brillantint, csak ragadni fog, de ragyogni nem.

A kefélés általános — a további hajápolás attól függ, hogy a haj zsíros-e vagy száraz, göndör vagy egyenes.

A száraz haját olajos *shampoo-val* (magyarul sampon-nak nevezik) kell mosni, a zsíros haját viszont kátrányos vagy szárító készítményekkel. A legcsunyább, legkiábrándítóbb hajbetegséget, a *korpát* úgy kerüljük el, hogy a fejbőrt valami gyógyhatású folyadékkal bedörzsöljük. Fodrász nyelven frikciónak nevezek ezt a műveletet és a haj természete szerint kétféle lehet. Közvetlenül mosás előtt olaj vagy folyékony glicerin frikció vagy mosás után alkoholos hajvíz.

A párizsi Antoine — napjaink leghíresebb fodrásza — rumból és tojássárgájából készült shampoot használ, mely olyan illatos, hogy legjobban szeretnénk meginni. Különben minden fodrászüzletnek van saját találmányú shampoo-ja és hajvize, melyek néha valóban jobbak, mint az üzletben vásároltak.

A »DAUER«

Rövid hajnál a legfontosabb kérdés, a *haj hullámainak beosztása* és elhelyezése. Pár évvel ezelőttig a haját *sütővassal* hullámosították. A vas szárította a haját, végeit letördelte, és gyakran — nem szakavatott kézben — érzékeny égési károkat okozott.

Napjainkban a sütést felváltotta az egyszerű és egészséges »vízbe rakás«, azaz a nedves hajnak kézzel

való hullámokba rakása, fésűkkel vagy apró haj tűkkel való rögzítése, fátyollal lekötése és szárítása. A vízbe rakásnál ügyeljünk arra, hogy fejünk igazán szárazon kerüljön ki a szárító gép alól, mert ha nedves állapotban fésüljük ki a »berakott« haját — vége. Előlről kezdhetjük az egészet. Nem mondom, ez a vízberakási művelet nem valami gyors munka, és aki siet, inkább el se kezdje. Ha hajunk nagyon rossz állapotban van és sehogy se bírjuk a vízberakáshoz szükséges időt előteremteni, ajánlom a *petrolmosást*.

A petrolmosás annyiból áll, hogy hajunkat egyszerűen leöntjük egy kanna petrolal, amely a zsírt és piszkot eltávolítja, a hullámokat viszont érintetlenül hagyja és öt percen belül megszárad.

Ideális módszer, de nincsen rózsza tövis nélkül. A petrol hibája, hogy *rettenetesen tűzveszélyes*, és ha nem nagyon vigyázunk, könnyen érhet valami borzasztó szerencsétlenség. — Petrolmosáskor még a szomszéd szobába se engedjünk be égő gyufát, vagy füstölgő cigarettát. Azonkívül a petrol rendkívül szárítja a fejbőrt és majdnem mindig korpát okoz, úgy, hogy petrolleöntés után ajánlatos a hajvizes frikció. Legfeljebb hónaponként egyszer használjunk petrolt — de lehetőleg még akkor sem.

Századunk korszakalkotó hajápoló találmánya a *tartós hullámosítás*, fodrásznyelven »Dauer«. A vékony-szalú egyenes haját hullámossá varázsolja. A »Dauer« villanyárammal fűtött gép, melynek alkatrészeire úgynevezett vukliba csavarják az egyenes haj tincseket, majd fűtőtestet borítanak az egészre és körülbelül két és fél óra hosszat sütik vagy főzik.

A tartós hullámosítás eredménye körülbelül hat hónapig tart. Ha azonban véletlenül olyan üzletbe tévedtünk, ahol nem értenek a daueroláshoz, akkor az eredmény egy életre is tarthat, amennyiben tövig leégetheti a hajunkat. Szerencsére manapság már csak nagyritkán fordul elő az ilyesfajta katasztrófa, hanem azért jól válogassuk meg azt az üzletet, ahol nyugodtan hajthatjuk dauerra fejünket.

»VIGYÁZAT, FESTVE!«

Ugyanez az eset a *ha/festésnél* is. Ha nem elsőrangú szakértővel csináltatjuk, könnyen lephetjük meg ismerőseinket zebracsíkos vagy halványzöld vagy ibolyaszínű fűrtökkel. Feketehajúak különösen vigyázzanak, mert a festett ébenhaj többnyire kócos és fénytelen. Ajánlatos, hogy a fekete szín helyett sötétbarnát válasszunk. A nagyon valószínűtlen vörösöket is kerüljük. Nyugodjunk bele abba, hogy *ne térjünk el túlságosan eredeti hajszínünkől, mert szemünk és a bőrünk színével ritkán egyezik az idegen árnyalat.*

Mit tegyünk, hogy a haj hullámaint minél tovább megőrizzük és ne kelljen naponta fodrászhoz rohanunk? Kössük le, ha alszunk, és főleg kössük le, ha fürdünk, mert a meleg fürdővíz a hullám legádázabb ellensége. Ezenkívül használjunk úgynevezett fixateurt (birsalmamag, lenmag és tragoxantha gumi keveréke) mellyel, ha kicsit benedvesített hajunkat átfésüljük, huszonnégy órára semmi gondunk ...

AZ ARC »KIKÉSZÍTÉSE«
S AZ ÜDÍTŐ POFOZÁS

A kozmetikai kezelés kétféle. Gyógykezelés, mely nem a divat terére tartozik és az arc üdítése, frissítése vagy ahogy a kozmetikus mondja, kikészítése.

Ez a rendes kezelés, melynek hetenként egyszer, kétszer vagy ha nagyon rászorulunk, többszöri s alávetjük magunkat, tulajdonképpen kevés eltéréssel mindig és mindenütt ugyanaz.

Első műsorszám a *gőzölés*. Fejünket bedugjuk egy sötétkék színű üveghengerbe, melynek mélyén villanylámpa ég és kis bográcsban gőzt fejleszt. Pár pillanat múlva patakokban folyik arcunkról az izzadság, de azért öt-tíz percig is kell szenvednünk, hogy arcunk megpuhuljon, pórusaink kinyíljanak és a gőzölés utáni *arcvízzel és zsíros kenőccsel* való tisztítás alapos legyen.

Gőzölés és tisztítás után következik a *masszázs*. Itt meg kell jegyezni, hogy a masszázshoz is óriási

szakértelemre van szükség. Tudni kell, merre szaladnak az izmok, mert az ellenkező esetben a masszázs úgy gyúri az arcot, mint egy használt zsebkendőt.

A masszázs célja, hogy vérbőséget idézzon elő, eltüntesse a puffedtséget, üdítsen, frissítsen. Ez az egyetlen eset életünkben, amikor a pofozás frissít és üdít. Pofozás alatt a kézzel való masszázs értendő, amely a masszázs első felvonása. Az ezután következő elektromos gépeknek se szeri, se száma. Ahány ház, annyi szokás. Szélmalomok, hengerek, gumilapdák, vagy szivacsok, kékfényű üvegcsövek (radiolux) vasalók, tölcsérek, ki győzné felsorolni... Nekem kedvencem

Masszázs

a radiolux, de ez természetesen nagyon egyéni. Végig kell próbálni az összes villanygépet, amíg rájövünk, melyik használ nekünk legjobban. *Száraz arcbőröknél* vigyázzunk a villamos kezeléssel, mert ebben az esetben az áram inkább fonnyasztja, mint üdíti az arcot.

Masszázs után következik az úgynevezett *pakolás*. Abból áll, hogy valami fehér vagy szürkés pépes folyadékot ecsettel rákennek az arcunkra és tíz percig lehunyt szemmel fekszünk, amíg a pép megszárad, száradás közben széthúzva, azaz kisimítva az arcbőrt. A pakolás anyaga szénsav, gyógynövény vagy iszap. Hatása — valljuk be — igen rövid ideig tart. Az egész »pakolás« szerintem csak arra jó, hogy közben lehunyt szemmel pihen az ember. A pakolást *jegelés* követi, amely egyszerűen annyiból áll, hogy az arcot egy nagy darab jéggel dörzsöljük be, mely újra összehúzza a kitágult pórusokat. Ezek után újra arcunkra ölthetjük a harci festéket és bizonyos öntudattal léphetünk a világ elé: íme! Mindent megtettünk, hogy embertársainknak kellemes és esztétikus látványt nyújtunk. Ha nem sikerült, nem mi tehetünk róla.

A fentebb vázolt kezelés természetesen csak nagyjában írja le a kozmetikus tevékenységét, mert hiszen minden kozmetikusnak van valami külön eljárása.

FESSÜK, NE FESSÜK ARCUNKAT?

Fontos kérdés, *hogyan kezeljük arcunkat otthon*; milyen szereket használunk és hogyan »készítsük ki« arcunkat.

Régebben csak azok »készítették ki« magukat, akiktől ezt koruk vagy közepes arcbőrük megkívánta. Manapság még a legfiatalabb, legüdébb tizenhét éves lány is festéket használ — ami valóban nem igazságos az idősebbekkel szemben.

Most azt kellene mondanom, hogy aki fiatal és szép, az ne használjon festéket. Nem mondom. Napjainkban a *festék* annyira divat, hogy az, aki sápadt arccal, fehér ajakkal jelenik meg, beteg vagy elhanyagolt benyomást tesz. Tudom, hogy sokan másképp gondolkodnak, de itt nem arról van szó, ami helyes, hanem arról, ami divatos.

Ha az arcbőrünk tisztaságát meg akarjuk őrizni, mindenek előtt kérdezzünk meg egy szakorvost, hogyan

és mivel mosakodjunk reggel és este. *Csöppet sem mind-egy, hogy meleg vagy hideg vizet használunk*, fontos a szappan is, sőt vannak arcok, melyek egyáltalában nem bírják el a vizet és amelyek *tej* vagy *alkoholos készítményeket* kívannak.

Nagyon fontos az is, hogy este lefekvés előtt arcunkat igen alaposan tisztítsuk meg minden púdertől, festéktől, hogy szegény agyongyötört arcbőrünk legalább az éjjeli órákban kipihenhesse magát.

Ilyenkor nem elég egyszerű szappanos lemosás, hanem mosakodás előtt — vagy után (aszerint, hogy arcbőrünk zsíros vagy száraz) cold creammal vagy vazelinnel dörzsöljük be arcunkat úgy, hogy a krém átjárja pórusainkat és onnan minden idegen anyagot kihúzzon. Zsíros, könnyen kenhető krémet kell e célra választanunk és arcunkat azután az e célra készült puha papirosszalvétákkal letörölnünk, vatta nem cél-szerű és zsebkendő vagy törülköző nem higiénikus.

SZÉPÍTÉS NAPPALRA ÉS ESTÉRE

Hogyan szépítsük magunkat nappalra és estére, azt úgyis tudja minden asszony — majdnem felesleges leírnom. A helyes sorrend, hogy először is arcunkat pirosítjuk, mégpedig vagy porszerű vagy krémszerű *pirosítóval*. A krém tartósabb, a porszerű könnyebben kezelhető és nem kell sokáig kenegetni, hogy ne legyen arcunk foltos. A pornak még az az előnye, hogy sokféle színárnyalatban kapható — lilástól a mandarinig.

A pirosító után úgynevezett pudert álló azaz *nem zsíros krémmel* kenjük be vékonyan arcunkat és a krém tetejébe jön a *púder*. A púder ma már minden elképzelhető árnyalatban készül és pontosan megtalálhatjuk azt az árnyalatot, mely legjobban áll nekünk.

Patou találta fel a puder-shakert, amely celluloidból készült cocktail-shaker és melyben kedvünkre keverhetjük ki kék, zöld, lila, barna, sárga, rózsaszínű púderekből a nekünk megfelelő személyes és utánozha-

tatlan színt. A pudert szépen gondosan keféljük ki szempillánkból és szemöldökünkéből és lássunk hozzá a szem szépítéséhez. Ennek a módja egy kis kék vagy barna krém a szemhéjra, a pilláknak lámpakorommal való befestése (vigyázzunk, hogy inkább a felső pillákat fessük, mint az alsókat), majd akinek szüksége van rá, fekete crayonnai utána húzza a szemöldökét és két kis vékony fekete felfelé ívelő vonással meghosszabbítja a szemszöglettől halánték felé húzódó vonalat. Szempillát lehet tartósan, azaz 5-6 hétre is megfesteni. Ezenkívül divatosak a ragasztott vagy vékony drótcoskakkal beültetett *műszempillák*. Isten őrizzen tőlük, mert fájdalmasak, kényelmetlenek, drágák és nem tartósak.

A *keskeny szemöldök* divatja pár esztendő. Kín-szenvedés a szemöldök hajszálanként való kiszedése, ha pedig borotváljuk, annál gyorsabban és sűrűbben nő utána. Mindenki utálja ezt a divatot, de azért legtöbben követjük.

Az arckikészítés utolsó mozzanata a *szájfestés*, melynek főszabálya, hogy a felső ajak magasan ívelt legyen és az alsó ajakat ne kenjük el vastagra és foltosra.

Hogy a puder főalkatrésze rizsliszt, azt mindenki tudja, hanem hogy a *rizs* bíortetűből és kakaóvajból készül, az kissé kiábrándító. A krémek főalkatrészei lanolin, glicerin, vazelin, fehérviaszk, édes mandulaolaj, paraffinolaj, sőt ricinusolaj, — ki győzné felsorolni?

A ráncellenes gyógyhatású krémek többnyire dél-amerikai óriás gyíkből készülnek — részemről nem igen bízom bennük. Nincs az az óriás gyík, amely a leghatalmasabb sárkányt, az időt legyőzné.

Utolsó tanácsom: takarékoskodjunk mindig és mindenben, csak a szépítőszeres körül nem, mert a rossz anyagú szerek és a szakértelmet nélkülöző kozmetika mérhetetlen károkat okozhatnak.

A MODERN DIVATHÖLGY ALAKJA ÉS ILLATSZEREI

A női karcsúság, a női szépség, a női fiatalság ügye a Végzet kezében volt valaha. Aki yastag bokával jött a világra, azzal is szállt sírba, akinek görbe volt a háta, hajlotthátú maradt nyolcvan évig.

MIBE KERÜL A SZÉPSÉG?

A háborúelőtti uridáma csak lelkét, csak erkölceit kozmetikázta. Külsején nem változtathatott a jóerkölcs és az illem nevében. Szeplőtlen múltú hölgyek némán túrték, hogy karjukon nagy szeplők viruljanak, sima modorú nők búsan bámulták a tükörben ráncos nyakukat. A szépség véletlen volt. A háború előtt azonban egyszerre kezükbe vették sorsukat a nők. »Ezentúl« mondták »mindenki olyan szép lesz, olyan fiatal, karcsú, amilyen *tud* és *akar* lenni«. Új korszak nyílt a nők életében. Ki tudjuk korigálni a sors sajtóhibáit.

Nagyszerű tudat ez! Nem csoda, hogy örömeinkben némi túlzásba estek *az amerikai nők*, s a statisztika szerint *évi ötvenhat millió fontot költenek szépségükre*. Szóval mégegyszer annyit, mint amennyit India gumifal, elefántagyarai, krokodilbőrei és más kincsei hoznak Angliának. Szépségét az Új-világ hölgye ép oly komo-

lyan veszi, mint »businessét« a férfi. Mivel azonban Amerika a »strapa« országa, mivel állandó lótás-futás-

Agár-álmom (Párizsi divatkarrikatúra, 1910)

ban él az Új-világban mindenki, a hervadó szépséget, a lankadó energiát folytonosan frissíteni kell.

E frissítés titkairól a nagy amerikai áruházak kéthetenként esti felolvasást tartanak alkalmazottaik-

nak. Megtanítják őket a legfontosabb szépítési trükkökre, tornára, masszázusra. Igaz, hogy ezzel szemben olyan tökéletes külsőt kívánnak alkalmazottjuktól, mint szépségkirálynőjelöltjeitől a legzordabb európai zsűri. Amerikai lapokban egyre-másra olvasunk ilyen hirdetéseket: »Vékonybokájú, kékszemű, 170 centiméter magas, karcsú kisasszonyok felvételnek«.

Bizonyára Metro-Goldwyn keres statisztát új filmjéhez — gondoljuk. De tévedtünk. Egyszerű bútórúházzal reflektál Miss Gazella Lábura ...

Ugyanily szenvedélyesen ragaszkodik az esztétikához a cipőüzlet, a fűszeresbolt, a nagy iroda is. Az amerikai nő tehát nemcsak azért költ szépségére, mert hiu, hanem azért is, mert kitűnő üzlet. Női trösztigazgatótól gyári munkásnőig, minden amerikai nő költségvetésében jelentékeny összeggel szerepel a szépségápolás, a torna, a masszázs. Egy interjú során megkérdezett nő megvallotta azt is, mit fizetett bokája karcsúra operáltatásáért. »Erre az operációra csakis azért szántam magam« mondta a hölgy — nagy vállalat vezetője — »mert éreztem, hogy csúf lábam árt a karrieremnek«. Hiába, az embereket mostanság minden nap újra meg kell hódítani, s ehhez a jó alak ugyanolyan fontos, mint az ambíció, a komolyság, a tehetség.

»Igen ám, de nekem nincs pénzem ahhoz, hogy fiatal maradjak, nincs pénzem, hogy lefogyjak«, — ezt halljuk lépten-nyomon. Pedig a jólápoltság, a szépség csak harminc százalékig pénzkérdés. A többi hetven százalékot kitartás, önmagunk ismerése és egy kis intelligencia teszi. No meg lelkesedés. Utóbbinak a sírig kell tartania. Nincs felháborítóbb dolog, mint mikor a tizennégy éves kislány mamája így szól: »Nekem már nem érdemes szépnek lenni. Nagy lányom lesz hamarosan!« Persze, persze!... De ki mondja, hogy a »nagylánynak« nincs szüksége csinos, elegáns, jólkonzervált mamára s boldog-e ez a mama, ha harmincöt éves korában már »nem számít«, ha saját kortársai közt is öreg?

A fölényesen odavetett »mindegy«-ről ilyenkor derül ki, hogy bujkáló keserűség, könnyes kisebb-

rendüség érzés rejtődzik mögötte. Ilyenkor, mikor lányosan karcsú, fényeshajú, rózsásbőrű iskolatársnők közt, elhízottan, ráncosán, őszén jelenik meg a hajdani legjobb tanuló.

ELSŐ AZ EGÉSZSÉG!

Nincs nő, aki szíve mélyén ne vágyódna azután, hogy szép legyen. Önmagát csapja be, aki ezt tagadja. Szerencsére, az önámítás kiment a divatból. Nyugodtan megvallhatjuk hát, hogy szeretnénk csinosak lenni. A tökéletes szépítőszerek, a plasztikus operációk korában: manapság tulajdonképpen csak egy valami áll ennek, útjába. Ez a valami a *kor*.

Strand!

Bármily lelkes hívői vagyunk is a testápolásnak, a kozmetikának, tisztában kell lennünk azzal, hogy nincsenek csodák. A harmincontúli asszonyból a világ legtökéletesebb orvosa, masszörje, kozmetikusa se varázsolhat tizenhatéves barna kislányt. Könnyen varáz-

zsolhat azonban jólápoltt, energiái teljében lévő viruló nőt.

Ehhez mindenekelőtt *egészségesnek kell lenni*. Az elhanyagolt, de örökké visszatérő nátha, s a velejáró dagadt orr, a nem gyógyított krónikus szemgyulladás, a nem kezelt gyakori főfájás, mind, mind a szépség rovására megy. Nem is beszélve azokról a szekréciós zavarokról, amelyek olyan nyomokat hagynak rajtunk, hogy azokat a legdrágább kúra sem tünteti el. Általában — szögezzük le hamar — a testápolás *a vérkeringésnél, az emésztésnél, a belső rendnél kezdődik*. Akinek egészsége jó, akinek belső szervei tökéletesen működnek, a legegyszerűbb testápolástól is virul.

»Őszintén megmondom« címen egyszer Párizs leg-elegánsabb divathölgyei, legelőkelőbb, legelegánsabb fiatal asszonyai nyilatkoztak egy újságírónőnek szépségük titkairól. Soha egyszerűbb, primitívebb kozmetikát, de soha szentebb hitet a fogorvosban, a háziorvosban, a sportban. A leghíresebb szépasszonyok egyike például építőszerekre nem költ évi ötven pengőnél többet. Viszont naponta masszíroztatja magát, fogorvosához havonta elmegy, hogy megnézesse a fogait s étkezését a vitaminok pontos számbavevésével orvosa írja elő. Naponta tornázik: télen-nyáron úszik, sohasem tart fogyókúrát. *Gondosan számontartja testsúlyát*.

TESTSÚLY ÉS FOGYÓKÚRA

Ezzel az utolsó megjegyzéssel tulaj donképen el is árulta minden jóalakú nő titkát. Elárulta, hogy *aki vigyáz étrendjére, nincs fogyókúrára szorulva*, nem izgatja a mai nők örök »fogyjak-e, hízzak-e« problémája. Nem izgatja s nem árt külsejének a kétségbeesett, hirtelen lefogyás, amelyről a nők azt képzelik: gyönyörűek lettek tőle.

Tévednek! Félelmetesen csúfítja őket a mániákus, gyors fogyókúra. Különösen, ha fél-munkát végeztek, ha az eltűnt hájrteget nem változtatták át erős, kitartó sportolással izommá. Erre azonban a legtöbb nőnek nincs türelme, ideje, ereje. Háromhetes elszánt kop-

lalás után elgyengülve, hervadtnak vágnak neki a hétköznapnak — és a túrós csuszának . . .

Szenvedélyes evők felesleges kilóikért szívesen okolják barátaikat. »Mit csináljak, ha folyton meghívnak s jobbnál jobb vacsorákat adnak?« sopánkodik a molett pesti nő. »Nem utasíthatok vissza mindent!« Persze, hogy nem! Nincs nevetésesebb jelenség a nyilvánosan fogyókúrázó nőnél s nincs nála bosszantóbb vendég. Mélyen elkeseríti szegény háziasszonyt, mikor vendége a gondosan készített vacsorából csak két kanál húslevest, néhány narancsot fogyaszt el. Aki komoly, következetes fogyókúrát tart, nyugodtan költheti el vendégségben azt a »pluszt«, melyet a pesti nagyvacso-ra jelent, napközben, vagy másnap kiegyensúlyozhatja a szokottnál is kevesebb evéssel. Tévednek különben, akik azt képzelik, hogy a fogyás egyetlen titka a *koplalás*. Szó sincs róla!

NE KOPLALJ!

Az a kis *csípőkörüli hízás*, mely harmincötödik és negyvenedik születésnapjuk közt lepi és ijeszti meg a nőket, koplalással nem kezelhető. Villanyfürdővel, masszázssal és úszással — esetleg orvosilag előírt injekciókkal — azonban kitűnő eredmény érhető el.

Ez a hízás ugyanis az évekkel változó belső funkció eredménye s ép ezért *alig van köze ahhoz, amit eszünk*.

Koplalással ebben az esetben — de sok más esetben is — *csak ártunk* magunknak. Az orvosi felügyelet nélküli ostoba fogyókúrák sok ezer áldozatot szednek évente. S *ó hány idegrendszeret tesznek tönkre!*

»Négy hét alatt öt kilót fogytam... hét kilót fogytam ... tíz kilót fogytam«, mondják a nők büszkén s csakhogy mutogathassák, hány kiló hiányzik belőlük, nem alakíttatják át kibővült ruhájukat. »Ide nézz! Ez mind én voltam« mondják a derekuk és övük közt támadt ürre, a csípőjükön lötyögő ruhára a fogyókúra mániákusai s közben megfeledkeznek *arcukról, amely sárga lett és ráncos*, mint a télire eltett alma. Megfeledkeznek *jókedvükről, mely elszállt mindörökre, remek álmukról, mely eltávozott s tán soha vissza nem*

hozható többé. Csak a tűnő kilók érdeklik őket és a sport, a strapa, amelyről azt képzelik, legjobb segítőtársuk.

Pedig tévednek! *A koplaló-sportoló-fogy és régóta kiment a divatból.* Híres fogyókúrák szanatóriumok ágybafektetik tej napot vagy gyümölcsnapot tartó pacienseiket. Mozdulni sem engedik őket. Ez a két munka: *strapálás* és *koplalás* rendkívül gyengíti a szívet.

*A NÉGERSÉG DIVATJA
S A KÖLTŐ ÁLMA*

A nők azonban ezzel nem törődnek. Akár a középkori flagelláns, nem tágítanak az önkínzástól, ha bele-szerettek ...

Nem tágítanak zsarnokaiktól sem. Ezek közül legnotóriusabb a *nap*. Órákig ülnek vele szemben a strandon. »Legszebb nő a néger«, mondogatják nyáron s fehérbőrű platinaszőkék, átlátszó teint-ű vörösek szenegálira sülnek. Füttyülnek arra, hogy a barnaság a sors legszebb adományát: *hajuk és bőrük harmóniáját rabolja el.* Némán tűrik a lesülés első napjainak keserves szenvedéseit, a gyulladást, vérpiros bőrt. Mindegy nekik minden, csak divatos feketék lehessenek, csak változhassanak, csak tetőtől-talpig más színben, más alakban jelenhessenek meg félévenként, lélekzetvisszafojtó ámulatba ejtve az udvarlót, a világot.

1930 óta hiánytalanul teljesül a költő álma. Verlaine-é, aki a jövő előérzetében így zengett: »Álmodom egy nőről, akit nem ismerek ... Forró és különös, áldott nagy látomás ... Aki soha sem egy, s aki sohase más . . . Aki engem megért, aki engem szeret. . . Barna, szőke, vörös? Oh, nem tudom én, nem . . .«

Persze, hogy nem tudta ezt a költő. Maga a hölgy sem tudja, milyen lesz holnap. Színét, mozgását, kilóinak számát nem a sors határozza meg, nem a végzet, még-csak nem is önmaga — hanem Párizs, New-York és Hollywood.

Derekának, bokájának átmérőjét is e három város divatja dönti el. A karcúra operált boka azon-

ban egyelőre Amerika titka. Mindmáig csak az Egyesült Államokban operálják sikeresen a vastag bokát. Nem mindenkinek kell azonban ennyit szenvednie szépségéért. Ambícióval, kitartással, türelemmel kis szépségtökéjét maximumára emelheti mindenki. No meg persze egy kis idővel.

A NAPI SZÉPSÉGÁPOLÁS MENETRENDJE

Napi egy órát, másfelet a legelfoglaltabb nő is áldozhat külsejére.

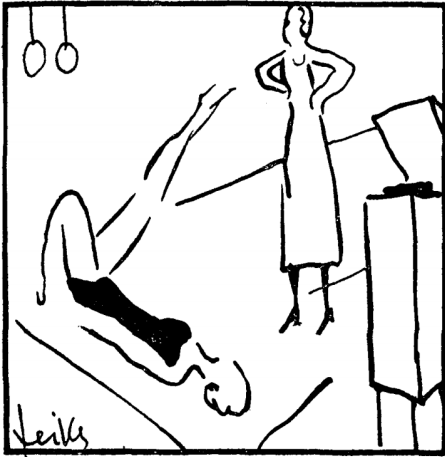
Tízperces reggeli torna nyitott ablaknál az első remek befektetés. Különösen fontosak a *légzési gyakorlatok*. Ezeknek csodáival, titkaival, sajnos még nem vagyunk eléggé tisztában, mi szegény párezeréves történelmű európaiak. A hinduk azonban, s főleg a csodatevő yogik már ötezer éve hirdetik, hogy *a helyes lélegzés az egészség, a szépség titka*.

Ne tornázzunk hát a világba! Ne tornázzunk vaktában! Jó tanártól néhány óra alatt elsajátíthatjuk azokat a gyakorlatokat, amelyekre szükségünk van. S kinek nincs szüksége egyenesebb hátra, formásabb vállra, karcsúbb csípőre?! A helyes, jó tornagyakorlat a legnagyobb mértékben segít e hibákat kiköszörlíteni.

Ami utána következik: *a fürdő*, a legtöbb nő szemében *félórás ázás forró vízben*. Pedig az ilyen fürdő nem szépít, nem is frissít. Tisztítási értéke semmivel nem több, mint az ötperces fürdőé, viszont bágyaszt és álmosít. Fürödjünk *langyos vízben*! Ne féljünk a tufától, a kefé-től. Dörgöljük magunkat vérvörösre. Ez használ a bőrnek, megindítja a vérkeringést. Igazi hősnő ezután magára ereszti a *hideg zuhanyt*, nem retten vissza a felváltva hidegen-melegen folyó víztől. Persze csak, ha biztos abban, hogy bőre bírja a vizet, a szappant. Régi dolog, hogy e két jóból árt a sok a száraz bőrnek... Tudta ezt Báthory Erzsébet, történelmünk bűnösen szadista divathölgye is. Hol vérben fürdött hát, hol tejben. Utóbbival akarva pótolni a hiányzó zsírokat

A mi számunkra szerencsére sokféle *zsírpótlót* fedezett fel a kémia — mai nők legtalálékonyabb gavallérja, lovagja — felfedezte például a grasseau-toalett-tejeket, amelynek egy-két cseppje dús zsírtartalmat ad a víznek.

Eddig félórát vett igénybe a napi szépségápolás. Fogtisztításra és az arcfestésre számítunk jó húsz

Torna

percet. Az órából még tíz perc hiányzik. Szánjuk ezt a tíz percet *hajunknak*.

Letelt az óra? Letelt!... De női időszámítás szerint egy óra nem hatvan perc, hanem hetven, (innen az örök félreértés a férfiakkal, akik pontatlansággal vádolnak bennünket). Szánjuk hát a maradék tíz percet *kezünkre!* Tanuljuk meg, hogyan kell masszírozni, figyeljük meg, milyen a kezünk bőre s eszerint válaszszuk meg a krémet, melyre a kéznek szüksége van. Ne feledjük, hogy semmi sem jellemzőbb az emberre, mint a keze. Amit az arc elhallgat, nem egyszer a kéz

mondja el. Nincs kiábrándítóbb látvány, mint némely sport-lady elhanyagolt, kemény, barna keze, vagy az agyonkozmetikázott nő rosszulápolott körme. Utóbbi legcsalhatatlanabb jele a rejtett lomposágnak.

A KÖRÖMÁPOLÁS

Ideges nő sose legyen saját maga manikűrje, a köröm-ápolás a legminuciózusabb »kézimunka«. A kínaiak, akik már abban az időben ismerték a kármin-színű körömlakkot, mikor nálunk Európában nyereg alatt puhították félangolosra a bifszteket, — tisztában voltak ezzel mindenkor. Minél előkelőbb egy ókínai ház, annál több évig képezik, tanítják azokat a rabszolganőket, akik a mandarin feleségét manikürözik ... jobb-kézzel, konkubináit, ... balkézzel.

Akár magunk ápoljuk körmünket, akár mással ápoltatjuk, a köröm csak akkor tökéletes, ha nem feledkezünk meg arról, hogy *az olló* létezéséről (manikürözés közben) meg kell feledkeznünk. Ráspoly és fából készült bőrlételező pótolja az ollót. *Fémmel ne nyúljunk a körömágyhoz*, amely roppant érzékeny. Körmünk körül a bőrt toljuk le esténként puhító krémmel, amely nem engedi, hogy egyik manikürözéstől a másikig úgy nézzenek ki ujjaink, mint a gazverte kert.

Köztudomású, hogy a *karminszínű lakk*, mely a női divatban tíz-tizenöt évenként felüti véres fejét, nem tetszik a férfiaknak. Kisdedek megriadnak tőle, száz nő közül legfeljebb tíz szereti. Miért viseljük hát? Talpig-derék, házias, szőke nőcskék miért akarják körmükkel bizonyítani, hogy Salome temperamentuma lakozik bennük? Hagyjuk a vérpiros körmöt a keleti nőknek, akik, mióta kiszabadultak háremeikből s vígan táncolnak az ankarai bárókban, szintén megtagadják ezt a barbár divatot.

Aki a hízástól való félelmében egyórás toalettje után nem mer üres feketekávénál egyebet reggelizni, annak azt ajánljuk, egyék nyugodtan vajat, gyümölcsöt s *koplalás helyett gyalogoljon egyet*. Menjen gyalog hivatalába, vagy ha nem dolgozik, végezze bevásár-

lásait gyalog, miután jócskán lótot-futott otthon a lakásban. Jócskán, de nem céltalanul.

Jöjjünk, menjünk, mozogjunk háztartásunk ellátására, — de ne feleslegesen, ne túl sokat.

A SZÉPÍTŐ ÁLOM

A mi korunk a strapa kora. Az Északi-sarktól a Déli-sarkig örök-fáradt mosolyok ülnek karmin ajkakon. Életének főkönyvébe félelmetes álom-kinnlevőségeket jegyez fel manapság a nagyvárosi nő. Szegényke évszámra nem fekszik le idejében. Az alvásról lassan, de biztosan leszokik. Gyötrően érzi azonban az álom hiányát. Délelőttjei neuraszténiás levertségben telnek. Fáradtságán ilyenkor nem segít se egy pohárka konyak, se egy csésze kávé. Rossz szövetségesünk a mesterséges stimuláns. Elpártol tőlünk, ha baj van... Elpártol, cserbenhagy. Ne bizzunk hát benne! Sokkal okosabban tesszük, ha a szépítőszer legősibbjéhez, *az alváshoz* folyamodunk, ha lefekszünk egy órára, mielőtt moziba, színházba, vacsorára megyünk. Az angol nyelv nem hiába nevezi »*beauty-sleepnek*« azt a kis alvást, amely egészen estére felüdíti, felfrissíti az embert. Fordítsunk hátat félórára halványunknak, a »Programm«-nak, pihenjünk egyet két bridzs között. Állítsuk le a kis motort, mely eszeveszetten hajt minden mai nőt.

ILLATSZEREK

Aludjunk, álmodjunk... s felébredve töröljük le magunkról a nap nyomait. Tüntessük el még a *parfömot* is, melyet nappal viseltünk. Az *esti és nappali illatszere* közt ma ugyanolyan különbséget tesz a divat, mint a délelőtti trotorkosztüm s a báliruha között. Valamint ahogy ebéd előtt nem jelenhetünk meg uszályos feketében, nem árasztathatunk déli tizenkettőkor nehéz bódító illatot. Az *elegáns nő uccai parföme* üde, vidám, erdő-mező szagú. És enyhe, enyhe, akár arcán

a rúzs, amelyből délelőtt bizonyára kevesebbet, halványabbat használ, mint este.

A legrokonszenvesebb délelőtti parfümök egyike a *levendula*, amelyet a Mont-Blanc-környéki lavende virágból desztillálnak a franciák, olyan élesre, áthatóra, mint a friss gyümölcs illata. Az angolok mitcham-típusú levendulája sportolók kedvence. Összeolvad a napfényvel, a sportoló bőrével, mindkettő melegével és éles széna és fűszagot ad.

Van, aki ettől a friss, természetes illattól este sem tud megválni. Bálba is elviszi magával a parfüm-világ e legrokonszenvesebb, legszerényebb gyermekét.

A levendula tulajdonképpen az egyetlen virág-illat, amely époly hűségesen szolgálta a turnűrös nagymamát, mint a plöröz-kalapos mamát s a shortot viselő unokát.

A SZINETIKUS PÁRFŐM

A többi virág-parfüm eltűnt, kimúlt. Fehérbajuszú, fehérhajú volt-szerelmesek számára ma már csak *emlék*. Józan kémikusok, parfümösök szemében azonban *bázis*. Az új szintetikus-illatszer bázisa.

Pedig mekkora szerepet játszott boldog századvégi esztendőkbén az *ylang-ylang*, a *gyöngyvirág*, az *ibolya*-parfüm! Baskiresev Mária »violettjétől« elbódultak imádói s a tragika Rachel *rózsavize* elbájolta a legrafináltabb párizsi orrokat is.

Lassanként azonban túrhetetlenekké váltak ezek a parfümök. Aszékfü-, viola-, rózsaillatot úgy megunták télen a nők, hogy mire kivirultak a kertek, látni se akarták szegény virágokat... Parfümvilágban beállt a krízis. Ki hitte volna, hogy a divathölgyek valaha meg-
unják a virágot?

A többi nő nem unta persze a virágot és illatát, de a többi nőnek nem volt pénze parfümre. A háborúelőtti illat nehéz kristályüvegben pihent. Az üveg selyem-és bársonytokban nyugodott, s a tok, az illat és flakonja akkora összegbe került, hogy két deka ibolyát, kevéske jázmin csak dúsgazdag udvarló helyezhetett hölgye lábai elé. A sok ezer hiú és kokett párizsi masamód,

a csinos kis grizett, az eladó lány, a »petite bourgeoise« csak akkor ismerkedett meg a parfümmel, mikor rossz útra tért. Az »erény-útján« csak rózsa nyílt, csak ibolya. Az illat más berkek felé lengedezett. Nagy és fenyegető lett volna hát a válság, ha nem pirkad épp ezidőtájt a kémia aranykorának hajnala. Fehér laboratóriumokban fiatal tudósok hajoltak bugyborékoló lombikok fölé. Illatalkatrészeikre, definiált kémiai anyagokra bontották a virágolajakat. Nem nyugodtak, amíg nem találtak hozzájuk ikertestvérien hasonló helyetteseket. Ezeket ismét összekomponálták s íme megszületett a régi-módi virágillatszer helyett *az új szintetikus parfüm*. De kik és mik ezek az utánzók, ezek a tehetséges másodszereplők, akik úgy ugranak be a rózsa-primadonna a jázmin-sztár helyett, mint tettrevágyó hollywoodi dublőz a filmcsillag helyére?!

Némelyikük *kémiai anyag*, de előfordul, hogy másik olcsóbb virágolaj helyettesíti a drága olaj-bázist. Szerény, kedves magyar virágunk, a *muskátli* például kitűnő alapanyagokat szolgáltat a kémiai úton készülő rózsaparfömhöz. Ne vessük meg ezt a parfümöt: a szintetikusát. *Új illatértéket adott a világnak. Az ibolya-parfüm* például csak azóta tökéletes, mióta feltalálták a *fonón* nevű kémiai anyagot. Az így készült ibolya-parfüm e kék virág teljes báját varázsolja élénk. Míg a jonon feltalálása előtti, régi, virágból, ekstrahált ibolya — az empire kedvenc illata — nem virágszagu volt, hanem föld és mohaszagu! De nemcsak az ibolya járt így, hanem az *orgona* is. őt a terpeneol nevű kémiai anyag varázsolta százszor különb orgona-parfümmé, mint amilyet *valaha*, készítettek.

A többi nemes illatok is mind a kémiának köszönhetik, hogy a világra jöttek. A Quelques fleurs, a Mitsukó, a Rue de la Paix, a l'Heure Bleue, — klasszikusai a parfümvilágnak, — soha nem születhettek volna meg kémiai anyagok nélkül. És sosem került volna forgalomba az a sok-sok száz illat, amelynek — olcsóbb bázisa lévén — olyan az ára, hogy bárki megveheti. Akár az álgyöngy, akár a műselyem, a parfüm is valamennyiünké ma!

A MODERN
BOSZORKÁNYKONYHA

De hogy is születnek, hogy is készülnek ezek az illatok, amelyeknek nyersanyaga kétféle?

Mesterséges nyersanyag, mely tisztán kémiai alapon születik és gyakran semmi köze a virághoz, vagy természetes nyersanyag, mely virágokból és állati anyagokból készül háromféle eljárással. A levendulát, a narancsvirágot, a cédrust és szantálolajakat például desztillálás útján kapják. Lombikban addig főzik a virágszirmot, vízgőzzel, amíg a gőz az illóolajtartalmat teljesen ki nem vonja. Ebből az illattal telt kihűtött s a hűlés által *vízzé* vált gőzből vonják ki az illóolajat.

A mimóza-bázist, a jázmint, más virágokat s a természetes állati nyersanyagokat, amilyen az egy fajta cetből származó *ambra*, bizonyos macskafaj belsejéből származó *civette*, extrahálás által nyerik. Bödönökbe rakják, jó oldóanyagokat (kloroformot, étert) öntenek rájuk. Az oldóanyag hamarosan kiszívja áldozatából az illatot, de nem soká örül neki. Ritkított levegőben addig párolják ugyanis, amíg helyében csak a tiszta illatanyag marad meg.

Ez a modern eljárás! Régebben *disznózsírral* kikapasztott dobozokba temették a mimózát, jázmint, civettet, ambrát, s addig hagyták így, amíg a zsír magába nem szítta az illatokat, majd párlás után legtisztább alakjukban vissza nem adta őket.

Grasse környékén hétszázötvenezer kiló jázminszirmot dolgoznak fel évente a francia nyersanyaggyárak. Messina évi százötvenezer kiló citromhéjolajat, hatvenezer kiló bergamotte-olajat exportál. Az olasz gyárak a maguk narancs- és citromolaját mulatságos módon nyerik. A nagy nyersanyag-gyár munkása egyik kezében narancsot vagy citromot tart, másik kezében kést. A késsel levágja a narancs héját, amelyet gyakorlott mozdulattal facsar ki egy óriási spongya felett. Az olaj a spongyába csurog s mint nyers narancshéj-olaj kerül forgalomba. Ez a primitív eljárás különös-

képen százszor gazdaságosabbnak bizonyult, mint a gépprélés. Az ilymódon nyert illatanyagokból állítja össze a parfümös műve bázisát. Azt a bázist, amely értéket, nívót ad a parfümnek, sőt nem egyszer valóságos kis remekművé emeli.

Ám a túlbódító, túltömör illatbázist körül kell építeni. Terjedési teret kell neki adni. Ezt a teret a hozzáöntött *alkoholtól* kapja a parfüm. Megtörténik azonban, hogy még így alkohollal vegyítve is túltömör. Rafinált parfümös nem nyugszik bele ebbe, addig kever művébe szagtalanító anyagokat, amíg a parfüm — akár a festő képe — meg nem kapja a kellő könnyedséget. No most még egy kis *fixatórt*? Az alkoholt ez köti össze szervesen az illatbázissal, amellyel mindezideig nem tudott megbarátkozni. Erre a békítő szerepre rendszerint a *mosusz* vagy a *civette* vállalkozik.

Ha ennyire elkészült a parfüm, elteszik, mint a bort. Az idők folyamán lassú oxidációs és egyéb kémiai folyamat megy végbe a parfümben, amely *bouquet-t* kap, akár a tokaji bor, a chablis, a rajnai. A nemes parfümöt ez a bouquet különbözteti meg a primitívtől. A művész parfümöst türelme emeli a dilettáns fölé. Türelme, amely a parfümöt tökéletessé érlelteti. Guerlin például — a champs-elysées-i öreg Guerlin — a nagy konjunkturák idején inkább visszautasította a sokezer üveges amerikai rendeléseket, mint hogy »éretlen« parfümöt hozzon forgalomba. A francia illatszerészek szeniorja nem volt hajlandó áruja rovására meggazdagodni. Az ő példájának köszönhető, hogy ezekben az időkben — a gazdagság éveiben — mikor a parfümöt azon-melegében vették, akár a zsömlét, a francia illatszerek nívója nem süllyedt.

A BETEG PÁRFÜM

Ne higyjük, hogy az érett parfüm kész már az eladásra! Szó sincs róla! *Festeni* kell még és *fagyasztani*.

Utóbbi azért történik, hogy ellent tudjon állni a hidegnek, a télnek, amikor is az alkohol jóval kevesebb illóolajat old, mint a melegben. Akár a törékeny nő, a rosszul fagyasztott, gyenge parfüm megbetegszik télen.

Megzavarodik szegényke, így gubbaszt szomorúan a hideg idő beálltával jegesablakú kirakatokban.

Kémia ide, kémia oda, a párföm »valőrijét« ma is nemes kvinteszenciái alkotják. Ilyen kvinteszencia az abszolút jázmin, a mimóza, a rózsa. Parfőmjaink értékét ők adják. Szaguk *minőségét* azonban más adalékoknak köszönhetik. Az úgynevezett »édes illatok« például vanília, fahéj, ambra-adaléktól édesek. A »pikáns« parfőmök friss szagát könnyed virágdesztillátumok, vagy citromfajták szolgáltatják. Ezeknek a desztillátumoknak külön tőzsdéjük van Londonban. Itt határozzák meg a gyarmatokról jövő szantálfa, cédrusfa és más egzotikus fák, növények illat-desztillátumainak árát. Itt dől el, mit fizetünk az új, romantikus-nevű parfőmért.

De bármily keveset, bármily sokat fizetünk is érte, vigyázzunk, hogy *par főműnk ne mondjon rólunk mást, ne mondjon többet, mint amit magunk is szívesen mondanánk*. Gondoljunk arra, hogy a párföm kísérezene, amelynek mi magunk vagyunk szövege.

A sötét, bódító illat érdekes démoni nőhöz illik, nem kedélyes, vidám pizséhez. De nem illik egyszerű muszlinruhához sem. Nagystíliú párföm csak nagystíliú toaletten érzi jól magát. Boldogtalanul terjeng a párizsi kreáción a szerény eau de cologne, Farina-család gyártmánya, gyermeke. Német lévén, ő csak a házitűzhely mellett érzi jól magát, egyszerű kis mosóruhán . . . Nem bódít, nem szédít. Kalandortermészetű nagy parfőmökkel ellentétben sosem ígér olyat, amit gazdája, a nő ne tudna megtartani.

SZAKÁLL, BAJUSZ, FÉRFIFRIZURA

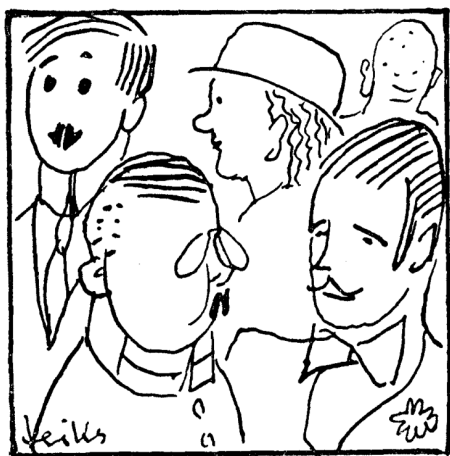
Közhely volna leírni, hogy hiába öltöznénk válogatottan, ha arcunk ápolatlan, fejünk rendetlen lenne. Andreas Hofer — egyébként gyönyörű klasszikus feje — sehogy sem hatna a forgó parketten. A modern öltözködés, a modern higiénia sok apró feladattal jár. Fő dolog a fej. Hiába, fejünket is hozzá kell »stimmelnünk« ruhadarabjainkhoz. Legyen vigaszunk, hogy fejünk rendbeszedése sokkal könnyebb dolog külsőleg, mint belsőleg. Egyszerű szokássá válik, végül a napi tisztálkodáshoz tartozik. Majdnem minden rendes ember amúgy is elvégzi. De legyen itt éppen arról szó, hogy ugyanannyi fáradsággal, mint eddig, vagy alig többel, esetleg még nyerhet is fejünk. Rengeteg a *rosszul fésült* ember. Nem a fésületleneket értjük itt. Hanem a *gonddal* fésülteket!

A frizura döntő fontosságú. Sok úriember is alig törődik a hajviseletével. Egyszerű utasítást ad a fodrászának, azután rögtön újságolvasásba kezd. A végén: »Mit fizetek? Ja igaz, elfelejtettem magam megnézni. Jól van ...« Sztereotip beszéd ez fodrásznál. De még a jobbik eset. Hiszen már az is haladás, hogy a fodrásznál *van*. (És nem otthon, a tükör előtt; »Rettenetes hogy nézek ki! Na de ma, ma okvetlenül elmegyek

a borbélyhoz!«) Aztán lehet a fodrásznak szerencséje is. Hogy a hajmester magától is eltalálta, mi áll jól vendégének.

KOPASZSÁG ÉS ÁTFÉSÜLÉS

Ósi belénkneveltség, hogy fejünk kopaszságát takar-
gatjuk. Nagy tévedés, hogy a kopasz fej csúnya. Persze,
hogy szebb egy jól ápolt fiatalember jól ápolt, tükör-
fényes, kettéválasztott, vagy hátrasimított frizurája,
(*autófrizura*). De ami elvész a vámon, megtérül a réven.
Vigasztalják magukat a kopaszok azzal, hogy egy fiata-
los, sűrű frizura soha sem tehet oly intellektuális, oly

Haj és bajusz

férfias benyomást, mint a magas homlok. (Ha néha a gallérig is ér). Nem mindenki akar férfiszépség lenni. Sokan egyenesen irtóznak tőle. (Ne gondoljunk itt a rókára és a savanyú szöllőre). A legtöbb férfi ha választhatna, inkább érdekes, jelentékeny szeretne lenni, mint »szép«.

A csupasz fej gyakran egyenesen *emeli az érdekeséget*. Egyebekben ha már valaki kopasz: a legtermészetesebb, egyben lelegegánsabb viselet, ha nem »technikázik« a fejével.

Nem figyelték meg? Az emberek legnagyobb része folyton azt mondja: »Mit bánom én a külsőmet«... de, ha rápillantunk egy egész sor úriember fejére, azonnal tudjuk, hogy nem mondtak igazat. Igenis, nagy gondot fordítanak rá, hogy elrejtsek szépséghibáikat. Elsősorban a kopaszságot. Szégyennek érzik, ha meztelen fejüket a világ látja. Pedig ha tudnák, mennyivel csúnyább az úgynevezett »*átfésült frizura!* Amikor a baloldalon csak kétujjnyi haj van, — de innen egy hosszú-hosszú haj pamacs igyekszik a jobb oldalra — addig, amíg csak a túlsó parton levő fület el nem éri. Ezt a pamacsot jól oda is szokták ragasztani. Nehogy elrepüljön. Legjobban szeret ugyanis repülni. Letépní a ragaszt, elszabadulni! Visszaszállni eredeti helyére, a baloldalra. Itt azután túlteng fölöslegével. Ráesik gazdája balvállára, szabadon hagyván tar fejét a jobbon. Köszönésnél, enyhe szélben áll elő leggyakrabban e kis kellemetlenség. (Főleg, ha hölgyeknek köszönünk. Milyen szégyen! Mikor azt hisszük, hogy ők eddig nem tudták ...)

De a balszerencsének még nincs vége! Köszönés után felcsapjuk a kalapot régi helyére, mi legalább is úgy véljük, hogy a régire. Pedig dehogy is! A kalap, mely pedig csak egy pillanatra hagyta el fejünket, most visszaérkezvén, milyen más viszonyokat talál! Sima, csúszós talajt s egyik oldalán, inkább csak egyik pontján: egy őserdőt hajból. A gazda szeme nem látja. Különben sem ér rá az uccán őserdőt parkírozni. Egyszerűen visszarakja fejére a kalapot. Nyugodtan sétál tovább, míg egyik vállát egy Csillag Annát megszégyenítő Loreley-tincs ékesíti, (ősz férfiaknál árvalányhaj alakjában jelentkezik).

Le a szörnyű féltinccsel! — mondjuk mi. De az »*átfésültek*« múltó balesetet emlegetnek s jó ragasztót reklamálnak. Vegyük hát a legjobb esetet. Hogy *átfésült* hajkarajunkat a fodrász valóban elválaszthatat-

lanul tudja odaerősíteni. Hiszi valaki, hogy ez szép? Hogy van ember, aki ne látná, miről van itt szó? Ám de ez a frizura is csak addig tartós, amíg a borbélynál vagyunk. Amint kilépünk, rajvonalakba fejlődik fel a haj. Fehér, meztelen lövészárkok sorakoznak egymás mellé a haj alatt. Célpontjai a gúnynak. Mennyivel okosabb őszintének lenni! Különben is az idő felszínre hozza a titkot. Az évek folyamán ritkulni kezdenek a sorok. Végül mire eszmélünk? *Ragasztóval is kopaszok lettünk. Azzal a különbséggel, hogy fejünk tetején tíz darab hosszú hajszál szomorkodik.* Hírmondók, kik még megmaradtak. Észre se vettük, tíz éve elfelejtettünk a hajvágásnál szólni, hogy nem kellene már, vágják le őket! Pedig az első percben, akkor, amikor lefektettük ennek a rossz rendszernek alapját, már szólnunk kellett volna. De hát, minket senki sem figyelmeztet. Mi pedig nem tudhatjuk, hogy csúnya a frizuránk.

SZŐR A NYAKON

Még leírni is csúnya. Mert a legtöbben csak előlről látják magukat. Mikor reggel a tükörbe néznek, elfelejtik, hogy *mások számára* nemcsak elülnézetben szerepelnek. A legnagyobb gonddal kefélik, borotválják magukat s nem gondolnak a nyakukon burjánzó szőrpagonyra. Akik fodrásznál borotválkoznak, nyakszőr tekintetében a szerencsések osztályához tartoznak. A fodrász borotválás után a nyakat is kinyírja. Nem nyugszik bele vendége nemtörődömségébe.

Ámde az álmodozó zselettistának ilyesmire nem szokott gondja lenni. Naponta önborotválja magát, természetesnek tartja, hogy szakálla nő, még pedig irgalmatlan törvényszerűséggel. A nyakról megfeledekzik. Hiába hat ápoltnak elülről, mikor a nyakán hátul hosszú hajak rendetlenkednek.

Szabad egy szerény tanáccsal szolgálunk? *Vágasunk gyakran haját. Keveset* levenni belőle, de *annál gyakrabban.* Ha lehet: hetenként. Mindig csak egy keveset.

Hogy miért? Egyszerűen azért, hogy ne lássék, hogy az ember most vágatott haját. Hogy ne jelenjék meg »változott külsővel«. Az ápolt férfi feje *mindig egyforma*. Nem időszakai. A nagy időközökben nyíratkozó feje egy *napig rendes*. *A nyírás napján*. *Azután* fokról-fokra romlik. Rendetlenebb, rakoncátlanabb lesz a haj, vadabb a nyakszőr. Már már barlanglakót kezd mutatni a tükör. Egy hirtelen elhatározás. A fodrász! Az olló, a gép. És alig egy félóra alatt az ősemberből európeér lesz. De ismét csak egy két napra.

Így megy ez, váltakozva a »torzonborz« és a nullás gép között. Az ízlés e változatosságot nem kedveli. Még a frissen nyírott fej sem tetszik neki. Iskolás és kényszeredett. Igaz is, nem kell magunkat oly pedánsan megnyíratnunk. E szörnyű egyenes vonalakkal a fül körül, és hátul a nyakszirtünkön..

A fodrász ne csináljon belőlünk iskolásfiú-fejet. Viszont, ha már nem engedjük meg neki, hogy »alaposan« megnyírjon (ne is engedjük), akkor járjunk hozzá *gyakrabban!*

A BAJUSZ

Évről-évre többféle bajusz születik. Egyedül a *nagybajusz* halt meg. (Lévén tisztátalan, nem praktikus viselet). A bajusz egyre kisebb területre szorul. Igen sokaknak jól áll, kétségtelenül jobban, mint a teljesen borotvált arc. Utóbbiból nálunk kissé sok is van, érthető, hiszen nincsen kényelmesebb a teljesen sima arcnál. Mégis, meg vagyunk róla győződve, hogy soknak igen jobban állana egy kis bajusz. Talán nem az úgynevezett »angol«, a legelterjedtebb fajta. Nem, van egy új bajusz, mozivásznon gyakran látni: hosszú, vékony, fiatalos. Mondhatnánk: parasztleányes. Nagyon csinos. Csak egy baja van: e kedves kis dekoráción nem is látni, mekkora nehézséget okoz. Naponta körül kell borotválni. Felül. Alul. Kétoldalt. Sőt még középen is. A bajuszjelölt döntésére bízunk, megéri-e?

Persze, hogy sokkal egyszerűbb kezelést kíván az új *kétpetty-bajusz*. Mindegyik orrlyuk alatt egy petty. Amerikából érkezett. Németországban telepedett meg.

Nálunk is kezd lábrakapni. Talán meg is szokjuk majd. Mint társát, az új frizurát: oldalt kopaszra beretvált — a fejtetőn egy strucctoll szerű hajpamacs meghagyva. Pestre még nem jött el. Ne is siessen!

NEM FÉLÜNK A SZAKÁLLTÓL

Akármennyire régies, akármennyire ritkán látható is napjainkban: szép viselet. *Az olaszok kezdik újra pártfogolni.* Igaz, hogy egyelőre csak nyírott *kecskeszakáll* formájában. Élesen és keményen. Korunk gyűlöli a »torzonborzot«. A határozott vonalakat szereti, őserdő helyett: francia parkot. Rendezettséget, még a szakállban is. Kétségtelenül férfias viselet. Markánsná, komollyá teszi az arcot. Tudjuk, hogy a hölgyek nem szeretik. De talán megbocsátanak, ha tudnák, hogy a szakállnak néha más rendeltetése is van: hogy eltakarjon egy nem szép száját, egy nem szerencsés állat. A franciák itt-ott még a teliszakállnál tartanak. Ők a tradíciók emberei. Igen sok a fiatalember, aki régimódi sűrű szakállt visel. Néha érdekessé tud tenni az arc e szőrbozótja. Sápadt embereknek misztikumot is ad. Bolygó hollandikká varázsolja őket. A sokszoros asszonygyilkos Landru egyenesen a szakállával bővölte a nőket.

PFÚJ-E A FESTETT BAJUSZ?

Pfuj is, nem is. Pfuj, ha az önfestő annyira elvakul az idők folyamán, hogy nem veszi észre, bajusza már annyira fekete, hogy a cipőkrémet, vagy a frankkávét is veri. Idővel mindenki színvakká lesz, aki csak egy színben dolgozik. A haj mind fehérebbé válik, az önfestő tehát a kicsi angol bajuszon óhajtja magát regresszálni. A túlfestett, az overdressed bajusz már egy kilométerről elárulja magát! Aki hazudik, az legalább ne kiabáljon. Mert így még kevésbé hisznek neki.

Mégis: a *bajuszfestés jogos.* És még csak nem is csúnya! Ne féljünk tőle! Még akkor se, »ha látni«.

Régen letettünk már a természetesség, elvéről. Nincs természetesség, ha kultúráról van szó. Nem győzzük eléggé ismételni: hogy hajat nyíratunk, hogy borotválkozunk, hogy egyáltalán öltözködünk: mindez már maga sem természetes dolog. A civilizáció korrektúráját követel. Szépítést. Javítást. Akinek jobban áll a sötétebb bajusz, ám fesse meg! Csak óvakodjék a túlzástól! Szurrogátummal kérkedni nem szabad. Legfeljebb annyit mondani vele, hogy: még mindig jobb, mint a semmi.

Mint ahogy jobb is. Egyszerűen csodálatos, hogy a pici folt, melyet ma bajusznak neveznek, milyen öreggé tud tenni, ha fehér. És — ne mondjuk, fiatallá, de elfogadhatóvá tesz, — ha enyhén színezett. A világért sem állítjuk, hogy kell az őszülő bajuszt festeni. Dehogy is. Nagyon sok arcot egyenesen szebbé tesz az ősz bajusz. De akik nem szeretik: nyugodtan nyúljanak az ecsethez.

A BILLÁRDGOLYÓ-FEJ

Hajnak, bajusznak, szakállnak vannak radikális ellenségei is. Nihilistái. Nullás gépészei. »Le az egész cókmokkal! Télen, nyáron egy árva hajszálat sem akarok többé látni!« Itt a kefe helyett borotva sétál végig arcon, tarkón naponta. Teljes simaság az egész vonalon. Strucctojás a mintaképe az ilyen fejnek.

A szelídebbek csak nyáron követik e struccpolitikát. A mérgeesebbek azonban nem akarnak évszakokról tudni. Hóban, fagyban egyformán biliárdgolyó simaságuvá csiszoltatják a koponyájukat. Különösen öregurak között találkozunk gyakran ezzel a típussal.

Nem tehetünk róla: mi e viseletet a *shorthoz* hasonlítjuk. Praktikus és tiszta, belátjuk. Mégis szebb lenne, ha *nem* lenne. Jól tudjuk, hogy mily nehéz valakinek a fejével beszélni. (Kívül is, belül is). Eszünkbe sincs haj növesztésre bírni a strucctojás híveit. Itt most csak arra gondolunk, hogy szebb a nyilvánosság előtt felöltözöttnek lenni, mint meztelennek. Miért ne állna ugyanez a fejre is?

KENŐCSÖK. PARFŐMÖK. KÖLNI

A kócos haj ma: lehetetlen. Az elhanyagolt, a felbodorított, a repülő, a *művészfizura* erős dekonjunktuurában sínnylik. Mai jelszó: *simaság*. Nem csak kis kerti házaink, hanem frizuránk is »zachlich«. Dísztelen, lesimitott. Pedig a hajnak ez nem természete. A haj születésénél fogva rendetlenkedő hajlam. Csak a fejnek engedelmeskedik. És csak egy jó kenőcs — brillantine, olaj, pomádé — tudja megszelídíteni. Igen ám, de a bekent fej, a szagosított haj nem olyan egyszerű dolog. A jó levendulaillat a hajban, mint jegenye a villámot, vonzza a rossz illatokat is. A szivarfüstöt és szénszagot.

Ápoljuk a hajunkat! *Mossuk meg gyakran*. El-múlt a XV. Lajos kora, amikor a rossz szagot illatokkal takarták le. Ha illatosítjuk magunkat — kétségtelenül okos dolog a férfiparföm — gondoljunk arra, hogy illatunkat sajátmagunk hamar megszokjuk . . . mind kevésbé érezzük . . . fokozzuk . . . végül már nem is vesszük észre, hogy *elviselhetetlenül erős parfümfelhő burkol bennünket*. A legjobb esetben effeminálnak, nőiesnek nevezik az olyan férfit, aki túlságosan parfümözi magát. Okos dolog tehát: *váltogatni az illatokat*. Így inkább tudjuk őket adagolni. Persze érteni kell hozzá. Nem könnyű dolog illatszerésznél, a *helyszínen* dönteni, hogy »à la longue«, *hosszú távra* elviselhető lesz-e majd az élénkfröcskölt szag?

Egy azonban biztos: *kerülni kell a túlédés illatokat*. Behízlegik magukat álnokul, idővel aztán rosszul leszünk tőlük. Még a legkellemesebb illattal is így vagyunk. Később nem tudjuk elviselni. Hát még felebarátaink!

Van egy felfogás, mely azt mondja, hogy egyetlen veszélytelen illat van: a *kölnivíz* illata. Tévhitnek tartjuk ezt. Sőt a »kölni« a legveszélyesebb illatok egyike. Az első percben tiszta és kellemes. De azután e preparátumok nagyrésze nem bírja el a nyilvánosságot. A kölni hamar keveredik idegen szagokkal. .. végül megáporodik. Csak a legdrágább — jobban mondva a legszerencsésebb — vegyületek tartják meg eredeti illatukat künn az életben is.

A KOZMETIKA 10.000 ÉVES MÚLTJA S A DIVAT JÁTÉKAI AZ EMBERI HAJJAL

Aki végigsétál a római múzeumok szobortermein, elámul az asszonyi portrék hajdíszének szertelen sokaságú változatán. Gyönyörűséggel nézi az ifjabbik Faustina bájosan egyszerű hajviseletét, mely nyugodtan elmehetne mai legmodernebb frizura-számba, — viszont döbbenve állapodik meg Titus császár leányának, Júliának mellszobra előtt, melyet száz meg száz apró gyűrűbe göndörített haj remek koronáz. Lucius Verus császár feleségének, Lucillának fejről *le lehet emelni a márvány hajdísz*t, mint egy parókát; ami nyilván azért készült így, mert a szobrász már előre figyelembe vette a divat gyors változásának eshetőségét, és gondja volt rá, hogy a frizurákat tetszés szerint cserélgetni lehessen.

AZ ÓKOR HAJ DÍSZEI

Ovidius azt írja, hogy könnyebb megszámolni a legnagyobb tölgyfán a makkot, mint összeállítani a római asszonyok különféle hajdíszének a listáját.

A római nők eleinte beérték a görögöktől átvett egyszerű hajviselettel, később egyre jobban szalagozták, virágozták, diadémozták hajukat. Mintha minden új provinciát csak azért hódítottak volna meg a hadvezérek, hogy új ötletekkel gazdagítsák a római fodrászokat. Ázsiai győztes hadjáratok után gyöngyfonadék lett a divat; Afrika a pálmafa utánzásának ötletét adta és tarka tollak varázsolták rikítóvá a hajművészek bonyolult alkotásait; Egyiptomból átvették Isis istennő hajdíszét és a lótuszvirágot. Mikor Galliát meghódították, a római divathölgyeket megbolondította a germán nők aranyszőke hajsátora. Nosza mindenki szőke akart lenni s vagy a hajukat pácolták szőkére, vagy pedig egyszerűség okáért parókát tettek a fejükre. A rómaiaknál minden fűnek-fának volt istene, csak a divatnak nem. Ha lett volna, valamennyi pogány istent túlélte volna és még az új világrend asszonyai is hajfürtjeikkel áldoztak volna neki. Nem ugyan levágott és az oltárra helyezett fürtökkel, mint pogány elődeik szoktak áldozni, hanem ellenkezőleg: megnövesztett, kipótolt, felcifrázott, magasra dagasztott és ragasztott haj tornyokkal és hajdsungelekkel.

HAJTORONY À LA FONTANGES

Ilyen hajcampanile volt a rengeteg kritikával és támadással körülviharzott *fontange*, helyesebben à la Fontanges haj dísz. Eredetét Fontanges hercegnőnek, XIV. Lajos metresszének egy alkalomszülte ötletével szekták magyarázni. Fontanges asszony abban az időben tizenhétéves volt; korabeli írók szerint szép, mint egy angyal és buta, mint egy alsószoknya. Rövid három évi szereplése alatt tizenegy milliójába került a francia nemzetnek. Az anekdota szerint 1680 nyarán az udvar vadászaton volt Fontainebleauban. A vadászat hevében a szél szétborzolta a kegyencasszony haját, mire az gyors kecses mozdulattal összefogta a szétzilált fürtöket s egy szalaggal búbot kötött belőle a fején, úgy, hogy pár hajtincs a homlokára lógott. A hevenyésztett frizurát a király megtapsolta. Több sem kellett

az udvar dámainak; másnap már valamennyi úgy fésülködött és megszületett a fontange.

Az anekdota nem valószínű. Abban az időben a középben elválasztott, kétoldalt szabadon alágűrűző haj volt a divat. A divatnak az a megrögzött szokása, hogy ha valamely viseletet megunt, pont az ellenkezőjére veti rá magát. Ez történhetett a hajviselettel is; az alacsony frizurára szükségképpen nem következhetett más, mint a magas. A fontange lassú fejlődéssel alakult ki s csupán nevét kapta a királyi szeretőtől.

Milyen volt hát ez a sokat emlegetett fontange, egész Európában hölgyek öröme, férjek mérgelődése, prédikátorok kegyes bosszúsága?

*A HAJDJSZ TÖBBET NYOM,
MINT MAGA A NŐ*

Az alapidom sárgaréz drótból készült, erre fonódott, illesztődött, kötöződött, tornyozódott a haj és

Két «coiffure» 1780-ból

a dísz. Tehát, mint akkoriban a férfiak keseregték, mindjárt a kezdetén lakatosra volt szükség. A sárgaréz váz *három emeletre* tagozódott. Az emeletek lépcsőzetesen sorakoztak egymás mögé és fölé. Rendszerint szorosan egymás mellé illesztett túlltekercecsekkel, pallizád-szerűen burkolták az alváz rézsodronyait. Néha, hogy még eredetibbé varázsolják az építményt, a túlltekercecset nem egyforma magasra méretezték, hanem emelkedő sorrendben, orgonasípszerűen erősítették a sárgaréz-alapra. Úgy kell tehát elképzelni a fontange átlagformáját, mint egy *ötven-hatvan centiméter magas*, három sornyi túll-orgonasíp segítségével feltornyozott, csipkével borított és egyéb piperével díszített hajfelhőkarcolót, mely a homlokba göndörített haj tincsek mögül tört fel a magasba.

Igen természetes, hogy a divat számos válfaját dolgozta ki és megfelelő elnevezésekkel látta el. A szép nevek közt a leghangzatosabb volt a *tizedik mennyország* és legegyszerűbb a *kényelmes (la commode)*. A kényelmes valóban puritán drótváznak volt mondható, mert az egészet körülhullámzó csipkedíszeken kívül mindössze egy nyaláb selyem- és bársonyszalag, pár marokra való művirág és néhány bokrétányi toll volt rajta, amely ékességeket megfelelő számú gyémántos hajtűvel, drágaköves csattal és boglárral kellett összetartani. A fiatal Maine hercegnő fejdíszén annyi arany és drágakő volt, hogy a fontange többet nyomott, mint ő tulajdon maga.

A szép elnevezések csakis a divatvilágba tudtak elterjedni. A német prédikátorok nem ismerték el a *tizedik mennyország* létjogosultságát s az egész divatot ezen a gyöngédtelen gyűjtőnéven emlegették: *Die freche Huren-Tracht der Fontange*.

A »NYÚZOTT BIRKA« NŐ

Majdnem ötven éven át tartotta a fontange kimagasló pozícióját. 1715-ben a XIV. Lajos halálát sirató gyászharangok zúgása a föntangenak is szólt.

A drótváz lomtárba került, a frizura lelappadt s már 1720 táján ismét rövid hajat hordtak az asszonyok. A divatját múlt hajpipere tarkaságáért kárpótolta őket a púder. Magyarul *hajpor*; ami más, mint a kozmetika rizspora, mert keményítőből készült. Ezzel a divattal mindenki meg volt elégedve. A fiatalokat nem öregítette, viszont az öregeket fiatalította. Az igaz, hogy maga után vonta a *rúzs* használatát, mert a fehér haj reflexétől még a fiatalos üde szín is elhalványult. Az idős dámáknak különösen kapóra jött a rúzs és annyira mértéktelenül éltek vele, hogy az angol Lady Montague szerint olyanok voltak, mint a nyüzött birkák, mert rövid hajuk fehér gyapjúként göndörödött a fejükön, az arcuk pedig vörös volt, mint a vér.

FODRÁSZ-AKADÉMIKUSOK

Megint eltelik harminc esztendő s a frizura, mint sejtethetjük, ismét növekedni kezd. Elkövetkezik a frizura hős-korszaka, melyet majdan a hasonló vehemenciával kirobbanó kalapdivat aranykorszaka fog betetőzni. A hőskor harcosai természetesen a fodrászok voltak, az előkelő világ agyondédelgetett és az öntelt szemtelenségig kényeztetett kedvencei. A hősök hőse a nagy Léonard volt, Marie Antoinette udvari fodrásza, aki önmagának az *akadémikus* nevet adományozta. (*Académicien de coiffures et de modes*). A többi felkapott fodrász is igényt tartott az akadémikus névre, sőt egyikük, Legros, könyvet írt a fésülés művészetéről és valószínűleg fodrászakadémiát alapított, zárt taglétszámmal, a francia tudományos akadémia mintájára. Még ezzel sem érték be. Lefèvre nevű kartársuk szintén megereztett egy fodrászati tanulmányt, magvas elméleti fejtegetésekkel s odalyukadt ki, hogy a fodrászság nem mesterség, hanem művészet, tehát a művészetek közé kell sorolni s itt sem hátra, a többi mögé, hanem éppenséggel valamennyiük elé. (A derék magyar András Sámuel egyszerűbb nevet talált ki a művész urak számára; így magyarította meg a frizórt: *Üstüktépő*).

A SÜNDISZNÓ-HAJDÍSZ

Képzeltető tehát, hogy a párizsi fodrász iparkodott kiérdemelni a művész és akadémikus nevet és egyre hatalmasabb méretű, agyontervezett hajarchitekturákkal lepte meg az újdonságokra szomjazó hölgyvilágot. Kezdetben úgy bontották meg az alacsony frizura síkját, hogy a haját olyan éles-egyenesre fésülték fel, mint a sündisznó tuskéjét. Erről a gömbölyded állatról nevezték el az újmódi frizurát: *a la hérisson...* Majd elkövetkeztek a tökéletesítési kísérletek; egyre több idegen dísz t raktak bele a frizurába, mely kénytelen volt mind nagyobbra dagadni, hogy a temérdek piperét befogadhassa. Maga a nagy Léonard *tizen-négyszögletes* gaze-t szokott bedolgozni különösen ihletett alkotásaiba. Általában az ihlet hatalmas feszítő erővel dolgozott a művész urakban; hogyisne, hiszen elképzelhetetlen méretű igényeket kellett kielégíteniük. Az udvar hölgyei a versengés során egyszerűen elvesztették az eszüket. Egyikük, Matignon grófné, írásbeli szerződést kötött a fodrászával, mely szerint fizet neki *évi huszonnégyezer livret*, viszont a fodrász köteles részére *naponként egy új frizurát kitervezni!*

AZ ÖNÉLETRAJZ-FRIZURA

Hogy a fodrász-lelemény ki ne merülhessen, segítségükre jött egy új ötlet: a *puff* (pouf). Ebbe a gyűjtőfogalomba minden olyan alkotást soroltak, mely nem ragaszkodott stílushoz, hanem szabadon tombolhatott rajta a mester zsenije, belegyömöszölhetett, rárahatott, tetejébe építhetett, ami bolondot csak akart. Mintadarabja volt valamennyinek a *pouf au sentiment*, mely Chartres hercegnő érzelmi világát, szinte önéletrajzát volt hivatva szemléltetően elénk adni. Látható volt a középben egy csecsemőt ringató dajka, utalással újszülött fiacskájára; ettől jobbra a hercegnő kedves madara, a papagály csipegetett egy szem cseresznyét, balra pedig másik exotikus kedvence, a kis néger inas kapott helyet. A gyöngéd ötletet azzal tetézte be az

akadémikus, hogy férfi-haj tincseket is belefont a műbe, mégpedig a hercegi hölgy férjének, apjának és apósának fürtjeit, így szimbolizálva az illető uraságokkal való érzelmi kapcsolatot.

A tébolyult haj díszeket kiegészítette a még bolondabb kalapdivat; mindaddig, míg az egész maskarának végét nem vetette a forradalom. Eltűnt minden pipere, az asszonyok úgyszólván szemükbe lógó hajjal szaladgáltak az uccán, akár a férfiak. Majd a direktórium felélesztette a görög hajviseletet, utána pedig ismét megdőlt a fodrászok fantáziája és új meg új kreációk kergetőzése következett. Legnevezetesebb köztük a hatvanas évek divatja: a *chignon*, vagyis a vendéghajból font, hátul a tarkóra omló irdatlan nagy szőrhurka.

A VENDEGHAJ

Honnan szedték a rengeteg női haját, mely ehhez a szörnyfrizurához kellett? *Ezer meg ezer szegény leány adta el utolsó ékességét a marseillei chignon-nagyipar ügynökének.* Marseille volt a chignongyártás középpontja; évenként többszázezer chignon áradt szét innen Európa nagy és kis városaiba.

De az élő haj nem bírta kielégíteni a szükségletet. A levágott haj nem nő ki olyan gyorsan, hogy ugyanazon a fejen évenként lehetne aratni. Az ügynökök egyre kevesebb zsákmánnyal érkeztek vissza s a chignon-ipar kénytelen volt másfelé irányítani a figyelmét. Új szállítókat foglalkoztatott: a *rongy szedőket*. A »lelőhelyek«, honnan a rongyszedők az anyagot szedték, nem voltak éppen étvágygerjesztőek. Legbővebben ontotta kincseit a szemetesláda, ahová a kifésült hajgubancokat szokták a nők dobni. De szolgált anyaggal az uccai sárcsatorna is, hol az ötödik emeleti ablakban fészülő párizsi cselédleányok elreppent hajszálai megüledtek. A rongyszedőtől a nyersanyag kilogrammját hat frankjával váltotta be a rongyszedő-központ, amely viszont kilenc frankért adta tovább a tisztító-üzemnek. Itt megtisztították, kifésülték, összesodorták, osztályozták és továbbították a nagykereskedőhöz, honnan végre eljutott a fodrászhoz,

illetőleg a divathölgyek fejére. A chignon-divat idejéből ránkmaradt statisztika szerint a szemétből kikotort haj kilogramja a színeket illetően így tagozódott: szőke 100 gram, vörös és bronz 75 gram, fekete 100 gram, gesztenyeszín 500 gram, szürke 200 gram, fehér 25 gram. Megjegyzendő, hogy a férfihajat nem lehetett felhasználni. Próbáltak vele matracokat kitömni, de nem sikerült; éppolyan kevésbé váltak be a szűrőszíták, melyekkel a cukorfinomító és szirupkészítő gyárak kísérleteztek ...

A PARÓKA

A férfihaj éppúgy megérezte a divat kezezését, mint a női. Hol rövidere vágta, hol megnövesztette; hol kifonta, hol befonta; hol szétborzolta, hol simára kente. Lett belőle fürt, tincs, konty, fonat, varkocs, üstök, de még sörény is. Sőt volt idő, mikor teljesen eltűnt s helyét elfoglalta a *paróka*.

A 17. század közepe táján a férfiak eldobták a kerek spanyolgallért, mely megakadályozta, hogy hátul megnövessék a hajukat. Az akadály elhárulván, a haj fürtösödni kezdett és kétoldalt leomlott a vállra. A divat ördöge legott versenyfutást rendezett: kinek hosszabb és csigásabb a haja? A természetes hajnak hamar elfogyott a lélekzete; pótolni kellett vendéghajjal. Erre volt hivatva a paróka, mely már sokszor szerepelt a divat történetében, de soha ilyen sztár nem volt, mint a 17. században. Kitűnően képviselte a barokk kor pompaszeretétét, hiúságát, pöffeszkedő nagyizolását és öntelt nagyképűségét.

Az oroszlánsörény-méretű *altonge-paróka* kötelező divattá vált egész Európában. Úgyszólván a tekintély, az államhatalom szimbólumává lett. A németek úgy is hívták: *Staatsperrücke*. A porosz udvarban az ifjú királyi hercegeknek már *kétéves korában* parókát nyomtak a fejébe. Leibnitz, a nagy tudós, nem restelt olyan parókát hordani, mely a derekáig fityegett. A legnagyobb luxussal persze Párizsban találkozunk. Maga a király járt elől a jó példával. Napközben többször cserélte a parókáit, a különböző alkalmak szerint; nagy ünnepre volt egy

arany parókája is. Külön udvari hivatalnok, a paróka-felügyelő kezelte a királyi serényeket; semmi egyéb dolga nem volt. A magánemberek között Sartines, a rendőrfőnök tűnt ki parókáinak változatosságával. Volt reggeli pongyolaparókája, hivatali parókája, ebédparókája, társasági és estélyi parókája, sőt *találka-parókája* is, mert a rendőrfőnök a gáláns urak sorába tartozott. Amellett tudott szigorú is lenni s hogy az elébe kerülő vádlottakat még jobban megrémítse, *vallató parókát* terveztetett magának, medúzaszerű, borzalomgerjesztő hajkígyókkal.

Pedig a finom, asszonyi hajból készült paróka drága volt. Némelyikért *ezer tallért* is elkért az alkotó művész. Lószőrből vagy kecskeszőrből már tíz tallérért is lehetett kapni, ami még mindig sok pénzt jelentett a polgárember zsebének.

A PARÓKA-ADÓ

Az általános parókadívat azt a bölcs gondolatot ébresztette a porosz kormányban, hogy a parókát meg kellene adóztatni. Ki is vetették a *paróka-adót* s kezelését bérbeadták egy vállalkozónak. Minden paróka értékének hat százalékát fizette adóképpen. Amely paróka lerótta az adót, annak bélyegzőt ütöttek a belsejébe. Igen ám, de az ellenőrzés úgy történt, hogy *az adóbérlő emberei megállították a férfiakat az uccán és leszedették a parókájukat, megnézendő, hogy rajta van-e a-z adóbélyeg?* Ebből annyi botrányos jelenet keletkezett, hogy a kormány változtatott a behajtási módon. 1702 április 4-én új királyi rendelet jelent meg, mely az alattvalókat osztályokba sorozta s a szerint fizettette meg velük a parókaadót. Első osztályba tartoztak a miniszterek és a főtiszték vezérőrnagyig. Fizettek évi 2 tallért és 12 garast. Második osztály: kamarai tanácsosok, bírák, katonatisztek őrnagyig bezárólag. Fizetnek évi 2 tallért. Harmadik osztály: ügyvédek, kancellisták, katonák kapitánytól zászlósig, főbb tisztviselők, kereskedők és művészek, úgymint festők, szobrászok, borbélyok és hasonlók. Taksa 1 tallér 8 garas. Negyedik osztály: kishivatalnokok, kiskereskedők, kézművesek. Fizetnek évi 20 garast, ötödik osz-

tály: minden egyéb férfiember, fizet 12 garast. *Adómentesek: papok, tanítók és 12 éven aluli gyermekek.*

Vagyis Poroszországban minden ember parókát hordott, lett légyen kisgyerek, vagy miniszter.

A bődületes allonge-paróka nem egyezett a rokokó finomkodó, aprólékos ízlésével s a sörény-konjunktúra a 18. században megszűnt. A paróka megmaradt ugyan, de kicsinnyé zsugorodott össze, viszont *hajporral* hintették be fehérre. Majd hátul összefonták és megszületett a *copf*, ez a különleges német, sőt porosz divat, melynek neve jellemzésül átment az egész korszakra.

A KOZMETIKA MÚLTJA

Mikor Ahasvérus király összeszedette birodalmának legszebb leányait, előbb tizenkét hónapig tartó kozmetikai kezelésnek vetették őket alá s csak azután juthattak be a királyhoz. Eszter könyve szerint: *»hat hónapon mirtus olajjal és hat hónapon drága kenetekkel kenettetnek vala és ollyakkal, melyek után az asszonyi állatok megszépülnek«.*

Tegyük a bibliai híradás mellé az Ebers-féle ó-egyiptomi papiruszokon talált kozmetikai recepteket (Kr. e. 4100 körüli időből) s íme.előttünk áll a kozmetika *hatezer éves múltja*. Sőt, miután nyilvánvaló, hogy az ekorbeli civilizációt egy másik, még régebbi civilizációnak kellett megalapoznia, nem látszik kalandosnak az az állítás, hogy az asszonyok már *tízezer év óta* ismerik a kendőzés titkait.

A RÓMAI ÚRHÖLY TIZENHÉT SZÉPÍTŐ RABSZOLGALÁNYA

Ezekből a ködbevesző időkből persze kevés feljegyzés maradt ránk. Annál többet tudunk a római asszonyokról. Tudjuk, hogy mikor a gazdag római úrhölgy reggeli ébredés után kilépett az ágyából, nem kevesebb, mint *tizenhét rabszolgalány* várt már reá az öltözőszobában. Mindegyiknek más-más volt a feladata. Az úrnő hajával négy foglalkozott: az egyik fésülte, a másik kefélte, a harmadik a gyanús fehér hajszálatokat tépte ki

csipesszel, a negyedik kenőcsökkel puhította és szagos olajokkal illatosította. Az arca kezelésére további négy lány kellett: az első számártejjel lemosta a pépnek maradványait, mely éjszakán át az úrnő arcát borította; a második átnyújtotta a fogápoláshoz szükséges szereket. Ezek közt legfőbb szerepe volt a masztikszfa gyantájának, az örölt tajtkőpornak és kis onyxüvégesében egy igen becses folyadéknak, melyet egy e célra tartogatott tiszta és ártatlan fiúgyermek szolgáltatott, olyan módon, mint az Brüsszel közismert szobrocskáján látható ... A harmadik leány felrakta a fehér és piros festéket, a negyedik fekete festékekkel meghúzta a szemöldökök ívét és beárnyazta a szempillákat. Ez már nyolc. A kilencedik a tükröt tartotta; nem csupán azért, hogy az úrnő nézegesse magát benne, hanem abból a célból is, hogy a festékes leányt ellenőrizték. Mert ennek a festékpasztillákat előbb *péppé kellett összerágnia* s csak azután kenhette fel az eként tapadóvá tett mázat az úrnő orcájára. A tükörré rá kellett lehelnie s a tükrös lány nyomban odatartotta ezt az úrnő elé, aki megszagolta és így ellenőrizte, hogy tiszta-e a rágóleány lehellete? Azután előlépett a sorban tizedik leány és tajtkővel ledörzsölte az asszonyság nyakát, mellét, karját és lábait; majd a tizenegyedik esett neki és illatos olajokkal kente-fente végig az egész testét. A tizenkettedik körmöt vágott és lábat ápolt, a tizenharmadik állandóan a legyezőt mozgatta.

Véget érven az órák hosszat tartó kezelés, előkerült a tizenegyedik, a vén dajka vagy a ház egyéb bizalmasa és szemlét tartott a kozmetikai remekmű fölött, nincs-e valahol valami hiba. A kozmetikus leányokon kívül — kiknek latin neve a *cosmetae* volt — még három lézengett a szobában. A *vestiplica* a ruha ráncait rendezte, az *ornatrix* a díszeket rakta föl, a *cubicularia* általános szobalányi teendőket teljesített.

Kilépve az öltözőszoba ajtaján, már ott várta a *parasita*, akinek örjöngenie illet az elragadtatott csodálkozástól; a háttérben pedig korbácsot szorongatva komoran álldogált egy igen fontos személy: a *lorarius*. Tudniillik a kozmetikus leányok kisebb ügyetlenségeit

az úrnő sajátkezüleg torolta meg. öklével vágott az arcukba, körmével hasította fel a bőrüket, esetleg *hosszú tűkkel szurkálta keresztül a karjukat és a mellüket*. Persze, csak kisebb hiba esetén. Ha a lány nagyobbat vétett, például tévedésből őszhajszál helyett feketét tépett ki, akkor a lorarius kezére került, aki addig korbácsolta, míg az úrnő be nem telt a jajgatásával és a hátából patakozó vérnek idegcsillapító látványosságával.

A KIFESTETT ARCÚ HALOTT

A kozmetika későbbi történetében csupán a szereplők változtak. Eltűntek a rabszolgányok, helyükbe léptek az ügyes komornak, majd a hivatásos kozmetikusok. Maga a kozmetika, mint az asszonyi szépség legfőbb segédeszköze, rendületlenül tartotta a pozícióját évezredekken keresztül. Néha alacsonyabb, néha magasabb volt a kozmetikus láz hőfoka. Talán a 18. században szökött fel a legmagasabbra, mikor olyan általános volt az arcfestés, hogy *még a halottakat is kifestették*. XV. Lajos lányát, Henriette hercegnőt kipirosított arccal tették a ravatalra. Jóval később, már a rémuralom idején, a halálra ítélt Monaco asszony kifestett arccal lépett a verpadra. Talán azért tette, hogy halványságát halálfélelmének ne tudják be.

Mikor Franciaország trónörököse eljegyezte Mária Terézia spanyol infáns leányát s a menyasszony elindult Franciaországba, a Párizsból eléje küldött kíséret rémülten vette észre, hogy nincs kifestve. Elébe tárták ezt az etikettellenes viselkedést, de a fiatal lány azt felelte, hogy esze ágában sincs festeni magát, meg van elégedve a természetes szép fehérpiros színével. Nosza lovasküldönc vágatott Versailles-ba a balhírel. Ott a király elnöklete alatt tanácskozást tartottak a főbb udvari előkelőségek s azt határozták, hogy a menyasszonynak mégis ki kell festenie magát, mert ha a természetes arcával jelentkeznék, a trónörökös esetleg elájulna az ijedtségtől. Maga Richelieu herceg Franciaország marsallja sietett a legfelsőbb parancs-

csal az ara elé, aki megadta magát sorsának és felrakta a kívánatos színeket.

A SZAMÁRTEJ-FÜRDŐ

Ami a tulajdonképeni szépítőszereket illeti, a régi asszony vakon hitt a legkülönbözőbb és legfurcsább szerek bűvös erejében. Híres szépségkirálynők bájainak maradáóságát annak tudták be, hogy valami csodálatos hatású receptet használtak.

Poppaea, Nero császár felesége az arcát éjszakára saját találmányú péppel fődte be, mely olajban felfőtt rozsból készült. Reggel a rászáradt pépet szamártejben áztatta le s alóla olyan fehéren került ki a bőre, mint a hó. Mások szerint szamártejben is fürdött és mindig ötszáz szamárkancát tereltek mögötte, mikor úton volt.

A *szamártej-fürdőnél* kellemesebb és illatosabb lehetett az *eperfürdő*, melyet Tallieu asszony használt. Receptje rövid: »Végy 20 font epret, keverj bele 2 font málnát, zúzd össze, öntsd a fürdőkádba«.

Lola Montez éjszakára a Poppaea-féle tészta-álarcot használta, de más recept szerint:

»Vedd 4 tojás fehérjét és kavard össze rózsavízzel; tégy hozzá 15 gram timsót és ugyanannyi mandulaolajat; köpüld addig, míg péppé nem sűrűsödik; a pépet kend selyemálarca és úgy rakd fel.«

Ha Brantome-nak hinni lehet, Diane de Poitiers 67-ik esztendejében ép olyan szép, friss és üde volt, mint fiatalkorában. Szépítőszere nagyon egyszerű volt: minden reggel *esővízben* mosdott. Igénytelen szer Dukas Konstantin bizánci császár leányának szeszélyéhez képest, aki száz és száz rabszolgával gyűjtette össze reggeli mosakodásához a *friss harmatot*

RÉGI SZÉPSÉGÁPOLÓ- RECEPTEK

A régi kozmetikai tanácsadó-könyvek ezrével ontották a cifrábnál cifrább recepteket. Európai híre volt a 16. században Giovanni Marinello könyvének. Németre egy becsületes augsburgi orvos fordította 1576-ban,

a címlap szerint: »Kedves hazája iránti szeretetből, ajánlva minden tisztességszerető asszonyságnak és családjának«. Íme, mit javasol a könyv a német családjának:

»Végy egy kappant, vágd le a fejét, kopposzd meg, zsigereid ki és vagdosd bőröstül-csontostul apró darabokra. Végy 30 frissen tojt tojást, 36 citromot, 2 font friss disznósírt és ugyanannyi aznap köpült sajtot, 7 uncia borköölajat, 6 uncia síkport (Federweiss), 2—2 uncia timsót és kősót. Vegyítsd össze valamennyit a kappan aprólékjával és zúzd addig, míg az egész kavaréék szerves egésszé nem sűrűsödik, akkor tedd lombikba és főzd fel.«

Ha a családanya ebben a szörnyű főzetben este-
reggel megmosdik, bőre gyengéd lesz és fehér, a ráncai
kisimulnak.

A többi receptben még vadabb kellékek találha-
tók. *Szarvas-szarv porrá őrölve, birkavelő megfőzve, kerti csiga párolva, kecsketejjel táplált fehér galamb sülve*, nemkülönbén egy egész üvegházra való exotikus fű-
szerszám és mindenféle akkor divatos vegyi termék.

A sok drága exotikum sehogyan sem tetszett
Pauliini német orvosnak. Híres gyógyszerkönyvében
keményen kifakad a külföldieskedés ellen. Minek Indiá-
ból, Arábiából hozatni a drága fűszereket, mikor a
német haza ugyanazt nyújtja teljesen ingyért?

»Végy sárga nárciszt, tetszés szerint, tedd vízbe és desz-
tilláld le. Tégy a párlatba gyöngyvirágot, szintén tetszés szerint,
párold le újra. Utána végy *májusban gyűjtött tehéntrágyát*, öntsd
rá a párlatot, desztilláld ismét. Végezetül végy fehér, rózsát
és liliomot, főzd ki a párlatban, nagyszerű mosdóvizet nyersz.
Elég a spongyát belemártani s arcodat reggel és este végig-
törölni: bőröd gyengéd lesz tőle.«

»Verébpotty meleg vízben puhítva, szép kezet eredményez
s az arcról leveszi a foltokat. Avagy végy gyöngyvirágot, főzd
fel borban, oldj fel benne két lat *verébszemetet*: ez is kiváló
szer arcfoltok ellen. A régiek seregélyszemetet használtak, mert
ezek keleten rizskásával élnek. Helyettük megteszi a galambé
is, mely szintén a java gabonaszemeket csípi fel. Ecetben kell
feloldani s azzal kenni az arcot.«

Paullini doktor jól ismerte a klasszikusokat és
tudta Horatiusból, hogy a római asszonyok krokodil-

hulladékból készült szépítőszereket is használtak. Ám nem azért volt német, hogy ne találja meg a megfelelő pótszert.

»A krokodil hazai gyíkkal egész jól helyettesíthető. Végy *gyíkhulladékot*, fehér keszeg csontját, fehér borkövet, szarvaszarv-kaparékot, fehér korallt és rizslisztet egyenlő mennyiségben, törd össze mozsárban, tartsd egy éjszakán át kerti csiga levében. Tégy hozzá ugyanannyi fehér mézet, habard össze kenőccsé, esténként kend be vele arcod és melled: csodat fogsz megérni és nem ismerz magadra. Ez a kenőcs a legráncozott vénasszony bőrét is kisimítja. Úgy nevezik: a szépek kincse. Azért ráncosbőrű nők ne sajnálják a fáradságot és gyűjtö-gessék szorgalmasan a gyíkmadványokat pincékben, falakon temetőkbek.«

»Áldassék az Úr neve kimondhatatlan jóságú adományai-ért« — zárja be kozmetikai értekezését Pauliini doktor.

A KENDŐZÉS — BOSZORKÁNYSÁG

Mint minden asszonyi szépítő fortélynak, a kozmetikának is megvolt az ellentábora. A szószerk ugyanúgy ostromozta, mint a divat egyéb túlkapásait. A világi ellenzék közül állítólag az angol parlament volt a legszigorúbb, mert 1770-ben a kendőzést boszorkányfogásnak minősítette és úgy büntette, mint a boszorkányságot. A hírhedt és sokszor idézett határozatnak ez lenne a szövege:

»Minden asszony, legyen bárminő korú, rangú, foglalkozású, hajadonlány vagy asszony, aki jelen törvény kelte után ő Felsége bármely alattvalóját elámítja, elszédíti vagy házasságra csábítja illatszerek, hamis haj, spanyol krepp (nálunk bécsi rongynak hívták) és más kozmetikai szerek, továbbá acélpántos fűző, abroncsos szoknya, magassarkú cipő avagy hamis csipő segítségével: ugyanolyan büntetéssel fog sújtani, aminőt a jelenleg érvényes törvények a boszorkányságra szabnak ki; a házasság pedig érvénytelennek fog nyilvánítani.«

Úgy hangzik ez, mint valami erőltetett tréfa, holmi nőgyűlölő férfilelek mérges tajtékfröccsentése. Pedig a szöveg nem hamisítvány, hanem valódi. Azzal a különbséggel, hogy nem parlamenti határozat volt, hanem csupán *javaslat*. Egy túl puritán elvű képviselő

nyújtotta be, de a parlament nem fogadta el és *sohasem lett belőle törvény.*

Nehéz is lenne törvényt ülni a kozmetika fölött. Az ellenpárttal szemben tekintélyes védőtábor sorakozik az asszonyok mellé. A világnak talán legrégebb könyve az ötezer év előtt élt Ptahhotep egyiptomi királyfi könyve az életbölcseégről. Ezt tanácsolja egyebek közt: *»Ma bölcs ember vagy, legyen gondod a házadra; szeresd a feleségedet, ne civakodjál vele, tápláld és piperéid, mert ez az Ő testének a fényűzése; engedd, hogy mindig illatos legyen és örömed lesz benne, mig csak első.*

Viszont Paulai Szent Ferencről mondják a franciák, hogy jobbra is, balra is igazságot osztott. Mikor Franciaországban járt, a királyi udvar egyik nagyon előkelő hölgye azt kérdezte tőle, hogy vájjon bünszámba megy-e az arcfestés? A szentéletű öreg papot meghökkentette a világi ízű kérdés:

»Nehéz ügy, bajos ügy — mondogatta — sok egyházatya tiltja, de mások nincsenek ellene. Tudja mit, asszonyom? Kövesse az arany középutat: *csak az egyik orcáját fösse ki.*

Az
»ÖLTÖZKÖDÉS ÉS DIVAT«
kötetet
a PESTI NAPLÓ KÖNYVEK sorozata számára
szerkesztette
báró HATVÁNY LILI

TARTALOM

Szerkesztő bevezetése	Olda	5
Kinek és miért öltözködünk?	HATVÁNY LILI	7
Hogyan születik a női divat?.....	BÁCSKAI MAGDA	23
Férfi-divat és divat-férfi	FEIKS JENŐ	36
Királyok divatjától a divatkirályokig.....	RÁTH-VÉGH ISTVÁN	46
Mit vegyek fel? (Kis tanácsadó hölgyeknek)	HATVÁNY LILI	73
A jól öltözött férfi kis kódexe.....	FEIKS JENŐ	90
Mai hölgy ruhája a bölcsőtől a sírig	BÁCSKAI MAGDA	119
A szoknya és a nadrág világtörténelme.....	RÁTH-VÉGH ISTVÁN	140
Amit a ruha alatt hordunk.....	HATVÁNY ULI	175
A fehérneműtől a tarkaneműig.....	BÁCSKAI MAGDA	182
A férfiing forradalma	FEIKS JENŐ	188
A vasfűzőtől a fecsegő harisnyakötőig.....	RÁTH-VÉGH ISTVÁN	193
A prém, a kalap s a cipő lélek- és élettana	HATVÁNY LILI	213
A divat kisgyermekai.....	BÁCSKAI MAGDA	225
A férfiruha díszei, pótlékai, hóbortjai és kinszenvedései	FEIKS JENŐ	236

	Oldal
Nyelvre húzott kesztyű, »felszarvazott« nők, félméteres olpóorrok s a kétkilós esernyő <i>RÁTH-VÉGH ISTVÁN</i>	263
A test átgyúrása és hozzáidomítása a divathoz <i>HATVÁNY</i>	<i>LILI</i> 285
A modern divathölgy alakja és illatszerei .. <i>BÁCSKA I</i>	<i>MAGDA</i> 295
Szakáll, bajusz, férfi-frizura	<i>FEIKS JENŐ</i> 311
A kozmetika 10.000 éves múltja s a divat játéka az emberi hajjal.....	<i>RÁTH-VÉGH ISTVÁN</i> 319

VÉGE